

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Mój region w Europie

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Badanie ewaluacyjne wykonane
dla województwa kujawsko-pomorskiego

Zespół ewaluacyjny:

Magdalena Tarczewska-Szymańska – kierownik badania

dr inż. Korneliusz Pylak

dr Krzysztof Piróg

Marta Bochniewicz

Anna Wrona

Mariusz Frankiewicz

Badanie ewaluacyjne współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz środków budżetu województwa kujawsko-pomorskiego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013

Warszawa | 30 listopada 2011 r.

www.psdb.com.pl

Spis treści

Spis treści	2
Streszczenie	3
Spis skrótów	13
1. Wprowadzenie	14
1.1. Cele badania	15
1.2. Zakres badania	15
1.3. Kryteria ewaluacyjne	18
2. Metodologia badania	19
2.1. Faza strukturyzacji	22
2.2. Faza gromadzenia danych	23
2.3. Faza analizy i oceny	23
2.4. Ograniczenia badania	24
3. Wyniki badania	26
3.1. Analiza stanu rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego	26
3.1.1. Kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich	27
3.1.2. Zróżnicowania przestrzenne i dynamika zmian zachodzących na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego	32
3.1.3. Problemy i potrzeby na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego i stan ich zaspokojenia	39
3.1.4. Skuteczność narzędzi służących zaspokajaniu potrzeb i likwidacji problemów na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego	48
3.2. Analiza podejmowanych po 2007 roku działań na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013	55
3.2.1. Charakterystyka projektów realizowanych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013	56
3.2.2. Charakterystyka beneficjentów RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013	65
3.2.3. Charakterystyka przestrzenna wsparcia w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013	68
3.3. Ocena stopnia wdrożenia działań skierowanych na obszary wiejskie w ramach RPO WK-P i PROW w latach 2007-2013	85
3.3.1. Trafność wsparcia w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w kontekście rozwiązywania problemów obszarów wiejskich	86
3.3.2. Efektywność pozyskiwania i wydatkowania środków w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 na obszarach wiejskich	93
3.3.3. Użyteczność Działań RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w rozwiązywaniu problemów obszarów wiejskich	102
3.3.4. Efekty finansowe wsparcia oferowanego w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w kontekście rozwiązywania problemów obszarów wiejskich	109
3.4. Ocena przeobrażeń na obszarach wiejskich dzięki realizacji projektów	115
3.4.1. Efekty bezpośrednie wsparcia z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013	116
3.4.2. Efekty pośrednie wsparcia z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013	142
4. Wnioski i rekomendacje	159
5. Załączniki	163
5.1. Lista gmin objętych badaniem	163
5.2. Analiza wskaźników oceny rozwoju obszarów wiejskich	165

Streszczenie

Cel i metodologia badania	Aim and methodology of the research
<p>Celem głównym badania była ocena efektywności działań na rzecz rozwoju wsi podejmowanych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2007-2011 w oparciu o Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (wybrane działania).</p>	<p>The main aim of the research was the assessment of effectiveness of actions for development of rural areas taken in the Kuyavia and Pomerania province in the years 2007-2011 based on the Regional Operational Programme of the Kuyavia and Pomerania Province and the Rural Development Programme for the years 2007-2013 (selected measures).</p>
<p>Badanie objęło wyłącznie obszary wiejskie na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego. Przez obszary wiejskie będziemy rozumieć obszary w granicach administracyjnych gmin wiejskich i wiejsko-miejskich. W przypadku analizy projektów w ramach RPO WK-P, kryterium rozgraniczającym obszar ich realizacji był kod wpisany do wniosku (05 – obszary wiejskie).</p> <p>W badaniu dokonano analizy stanu rozwoju obszarów wiejskich, poziomu realizacji wybranych Działań podejmowanych na tych obszarach w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013, a także przeobrażenia na obszarach wiejskich dzięki realizacji projektów współfinansowanych z tych Programów. Perspektywa czasowa prowadzonych analiz objęła okres możliwej realizacji projektów objętych badaniem współfinansowanych z w/w programów, tzn. od 2007 roku do 31 lipca 2011 r. Pod uwagę brane były projekty, dla których podpisano umowę o dofinansowanie.</p>	<p>The research covered only rural areas in the entire Kuyavia and Pomerania province. By rural areas we shall mean areas within administrative boundaries of rural communities as well as municipal communities. In the case of the analysis of the projects within the ROP KPP, the criterion of their execution was the code entered in the application (05 – rural areas).</p> <p>The following analyses were made within the framework of the research: an analysis of the status of development of rural areas, the degree of execution of selected Measures taken in those areas within the framework of the ROP KPP for the years 2007-2013 and the RDP 2007-2013, as well as an analysis of transformations occurred in rural areas owing to execution of projects co-financed from those Programmes. The time perspective of the conducted analyses covered the period of possible execution of programmes covered by the research and co-financed from the above-mentioned programmes, i.e. from 2007 to 31 July 2011. The projects for which an agreement on financing were concluded were taken into account.</p>
<p>W badaniu zastosowano trzy główne kryteria ewaluacyjne: trafność, skuteczność i efektywność. Dodatkowo pojawia się użyteczność (w kontekście przydatności efektów projektów dla użytkowników).</p>	<p>In the research three main evaluation criteria were applied: correctness, efficiency and effectiveness. And additionally – usefulness (in the context of usefulness of project results for users).</p>
<p>Badanie rozpoczęła faza strukturyzacji, podczas której przygotowano szczegółową koncepcję badania, opracowano narzędzia i przeprowadzono wstępną analizę wybranych dokumentów. Powstał również raport metodologiczny. W fazie gromadzenia danych przeprowadzono pogłębioną analizę dokumentów programowych, strategicznych i planistycznych, a także danych dotyczących projektów. Równolegle prowadzono badania terenowe: osiem wywiadów indywidualnych, 952 wywiady telefoniczne z obecnymi i potencjalnymi beneficjentami RPO WK-P, PROW oraz trzy zogniskowane wywiady grupowe z mieszkańcami gmin: Brzozie – gmina wiejska, Piotrków Kujawski – gmina miejsko-wiejska, Solec Kujawski – gmina miejsko-wiejska z przedmieścia Bydgoszczy. Przeprowadzono również pięć studiów przypadków gmin o największej liczbie projektów w przeliczeniu na jednego mieszkańca: Górzno (powiat brodnicki), Radziejów (powiat radziejowski), Tuchola (powiat tucholski), Dębowa Łąka (powiat wąbrzeski), Janowiec Wielkopolski (powiat żniński). Zebrane dane poddano uporządkowaniu, opracowaniu i analizie, na bazie której powstał raport końcowy.</p>	<p>The research was initiated by the structuring stage during which a detailed concept of the research was prepared, tools were developed and an initial analysis of the selected documents was carried out. A methodological report was also drawn up. In the stage of data collection, an in-depth analysis of programme, strategic and planning documents as well as an analysis of data pertaining to the projects were conducted. Concurrently, field research was carried out: eight individual interviews, 952 telephone interviews with current and potential beneficiaries of the ROP KPP, the RDP and three focus group interviews with residents of the following communes: Brzozie – rural commune, Piotrków Kujawski – rural and municipal commune, Solec Kujawski – rural and municipal commune located on the outskirts of Bydgoszcz. Moreover, five case studies were conducted concerning communes of the greatest number of projects per one resident: Górzno (the Brodnica powiat), Radziejów (the Radziejów powiat), Tuchola (the Tuchola powiat), Dębowa Łąka (the Wąbrzeźno powiat), Janowiec Wielkopolski (the Żnin powiat). The collected data were organised, studied and analysed, on the basis of which the final report was developed.</p>
Wyniki badania	Research findings
<p>Analiza stanu rozwoju województwa (pkt 3.1)</p>	<p>Analysis of the state of development of the province (item 3.1)</p>
<p>Kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich (pkt 3.1.1)</p>	<p>Key indices of development of rural areas (item 3.1.1)</p>
<p>W pierwszej fazie badania określono kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich i zebrano je w sześć grup: (1) struktur gospodarczych, (2) sytuacji demograficznej, (3) infrastruktury, (4) edukacji i sportu, (5) potencjału rozwojowego i (6) potencjału turystycznego. Po analizie możliwych opcji, zdecydowano, że pokazanie ogólnej kondycji i zmian w gminach wiejskich województwa najlepiej zobrazować za pomocą wskaźników</p>	<p>In the first stage, the key indices of development of rural areas were established and gathered in six groups: (1) economic structures, (2) demographic situation, (3) infrastructure, (4) education and sports, (5) development potential and (6) tourist potential. After an analysis of the possible options, it was decided that the general condition and changes in the rural communes of the province will be best presented by means</p>

syntetycznych (zbudowano sześć wskaźników w taki sposób, że każdy wskaźnik syntetyczny jest średnią ze wskaźników częściowych wchodzących w skład danej grupy; aby można było wyciągnąć średnią ze wskaźników częściowych, należało je wcześniej reskalować w taki sposób, aby najsłabsza gmina uzyskała ocenę '0', a najlepsza – '1'). Z kolei precyzyjna diagnoza powodów, dla których gminy uzyskują określone rezultaty została przedstawiona za pomocą analizy szczegółowych wskaźników i ich dynamiki. Wykorzystano w tym celu 42 wspomniane wyżej wskaźniki częściowe.

of synthetic indices (six indices were constructed in such a manner that each synthetic index is a mean of partial indices forming part of a given group; in order to calculate the mean of partial indices, they had to be rescaled beforehand in such a manner that the weakest commune be awarded '0' and the best – '1'). A precise diagnosis of the reasons for which communes achieve specific results was presented by means of an analysis of detailed indices and their dynamics. To that end, the 42 above-mentioned partial indices were used.

Zebrany wstępnie zestaw wskaźników został następnie poddany analizie dostępności danych statystycznych. Okazało się, że część wskaźników będzie dostępna dopiero po opublikowaniu wyników Powszechnego Spisu Rolnego (który wykonywany jest raz na osiem lat), a część wskaźników nie jest już gromadzona przez GUS. Najmniej danych udostępniono w obszarze edukacji i sportu, potencjału turystycznego oraz potencjału rozwojowego. Dostępniejsze (lub nieco zmodyfikowane) były dane w obszarach struktur gospodarczych, sytuacji demograficznej i infrastrukturze.

The set of indices collected initially was later analysed with regard to availability of statistical data. It turned out that some indices would be available only after the results of the Rural Census (taken every 8 years) were published, and that some indices are not gathered by the Central Statistical Office any longer. The smallest amount of data was rendered available in the field of education and sports, tourist potential and development potential. Data in the area of economic structures, demographic situation and infrastructure were more available (or slightly modified).

Zróżnicowania przestrzenne i dynamika zmian zachodzących na obszarach wiejskich (pkt 3.1.2)

Geographic diversity and dynamics of changes occurring in rural areas (item 3.1.2)

Analiza dynamiki zmian kluczowych wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2007-2010, 2004-2006 oraz 1996-2003 została przeprowadzona dla wskazanych wyżej sześciu grup wskaźników.

An analysis of the dynamics of key indices of social and economic development at the level of the Kuyavia and Pomerania province in the years 2007-2010, 2004-2006 and 1996-2003 was conducted for the six groups of indices indicated above.

Ogólnie dla całego województwa średnioroczna dynamika nie wykazywała znaczącego zróżnicowania. Obszary wiejskie – rozumiane jako całość – nie doświadczają znaczącej zmiany poziomu rozwoju w większości aspektów (szczególnie w aspekcie demografii, infrastruktury i potencjału turystycznego). Gminy nie są w stanie tak rozwinąć przedsiębiorczości, poprawić sytuacji społeczno-gospodarczej i podnieść jakości życia, żeby awansować w rankingu do gmin o przynajmniej średnim poziomie rozwoju. Mają one zatem niewielkie szanse na zmianę swojego poziomu rozwoju. Według innych badań – ogólnopolskich realizowanych na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego – swoje miejsce w rankingu zmieniły na lepsze jedynie dwie gminy: Osielesko i Tuchola.

Generally, for the entire province the medium term dynamics did not show any significant diversity. Rural areas – as a whole – do not undergo any significant changes in the level of development in terms of most aspects (particularly in terms of the aspect of demography, infrastructure and tourist potential). Communes are not able to boost entrepreneurship, to improve social and economic situation as well as the standard of living to make progress in the ranking of communes of at least average development level. Thus, they stand little chances of changing their development level. As it evidenced by other research – nationwide research conducted at the request of the Ministry of Regional Development – only two communes made progress in the ranking: the Osielesko and Tuchola communes.

Niestety analiza gmin wykazała, że jedynie co czwarta gmina charakteryzowała się dynamiką wskaźników większą od 100%, przynajmniej w okresie 2007-2010 i była ona większa w tym okresie od dynamiki w okresach poprzednich. Warto tu wskazać na gminę Brzozie, która w obszarze struktur gospodarczych, jak i infrastruktury miała dynamikę większą od 100% we wszystkich okresach oraz dynamika rosła w każdym kolejnym okresie.

Unfortunately, the analysis of communes proved that only one in four communes characterised by a dynamics of indices greater than 100%, at least in the years 2007-2010 and it was greater in that period from the dynamics in the previous periods. The Brzozie commune should be indicated here as its dynamics was greater than 100% in all periods in the area of economic structure and infrastructure and its dynamics rose with each period.

Żadna gmina natomiast nie uzyskała bardzo wysokiej oceny ze względu na potencjał turystyczny. Warto zauważyć, że właśnie ze względu na potencjał turystyczny najwięcej gmin oceniono najsłabiej – szczególnie w powiecie świeckim (6 gmin: gmina Drzycim, Jeżewo, Nowe, Świecie, Świekatowo, Warlubie). Najsłabsze oceny gminy otrzymywały równie często z powodu złej sytuacji demograficznej (również najwięcej w powiecie świeckim, przy czym w tym przypadku były to gminy: Dragacz, Drzycim, Nowe, Osie, Pruszcz, Warlubie)).

None of the communes obtained a very high assessment in terms of tourist potential. It should be noted that it is due to the tourist potential that the largest number of communes were assessed weakest – particularly in the Świecie powiat (6 communes: the Drzycim, Jeżewo, Nowe, Świecie, Świekatowo, Warlubie communes). The communes obtained the weakest assessment also due to poor demographic situation (also in most cases in the Świecie powiat, however in this case the communes included: the Dragacz, Drzycim, Nowe, Osie, Pruszcz, Warlubie communes).

Najsłabiej rozwijające się gminy stanowiły aż 32% wszystkich gmin (np. Gmina Piotrków Kujawski została nisko oceniona aż w czterech obszarach, podobnie jak gmina Skrwilno), z czego najwięcej (20%) otrzymało najniższą ocenę. Oznacza to, że średnio co piąta gmina w określonych obszarach ma dynamikę niższą od 100% i dynamikę niższą w okresie 2007-2010 niż w okresie poprzednim, co jest tendencją bardzo niekorzystną.

The least developing communes constituted as much as 32% of all communes (e.g. the Piotrków Kujawski commune was poorly assessed in as many as four areas, similarly to the Skrwilno commune), out of which the greatest number (20%) obtained the poorest assessment. That means that on average one commune in five, in specific areas, has a dynamics lower than 100% and a dynamics lower in the period of 2007-2010

	than in the preceding period, which is a very adverse tendency.
Problemy i potrzeby na obszarach wiejskich i stan ich zaspokojenia (pkt 3.1.3)	Problems and needs in rural areas and the degree to which they are addressed (item 3.1.3)
<p>Obszary wiejskie w województwie kujawsko-pomorskim stanowią ponad 90% powierzchni całego województwa, przy czym zamieszkuje je jedynie 40% mieszkańców. Zatem mamy do czynienia ze stosunkowo ogromnym powierzchniowo terenem, na którym trzeba zapewnić wszelkie usługi komunalne oraz infrastrukturę techniczną i społeczną.</p> <p>Dlatego największym problemem na tych obszarach jest właśnie brak dostępu do infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, przede wszystkim drogowej, wodno-kanalizacyjnej, gazowej, ale także infrastruktury społeczno-kulturalnej. Do tego dochodzi niska świadomość ekologiczna mieszkańców, mała aktywność zarówno zawodowa, jak i ekonomiczna. Sporym problemem jest również duży stopień bezrobocia wynikający z niskich kwalifikacji i z małej aktywności.</p>	<p>Rural areas in the Kuyavia and Pomerania province constitute over 90% of the area of the entire province, but they are inhabited by only 40% of inhabitants. Thus, it is a relatively large area where all public utilities as well as technical and social infrastructure are to be provided.</p> <p>That is why, the biggest problem in those areas is the very lack of access to technical and communications infrastructure, above all roads, water and sewage, gas infrastructure as well as social and cultural one. The situation is worsened due to low ecological awareness of the inhabitants and their low activity, both professional and economic. High unemployment rate, which is the result of low qualifications and low activity, is also a significant problem.</p>
<p>Analiza rozkładu przestrzennego zidentyfikowanych problemów i potrzeb wykazała, że nie można mówić o obszarach większych niż gmina, w których dominowałby albo wysoki poziom rozwoju, albo duże zmiany w poziomie rozwoju. Nie ma również korelacji pomiędzy poziomem rozwoju a zmianami zachodzącymi w gminach. Zmiany poziomu rozwoju gmin w okresie 1995-2010 były bardzo chaotyczne i dotyczyły pojedynczych gmin i różnych obszarów. Nie można zauważyć przestrzennych kumulacji pozytywnych lub negatywnych zmian na obszarze powiatów lub podregionów poza zmianami w obszarze infrastruktury w podregionie bydgosko-toruńskim i grudziądzkim.</p>	<p>An analysis of geographic distribution of the identified problems and needs showed that it is not possible to discuss areas larger than a commune, where high development level or great changes in the development level would dominate. There is also no correlation between the level of development and changes occurring in the communes. The changes of the development level of communes in the years 1995-2010 were very chaotic and pertained to individual communes and various areas. No geographical accumulation of positive or negative changes in the area of the poviats or subregions apart from changes in the area of infrastructure in the Bydgoszcz and Toruń as well as Grudziądz subregions are noted.</p>
Skuteczność narzędzi służących zaspokajaniu potrzeb i likwidacji problemów (pkt 3.1.4)	Efficiency of tools used for meeting needs and problem solving (item 3.1.4)
<p>W ramach badania przeanalizowano również skuteczność narzędzi służących zaspokajaniu zidentyfikowanych potrzeb oraz usunięciu lub zmniejszeniu skali zdiagnozowanych problemów.</p> <p>Analiza wykazała, że ich skuteczność jest bardzo różna – od bardzo skutecznych do całkowicie nieskutecznych. Skuteczne okazały się narzędzia służące unowocześnianiu potencjału przetwórstwa rolno-spożywczego, przedsiębiorczości, poprawie infrastruktury technicznej, kulturalnej i edukacyjnej. Zwiększenie wsparcia powinno dotyczyć zmiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych, infrastruktury edukacyjnej, rozwoju usług dla turystów zmotoryzowanych i różnicujących ofertę usług hotelowych i gastronomicznych.</p> <p>Mało skuteczne okazały się narzędzia dotyczące edukacji na odległość i tworzenie telecentrów.</p> <p>Jest to zatem doskonały przyczynek do weryfikacji zapisów strategii rozwoju województwa, a także do przygotowania inaczej ukierunkowanego regionalnego programu operacyjnego w kolejnej perspektywie.</p>	<p>Within the framework of the research the efficiency of tools used for satisfying the identified needs and solving or reducing the impact of the identified problems were analysed.</p> <p>The analysis showed that their efficiency is very diverse – from very efficient to completely inefficient. Efficient were tools used for modernisation of the potential of food processing, entrepreneurship, improvement of technical, cultural and educational infrastructure. Greater support should pertain to a change of area structure of farms, educational infrastructure, development of services for motorised tourists and more varied hotel and gastronomic services.</p> <p>Of low efficiency were tools pertaining to distance learning and establishment of call centres.</p> <p>It is then a valuable contribution to verification of strategies for development of the province, as well as to preparation of the next regional operational programme with a different focus.</p>
Analiza podejmowanych po 2007 roku działań na obszarach wiejskich (pkt 3.2)	Analysis of actions taken after 2007 in rural areas (item 3.2)
Liczba realizowanych projektów na obszarach wiejskich	Number of executed projects in rural areas
<p>Środki z funduszy europejskich w obu Programach były porównywalne – w ramach RPO WK-P na kategorie terytorialne związane z obszarami wiejskimi zostało przewidzianych nieco więcej środków (1,18 mld zł) niż PROW (1,08 mld zł). Z drugiej strony w ramach PROW zakontraktowano więcej środków (o ponad 80 mln zł – 1,10 mld zł) – wszystkie środki przewidziane w planach na te Działania. Natomiast w przypadku RPO WK-P pozostaje jeszcze ok. 160 mln zł do zakontraktowania (14%), aby</p>	<p>Means from the European funds within both Programmes were comparable – within the ROP KPP, a little more money (PLN 1.18 bn) was earmarked for territorial categories connected with rural areas than within the RDP (PLN 1.08 bn). On the other hand, within the RDP more money was contracted (over PLN 80 mln more – PLN 1.10 bn) – total means earmarked in the plans for those Measures. However, in the case of the ROP KPP there is still approx. PLN 160 mln to be contracted (14%) if the entire</p>

wykorzystać wszystkie środki przewidziane na obszary wiejskie w tym Programie. Z kolei jeżeli chodzi o wydatkowanie środków – w obu Programach poziom ten jest podobny i wynosi ok. 50% zakontraktowanych środków.

Na obszarach wiejskich realizowanych jest 8 131 projektów, z czego tylko 522 w ramach RPO WK-P (ponad 42% wszystkich projektów współfinansowanych z RPO WK-P). Jest to wynikiem oczywiście znacząco większej wartości jednego projektu w ramach RPO WK-P (średnio 3,6 mln zł) niż w ramach PROW (0,26 mln zł), co z kolei wynika z innego, dla obu Programów, typu projektów i rodzaju beneficjentów.

Analiza ilościowa projektów wykazała, że PROW w zakresie poprawy warunków dla rozwoju przedsiębiorczości w większym stopniu niż RPO WK-P wspiera mikroprzedsiębiorców (760 projektów wobec 43 projektów). W przypadku pozostałych przedsiębiorców różnica również była widoczna (w ramach PROW realizowali oni 507 projektów, natomiast w RPO WK-P – 113 projektów). To oznacza, że potencjalnie wpływ PROW w tym zakresie na zmianę wskaźników rozwoju obszarów wiejskich, może być większy.

Widać również znaczną przewagę ilościową projektów realizowanych w ramach PROW dotyczących infrastruktury kultury i turystyki. Również sama liczba projektów realizowanych w ramach RPO WK-P pozwala sądzić, że nie zaspokajają one potrzeb gmin w tym zakresie (realizowane są 3 projekty z zakresu kultury i łącznie 10 projektów z zakresu turystyki, w tym 1 w oparciu o zasoby przyrodnicze).

Poziom zaawansowania realizacji projektów zarówno w ramach poszczególnych osi priorytetowych, jak i w ramach Działań wykazuje znaczące zróżnicowanie. Występują zarówno Działania, w których wszystkie projekty są zakończone (np. Działanie 5.5 RPO WK-P), jak i Działania w których żadne projekty jeszcze się nie zakończyły (np. Działania 2.2, 2.4, 3.3, 4.2 RPO WK-P). Wyjaśnieniem dla powyższego zjawiska jest to, iż stopień zakończenia projektów w poszczególnych Działaniach jest silnie skorelowany z czasem realizacji projektów (najdłuższy czas realizacji wystąpił w Działaniu 5.1 ('Rozwój instytucji otoczenia biznesu') – 2 067 dni oraz 3.3 ('Rozwój infrastruktury kultury' – 1 387 dni, najkrótszy zaś – w Działaniu 3.1 ('Rozwój infrastruktury edukacyjnej') – 214 dni i 5.5 ('Promocja i rozwój markowych produktów') – 226 dni), a także z datą rozpoczęcia projektów (co w wielu przypadkach wynika z terminów ogłaszania konkursów).

means earmarked for rural areas under this Programme are to be used. As to spending of the means – in both Programmes the level is similar and amounts to approx. 50% of the contracted means.

In rural areas, 8,131 projects are executed, out of which only 522 within the ROP KPP (over 42% of all projects co-financed from the ROP KPP). It is, obviously, the result of a significantly greater value of one project within the ROP KPP (PLN 3.6 mln on average) than within the RDP (PLN 0.26 mln), which in turn results from a different, for both Programmes, types of projects and beneficiaries.

A quantitative analysis of the projects revealed that the RDP supports micro-entrepreneurs more than the ROP KPP in terms of improvement of conditions for entrepreneurship development (760 projects against 43 projects). In the case of the other entrepreneurs, the difference was also visible (within the RDP they executed 507 projects, whereas within the ROP KPP – 113 projects). That means that the potential impact of the RDP in that regard on a change of indices of development of rural areas may be higher.

It is also noticeable that most projects executed within the RDP concern culture and tourism infrastructure. Also, the very number of projects executed within the ROP KPP leads to a conclusion that they do not meet the needs of the communes in that regard (3 projects in the field of culture are executed and 10 projects in total in the field of tourism, including 1 based on environmental resources).

The level of advancement of execution of projects, both within the framework of individual priority axis and Measures, shows significant diversity. There are Measures in which all projects are completed (e.g. Measure 5.5 of the ROP KPP) as well as Measures in which none of the projects terminated (e.g. Measures 2.2, 2.4, 3.3, 4.2 of the ROP KPP). An explanation of the above phenomenon is the fact that the degree of project completion in given Measures is strongly correlated with the time of project execution (the longest time of execution occurred in Measure 5.1 ('Development of business institutions') – 2,067 days and 3.3 ('Development of infrastructure of culture' – 1,387 days, the shortest – in Measure 3.1 ('Development of educational infrastructure') – 214 days and 5.5 ('Promotion and development of brand products') – 226 days), as well as with the date of project commencement (which is many cases results from time limits of announcing competitive tenders).

Wartość projektów realizowanych na obszarach wiejskich

Value of projects executed in rural areas

Środki z PROW wsparły obszary wiejskie w większym stopniu (o 27%) niż środki RPO WK-P. Trzeba jednak podkreślić różny charakter i istotę analizowanych Działań obu Programów. Daje się również zauważyć pewną specjalizację interwencji – środki z RPO WK-P głównie skierowano na infrastrukturę drogową, podczas gdy środki z PROW – w większym niż RPO WK-P stopniu przeznaczono na pozostałą infrastrukturę techniczną (o 50%), infrastrukturę kulturalną i sportową (8-krotnie) i przedsiębiorczość (2-krotnie), w szczególności – mikroprzedsiębiorczość (15-krotnie).

Means from the RDP supported rural areas more (by 27%) than means within the ROP KPP. The different character and the nature of the analysed Measures of both Programmes needs to be underlined. Observable is also some specialisation of intervention – the means from the ROP KPP were mainly allocated for road infrastructure, whereas the means within the RDP – to a greater extent than the means from the ROP KPP – were allocated for the remaining technical infrastructure (by 50%), cultural and sports infrastructure (8-fold) and entrepreneurship (2-fold), in particular – micro-entrepreneurship (15-fold).

Charakterystyka beneficjentów z obszarów wiejskich (pkt 3.2.2)

Characteristics of beneficiaries from rural areas (item 3.2.2)

Struktura beneficjentów różni oba Programy. Siłą rzeczy w PROW mamy do czynienia z przeważającą większością rolników korzystających ze wsparcia, natomiast w RPO WK-P dominują przedsiębiorcy. Jednakże oddziaływanie analizowanych Działań obu Programów na liczbę podmiotów na scenie regionalnej nie jest duże – większość podmiotów funkcjonujących na obszarach

The structure of beneficiaries differs in both Programmes. Naturally, within the RDP it is farmers that dominate, whereas in the ROP KPP – entrepreneurs. However, the impact of the analysed Measures within both Programmes on the number of entities in the region is not significant – most entities operating in rural areas did not execute any project. However, almost all

wiejskich nie realizowała żadnego projektu. Niemal wszystkie powiaty i gminy realizują przynajmniej jeden projekt (w przypadku RPO WK-P na obszarze wiejskim nie realizuje żadnego projektu wyłącznie powiat wąbrzeski i ponad dwadzieścia gmin, m.in. Zakrzewo, Osiek, Radzyń Chełmiński, Kikół, czy Bytów). Z PROW skorzystały obecnie już wszystkie gminy.

Również wpływ RPO WK-P na duże i średnie przedsiębiorstwa daje się zauważyć. Na obszarach wiejskich wsparto bowiem ponad 40% dużych przedsiębiorstw i 16% – średnich. Znaczący był również wpływ PROW na domy kultury, kluby i świetlice (16% z nich realizowało przynajmniej jeden projekt).

Natomiast w przypadku pozostałych grup ze wsparcia skorzystało jedynie kilka procent potencjalnych beneficjentów. Chodzi tu przede wszystkim o mikro i małe przedsiębiorstwa oraz o gospodarstwa indywidualne.

poviats and communes execute at least one project (in the case of the ROP KPP in rural area only the Wąbrzeźno poviat and over 20 communes, among others, the Zakrzewo, Osiek, Radzyń Chełmiński, Kikół or Bytów communes, do not execute any project. All the communes have benefited from the RDP.

The impact of the ROP KPP on large and medium enterprises is also noticeable. In rural areas more than 40% of large enterprises and 16% of medium ones were supported. The impact of the RDP on cultural centres, clubs and youth clubs was also significant (16% of them executed at least one project).

However, in the case of the remaining groups, only a few percent of potential beneficiaries used the support. The groups include, above all, micro- and small enterprises and individual farms.

Charakterystyka przestrzenna wsparcia (pkt 3.2.3)

Wsparcie z analizowanych Działów obu Programów rozkłada się na obszarze poszczególnych gmin wiejskich w dość różnorodny, a zarazem nieskoordynowany i bezładny sposób.

Rozpoczynając analizę z poziomu powiatów, widać, że chociaż największe wsparcie uzyskały gminy zlokalizowane w powiatach znajdujących się blisko dużych miast (nie dotyczy to Bydgoszczy i Grudziądza), to jednak w przeliczeniu na głowę mieszkańca skorzystały gminy położone w powiatach podregionu grudziądzkiego, a w szczególności powiatu grudziądzkiego (najwięcej, bo 4,3 tys. zł/os.), golubsko-dobrzyńskiego (3,6 tys. zł/os.), wąbrzeskiego (3,6 tys. zł) i sępoleńskiego (3,6 tys. zł/os.). Analizując przyczynę takiego stanu rzeczy łatwo zauważyć, że w gminach tych powiatów mniej więcej po równo rozkłada się wsparcie z RPO WK-P i PROW.

Okazuje się, że w wielu powiatach, gminą która uzyskuje największe wsparcie jest gmina wokół miasta powiatowego. Taka sytuacja występuje w 11 gminach na 19 powiatów. Np. w powiecie grudziądzkim jedyną gminą, która uzyskała znaczące dofinansowanie była gmina Grudziądz (ponad 88 mln zł), a w powiecie golubsko-dobrzyńskim gminą uzyskującą największe wsparcie jest gmina Golub-Dobrzyń (35 mln zł).

W przypadku wsparcia liczonego na głowę mieszkańca można zauważyć dwie prawidłowości. Po pierwsze, gminy o największym współczynniku wsparcia na jednego mieszkańca uzyskują dofinansowanie z analizowanych Działów obu Programów w podobnych proporcjach. Oczywiście zdarzają się wyjątki od tej reguły, jak w przypadku gminy Solec Kujawski i Grudziądz. Dla przykładu, pierwsza z wymienionych gmin uzyskała najwyższy poziom wsparcia przypadający na 1 mieszkańca (17,5 tys. zł/os.) za sprawą prawie wyłącznie RPO WK-P. Z drugiej strony, najniższy współczynnik wsparcia na głowę mieszkańca wynika w większości przypadków z bardzo niskiego dofinansowania uzyskanego z RPO WK-P.

Największe wsparcie z analizowanych Działów obu Programów uzyskały samorządy gminne (626 mln zł, 29%), a następnie rolnicy (546 mln zł, 26%), samorząd województwa (423 mln zł, 20%) i przedsiębiorcy (377 mln zł, 18%). Gminy, w których samorządy gminne uzyskały największe wsparcie, zlokalizowane są w północno-zachodnim i wschodnim pasie. W przypadku rolników są to obszary południowe, natomiast w przypadku przedsiębiorców – jak można było się spodziewać – są to obszary położone wokół dużych miast.

Geographic characteristics of the support (item 3.2.3)

The support within the Measures of both Programmes is distributed in the area of individual rural communes in a diverse and at the same time uncoordinated and chaotic manner.

An analysis carried out at the poviat level shows that although the support was granted to the communes located in the poviats located close to big cities (that does not pertain to Bydgoszcz and Grudziądz), when the value of the support is calculated per inhabitant, it turns out that the communes located in the poviats of the Grudziądz subregion benefited, in particular the Grudziądz poviat (to the greatest extent – PLN 4,300 per person), the Golub-Dobrzyń poviat (PLN 3,600 per person), the Wąbrzeźno poviat (PLN 3,600 per person) and the Sępólno poviat (PLN 3,600 per person). An analysis of the above clearly shows that the support under the ROP KPP and the RDP is distributed approximately in the same amount in the communes of those poviats.

It appears that in many poviats the community which obtains the biggest support is the poviat town commune. Such a situation is observed in 11 communes out of 19 poviats. For instance, in the Grudziądz poviat, the only commune which acquired a substantial subsidy was the Grudziądz commune (over PLN 88 mln), and in the Golub-Dobrzyń poviat the commune which acquires the greatest support is the Golub-Dobrzyń commune (PLN 35 mln).

In the case of support as calculated per inhabitant two regularities may be observed. First of all, the communes with the highest index of support for one inhabitant acquire subsidy from the analysed Measures of both Programmes in similar proportions. Obviously, there are exceptions to this rule, an example being the Solec Kujawski and Grudziądz communes. For instance, the former achieved the highest degree of support for one inhabitant (PLN 17,500 per person) almost entirely under the ROP KPP. On the other hand, the lowest index of support per inhabitant in most cases stems from very poor subsidies obtained under the ROP KPP.

The greatest support under the analysed Measures within both Programmes were obtained by commune self-governments (PLN 626 mln, 29%), and then farmers (PLN 546 mln, 26%), provincial self-government (PLN 423 mln, 20%) and entrepreneurs (PLN 377 mln, 18%). The communes in which commune self-governments obtained the largest support are located in the north-west and north-east strip. In the case of farmers, those are southern areas, however in the case of entrepreneurs – as expected – those are areas located around large cities.

Obszary wiejskie otrzymały w największym stopniu środki w zakresie rolnictwa (546 mln zł ze środków z PROW), a także w zakresie środowiska (518 mln zł, czyli 24% wszystkich środków), szczególnie na obszarze północno-zachodnim i centralnym. Kolejnym obszarem były drogi (dofinansowano je co drugą złotówką z RPO WK-P, a łącznie dla analizowanych Działań obu Programów – co piątą złotówką). Przedsiębiorcy uzyskali jedynie 14% środków. Turystyka otrzymała jedynie 3% środków, głównie z RPO WK-P i w większości w trzech powiatach: tucholskim, toruńskim i sepońskim.

Rural areas acquired most subsidies for farming (PLN 546 mln from the means of the RDP) and environment (PLN 518 mln, i.e. 24% of all means), particularly in the north-west and central areas. Another area was roads (half of the means under the ROP KPP were spent on roads, and in total for the analysed Measures of both Programmes – one fifth of the means was spent on them). Entrepreneurs obtained only 14% of the means. Tourism acquired only 3% of the means, mainly from the ROP KPP and mostly in three poviats: the Tuchola, Toruń and Sepolno poviats.

Ocena stopnia wdrożenia działań na obszarach wiejskich (pkt 3.3)

Assessment of the degree of implementation of measures in rural areas (item 3.3)

Trafność wsparcia w ramach RPO WK-P i PROW w kontekście rozwiązywania problemów obszarów wiejskich (pkt 3.3.1)

Correctness of the support within the ROP KPP and the RDP in the context of solving problems of rural areas (item 3.3.1)

Analizę problemów obszarów wiejskich rozpoczęła weryfikacja dokumentów strategicznych badanych gmin. Wyniki okazały się zdumiewające. Przede wszystkim brakuje odpowiednich dokumentów zawierających dogłębną analizę problemów występujących na danym obszarze, a także zbioru działań i narzędzi zidentyfikowanych w celu przeciwdziałania im. Ponadto brakuje świadomości w konieczności stosowania tego rodzaju instrumentów przeciwdziałających występującym problemom. Badane Programy, w ich przeciwieństwie, zostały tak zaprogramowane, by uwzględnić problemy i potrzeby całego regionu.

The analysis of problems of rural areas was initiated by verification of strategic documents of the communes covered by the research. The findings were amazing. Above all, there are no relevant documents containing any in-depth analysis of problems occurring in a given area as well as a group of actions and tools identified in order to counteract them. Moreover, the awareness of the need to use such instruments which counteract the arising problems is not sufficient. The Programmes covered by the research, in contrast, were designed in such a manner that they take into account the problems and needs of the entire region.

Następnie przeprowadzono analizę spójności interwencji zaprojektowanych w obu Programach z priorytetami rozwojowymi samorządów. Analiza wykazała, że każdy z priorytetów rozwojowych (zgodnych z charakterem badanych Programów, a więc nie licząc działań miękkich) ma swoje odzwierciedlenie w kształcie wsparcia. W tym względzie nie są konieczne żadne zmiany. Również wszystkie problemy i potrzeby zostały uwzględnione w projektowaniu interwencji w obu Programach.

Then, an analysis of coherence of interventions designed in both Programmes with the development priorities of local governments was carried out. The analysis showed that each of the development priorities (in line with the nature of the Programmes covered by the research, that is without taking into account any soft measures) is reflected in the form of the support. In that regard no changes are required. Also, all problems and needs were taken into account when designing intervention in both Programmes.

Porównanie środków przeznaczonych na ich rozwiązanie i częstości ich występowania wykazało, że w przypadku samorządów niedofinansowane jest wsparcie turystyki, natomiast w przypadku beneficjentów instytucjonalnych – edukacja pracowników i przyszkolenie pracowników, dostępność instytucji otoczenia biznesu. Przeceniony został natomiast problem braku Internetu. Przeznaczono na ten cel znaczące środki (86,8 mln zł), na które dotychczas nie było wystarczająco dużego popytu. Te zagadnienia nie są też często wskazywane w priorytetach rozwojowych gmin.

Comparison of the means allocated for their solution and the frequency of their occurrence showed that in the case of self-governments tourism is insufficiently supported, and in the case of institutional benefits – education of employees and future employees, availability of business institutions. What was overestimated was the problem of no internet connection. Significant means (PLN 86.8 mln) were allocated for that goal, but hardly any applications for that money have been filed as yet. Those issues are not often indicated in the development priorities of communes.

Analiza priorytetów rozwojowych, problemów i potrzeb istniejących na obszarach wiejskich, a także analiza rozkładu wsparcia wykazała, że pewne Działania wymagają po pierwsze większego dofinansowania (np. turystyka – chociaż 2 z 3 złotych przeznaczonych na Działanie 6.1 ('Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze') trafiło na obszar wiejski, to jednak w wartościach bezwzględnych było to tylko niecałe 14 mln zł; więcej, bo 43 mln zł, trafiło na obszary wiejskie z Działania 6.2 ('Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych'); ogółem w zakresie turystyki na ten obszar przeznaczono 83 mln zł.), ale konieczne są również odpowiednie regulacje kierujące środki na te obszary. Mowa jest tutaj o wprowadzeniu konkursów dedykowanych na obszary wiejskie dotyczące turystyki (szczególnie w Działaniu 6.2) oraz infrastruktury edukacyjnej (Działanie 3.1).

An analysis of development priorities, problems and needs occurring in rural areas as well as an analysis of support distribution proved that some Measures require, first of all, greater support (e.g. tourism – although 2 out of 3 zlotys allocated for Measure 6.1 ('Development of tourist services based on environmental resources') went to rural areas, however in absolute terms it was only less than PLN 14 mln; more money, PLN 43 mln, was allocated to rural areas within Measure 6.2 ('Development of tourist and health-resort services'); in total, in the field of tourism, PLN 83 mln were allocated to that area), but relevant regulations whereby means are allocated are necessary. The above pertains to introduction of competitive tenders dedicated to rural areas and concerning tourism (particularly in Measure 6.2) and educational infrastructure (Measure 3.1).

Efektywność pozyskiwania i wydatkowania środków w ramach RPO WK-P i PROW (pkt 3.3.2)

Effectiveness of acquiring and spending of means within the ROP KPP and the RDP (item 3.3.2)

Jak pokazuje analiza istnieją Działania, w których wartość

As it transpires from the analysis, there are Measures in which

złożonych wniosków znacząco przekracza alokacje, np. Działania 3.3, 6.2, 5.3, 5.2 w ramach RPO WK-P, czy też 112, 121, 123 w ramach PROW. Wysoki popyt wynika z reguły albo z dużej liczby potencjalnych beneficjentów, albo z wielu konkursów następujących po sobie (i braku spójnej strategii działania przez beneficjentów lub obawy, że nie wygra się w każdym konkursie), albo z konkurencji istniejącej w sektorze.

the value of the applications filed is significantly greater than the amounts allocated, e.g. Measures 3.3, 6.2, 5.3, 5.2 within the ROP KPP or 112, 121, 123 within the RDP. High demand generally results from a large number of potential beneficiaries or many competitive tenders which are organised in succession (and the lack of coherent action strategy on the part of beneficiaries or the fear of not winning all competitive tenders), or the competition in the given sector.

Występują również działania, w których popyt jest bardzo niski, np. Działania RPO WK-P: 2.5, 2.6, 5.6, czy Działanie PROW: 312. Kwestie społeczeństwa informacyjnego, infrastruktury przeciwpowodziowej, ochrony zasobów przyrodniczych, uzbrajania terenów inwestycyjnych, a także pobudzania przedsiębiorczości na wsi – wymagają bardziej zdecydowanych działań. W tym przypadku mamy do czynienia zarówno z brakiem potrzeb i niskim priorytetem tych Działań, jak i z niskim popytem na środki. Dlatego niezbędne jest przygotowanie odpowiednich programów rozwoju dotyczących tych zagadnień i przygotowanie projektów kluczowych – na szczeblu wojewódzkim. W kontekście pobudzania przedsiębiorczości, konieczne staje się skorzystanie z pomocy POKL w celu poprawy świadomości, nauki przedsiębiorczości i finansów. Nie bez znaczenia będzie pokazywanie studiów przypadku rolników lub domowników, którym się udało rozwinąć działalność.

There are also measures in which the demand is very low, e.g. Measures of the ROP KPP: 2.5, 2.6, 5.6 or Measure of the RDP: 312. The issues of information society, flood infrastructure, protection of environmental resources, fitting investment sites as well as boosting entrepreneurship in the countryside – require more determined actions. In this case there is both the lack of needs and low priority of those Measures as well as low demand for the means. That is why it is necessary to prepare relevant development programmes pertaining to those issues and prepare key projects – at the provincial level. In the context of boosting entrepreneurship, it is essential to seek support under the HC OP in order to raise the awareness and teach entrepreneurship and finances. Of significance will be presenting case studies of farmers or household members who successfully developed their business activity.

Badanie telefoniczne wykazało, że większość obecnych (84% beneficjentów RPO WK-P, 94% beneficjentów instytucjonalnych PROW, 83% rolników) i połowa (51% przebadanych potencjalnych beneficjentów) zamierza składać projekty na nowe konkursy. Działania, które będą najchętniej wybierane 'niestety' pokrywają się w większości z obecnym popytem. To oznacza, że Działania takie jak: 2.4, 2.5, 2.6, 5.5 i 5.6 oraz oś 4 z RPO WK-P nie będą cieszyły się popularnością, co może spowodować trudności w wykorzystaniu alokacji. Podobnie jest z Działaniem 312 z PROW.

The telephone interview showed that most of the current beneficiaries (84% of beneficiaries of the ROP KPP, 94% of institutional beneficiaries of the RDP, 83% of farmers) and half (51%) of potential beneficiaries covered by the research are planning to file projects within new competitive tenders. Measures which will be most willingly selected 'unfortunately' mostly coincide with the current demand. That means that such Measures as: 2.4, 2.5, 2.6, 5.5 and 5.6 as well as axis 4 under the ROP KPP will not be popular, which may lead to problems in allocation use. The situation of Measure 312 under the RDP is similar.

Jeżeli chodzi o poziom wydatkowania środków, to jego wartość jest silnie skorelowana z poziomem zakończonych projektów, a więc w Działaniach, w których zakończono stosunkowo mało projektów, poziom wydatkowania jest mniejszy. A jak wykazano – poziom zakończonych projektów jest skorelowany z czasem trwania projektów w poszczególnych Działaniach i momentem podpisywania umów. Zatem niski poziom wydatkowania nie jest sytuacją niepokojącą wymagającą interwencji (problem ten rozwiąże się sam po zakończeniu projektów).

In terms of the level of spending the means, its value is strongly correlated with the level of completed projects, thus in Measures in which relatively few projects are completed, the level of spending is lower. As has been proven – the level of completed projects is correlated with the duration of projects in individual Measures and the time of concluding contracts. Thus, low level of spending is not alarming and does not require intervention (this problem will solve itself following termination of projects).

Użyteczność Działań RPO WK-P i PROW w rozwiązywaniu problemów obszarów wiejskich (pkt 3.3.3)

Usefulness of Measures of the ROP KPP and the RDP in solving problems of rural areas (item 3.3.3)

Analiza wykazała, że dotychczasowe działania samorządów nie doprowadziły do rozwiązania ich problemów. Oznacza to, że kształt wsparcia w kolejnej perspektywie powinien zostać utrzymany, przynajmniej w zakresie tych typów wsparcia, które odpowiadają potrzebom rozwojowym. Z drugiej strony warto zastanowić się nad lepszym dopasowaniem wsparcia i większą jego efektywnością.

The analysis showed that the actions taken by self-governments so far have not led to solving their problems. That means that the form of support in the next time perspective should be maintained, at least in terms of the types of support which respond to the development needs. On the other hand, it is worth considering a greater adjustment of the support and its greater effectiveness.

Bardziej dopasowany do potrzeb beneficjentów obszarów wiejskich jest PROW niż RPO WK-P. Wynika to z większej i bardziej różnorodnej liczby projektów realizowanych na terenie gmin. RPO WK-P oferuje większe wsparcie jednostkowe, ale jest ono punktowe, stąd jego oddziaływanie przez samorządy jest oceniane gorzej. Ocena trafności Działań zależy od środków przeznaczonych na ich realizację w konkretnej gminie. To z kolei jest trudne do osiągnięcia, bowiem wsparcie jest w mocnym stopniu rozproszone. Mnogość tematów, liczba potencjalnych beneficjentów pokazuje, że nie jest możliwe wsparcie każdego podmiotu w województwie, a nawet jeśli byłoby możliwe – to każdy dostałby niewiele. Dlatego w planowaniu przyszłego

The RDP is more adjusted to the needs of beneficiaries in rural areas than the ROP KPP. That is due to a greater and more varied number of projects executed in communities. The ROP KPP offers greater individual support, but it is focused on specific items only, hence its impact is assessed lower by self-governments. The assessment of the correctness of Measures depends on the means allocated for their execution in a specific commune. That is difficult to attain as the support is greatly dispersed. Multitude of topics and the number of potential beneficiaries indicate that it is not possible to provide support for each entity in the province, and even if that were possible – each would receive an insignificant sum of money. That is why, in planning future

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

wsparcia należy wprowadzić zasadę koncentracji środków na kilku kluczowych dziedzinach rozwoju wynikającą z wojewódzkiej polityki rozwoju i wpisujących się w nią – polityk lokalnych. Wówczas wsparcie będzie oceniane lepiej, choć przez mniejszą liczbę beneficjentów. Również efekty dla gospodarki tych samorządów będą wyższe.	support, there needs to be introduced a principle of concentration of means on a few, key development areas, which ensues from the provincial development policy and local policies which are an inherent part thereof. Then, the support will be assessed better, yet by a smaller number of beneficiaries. The effects for the economy of those self-governments will also be greater.
Ocena przeobrażeń na obszarach wiejskich (pkt 3.4)	Assessment of transformations in rural areas (item 3.4)
Efekty bezpośrednie wsparcia z RPO WK-P i PROW (pkt 3.4.1)	Direct results of the support under the ROP KPP and the RDP (item 3.4.1)
W ogólnym rozrachunku spośród 6 106 miejsc pracy stworzonych w okresie 2007-2010 na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, jedynie 4% było współfinansowanych z RPO WK-P (dokładnie 250 miejsc pracy już stworzono, planuje się stworzyć jeszcze 348). Wpływ RPO WK-P na ten aspekt rozwoju społeczno-gospodarczego jest zatem niewielki.	Generally, out of 6,106 workplaces created in the years 2007-2010 in rural areas of the Kuyavia and Pomerania province, only 4% were co-financed from the ROP KPP (precisely 250 workplaces have already been created, 348 more are envisaged). The impact of the ROP KPP on that aspect of social and economic development is thus insignificant.
Największy wpływ na zmianę sytuacji na rynku pracy RPO WK-P miało miejsce w gminach powiatów: inowrocławskiego, gdzie średnio 65% powstałych miejsc pracy było finansowane ze środków Programu, włocławskiego (54%) i tucholskiego (40%).	The greatest influence on the change of the situation on the labour market was exerted by the ROP KPP in the communes of the Inowrocław poviát, where on average 65% of the workplaces created were financed from the Programme funds, the Włocławek poviát (54%) and the Tuchola poviát (40%).
Z kolei największy wpływ na rynek pracy RPO WK-P odniósł w gminach powiatu golubsko-dobrzyńskiego, włocławskiego, aleksandrowskiego, chełmińskiego i tucholskiego. Jednakże widoczny jest bardzo niewielki wpływ tego Programu na cały rynek pracy – bowiem liczba stworzonych miejsc pracy dzięki RPO WK-P wahała się od 0,1% do 1,9% (średnio dla województwa na poziomie 0,7%).	The ROP KPP had the greatest impact on the labour market in the communes of the Golub-Dobrzyń poviát, the Włocławek poviát, the Aleksandrów poviát, the Chełmno poviát and the Tuchola poviát. However, observable is a small impact of that Programme on the entire labour market – as the number of the workplaces created owing to the ROP KPP fluctuated from 0.1% to 1.9% (the average for the province being 0.7%).
Inwestycje drogowe skupiły się wokół dróg wojewódzkich. Ponieważ miały one charakter punktowy (dotyczyły kilku dróg), dlatego ich efekt jest widoczny tylko w wybranych gminach powiatu nakielskiego (inwestycje na drogach wojewódzkich nr 241, 246, 247), powiatu żnińskiego (inwestycje na drodze 251), powiatu golubsko-dobrzyńskiego (na drodze nr 534) i powiatu rypińskiego (na drodze nr 560). Inwestycje powiatów w tym obszarze były ambiwalentne – z jednej strony można wskazać powiaty, które przebudowały kilkanaście kilometrów dróg (np. powiat brodnicki – ponad 16 km, czy też powiat chełmiński – 11 km dróg powiatowych), z drugiej – znajdują się powiaty, które w ogóle nie realizują takich projektów (np. powiat wąbrzeski, rypiński). Z kolei inwestycje gminne są bardzo rozproszone – przeważnie gminy realizowały po jednym (rzadziej dwa) projekcie obejmującym najczęściej do 1-2 km dróg. Co trzecia gmina w ogóle nie realizowała takich projektów.	Road investments pertained to provincial roads. Since they concerned only a few roads, their effect is visible only in selected communes of the Nakło poviát (investments with regard to provincial roads Nos. 241, 246, 247), the Żnin poviát (investment with regard to road No. 251), the Golub-Dobrzyń poviát (Road No. 534) and the Rypin poviát (road No. 560). Poviát investments in this area were ambivalent. On the one hand, poviáts which redeveloped more than 10 km of roads may be indicated (e.g. the Brodnica poviát – over 16 km, or the Chełmno poviát – 11 km of poviát roads), on the other – there are poviáts where no such projects are executed (e.g. the Wąbrzeźno, Rypin poviáts). Also, commune investments are very dispersed – generally, the communes executed one (less often two) project covering up to 1-2 km. Every third commune did not execute such projects at all.
Dzięki RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich zostanie wybudowanych 426 km sieci kanalizacji sanitarnej i 264 km sieci wodociągowej, przy czym pierwszy Program kładzie nacisk bardziej na kanalizację, drugi – na wodociągi. Wsparcie z RPO WK-P było bardziej punktowe, dzięki czemu znacząco poprawiała się sytuacja wybranych gmin, natomiast PROW wspierał gminy równomiernie. Zaobserwowano jednak, że gminy o niskim poziomie ludności korzystającej z obu rodzajów sieci – przeważnie nie otrzymywały wsparcia zarówno z jednego, jak i drugiego Programu, co może stanowić zagrożenie dla poprawy jakości życia w tych gminach. Z drugiej strony pogłębiają się różnice w poziomie zwodociągowania i skanalizowania pomiędzy gminami województwa.	Owing to the ROP KPP, 426 km of sanitary sewage system and 264 km of water supply system will be developed in rural areas, however, the former Programme is more focused on the sewage system, and the latter – on the water supply system. The support under the ROP KPP addressed specific problems, that is why the situation of selected communes greatly improved; the RDP supported the communes evenly. It was observed, however, that the communes where not many people use both systems usually did not obtain any support under neither of the Programmes, which may pose threat to the improvement of the quality of life in those communes. On the other hand, differences in the level of covering the area with the water supply and the sewage systems deepen between communes of the province.
Wsparcie z RPO WK-P dla infrastruktury społecznej nie było znaczące. Wsparło jedynie kilka obiektów w tym zakresie. Z kolei w zakresie turystyki wsparto jedynie 6 projektów, tworząc kilkadziesiąt nowych obiektów i produktów turystycznych. Zatem wsparcie z RPO WK-P miało charakter raczej punktowy. Natomiast wsparcie z PROW było w większym stopniu rozłożone	The support under the ROP KPP for social infrastructure was not significant. Only a few facilities were supported in that regard. However, 6 tourism projects were supported and a few dozens of new facilities and tourism products were created. The support under the ROP KPP pertained rather to specific issues. However, the support under the RDP was to a greater extent dispersed

na obszarze województwa i dotyczyło głównie świetlic, domów kultury, obiektów sportowych, placów zabaw i miejsc rekreacji, których stworzono jak dotąd 360.

in the territory of the province and pertained mainly to youth clubs, cultural centres, sports facilities, playgrounds and recreation places – as many as 360 have been created so far.

Wsparcie inwestycji z zakresu społeczeństwa informacyjnego w RPO WK-P skupiło się głównie na uruchomieniu usług on-line zarówno na szczeblu regionalnym, jak i lokalnym (powiatowym i gminnym). Uruchomiono 9 usług on-line na poziomie 1 (informacji), udostępniono jeden rejestr. Poza tym wybudowano 11,5 km sieci szerokopasmowej.

The support of the investment regarding information society under the ROP KPP was mainly focused on launching on-line services both at the regional and local levels (the poviat and commune levels). 9 on-line services were launched at the first level (information), one register was made available. Moreover, 11.5 km of broadband network were developed.

Biorąc pod uwagę wsparcie bezpośrednie przedsiębiorców, to środki skierowane z RPO WK-P spowodują wprowadzenie 450 nowych i 377 ulepszonych produktów na rynek. Niestety, w co trzeciej gminie żaden przedsiębiorca nie realizuje projektu, a w dwóch na trzy gminy – wsparcie nie więcej niż 1% przedsiębiorców. Jednak dofinansowanie jednostkowe jest wysokie, dochodzi nawet do 2,5 mln zł. Jeśli chodzi o wsparcie pośrednie z RPO WK-P dla przedsiębiorców, to jest ono niewielkie, dotyczy dokapitalizowania jednego funduszu, który zakłada pomoc 114 przedsiębiorcom. Jest też planowe stworzenie parku przemysłowego w Solcu Kujawskim o powierzchni 31 ha. Natomiast większą liczbę przedsiębiorców wspiera PROW (nawet do 8% przedsiębiorców z gminy), jednak dofinansowanie 1 przedsiębiorstwa nie przekracza 250 tys. zł.

Taking into account the direct support of entrepreneurs, the means allocated from the ROP KPP will lead to launching 450 new and 377 enhanced products. Unfortunately, in one in three communes no entrepreneur executed the project, and in two in three communes – no more than 1% of entrepreneurs were supported. However, the support in money terms is significant, it amounts to almost PLN 2.5 mln. As to the indirect support under the ROP KPP for entrepreneurs, it is not high, and it pertains to capitalisation of one fund which provides assistance to 114 entrepreneurs. An industrial park in Solec Kujawski, of the area of 31 hectare, is also planned. However, the largest number of entrepreneurs is supported under the RDP (even up to 8% of entrepreneurs of the commune), although subsidy allocated for one business does not exceed PLN 250,000.

Podsumowując wsparcie w ramach analizowanych Działań obu Programów, należy zaznaczyć, że analiza statystyczna nie wykazała związku wsparcia przypadającego na głowę mieszkańca ze zmianą miejsca w rankingu poszczególnych gmin w żadnym z sześciu obszarów rozwoju. Rozwój gmin jest zatem wynikiem oddziaływania wielu czynników, z których fundusze RPO WK-P i PROW są na pewno ważnym, ale nie najważniejszym czynnikiem – przynajmniej na razie.

Summing up the analysed support under the Measures of both Programmes, it needs to be emphasised that the statistical analysis did not prove any relation of the support for one inhabitant with the change of position in the ranking in the case of individual communes in none of the six development areas. Commune development is thus the result of various factors, the means from the ROP KPP and RDP are definitely important, but not the most important factor – at least now.

Efekty pośrednie wsparcia z RPO WK-P i PROW (pkt 3.4.2)

Direct effects of the support under the ROP KPP and the RDP (item 3.4.2)

Pierwszym pozytywnym efektem realizacji projektów jest efekt przesiąkania. Wyniki wskazują na duże oddziaływanie ok. 60% projektów zarówno z RPO WK-P, jak i PROW. Dotyczyło ono np. przeniesienia ruchu z dróg w innych gminach na wybudowaną drogę, możliwości korzystania z rezultatów projektów użytkowników z sąsiednich gmin, np. mieszkańców z imprez organizowanych w wybudowanym obiekcie kulturalnym lub sportowym itp.

The first positive effect of project execution is the leakage effect. The results point to a great impact of approx. 60% of projects, both under the ROP KPP and the RDP. They pertained to, for instance, transferring traffic from roads in other communes to a developed road, the possibility of using the results of projects of beneficiaries in neighbouring communes, e.g. by inhabitants, in the form of events organised in an erected cultural or sports facility, etc.

Innym, niezwykle istotnym efektem, jest efekt mnożnikowy inwestycyjny. Każda złotówka dofinansowania z RPO WK-P skutkuje powstaniem 0,87 zł kolejnych inwestycji, co w skali całego Programu może oznaczać 0,89 mld dodatkowych inwestycji. Każda złotówka dofinansowania z PROW pobudza powstanie 1,08 zł kolejnych inwestycji, co w skali całego Programu może oznaczać 1,4 mld dodatkowych inwestycji.

Another, greatly significant effect is the infrastructure multiplier effect. Each zloty under the ROP KPP support generates PLN 0.87 in further investments, which in the scale of the entire programme may mean PLN 0.89 bn of additional money. Each zloty under the RDP support generates PLN 1.08 in further investments, which in the scale of the entire Programme may amount to PLN 1.4 bn of additional investments.

Inną odmianą efektu mnożnikowego jest efekt mnożnikowy nieinwestycyjny. Ma on jednak znacząco mniejszą wartość niż efekt inwestycyjny. Każda złotówka dofinansowania z RPO WK-P pobudza powstanie 0,6 grosza przedsięwzięć nieinwestycyjnych. To oznacza, że w skali całego Programu można spodziewać się efektu na poziomie 2,125 mln zł. Każda złotówka dofinansowania z PROW pobudza powstanie 4 groszy przedsięwzięć o charakterze nieinwestycyjnym. Oznacza to, że w ramach PROW (w części dla województwa kujawsko-pomorskiego) można spodziewać się 52,6 mln zł efektów mnożnikowych nieinwestycyjnych. Jest to zatem wielokrotnie więcej niż w przypadku RPO WK-P.

Another type of the multiplier effect is the non-investment multiplier effect. It is of substantially lower value than the investment effect. Each zloty under the ROP KPP support generates 0.6 grosz of non-investment initiatives. That means that in the scale of the entire Programme, it may translate into PLN 2.125 bn. Each zloty under the RDP support generates 4 groszys in terms of non-investment initiatives. That means that under the RDP (as to the Kuyavia and Pomerania province), PLN 52.6 mln of non-investment multiplier effect is to be expected. It is much more than it the case of the ROP KPP.

Kolejnym efektem, który możemy zaobserwować w przekształcaniach obszarów wiejskich jest efekt synergii, który tworzy pewną wartość dodaną, a więc jest efektem bardzo pożądanym w realizacji Programu. Jednak jedynie co trzeci

Another effect which is observed in transformation of rural areas is the synergy effect, which constitutes an added value, and as such is a very desirable effect in the Programme execution. However, only every third project showed the existence of such

projekt wykazał istnienie takiego projektu powstałego w wyniku efektu synergii (przy czym wiele z tych propozycji przynajmniej z przedstawionego opisu nie spełnia przesłanek projektu synergicznego). Należy zatem dążyć do tego, aby więcej projektów osiągało efekt synergii między sobą. Przykładem są projekty indywidualne, czy też projekty rewitalizacyjne. Warto jednak zaproponować szczególny tryb pozakonkursowy.

Doświadczenia pokazują, że efekt synergii może być realizowany w projektach w sposób programowy. Można w tym celu wprowadzić całkiem nowy sposób wyboru projektów bazujący na tych doświadczeniach. W przyszłym okresie programowania, oprócz konkursowego trybu wyboru projektów, można do trybu pozakonkursowego (poza trybem indywidualnym) dodać tryb 'blokowy'. Polegałby on na wyborze grupy projektów realizujących wspólny cel (a więc projektów komplementarnych) realizowanych w różnym czasie i przez różnych beneficjentów.

Efekty negatywne, oprócz efektu przyciągania, wystąpiły w minimalnym zakresie (może z wyjątkiem efektu substytucji projektów, a więc rezygnacji z realizacji kolejnych projektów). Efekt przyciągania dotyczył natomiast co 5-6 projektu i związany był z przyciąganiem użytkowników, turystów, a także klientów z obszaru poza projektem, powodując na tamtym obszarze straty.

Podsumowanie

Niniejsze badanie można uznać za przedsięwzięcie o pionierskim charakterze. Objęło ono bowiem analizą wybrane działania z dwóch programów realizowanych w ramach różnych polityk Unii Europejskiej: polityki spójności ukierunkowanej na rozwój regionalny i wspólnej polityki rolnej ukierunkowanej na wsparcie rolnictwa i rozwoju wsi.

Pomijając znaczące ograniczenia badania i trudności w pozyskaniu kompletnych i wiarygodnych danych, udało się porównać wsparcie z obu Programów, a także określić ich wpływ na rozwój obszarów wiejskich.

Badanie wykazało różnice pomiędzy Programami. Okazuje się, że PROW umożliwia realizację większej liczby mniejszych i bardziej różnorodnych projektów, podczas gdy RPO WK-P skupia się na większych projektach punktowo wspierających dane obszary. Widoczna jest również specjalizacja Programów – PROW-u na rolnictwie i środowisku, a RPO WK-P – na infrastrukturze drogowej.

Mimo tak znaczących środków przeznaczonych na obszary wiejskie efekty projektów w skali całego województwa nie są znaczące. Nie powodują one (jak na razie) zmiany wskaźników poziomu rozwoju, a więc nie wpływają na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej. Zdecydowanie natomiast wpływają na poprawę jakości życia, ale jedynie w miejscach realizacji działań. Niewiele jest w województwie przykładów kompleksowego podejścia do realizacji skoncentrowanej strategii rozwoju. Najbardziej spektakularne działania prowadzą m.in. gminy Tuchola i Dębowa Łąka.

Dlatego też zgodnie z podejściem Komisji Europejskiej, w okresie 2014-2020 należy dążyć do większej koncentracji tematycznej środków (na wybranych priorytetach rozwoju) i koncentracji obszarowej (realizując projekty blokowe, szeroko opisane w raporcie). Takie działania przyczynią się do uzyskania lepszych efektów wpływających nie tylko na jakość życia wybranej części mieszkańców, ale również – poprzez proces dyfuzji – na podniesienie poziomu rozwoju całych obszarów wiejskich w województwie.

a project developed as a result of the effect of synergy (where many of such proposals, at least on the basis of the description presented, do not comply with the requirement of a synergistic project). One thus needs to aspire to have more projects which achieve the synergy effect. Individual projects or revitalisation projects may be given as examples. Suggesting a special non-competitive tender is also recommended.

Experience shows that the effect of synergy may be achieved in projects in a programme manner. To that end, a completely new manner of project selection could be introduced, which would be based on that experience. In the next programme period, apart from the competitive tender, a 'group' tender could be added to the non-competitive tender (apart from the individual one). It would consist in selection of a group of projects which reach a common goal (which are thus complementary projects) executed in different time and by different beneficiaries.

Negative effects, apart from the attraction effect, occurred to a minimum extent (perhaps except the project substitution effect, that is resignation from execution of subsequent projects). The attraction effect pertained, however, to every 5-6 projects and was connected with attraction of users, tourists and customers/clients from the area not covered by the project and leading to losses in that area.

Summary

This research may be deemed pioneer as it covered selected measures of two programmes executed within different EU policies: cohesion policy aimed at regional development and common agricultural policy aimed at the support of farming and development of rural areas.

Despite significant limitations of the research and difficulty obtaining complete and reliable data, it was possible to compare the support under both Programmes, as well as determine their impact on development of rural areas.

The research also pointed to the differences between the Programmes. It turns out that the RDP allows for execution of a greater number of smaller and more diverse projects, whereas the ROP KPP focuses on larger projects which support precise issues in given areas. Programme specialisation is also noticeable – the RDP focuses on agriculture and environment, and the ROP KPP – on road infrastructure.

Despite such significant means allocated for rural areas, the effects of the projects in the scale of the entire province, are not substantial. They do not provoke (as yet) any changes to development level, so they do not have any impact on the improvement of the social and economic situation. However, they have a tremendous influence on the improvement of the quality of life, but that influence is limited to the places where measures were taken. In the province, there are not many examples of complex approach to the execution of a concentrated development strategy. The Tuchola and Dębowa Łąka communes, among others, carry out the most spectacular initiatives.

That is why, in line with the approach of the European Commission, in the years 2014-2020, greater subject concentration of means (concentration on selected development priorities) and area concentration (execution of group projects, exhaustively described in the report) should be sought. Such actions will allow for obtaining better results which would affect not only the quality of life of a given group of inhabitants, but also – by diffusion – the improvement of the development level of all rural areas in the province.

Spis skrótów

ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
IZ RPO WK-P/ IZ RPO/IZ	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
MRiRW	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
OOŚ	Ocena oddziaływania na środowisko
PARP	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
PSR	Powszechny Spis Rolny
PZP	Prawo zamówień publicznych
RPO WK-P/RPO	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013
UE	Unia Europejska
UM WK-P	Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

1.

Wprowadzenie

Nawigator

Po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału:

- ⇒ poznamy cele badania i odpowiadające im pytania badawcze,
- ⇒ dowiemy się, jaki zakres podmiotowy, przedmiotowy i przestrzenny obejmie badanie,
- ⇒ dowiemy się, jakie kryteria ewaluacyjne zastosowano w niniejszym badaniu.

Słowa kluczowe

Cel badania | Pytanie badawcze | Działanie | Poddziałanie | Kryterium ewaluacyjne

Słowniczek

OBSZARY WIEJSKIE

W analizie wskaźnikowej i statystycznej za obszary wiejskie będziemy uznawać obszary administracyjne gmin wiejskich i wiejsko-miejskich. W przypadku analizy projektów wykorzystywana definicja będzie zgodna z definicją obowiązującą: obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich wraz z gminami wiejskimi [źródło: GUS [za:] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 157, poz. 1031 z późn. zmian.)].

1.1.

Cele badania

CEL GŁÓWNY BADANIA

Celem głównym badania była **ocena efektywności działań na rzecz rozwoju wsi** podejmowanych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2007-2011 w oparciu o Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Osiągnięciu celu głównego służyły cele szczegółowe wskazane poniżej. W ramach każdego celu szczegółowego poszukiwano odpowiedzi na szereg pytań badawczych.

CEL 1

Analiza stanu rozwoju obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego

CEL 2

Analiza podejmowanych po 2007 roku działań na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

CEL 3

Ocena stopnia wdrożenia działań skierowanych na obszary wiejskie w ramach RPO WK-P i PROW w latach 2007-2013

CEL 4

Ocena przeobrażeń na obszarach wiejskich dzięki realizacji projektów

CEL 5

Ocena wsparcia w ramach RPO WK-P i PROW w kontekście priorytetów rozwoju lokalnego

1.2.

Zakres badania

OBSZAR BADANIA TO OBSZARY WIEJSKIE

Badanie objęło wyłącznie obszary wiejskie na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego, zdefiniowane w RPO WK-P na lata 2007-2013. W raporcie będzie uwzględniony poziom gminny, jednakże gminy będą prezentowane w kontekście swoich powiatów, bądź podregionów (patrz mapka poniżej).

PODREGIONY

POWIATY

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

GMINY OBJĘTE BADANIEM

OKRES BADANIA – OD
2007 ROKU

BADANIE OBJĘŁO
PROJEKTY RPO WK-P
I PROW Z OBSZARÓW
WIEJSKICH

BADANIE OBJĘŁO
NASTĘPUJĄCE DZIAŁANIA
RPO WK-P

Badanie objęło perspektywę czasową od roku 2007 do momentu przystąpienia do realizacji fazy gromadzenia danych (**31 lipca 2011 r.**) lub do okresu dostępności najbardziej aktualnych danych (np. wskaźniki GUS).

Badanie dotyczyło projektów realizowanych w ramach RPO WK-P oraz PROW na lata 2007-2013 na obszarach wiejskich. Pod uwagę brane były projekty, dla których podpisano umowę o dofinansowanie. Były to następujące Działania:

RPO WK-P:

- ⇒ Oś priorytetowa 1. Rozwój infrastruktury technicznej:
  - ⇒ Działanie 1.1. Infrastruktura drogowa
- ⇒ Oś priorytetowa 2. Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska
  - ⇒ Działanie 2.1. Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej
  - ⇒ Działanie 2.2. Gospodarka odpadami
  - ⇒ Działanie 2.3. Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza
  - ⇒ Działanie 2.4. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku
  - ⇒ Działanie 2.5. Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska
  - ⇒ Działanie 2.6. Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych

- ⇒ Oś priorytetowa 3. Rozwój infrastruktury społecznej
  - ⇒ Działanie 3.1. Rozwój infrastruktury edukacyjnej
  - ⇒ Działanie 3.2. Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej
  - ⇒ Działanie 3.3. Rozwój infrastruktury kultury
- ⇒ Oś priorytetowa 4. Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego
  - ⇒ Działanie 4.1. Rozwój infrastruktury ICT
  - ⇒ Działanie 4.2. Rozwój usług i aplikacji dla ludności
  - ⇒ Działanie 4.3. Rozwój komercyjnych e-usług
- ⇒ Oś priorytetowa 5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw
  - ⇒ Działanie 5.1. Rozwój instytucji otoczenia biznesu
  - ⇒ Działanie 5.2. Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw
    - ⇒ Poddziałanie 5.2.1. Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw
    - ⇒ Poddziałanie 5.2.2. Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw
  - ⇒ Działanie 5.3. Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska
  - ⇒ Działanie 5.5. Promocja i rozwój markowych produktów
  - ⇒ Działanie 5.6. Kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje
- ⇒ Oś priorytetowa 6. Wsparcie rozwoju turystyki
  - ⇒ Działanie 6.1. Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze
  - ⇒ Działanie 6.2. Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych

PROW:

- ⇒ Oś priorytetowa 1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego
  - ⇒ 112 Ułatwianie startu młodym rolnikom (ARiMR)
  - ⇒ 125 Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa (UMWK-P)
- ⇒ Oś priorytetowa 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej
  - ⇒ 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (ARiMR)
  - ⇒ 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (ARiMR)
  - ⇒ 313_322_323 Odnowa i rozwój wsi (UMWK-P)
  - ⇒ 321 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej (UMWK-P)
- ⇒ Oś priorytetowa 4. LEADER
  - ⇒ 413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (ARiMR, UMWK-P)
  - ⇒ 421 Wdrażanie projektów współpracy (UMWK-P)
  - ⇒ 431 Funkcjonowanie lokalnych grup działania (UMWK-P)

Jak wynika z powyższej listy, badanie objęło wybraną grupę interwencji o bardzo zróżnicowanym charakterze, skierowaną do różnych grup odbiorców oraz przewidującą finansowanie wielu typów projektów. Skoncentrowano się na analizie tych Działania z obu Programów, które w jakiś sposób mogłyby być ze sobą komplementarne. Szczególnie dotyczyło to PROW, z którego wybrano te Działania, które odpowiadają interwencji z RPO WK-P – tak, aby możliwe było ich porównywanie i zestawianie. Dodatkowo, w przypadku PROW w czasie fazy zbierania danych okazało się niemożliwe uzyskanie danych od odpowiednich instytucji wdrażających (szczegółowo o ograniczeniach badania piszemy w rozdz. 2.4). Dla powyższych Działania dostępne były szczegółowe informacje o realizowanych projektach, dlatego znalazły się one w wyliczeniach i na mapach. Jednakże pozostałe Działania pojawiają się w analizach, ale w charakterze uzupełniającym i epizodycznym (np. w wynikach badania CATI, albo podczas analizy popytu).

ANALIZA NIE WZIĘŁA
POD UWAGĘ OSI 7

W przypadku RPO WK-P, zgodnie z charakterem programu na poziomie programowania Działania, nie miało miejsca wydzielanie interwencji skierowanych na obszary wiejskie

(choć w przypadku Osi priorytetowej 7 jej definicja ukierunkowała ją na obszary nie mające charakteru wiejskiego, a więc nie była ona uwzględniona w analizie). Dlatego w ramach badania brano pod uwagę odpowiednie schematy konkursowe. Podobnie było z Działaniami 1.2, 1.3 i 1.4 oraz 5.4, w których żaden projekt nie był lub nie mógł być realizowany na obszarach wiejskich.

1.3.

Kryteria ewaluacyjne

W BADANIU
WYKORZYSTANO
KRYTERIA
TRAFNOŚCI

Badanie wykonano przy zastosowaniu następujących głównych kryteriów oceny:

SKUTECZNOŚCI

⇒ **Trafność** – Czy projekty skierowane na obszary wiejskie są adekwatne do rzeczywistych potrzeb beneficjentów, potencjalnych beneficjentów RPO WK-P i PROW WK-P oraz ogółu mieszkańców?

EFEKTYWNOŚCI

⇒ **Skuteczność** – Czy i w jaki sposób działania wdrożone na obszary wiejskie po 2007 roku są skuteczne (mają wpływ na rozwój obszarów wiejskich i realizację celów strategicznych)?

UŻYTECZNOŚCI
(W PEWNYM
ASPEKCIE)

⇒ **Efektywność** – Czy efekty, które osiągnięto przewyższają poniesione nakłady? Czy byłoby możliwe uzyskanie większych efektów za wykorzystaną alokację środków z funduszy europejskich?

⇒ **Użyteczność** – Czy efekty, które osiągnięto w ramach realizowanych projektów są przydatne dla beneficjentów, czy użytkownicy z nich korzystają?

2.

Metodologia badania

Nawigator

Po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału:

- ⇒ poznamy koncepcję badawczą wykorzystaną w badaniu oraz logikę przebiegu badania,
- ⇒ poznamy metody i techniki badawcze wykorzystane przy odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze.

Słowa kluczowe

Fazy badania | Metody i techniki badawcze

Słowniczek

FAZA STRUKTURYZACJI

Faza badania ewaluacyjnego służąca sformułowaniu koncepcji badania i jego metodologii oraz właściwego przygotowania fazy gromadzenia danych. Wynikiem tej fazy jest raport metodologiczny wraz z narzędziami.

FAZA GROMADZENIA DANYCH

Najważniejsza faza badania służąca zebraniu kompletu informacji i danych zastanych oraz wywołanych niezbędnych do przygotowania wyników badania.

FAZA ANALIZY I OCENY

Końcowa faza badania, podczas której pozyskane informacje zostają poddane analizie przy zastosowaniu metod odpowiadających charakterowi uzyskanych danych, przy wykorzystaniu odpowiednich narzędzi analitycznych. Wynikiem tej analizy jest raport końcowy z badania.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Niniejsze badanie można uznać za przedsięwzięcie o pionierskim charakterze. Objęło ono bowiem analizę wybrane działania z dwóch programów realizowanych w ramach różnych polityk Unii Europejskiej:

BADANIE OBEJMUJE DWA
RÓŻNE PROGRAMY

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA
KUJAWSKO-POMORSKIEGO 2007-2013

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH 2007-2013
(PROW)

W BADANIU
ZASTOSOWANO
PODEJŚCIE
TERYTORIALNE

Badaniem objęto interwencje w ramach wskazanych programów, dotyczące tego samego terytorium – obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego. W badaniu wykorzystano zatem **podejście terytorialne** (w tym wypadku do analiz interwencji publicznych).

POLITYKA UE PODAŻA
OBECNIE W KIERUNKU
ZINTEGROWANEGO
PODEJŚCIA DO DANEGO
TERYTORIUM

Podejście terytorialne, dążące do objęcia swoim zasięgiem interwencji należących do różnych polityk publicznych, a skierowanych na to samo terytorium, nabierze – jak można sądzić – większego znaczenia w kolejnej perspektywie finansowej Unii Europejskiej. Jest ono widoczne w aktualnym podejściu rządu polskiego do polityki rozwoju, w tym w kluczowym z punktu widzenia rozwoju terytorium dokumencie strategicznym – Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego: regiony, miasta, obszary wiejskie 2010-2020. Co więcej, obecne propozycje Komisji Europejskiej (popierane przez Polskę) przewidują wspólne programowanie Polityki Spójności oraz II filaru Wspólnej Polityki Rolnej (a więc właśnie PROW) na poziomie dokumentu strategicznego (tzw. Wspólnych Ram Strategicznych). Jeśli rozwiązanie to zostanie wdrożone, będzie to stanowiło istotny krok w stronę zintegrowania planowania polityki rozwoju w stosunku do danego terytorium.

TAKIE PODEJŚCIE
PRZYJĘTO W NINIEJSZYM
BADANIU

Takie rozumienie kontekstu niniejszego badania oraz w związku z tym jego możliwej roli w procesie kształtowania polityki rozwoju obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego było podstawą przy przygotowywaniu niniejszego badania.

OKREŚLONY ZOSTAŁ
WPŁYW OBU
PROGRAMÓW NA
PRZEKSZTAŁCENIE

Określone przez Zamawiającego cele badania oraz jego kontekst zarysowany powyżej determinowały koncepcję badawczą. Była ona ukierunkowana na analizę interwencji finansowanych w ramach obu objętych badaniem programów: RPO WK-P i PROW

OBSZARÓW WIEJSKICH

z punktu widzenia ich wpływu na przekształcenia terytorium objętego badaniem: obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, przy czym wpływ ten był rozpatrywany z kilku kluczowych perspektyw:

**KAŻDY OBSZAR BĘDZIE
BADANY Z TRZECH
PERSPEKTYW**

Rysunek 1. Trzy perspektywy badania.

Źródło: opracowanie własne.

Uwzględnienie perspektywy lokalnej było ważne, ponieważ 'lokalność' jest niezbywalną cechą zwłaszcza obszarów wiejskich, zaś samorządy lokalne są kluczowymi aktorami w zakresie rozwoju tych obszarów, w tym określaniu priorytetów rozwojowych, a następnie ich osiąganiu, przy wykorzystaniu wielorakich dostępnych instrumentów. Ich rola strategiczna i programowa powinna przy tym być wzmacniana, w kontekście budowanego obecnie w naszym kraju strategicznego podejścia do polityki rozwoju na wszystkich szczeblach administracji publicznej.

Dlatego warto było dokonać analizy tego, na ile interwencje objęte badaniem odpowiadają tak widzianym potrzebom, a niejako 'przy okazji' – na ile na terenach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego lokalna perspektywa rozwoju jest obecna i odzwierciedlona w odpowiednich dokumentach. Uwzględnienie w ewaluacji wpływu obecnych interwencji na obszary wiejskie perspektywy lokalnej, a przez to wzbogacenie i pogłębienie analizy jest szczególnie przydatne, gdyż dostarczy danych, które mogą zostać wykorzystane dla udoskonalenia takich interwencji, a zwłaszcza ich ukierunkowania strategicznego, w kolejnej perspektywie finansowej.

**BADANIE PRZEBIEGAŁO
W TRZECH FAZACH**

Badanie przebiegało w **trzech podstawowych fazach**, typowych dla badań ewaluacyjnych:

- ⇒ strukturyzacji,
- ⇒ gromadzenia danych,
- ⇒ analizy i oceny.

Sekwencja realizacji badania przedstawiona została na poniższym schemacie.

W WYNIKU REALIZACJI
BADANIA POWSTAŁ
RAPORT
METODOLOGICZNY
I KOŃCOWY POPARTY
ANALIZĄ DESK RESEARCH
I BADANIAM
TERENOWYMI

Rysunek 2. Schemat logiki badania.

Źródło: opracowanie własne.

Przebieg poszczególnych faz został zaprezentowany poniżej.

2.1.

Faza strukturyzacji

Badanie rozpoczęła faza strukturyzacji, która posłużyła do szczegółowego sformułowania koncepcji badania i jego metodologii oraz właściwego przygotowania fazy gromadzenia danych.

W FAZIE
STRUKTURYZACJI
DOKONANO WSTĘPNEJ
ANALIZY DOKUMENTÓW

W ramach fazy strukturyzacji przeprowadzono wstępny etap gromadzenia danych, który miał charakter **eksploracyjny** – dokonano **wstępnej analizy wybranych dokumentów**, kluczowych dla pogłębienia znajomości obszarów badawczych, w tym przede wszystkim dokumentów programowych oraz wybranych raportów z wcześniejszych badań i analiz.

POWSTAŁ RAPORT
METODOLOGICZNY

W fazie tej powstał i został uzgodniony z Zamawiającym **raport metodologiczny** wraz z narzędziami badawczymi.

2.2.

Faza gromadzenia danych

NAJWAŻNIEJSZĄ FAZĘ
BADANIA ROZPOCZĘŁA
POGŁĘBIONA ANALIZA
DOKUMENTÓW

Faza gromadzenia danych objęła realizację kompleksowego pakietu badań danych zastanych i wywołanych, służących zgromadzeniu informacji niezbędnych do analizy wszystkich celów szczegółowych badania i udzielenia pełnych odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze.

Fazę tę rozpoczęła **pogłębiona analiza dokumentów** programowych, strategicznych i planistycznych dotyczących gmin z obszarów wiejskich oraz raportów i literatury przedmiotu. Na tej podstawie zweryfikowano i uzupełniono (oraz uzgodniono z Zamawiającym) narzędzia do badań terenowych.

PRZEBADANE ZOSTAŁY
DANE PROJEKTÓW

Następnie przeprowadzono analizę **danych dotyczących projektów** realizowanych w ramach wybranych Działań z obu programów, pozyskanych z odpowiednich baz danych udostępnionych przez Zamawiającego.

WYŁONIONO GMINY DO
ANALIZY PRZYPADKÓW

Na podstawie analizy danych wyłoniono gminy o największej intensywności wsparcia, które zostały poddane pogłębionej analizie w ramach studiów przypadku.

PRZEPROWADZONE
ZOSTAŁY WYWIADY
POGŁĘBIONE

Równolegle z analizą danych zastanych:

⇒ przeprowadzono osiem **wywiadów pogłębionych** z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego (odpowiedzialnych za wdrażanie RPO i PROW) oraz ARiMR w Toruniu;

I BADANIA
BENEFICJENTÓW
OBECNYCH
I POTENCJALNYCH

⇒ zrealizowano **badania kwestionariuszowe beneficjentów i potencjalnych beneficjentów obu programów** (251 beneficjentów RPO WK-P realizujących projekty na obszarach wiejskich, 250 rolników indywidualnych uzyskujących wsparcie w ramach PROW, 201 beneficjentów instytucjonalnych PROW, 250 potencjalnych beneficjentów RPO WK-P i PROW);

A TAKŻE ZOGNISKOWANE
WYWIADY GRUPOWE
Z MIESZKAŃCAMI

⇒ zrealizowano trzy **zogniskowane wywiady grupowe** z mieszkańcami gmin: Brzozie – gmina wiejska, Piotrków Kujawski – gmina miejsko-wiejska, Solec Kujawski – gmina miejsko-wiejska z przedmieścia Bydgoszczy; są to gminy o największej liczbie realizowanych projektów przypadających na 10 tys. mieszkańców, a jednocześnie położone w różnych częściach województwa;

OSTATNIM ELEMENTEM
BYŁY STUDIA
PRZYPADKÓW GMIN

⇒ przeprowadzono pięć **studiów przypadku** w gminach o największej intensywności wsparcia z obu programów: Górzno (powiat brodnicki), Radziejów (powiat radziejowski), Tuchola (powiat tucholski), Dębowa Łąka (powiat wąbrzeski), Janowiec Wielkopolski (powiat żniński). W ramach studiów przeprowadzono kompleksową analizę wpływu realizowanych tam projektów na zachodzące w nich przekształcenia, z wykorzystaniem szerokiego zestawu metod i technik badawczych.

W końcowym etapie fazy gromadzenia danych **uporządkowano i opracowano zgromadzone zasoby informacyjne**, tak aby mogły one zostać w pełni wykorzystane do dokonania analizy i oceny.

2.3.

Faza analizy i oceny

WSZYSTKIE DANE
PODDANO ANALIZIE

Na koniec fazy gromadzenia danych informacje jakościowe i ilościowe zostały **poddane analizie** przy zastosowaniu metod odpowiadających charakterowi uzyskanych danych, przy wykorzystaniu odpowiednich narzędzi analitycznych (analizy przyczynowo-skutkowej, analizy porównawczej, analizy efektów finansowych, analizy najbardziej efektywnych Działań i Osi priorytetowych). W wyniku przeprowadzonych analiz ilościowo-jakościowych przygotowano **wnioski i rekomendacje**.

2.4.

Ograniczenia badania

Gromadzenie danych

Do przeprowadzenia badania telefonicznego CATI wśród beneficjentów PROW i RPO WK-P niezbędne było uzyskanie danych teleadresowych beneficjentów poszczególnych Działań w ramach obu Programów.

Dane dotyczące beneficjentów RPO WK-P zostały przekazane dnia 29 sierpnia 2011 roku przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Instytucja Zarządzająca RPO WK-P na mocy umów o dofinansowanie jest upoważniona do przetwarzania danych osobowych beneficjentów oraz danych związanych z realizacją projektów m.in. do celów ewaluacji.

Dane dotyczące beneficjentów PROW (objętych niniejszym badaniem) gromadzą dwie instytucje wdrażające: Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego (Działania: 125, 321, 313+322+323, 413-313, 413-MP, 421, 431) oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Toruniu (Działania: 112, 121, 123, 126, 226, 311, 312, 413-311, 413-312). Dnia 22 sierpnia 2011 roku do obu instytucji skierowano pisma o udostępnienie danych teleadresowych beneficjentów PROW. Dane do działań wdrażanych przez Urząd Marszałkowski zostały przekazane 29 sierpnia 2011 roku. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa odmówiła udostępnienia danych powołując się na Ustawę o ochronie danych osobowych. Odmowa odnosiła się zarówno do beneficjentów indywidualnych, jak i instytucjonalnych. Dane o przyznanej pomocy nie są także publikowane w Internecie. Ponadto w umowach z beneficjentami PROW nie występuje zapis o możliwości udostępniania danych na potrzeby badań ewaluacyjnych.

Aby pozyskać dane dotyczące beneficjentów indywidualnych PROW zakupiono dwie bazy teleadresowe: mieszkańców obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego oraz rolników w województwie kujawsko-pomorskim (w sumie ponad 3000 rekordów), a następnie dzwoniono do losowo wybranych numerów. Na początku każdej rozmowy zadawane było pytanie filtrujące: „Czy korzystał/a Pan/i ze wsparcia z Unii w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, czyli w skrócie mówiąc z PROW-u?” W razie wątpliwości ankietier dodawał, że chodzi o wsparcie oferowane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, jeśli odpowiedź była twierdząca zadawane było pytanie uszczegóławiające „Jakie wsparcie Pan/i otrzymał/a?” i dalej realizowana była ankieta.

W związku z niemożliwością dotarcia do wszystkich danych dotyczących beneficjentów instytucjonalnych PROW nie było możliwe zrealizowanie próby założonej w raporcie metodologicznym. W trakcie konsultacji z Zamawiającym ustalono nową strukturę próby opisaną w tabeli poniżej. W grupie nazwanej '4-3' występują beneficjenci realizujący projekty w Działaniach 413-313, 413-MP. W osi 2 okazało się na etapie realizacji, że wskazana liczba beneficjentów nie odnosi się do województwa kujawsko-pomorskiego.

Tabela 1. Nowa struktura próby respondentów realizujących projekty w ramach PROW.

Oś	Liczba respondentów w próbie przed zmianą	Liczba respondentów w próbie po zmianie
1	65	3
2	1	0
3	102	102
4	32	55
4-3	-	40
Razem	200	200

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW.. Stan na 31 lipca 2011).

Badanie efektów rzeczowych

Znaczącym ograniczeniem badania efektów rzeczowych inwestycji z RPO WK-P było niepodawanie przez beneficjentów wskaźników z listy KSI (SIMIK 07-13). Każdy beneficjent miał możliwość wyboru wskaźnika - najbardziej odpowiadającego specyfice projektu - z list załączonych do dokumentacji konkursowej. Natomiast do systemu gromadzenia danych KSI wprowadzane są jedynie te wskaźniki, które system zawiera (wskaźniki sformułowane bardzo ogólnie i dotyczące wszystkich programów finansowanych ze środków EFRR), nie ma w nim miejsca na inne indeksy mierzące efekty realizacji projektów. Niestety system KSI jest głównym narzędziem generowania danych o projektach. O ile wytyczne MRR zobowiązują beneficjentów do podawania w projektach wskaźników z listy KSI, o tyle nie zostało to dobitnie podkreślone w dokumentach IZ RPO WK-P, przez co wielu beneficjentów nie wskazało żadnego wskaźnika z listy KSI. Szczegóły przedstawia poniższa tabela:

Tabela 2. Wykaz liczby projektów w poszczególnych Działaniach, dla których nie wprowadzono do KSI żadnego wskaźnika.

Działanie	Liczba projektów realizowanych na obszarach wiejskich	Liczba projektów, w których nie określono żadnego wskaźnika produktu KSI	Liczba projektów, w których nie określono żadnego wskaźnika rezultatu KSI
1.1.	188	0	9
2.1.	23	1	13
2.2.	9	3	6
2.3.	39	4	1
2.4.	5	1	5
2.5.	1	1	1
3.1.	14	11	6
3.2.	14	8	8
4.2.	4	1	2
4.3.	7	7	3
5.2.1.	43	17	2
5.2.2.	113	100	22
5.3.	3	2	0
5.5.	43	35	12
6.1.	1	0	1
6.2.	9	0	6
Łącznie	516	191	97

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Taka sytuacja spowodowała, że 191 projektów w zakresie produktów nie wykazało takich wskaźników i 97 – w przypadku rezultatów. Oznacza to, że ich efekty nie zostały pokazane na mapach i wykresach w rozdziale 3.3. Chociaż oczywiście pojawiają się w analizach ilościowych w rozdziale 3.2.

Wyniki badania

Analiza stanu rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego

- ⇒ dowiemy się, jakie wskaźniki najlepiej określają poziom rozwoju obszarów wiejskich,
- ⇒ poznamy charakterystykę poszczególnych gmin oraz zmiany zachodzące w różnych okresach przed i w trakcie wdrażania funduszy europejskich,
- ⇒ zdefiniujemy problemy i potrzeby obszarów wiejskich oraz określimy wpływ wsparcia z RPO WK-P i PROW na ich zaspokojenie,
- ⇒ dowiemy się, jakie zastosowano narzędzia do zaspokajania potrzeb oraz które z nich okazały się skuteczne, a które nieskuteczne.

Wskaźniki rozwoju | Problem i potrzeby | Narzędzia rozwiązywania problemów

sposób, czynnik lub zasób służący do bezpośredniego oddziaływania na problem i powodujący likwidację źródła problemu. Narzędzia mogą być zarówno rzeczowe, jak i finansowe.

3.1.1.

Kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich

PYTANIA BADAWCZE

Jakie aspekty tematyczne (grupy wskaźników) są istotne z punktu widzenia rozwoju obszarów wiejskich? Jakie kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich w ramach tych aspektów należy przyjąć dla analizy stanu ich rozwoju?

DEFINICJA ROZWOJU

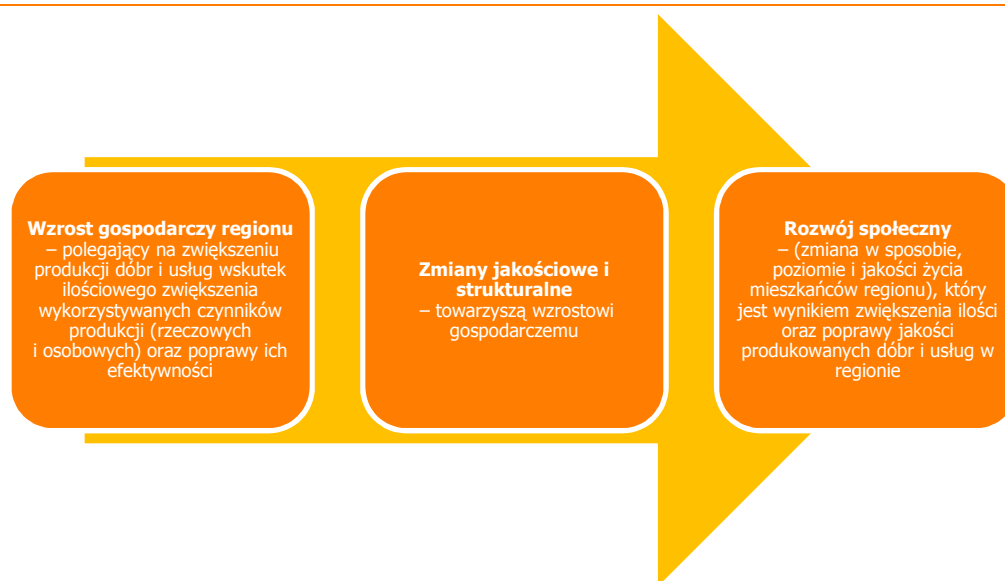
Rozwój definiowany jest zwykle jako „proces zmian prowadzących do ulepszenia czegoś, zwiększania czegoś, osiągnięcia poziomu wyższego pod jakimś względem”. Ważne jest w tym procesie to, że może on przebiegać samoistnie (spontanicznie) bądź też zachodzić pod wpływem różnego typu bodźców płynących z otoczenia bliższego lub dalszego. Można zatem powiedzieć, że rozwój dokonuje się dzięki oddziaływaniu różnych czynników.¹

DEFINICJA ROZWOJU REGIONU

Rozwój obszarów wiejskich stanowi z kolei nieodłączny element rozwoju całego regionu, dlatego można go definiować podobnie. Wielu autorów określa rozwój regionu jako: „generowany i sterowany przez samorząd, charakteryzuje się możliwie dużą liczbą czynników takich jak: wzrost gospodarczy, rozwój społeczny oraz rozwój zrównoważony (chroniący środowisko naturalne) w gospodarce opartej na wiedzy”.²

FAZY ROZWOJU REGIONU

Rozwój regionu odbywa się w kilku fazach, zachodzących po sobie i wzajemnie od siebie zależnych:

Rysunek 3. Fazy rozwoju regionu.

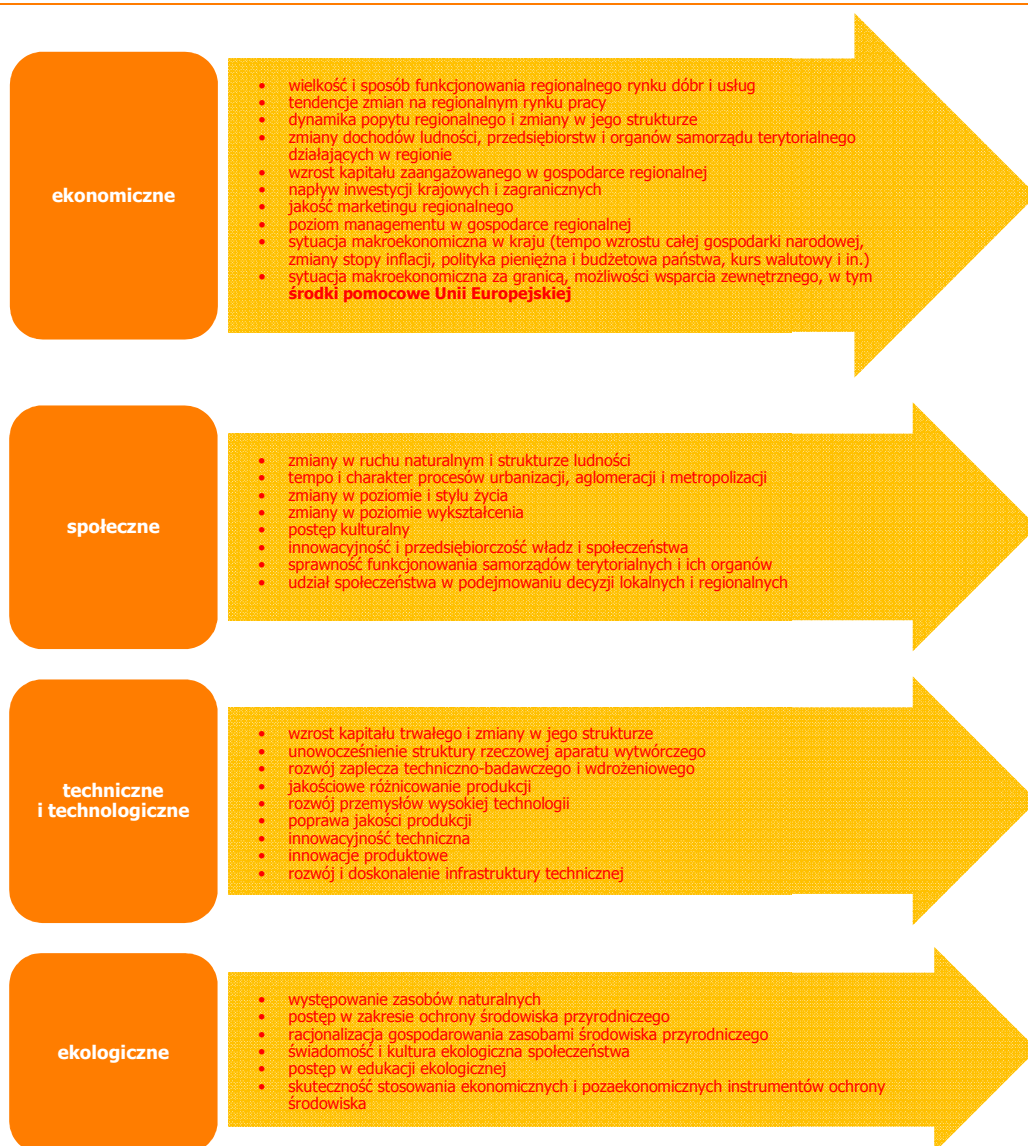
Źródło: opracowanie własne na podstawie Adamiak J., Kosiedowski W., Potoczek A., Słowińska B., Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym, Wyd. TNOiK, Toruń 2001, s. 18.

**CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ROZWÓJ REGIONU
MOŻNA PODZIELIĆ NA CZTERY GRUPY**

W literaturze przedmiotu wielu autorów zajmowało się określaniem **czynników wpływających na rozwój regionu**. Wiele z nich jest podobnych, wiele z nich dotyczy elementów twardych i miękkich, jednakże wszystkie można uporządkować w cztery grupy odnoszące się do głównych aspektów rozwoju regionalnego:

¹ Wojewódzka A., Rozwój jednostek terytorialnych – rozważania definicyjne i sposoby pomiaru [w:] Stawicki M., Fundusze europejskie w gminach, Rozwój lokalny, wykorzystanie środków UE, rekomendacje dla samorządów, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009, s. 6.

² np. Grzeszczyk T., Zarządzanie funduszami europejskimi w rozwoju województwa. Badania – Edukacja – Konsulting, WSHE, Łódź 2003, s. 43.

Rysunek 4. Czynniki wpływające na rozwój regionu.

Źródło: Pylak K. [red.] Prawno-ekonomiczne aspekty funkcjonowania Unii Europejskiej. Pięć lat doświadczeń, s. 115-116, na podstawie: Adamiak J., Kosiedowski W., Potoczek A., Słowińska B., Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym, Wyd. TNOiK, Toruń 2001, s. 32-33.

W BADANIU OKREŚLONO
KLUCZOWE WSKAŹNIKI
ROZWOJU

Przy badaniu wpływu czynników na dany obszar rzeczywistości społeczno-gospodarczej zasadnicze znaczenie ma określenie odpowiednich wskaźników, które zostaną wykorzystane dla mierzenia tego wpływu. Dlatego podczas badania wybrano i zweryfikowano **kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich**, które należy przyjąć dla analizy stanu ich rozwoju.

Niewątpliwie sposób pomiaru stopnia rozwoju obszarów wiejskich będzie wynikał z przyjętej definicji rozwoju obszarów wiejskich, ale również z powyższych czynników rozwoju charakteryzujących wszystkie regiony.

SPOSÓB POMIARU
ROZWOJU OBSZARÓW
WIEJSKICH

Siłą rzeczy pomiar stopnia rozwoju musi dotyczyć w większym zakresie tych elementów, które pozwolą obszarom wiejskim uzyskać przewagę konkurencyjną nad innymi obszarami (w zakresie wzrostu gospodarczego, zmian jakościowych

METODA POMIARU
POZIOMU ROZWOJU
OBSZARÓW WIEJSKICH

i strukturalnych oraz rozwoju społecznego). Dlatego w systemie wskaźników umieszczono wskaźniki odnoszące się m.in. do rynku pracy poza rolnictwem, potencjału rozwojowego, a także potencjału turystycznego.

Kolejną kwestią, którą należało rozstrzygnąć podczas budowy systemu wskaźników była metoda pomiaru. W literaturze stosuje się w takim celu albo jeden **wskaźnik agregatowy (syntetyczny)**, albo **zestaw wskaźników cząstkowych** obrazujących dynamikę i zależności w określonych obszarach badawczych.

Po analizie silnych i słabych stron każdego z tych rozwiązań wybrano metodę mieszaną. Pokazanie ogólnej kondycji i zmian w gminach wiejskich województwa jest najłatwiejsze i najbardziej obrazowe za pomocą wskaźników syntetycznych, natomiast precyzyjna diagnoza powodów, dla których gminy uzyskują określone rezultaty jest możliwa za pomocą analizy szczegółowych wskaźników i ich dynamiki.

WYKORZYSTANA
METODOLOGIA

Analiza literatury pokazała, że jest **wiele podejść** do określania poziomu rozwoju regionów³, w tym w szczególności poziomu rozwoju obszarów wiejskich. Najbardziej precyzyjną metodologię w tym zakresie wypracował zespół Polskiej Akademii Nauk (Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa)⁴. Metodologia ta została oparta o wyliczenia wskaźników w sześciu obszarach opartych na danych z GUS, w tym ze spisów rolnych, a także na wyliczeniach własnych.

OGRANICZENIA
W DOSTĘPNOŚCI
NIEKTÓRYCH
WSKAŹNIKÓW BYŁY
SPOWODOWANE
OPÓŹNIENIAMI W PSR

Precyzyjność wskaźników bazujących na danych ze spisu rolnego była atutem tej metodologii tym bardziej, że w trakcie trwania niniejszego badania miały być dostępne wyniki PSR z roku 2010, co w połączeniu z danymi z lat 1996 i 2002, dawałoby idealną bazę do porównań. Niestety po zaakceptowaniu metodologii okazało się, że wyniki PSR będą osiągalne miesiąc po zakończeniu badania, stąd niemożliwe było wyliczenie wszystkich wskaźników. Zaburzyło to w pewnym sensie całą koncepcję porównywania gmin między sobą. Należy mieć jednak na uwadze, że każdy system oceny poziomu rozwoju posiada pewien pierwiastek subiektywizmu wynikający z różnego definiowania samego pojęcia rozwoju⁵, stawiania nacisku na konkretne obszary życia społeczno-gospodarczego⁶, a także z samej dostępności danych do budowy wskaźników⁷.

WYPRACOWANO ZESTAW
WSKAŹNIKÓW

Poniżej przedstawiono **zestaw wskaźników kluczowych** wykorzystany w niniejszym badaniu wraz z analizą dostępności danych do wyliczenia wskaźników lub wskazaniem na istnienie podobnych wskaźników (dostępnych w statystyce publicznej). W zestawie wykreślono wskaźniki tymczasowo niedostępne z powodów opisanych wyżej, uniwersalny system oceny poziomu rozwoju obszarów wiejskich – możliwy do zastosowania również w przyszłości – zaprezentowano w załączniku do raportu.

³ np. Pietrzyk I., Polityka regionalna UE i regiony w państwach członkowskich, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000; Strahl D. (red.): Metody oceny rozwoju regionalnego, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2006; Churski P., Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie transformacji z Unią Europejską, UAM, Poznań 2008; Zeliaś A. (red.), Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym, Wydawnictwo AE Kraków, Kraków 2000; Michalski T., Tarkowski M., Analiza potencjału i perspektyw rozwoju społeczno-gospodarczego polskiej części Łuku Południowego Bałtyku, www.southbalticare.pl; Sej-Kolasa M., Zielińska A., Analiza porównawcza gmin województwa dolnośląskiego na podstawie wybranych wskaźników zrównoważonego rozwoju, [w:] Jajuga K., Walesiak M. (red.): Taksonomia 9. Klasyfikacja i analiza danych. Teoria i zastosowania, Prace Naukowe AE Wrocław Nr 942, Wrocław 2002, s. 97–106.

⁴ Rosner A. (red.), Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych, Polska Akademia Nauk, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002 i wcześniej: Rosner A. (red.), Lokalne bariery rozwoju obszarów wiejskich, FAPA, Warszawa 2000.

⁵ por. Wojewódzka A., Rozwój jednostek terytorialnych... op.cit., s. 6-7, 11.

⁶ Famulska T., Znaniecka K. (red.): Finansowe aspekty rozwoju lokalnego, AE Katowice, Katowice 2004, s. 18.

⁷ Obrębalski M.: Mierniki rozwoju regionalnego, [w:] Strahl D. (red.): Metody oceny rozwoju regionalnego, Wydawnictwo AE Wrocław, Wrocław 2006, s. 31-32.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

ZESTAW ZWERYFIKOWANO PODZAS BADAŃ TERENOWYCH

Powstały wstępny zestaw wskaźników został zweryfikowany w ramach badań terenowych (podczas wywiadów indywidualnych) w zakresie jego użyteczności i kompletności. W wyniku przeprowadzonych badań dodano dwa wskaźniki: 3.4 (Odsetek odpadów zmieszanych zdeponowanych na składowiskach w odpadach zebranych ogółem⁸) oraz 4.10 (Wydatki majątkowe ogółem na kulturę fizyczną i sport w przeliczeniu na 1 mieszkańca⁹). Poniżej znajduje się lista wskaźników wykorzystana w analizach (pełny zestaw wskaźników proponowany do oceny poziomu rozwoju obszarów wiejskich znajduje się w załączniku 5.7).

Tabela 3. Wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich wykorzystane w analizie.

Lp.	Obszar	Podobszar	Dostępność wskaźników (alternatywne wskaźniki)
1.	Struktury gospodarcze	Stopień równowagi na lokalnym rynku pracy	1.1 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym
			1.3 Udział osób pracujących w podstawowym miejscu pracy w relacji do ludności w wieku produkcyjnym
		Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w środowisku lokalnym lub w zasięgu dojazdu do pracy członków społeczności lokalnej	1.6 Odsetek pozarolniczych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych i jednostek zarejestrowanych w systemie REGON
		Zamożność środowiska lokalnego jako całej zbiorowości	1.7 Odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON działających w zakresie edukacji, ochrony zdrowia i opieki społecznej w relacji do podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON ogółem
			1.8 Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w dochodach budżetu państwa pochodzących z podatku od osób fizycznych i osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca
2.	Sytuacja demograficzna	Struktura ludności	1.9 Dochody własne gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca
			2.1 Przeciętna liczba mieszkańców przypadająca na 1 miejscowość wiejską
		Ruchy ludności	2.2 Wskaźnik feminizacji ludności w wieku matrymonialnym (najczęstszego zawierania małżeństw) – liczba kobiet w wieku 20-29 lat na 100 mężczyzn w tym samym wieku
			2.3 Przyrost naturalny ludności na 1000 mieszkańców wsi
			2.4 Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców wsi
			2.5 Przyrost rzeczywisty ludności na 1000 mieszkańców wsi, obliczony jako suma algebraiczna przyrostu naturalnego i salda migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców
		Wiek społeczeństwa	2.6 Ogólny wskaźnik starości – odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej) w ogólnej liczbie ludności wiejskiej
			2.7 Wskaźnik starości ludności w wieku produkcyjnym – odsetek ludności w starszym (nazywanym również niemobilnym) wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 45-64 lat, kobiety w wieku 45-59 lat) w ogólnej liczbie ludności wiejskiej w wieku produkcyjnym
			2.8 Relacja dzieci – starzy – liczba dzieci w wieku 0-14 lat na 100 osób w wieku 60 lat i więcej
			2.9 Wskaźnik wymiany młodych generacji – liczba dzieci w wieku 0-14 lat na 100 osób w wieku 15-29 lat
3.	Infrastruktura	Środowiskowa	3.1 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej
			3.2 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci kanalizacji sanitarnej
			3.3 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z oczyszczalni ścieków
			3.4 Odsetek odpadów zmieszanych zdeponowanych na składowiskach w odpadach zebranych ogółem
		Drogowa	3.7 Długość dróg gminnych zamieszkałych o nawierzchni twardej ulepszonej na 100 km ²
		Usługowa	3.8 Liczba stacji benzynowych na 100 km ²
			3.9 Liczba sklepów przypadających na 100 km ²
4.	Edukacja i sport	Wielkość szkół i sieć szkolna	4.1 Liczba uczniów (dzieci i młodzieży) szkół podstawowych bez specjalnych przypadających na 1 szkołę podstawową bez względu na gestora
			4.2 Długość promienia obwodów szkolnych (km)
		Wypożyczenie szkół	4.4 Udział % szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu
		Oferta dydaktyczna szkół wiejskich	4.6 Powszechność obowiązkowej nauki zachodnich języków obcych (liczba uczniów obowiązkowo uczących się języków obcych w ogólnej liczbie uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych bez specjalnych)
		Wydatki na sport	4.10 Wydatki majątkowe ogółem na kulturę fizyczną i sport w przeliczeniu na 1 mieszkańca
5.	Potencjał rozwojowy	Rozproszenie zabudowy wsi	5.1 Średnia powierzchnia miejscowości (powierzchnia gminy dzielona przez liczbę miejscowości na obszarze wiejskim)
			5.2 Średnia wielkość wsi w gminie (liczona jako iloraz liczby mieszkańców gminy i liczby miejscowości w gminie)
		Intensywność aktywności budowlanej	5.5 Wskaźnik aktywności budowlanej (liczba mieszkań oddanych do użytkowania do liczby mieszkań ogółem)
		Dominująca funkcja układu osadniczego	5.6 Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem
			5.10 Udział lasów w powierzchni ogółem

⁸ Postulowano wprowadzenie wskaźnika dotyczącego gospodarki odpadami. Dołączony wskaźnik w najlepszy sposób bada poziom i jakość gospodarki odpadami, ponieważ w tym względzie Polska znajduje się na końcu rankingu składując blisko 90% zebranych odpadów, por. Rozwój instalacji spalania i odzysk energii w krajach Unii Europejskiej z punktu widzenia Konfederacji Europejskich Wytwórców Energii z Odpadów CEWEP, Joregen Haukohl Ramboll Denmark, Członek Rady CEWEP, Szczecin, 9-22 października 2009, materiały VI. Międzynarodowej Konferencji Termiczne Przekształcanie Odpadów – od planów do realizacji.

⁹ Postulowano wprowadzenie wskaźników obrazujących rozwój infrastruktury sportowej. Niestety analiza danych statystycznych wykazała, że o ile są już dostępne wskaźniki typu: liczba stadionów, boisk do gier wielkich, boisk do gier małych, boisk uniwersalnych-wielozadaniowych, hal sportowych wielofunkcyjnych o wymiarach 44x22 m i większych, hal sportowych o wymiarach od 36x19 do 44x22 m, sal gimnastycznych o wymiarach od 24x12 m do poniżej 36x19 m, pływalni krytych, pływalni otwartych itp. Dane te są jednak dostępne wyłącznie dla roku 2010, przez co uniemożliwiają porównywanie okresów 1996-2003, 2004-2006 i 2007-2010. Dlatego zdecydowano się zastosować inny wskaźnik określający wielkość wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca z przeznaczeniem na ten cel.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

6.	Potencjał turystyczny	Miejsca noclegowe	6.1	Liczba miejsc noclegowych w obiektach turystyczno-wypoczynkowych na 100 km ²
		Występowanie obiektów atrakcyjnych turystycznie	6.2	Liczba ośrodków wczasowych na 100 km ²
			6.3	Liczba ośrodków kolonijnych na 100 km ²
			6.4	Liczba zespołów ogólnodostępnych domków turystycznych na 100 km ²
			6.5	Liczba obiektów muzealnych na 100 km ²
			6.6	Liczba pomników przyrody na 100 km ²
			6.7	Powierzchnia rezerwatów przyrody w powierzchni ogółem
		Degradacja środowiska	6.9	Emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km ²
			6.11	Udział powierzchni składowania odpadów niezrekultywowana w powierzchni ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rosner A. (red.), Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych, Polska Akademia Nauk, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002.

BADANE BĘDĄ STRUKTURY GOSPODARCZE

W pierwszym obszarze badane są **struktury gospodarcze** scharakteryzowane za pomocą czterech grup wskaźników określających stopień równowagi na lokalnym rynku pracy, stopień dostosowania rolnictwa do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej, rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w środowisku lokalnym lub w zasięgu dojazdu do pracy członków społeczności lokalnej oraz zamożność tego środowiska lokalnego jako całej zbiorowości.¹⁰

Trzy wskaźniki z tej grupy nie są dostępne obecnie w statystyce. Dodatkowo warto zauważyć, że wskaźniki z ostatniej grupy odnoszące się do budżetu gmin dotyczą całego obszaru gminy (w przypadku gmin miejsko-wiejskich również obszaru miejskiego), ponieważ obszary wiejskie nie posiadają odrębnego budżetu.

DRUGIM OBSZAREM JEST SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Drugi obszar dotyczy **sytuacji demograficznej** i był badany za pomocą wskaźników charakteryzujących stan, ruch naturalny i migracyjny oraz struktury według płci i wieku ludności wiejskiej. Intensywne migracje ludności wiejskiej do miast oraz zmniejszanie się ludności wiejskiej są obecnie oceniane jako zjawiska negatywne w kontekście możliwości rozwojowych tych obszarów.¹¹

TRZECIM OBSZAREM JEST INFRASTRUKTURA

W przypadku tego obszaru wszystkie dane do wyliczenia wskaźników były dostępne.

Niewątpliwie na rozwój obszarów wiejskich znaczący wpływ ma podstawowa **infrastruktura techniczna**, a w szczególności jej wielkość, charakter i jakość. Infrastruktura i wykształcenie stanowią swoiste minimum, którego brak czyni nieefektywną realizację wszelkich działań wobec obszarów wiejskich. Na obszarach tych powinny być dostępne: woda, telefon, gaz, ale również obiekty infrastruktury instytucjonalnej i finansowej, warunkujące wzrost efektywności i konkurencyjności zarówno w działalności rolniczej, jak i pozarolniczej.¹²

W przypadku tego obszaru nie były dostępne dane dotyczące abonentów telefonicznych i Internetu, natomiast wskaźniki dotyczące wodociągów, kanalizacji i oczyszczalni ścieków należało zmodyfikować. Niektóre wskaźniki były dostępne dopiero od 2002 roku lub nawet 2006, inne wręcz przeciwnie – były agregowane przez GUS jedynie w okresie 1995-2003.

CZWARTYM OBSZAREM JEST EDUKACJA I SPORT

W zakresie **edukacji i sportu** przyjęto, że wpływ na rozwój obszarów wiejskich będzie miało pięć grup czynników: warunki organizacyjne szkół (wielkość szkół, wyposażenie, sieć szkolna), oferta dydaktyczna szkół wiejskich (zajęcia pozalekcyjne, nauczanie języków obcych), kompetencje zawodowe nauczycieli (poziom wykształcenia), wychowanie przedszkolne¹³ oraz wydatki na infrastrukturę sportową (wskaźnik dodany).

Pięć wskaźników spośród dziesięciu nie było możliwych do wyliczenia z powodu braku danych GUS, MEN oraz Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli MEN¹⁴.

¹⁰ Rosner A. (red.), Wiejskie obszary kumulacji barier... op.cit. s. 10.

¹¹ Ibidem, s. 29.

¹² Ibidem, s. 51.

¹³ Ibidem, s. 110.

¹⁴ w okresie prowadzenia badania strona <http://www.codn.edu.pl/> była niedostępna.

PIĄTY OBSZAR DOTYCZY
POTENCJAŁU
ROZWOJOWEGO

Potencjał rozwojowy jest kształtowany przez gospodarkę, demografię i środowisko (ekologię, degradację środowiska naturalnego). Na potencjał rozwojowy ma ogromny wpływ również układ osadniczy charakteryzujący się bezwładnością elementów struktury, trwałością i niezmiennością powiązań. W tym zakresie analizą objęto: rozproszenie zabudowy wsi, odległość osiedli w gminie wiejskiej od ośrodka miejskiego, nawiązanie do układu komunikacyjnego, intensywność aktywności budowlanej oraz dominującą funkcję układu osadniczego – jako czynniki wpływające na rozwój lub go utrudniające.¹⁵

Dane niezbędne do wyliczenia wskaźników nie były dostępne w sześciu przypadkach. Kwestie związane z odległościami osiedli w gminie wiejskiej od ośrodka miejskiego i nawiązaniem do układu komunikacyjnego – są dostępne jedynie w okresie 1996-1999. Przy czym charakteryzuje je niezmienność, w związku z czym można przyjąć ich aktualność lub ewentualnie zweryfikować je w kontekście budowy dróg szybkiego ruchu i autostrady A1.

OSTATNIM OBSZAREM BYŁ
POTENCJAŁ TURYSTYCZNY

W kontekście **potencjału turystycznego**, istotne dla rozwoju są cztery aspekty: występowanie miejsc noclegowych w istniejącej bazie turystycznej, występowanie obiektów atrakcyjnych dla turystów, występowanie warunków sprzyjających rozwojowi turystyki oraz poziom degradacji środowiska.¹⁶ Przy czym w toku analiz pod uwagę wzięto nie tylko sam fakt występowania poszczególnych obiektów (np. ośrodków wczasowych, ośrodków kolonijnych, domków turystycznych itd.), ale również ich rozmieszczenie na obszarze gminy.

W przypadku tego obszaru 6 z 17 wskaźników nie było możliwych do wyliczenia, natomiast dwa są możliwe do wyliczenia w sposób samodzielny (przy czym są one niezmiennie w czasie z uwagi na charakter – występowanie obszarów uznanych za wybitnie znaczące dla turystyki i sąsiedztwo z miejscowościami turystycznymi).

3.1.2.

Zróznicowania przestrzenne i dynamika zmian zachodzących na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego

PYTANIA BADAWCZE

Jak kształtuje się dynamika zmian w zakresie tych kluczowych wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2007-2010, 2004-2006 oraz 1996-2003?

Jak kształtują się zróznicowania przestrzenne poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego terenów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w świetle kluczowych wskaźników rozwoju? Jaka jest dynamika zmian w tym zakresie w latach 2007-2010, 2004-2006 oraz 1996-2003?

SPOSÓB
PRZEPROWADZENIA
ANALIZY DYNAMIKI
ZMIAN WSKAŹNIKÓW

Analiza dynamiki zmian kluczowych wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2007-2010, 2004-2006 oraz 1996-2003 została przeprowadzona dla sześciu grup wskaźników. Ponieważ nie we wszystkich latach możliwe było wyliczenie dynamiki, jedynym sposobem porównania wskaźników w obrębie grupy było wyliczenie średniej z dynamik dla poszczególnych wskaźników w gminie. Następnie dla całego województwa wyliczono średnią z dynamik poszczególnych gmin wiejskich oraz medianę. Ta ostatnia wartość jest konieczna do analizy, ponieważ średnia z wartości może być zniekształcona przez kilka wartości odbiegających od reszty. Mediana natomiast nie jest uzależniona od samych wartości dynamik wskaźników.

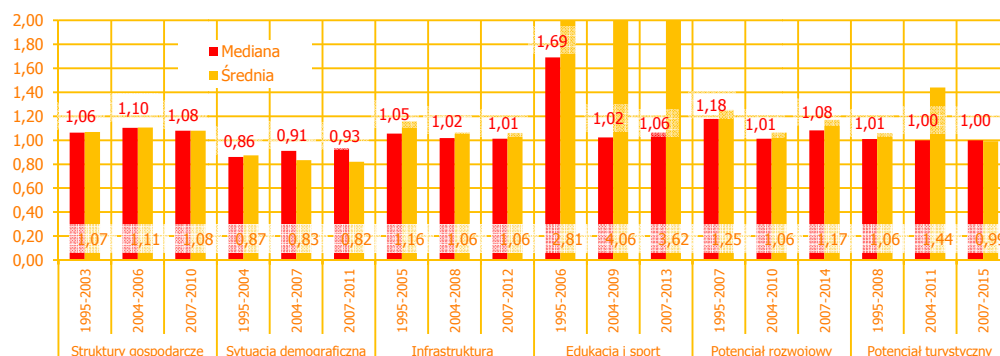
¹⁵ Ibidem, s. 75.

¹⁶ Ibidem, s. 140, 147.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

ŚREDNIOROCZNA
DYNAMIKA NIE WYKAZUJE
ZNACZĄCEGO
ZRÓŻNICOWANIA

Wykres 1. Średnia i mediana dynamiki poszczególnych grup wskaźników dla województwa kujawsko-pomorskiego w okresach 1995-2003, 2004-2006 i 2007-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

Ogólnie dla całego województwa średnioroczna dynamika nie wykazywała znaczącego zróżnicowania. Co więcej, z reguły w ostatnim okresie 2007-2010 dynamika nie była większa niż w okresach poprzednich.

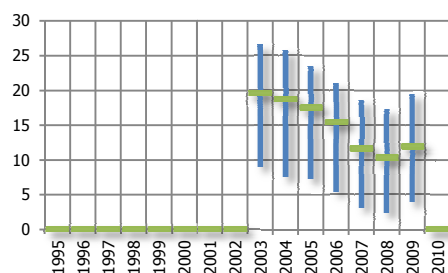
W OKRESIE 2007-2010
NIE NASTĄPIŁA WIĘKSZA
POPRAWA STRUKTUR
GOSPODARCZYCH

W obszarze **struktur gospodarczych** największą dynamikę można zaobserwować w okresie 2004-2006 na średniorocznym poziomie 110%. W ostatnim okresie dynamika zmniejszyła się do 108%. Największy wpływ na zmniejszenie dynamiki w tym okresie miał wzrost liczby bezrobotnych, a także spadek mediany dynamiki ze 123% w okresie 2004-2006 do 109% w okresie 2007-2010 dla wskaźnika 1.8.

GŁÓWNIŁE ZA SPRAWĄ
WZROSTU BEZROBOCIA
I ZMNIEJSZENIA
WPŁYWÓW Z BUDŻETU
PAŃSTWA

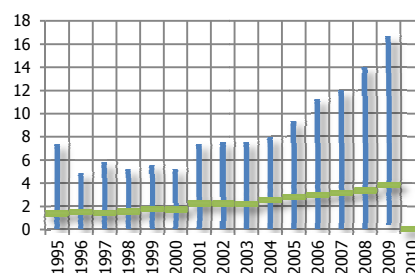
WSKAŹNIK 1.1

UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE
LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM

WSKAŹNIK 1.8.

DOCHODY BUDŻETU GMINY Z TYTUŁU UDZIAŁU
W DOCHODACH BUDŻETU PAŃSTWA POCHODZĄCYCH
Z PODATKU OD OSÓB FIZYCZNYCH I OSÓB PRAWNYCH
W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA

Wykres 2. Minimum, maksimum oraz mediana wartości wybranych wskaźników charakteryzujących obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego w okresie 1995-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

SYTUACJA
DEMOGRAFICZNA NIECO
SIĘ POPRAWIA

W obszarze dotyczącym **sytuacji demograficznej** dynamika jest w każdym okresie mniejsza od 100%, jednakże sytuacja ta nieznacznie się poprawia w okresie 2007-2010, głównie za sprawą zwiększenia się dynamiki wzrostu przyrostu naturalnego (z 97% w okresie 2004-2006 do 111% w okresie 2007-2010, szczególnie w roku 2008) i przyrostu rzeczywistego (odpowiednio 78% i 95%).

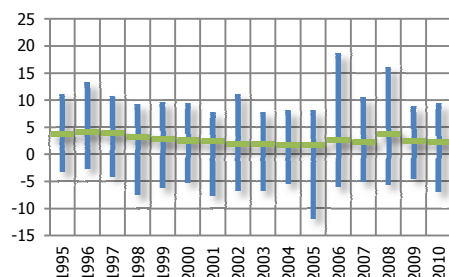
Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

GŁÓWNIENIE ZA SPRAWĄ
WIĘKSZEGO PRZYROSTU
NATURALNEGO
W OKRESIE 2007-2010

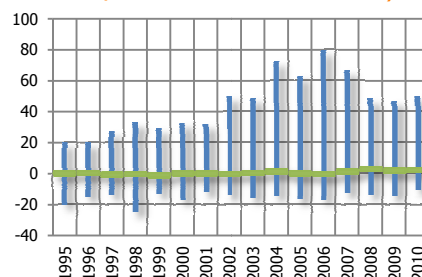
Wskaźnik 2.3

PRZYROST NATURALNY LUDNOŚCI NA 1000 MIESZKAŃCÓW
WSI

Wskaźnik 2.5

PRZYROST RZECZYWISTY LUDNOŚCI NA 1000 MIESZKAŃCÓW
WSI (SUMA PRZYROSTU NATURALNEGO I SALDA MIGRACJI
WEWNĘTRZNYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW)

Wykres 3. Minimum, maksimum oraz mediana wartości wybranych wskaźników charakteryzujących obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego w okresie 1995-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

INFRASTRUKTURA JEST
TYM OBSZAREM, KTÓRY
NIE DOŚWIADCZYŁ
ZNACZĄCEGO WZROSTU
W OKRESIE 2007-2010

Dzięki poprawie wartości przyrostu naturalnego poprawiła się również nieznacznie (dynamika wzrosła o 2%) relacja dzieci – starzy oraz wymiana młodych generacji.

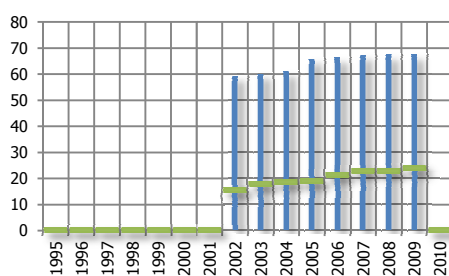
Poprawa **infrastruktury** następowała najszybciej w okresie 1995-2003, przede wszystkim w okresie przedakcesyjnym (w roku 2003 nastąpił największy przyrost osób korzystających z sieci kanalizacji sanitarnej, chociaż nadal występuje wiele gmin, w których ludzie nie korzystają z sieci¹⁷). W okresie 2007-2010 mediana dynamiki wyniosła jedynie 101%, a więc tylko nieznacznie ponad status quo. Średnia dynamika była nieco wyższa (106%), co oznacza, że jeżeli gmina zwiększa stan swojej infrastruktury, robi to w większym wymiarze niż pozostałe gminy.

Może to świadczyć o jednostkowej znaczącej poprawie stanu infrastruktury w wybranych gminach na tle stagnacji lub pogarszania się stanu infrastruktury w pozostałych gminach.

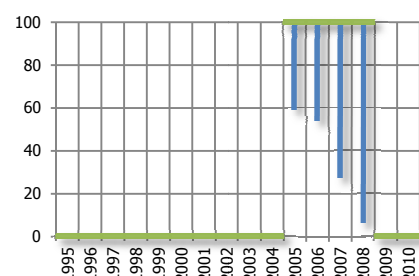
Wskaźnik 3.2

ODSETEK LUDNOŚCI WIEJSKIEJ KORZYSTAJĄCEJ Z SIECI
KANALIZACJI SANITARNEJ

Wskaźnik 3.4

ODSETEK ODPADÓW ZMIESZANYCH ZDEPONOWANYCH
NA SKŁADOWISKACH W ODPADACH ZEBRANYCH OGÓŁEM

W OKRESIE 2002-2003
NASTĄPIŁ NAJWIĘKSZY
WZROST ODSETKA OSÓB
KORZYSTAJĄCYCH
Z KANALIZACJI

Wykres 4. Minimum, maksimum oraz mediana wartości wybranych wskaźników charakteryzujących obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego w okresie 1995-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

¹⁷ chodzi tu o gminy: Koneck, Raciążek, Chrostkowo, Topółka, Izbica Kujawska (obszar wiejski).

OBSZAR EDUKACJI
I SPORTU
CHARAKTERYZUJĄ
NAJWIĘKSZE
ZRÓŻNICOWANIA

Widać to bardzo dobrze na przykładzie gospodarki odpadami, gdzie mediana praktycznie się nie zmienia (100% odpadów zebranych jest składowanych, natomiast wartość minimalna znacząco się obniża, czyli np. w 2008 roku w gminie Włocławek wskaźnik ten obniżył się do 6%, w gminie Kowal – do 29%, w gminie Fabianki – do 33%).

W przypadku wskaźników charakteryzujących **edukację i sport** widać największe zróżnicowania, chociaż w ostatnim okresie 2007-2010 poprawa nie jest zauważalna – o ile mediana faktycznie wzrosła o 4%, o tyle średnie wartości zmniejszyły się o ponad 40%.

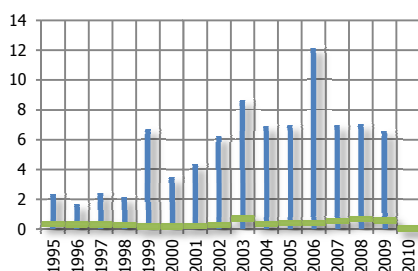
Warto tu zaznaczyć, że na takie zróżnicowania, a także na takie wyniki w tym obszarze wpływ miał prawie wyłącznie jeden wskaźnik – dotyczący wydatków inwestycyjnych na infrastrukturę sportową. Gminy ponosiły takie wydatki w bardzo różnorodny sposób, realizując inwestycje z tego zakresu często wyłącznie w ciągu jednego roku. Stąd wahania tego wskaźnika były największe a amplituda dynamiki rosła często do niebotycznych poziomów.

Pomijając ten wskaźnik, można zauważyć stagnację w tym obszarze. Praktycznie w ogóle nie zmieniała się długość obwodów szkolnych, czy też udział szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu.¹⁸

POPRAWA POTENCJAŁU
ROZWOJOWEGO TO
GŁÓWNIENIE ZASŁUGA
POPRAWY AKTYWNOŚCI
BUDOWLANEJ

WSKAŹNIK 5.5

WSKAŹNIK AKTYWNOŚCI BUDOWLANEJ (LICZBA MIESZKAŃ
ODDANYCH DO UŻYTKOWANIA DO LICZBY MIESZKAŃ
OGÓŁEM)

Wykres 5. Minimum, maksimum oraz mediana wartości wybranych wskaźników charakteryzujących obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego w okresie 1995-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

W piątym obszarze dotyczącym **potencjału rozwojowego**, po spadku dynamiki w okresie 2004-2006 widać ponowny wzrost mediany dynamiki (w podobny sposób zachowuje się średnia wartość dynamik). Dzieje się to niemal wyłącznie za sprawą wzrostu aktywności budowlanej w okresie 2007-2010. Dotyczy to szczególnie niektórych gmin: Osielesko (które uzyskało 7% wartości tego wskaźnika w 2008, a w roku 2006 – aż 12% - maksimum widoczne na wykresie), Białe Błota i Obrowo (które uzyskały najwyższy wskaźnik w 2009 roku) oraz Brodnica, która miała dobre i stałe wyniki w okresie 2003-2008.

Pozostałe wskaźniki były stabilne we wszystkich okresach.

W OBSZARZE
POTENCJAŁU
TURYSTYCZNEGO NIE
WIDĄC ŻADNYCH
ZNACZĄCYCH ZMIAN

Wskaźniki charakteryzujące **potencjał turystyczny** nie wykazują żadnych zmian w skali całego obszaru wiejskiego województwa – mediana nie zmienia się w żadnym okresie. Zmiany, jak widać po kształtowaniu się średniej dynamiki, dotyczyły niektórych gmin w okresie 2004-2006 (szczególnie gminy Sadki, na terenie której w 2008 roku ustanowiono rezerwat przyrody o powierzchni 129 ha, gminy Koronowo, gdzie w 2004 roku ustanowiono 167 ha rezerwatów, a także gminy Nowa Wieś Wielka, gdzie w 2005 roku powstało 170 miejsc noclegowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania).

W okresie 2007-2010 widać nawet obniżenie średniej dynamiki wskaźników do poziomu poniżej 100%. Wpływ na ten proces miał głównie poziom zanieczyszczeń osadami przemysłowymi i komunalnymi składowanymi na terenie oczyszczalni bez wykorzystania w niektórych gminach.

¹⁸ dla wskaźnika 'Powszechność obowiązkowej nauki zachodnich języków obcych' nie było możliwości wyliczenia dynamiki dla okresów 1995-2003 i 2004-2006.

Obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego wykazują bardzo niską średnioroczną dynamikę wzrostu wskaźników w poszczególnych grupach, szczególnie w obszarze infrastruktury i potencjału turystycznego. Oznacza to, że mają one niewielkie szanse na zmianę swojego poziomu rozwoju.

Potwierdzają to wyniki innych badań prowadzonych na terenie m.in. województwa kujawsko-pomorskiego, zgodnie z którymi 100% gmin wiejskich (92 gminy) i 89% miejsko-wiejskich (31 gmin) reprezentowało niski poziom rozwoju w 2004 roku i 99% (91 gmin) i 86% (30 gmin) w roku 2008 (w pozostałych przypadkach gminy reprezentowały średni poziom rozwoju). Widać zatem, że awans gmin dotyczył jedynie niewielkiego odsetka gmin (1 gminy wiejskiej – Osielesko i 1 gminy miejsko-wiejskiej – Tuchola).¹⁹

Oznacza to, że obszary wiejskie – rozumiane jako całość – nie doświadczają znaczącej zmiany poziomu rozwoju w większości aspektów (szczególnie w aspekcie demografii, infrastruktury i potencjału turystycznego). Gminy nie są w stanie tak rozwinąć przedsiębiorczości, poprawić sytuacji społeczno-gospodarczej i podnieść jakości życia, żeby awansować w rankingu do gmin o przynajmniej średnim poziomie rozwoju.

Dlatego takie przykłady należy rozpatrywać w skali mikro – pojedynczych gmin w układzie przestrzennym.

W dalszej analizie gminy będą analizowane i klasyfikowane w **dwóch wymiarach**: **wzrostu dynamiki** w kolejnych okresach (dynamika większa / mniejsza niż w poprzednim okresie) oraz **poziomu dynamiki** (dynamika większa / mniejsza od 100%). Przyjęto takie założenia, ponieważ do rozwoju konieczne jest utrzymanie dynamiki większej od 100% w poszczególnych obszarach, a po drugie – aby gmina przyspieszała swój rozwój – konieczne jest, aby dynamika w kolejnych okresach była coraz większa – wówczas możemy mówić o zachodzącym procesie konwergencji (doganiania poziomu rozwoju innych gmin).

Nakładając na siebie dwa powyższe wymiary uzyskujemy macierz z dziewięcioma polami, które charakteryzują poziom i możliwości rozwoju gmin:

GMINY SKLASYFIKOWANO
WEDŁUG WIELKOŚCI
DYNAMIKI I PORÓWNIANIA
JEJ Z POPRZEDNIM
OKRESEM

¹⁹ por. Stawicki M. (red.), Fundusze europejskie w gminach. Rozwój lokalny, wykorzystanie środków UE, rekomendacje dla samorządów, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, s. 59.

Tabela 4. Dziewięć możliwych sposobów rozwoju gmin (według poziomu i możliwości rozwoju).

Wyszczególnienie	Dynamika mniejsza od 100% w okresie 2007-2010	Dynamika większa od 100% przynajmniej w dwóch okresach, w tym w okresie 2007-2010	Dynamika większa od 100% we wszystkich okresach
Dynamika wyższa w każdym kolejnym okresie	[6] Słabo, ale do góry <i>0% gmin</i>	[8] Doganianie <i>5% gmin</i>	[9] Równo do przodu <i>5% gmin</i>
Dynamika wyższa w okresie 2007-2010 niż w okresie 2004-2006, przy czym niższa w okresie 2004-2006 niż w okresie 1995-2003	[3] Rozpoczynanie po upadku <i>7% gmin</i>	[5] Rozpoczynanie nadganiania <i>16% gmin</i>	[7] Lekkie załamanie <i>14% gmin</i>
Dynamika niższa w okresie 2007-2010 niż w okresie poprzednim	[1] Marginalizacja <i>20% gmin</i>	[2] Równia pochyła <i>5% gmin</i>	[4] Zatrzymanie rozwoju <i>28% gmin</i>

Źródło: opracowanie własne.

GINY O NAJBARDZIEJ KORZYSTNYM WARIANCIE DLA ROZWOJU ZNAJDUJĄ SIĘ NA ZIELONYM POLU

Z punktu widzenia rozwoju gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, a przede wszystkim możliwości dogonienia przez nie gmin lepiej rozwiniętych, niezwykle istotne jest to, aby jak najwięcej z nich uplasowało się w zielonym obszarze macierzy tj. w polach [7-9]. W tym obszarze gminy charakteryzują się dynamiką większą od 100%, przynajmniej w okresie 2007-2010 i jest ona większa w tym okresie od dynamiki w okresach poprzednich (wzrost intensyfikuje się przynajmniej w ostatnim okresie).

Niestety analiza gmin wykazała, że jedynie co czwarta gmina może być zaklasyfikowana do **pól zielonych**, w tym jedynie co dwudziesta do najlepszego pola [9]. Warto tu wskazać na gminę Brzozie, która w tym rankingu znalazła się w polu [9] zarówno ze względu na struktury gospodarcze, jak i infrastrukturę. Żadna gmina natomiast nie znalazła się w tym polu ze względu na potencjał turystyczny. Warto zauważyć, że właśnie ze względu na potencjał turystyczny najwięcej gmin zlokalizowano w najsłabszym polu [1] – najwięcej, bo 6 gmin, w powiecie świeckim (gmina Drzycim, Jeżewo, Nowe, Świecie, Świekatowo, Warlubie). W najsłabszych polach [1; 3] gminy lokalizowano równie często z powodu sytuacji demograficznej (również najwięcej w powiecie świeckim, przy czym w tym przypadku były to gminy: Dragacz, Drzycim, Nowe, Osie, Pruszcz, Warlubie)).

Gminy doświadczające wysokiej dynamiki wskaźników rozwoju w głównej mierze rozwijają struktury gospodarcze (przy czym ich dynamika rośnie z okresu na okres), a także infrastrukturę i edukację / sport (których dynamika w poprzednich okresach doświadczała pewnych załamań).

Tabela 5. Klasyfikacja gmin (odsetek gmin) według możliwych sposobów rozwoju gmin (poziomu i możliwości rozwoju) w podziale na sześć kluczowych obszarów.

	Struktury gospodarcze	Sytuacja demograficzna	Infrastruktura	Edukacja i sport	Potencjał rozwojowy	Potencjał turystyczny	Struktury gospodarcze	Sytuacja demograficzna	Infrastruktura	Edukacja i sport	Potencjał rozwojowy	Potencjał turystyczny	Struktury gospodarcze	Sytuacja demograficzna	Infrastruktura	Edukacja i sport	Potencjał rozwojowy	Potencjał turystyczny
Dynamika wyższa w każdym kolejnym okresie	0%	2%	0%	0%	0%	0%	2%	7%	2%	28%	2%	7%	14%	1%	2%	7%	4%	0%
Dynamika wyższa w okresie 2007-2010 niż w okresie 2004-2006, przy czym niższa w okresie 2004-2006 niż w okresie 1995-2003	0%	22%	3%	0%	1%	11%	3%	17%	5%	7%	42%	19%	10%	1%	31%	28%	19%	4%
Dynamika niższa w okresie 2007-2010 niż w okresie poprzednim	3%	39%	13%	14%	11%	46%	4%	6%	2%	10%	6%	5%	64%	4%	41%	7%	16%	9%
	Dynamika mniejsza od 100% w okresie 2007-2010						Dynamika większa od 100% przynajmniej w dwóch okresach, w tym w okresie 2007-2010						Dynamika większa od 100% we wszystkich okresach					

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

NAJWIĘCEJ GMIN
CHARAKTERYZUJE SIĘ
ŚREDNIĄ DYNAMIKĄ
ROZWOJU

Najwięcej gmin (45%) zaklasyfikowało się do **pół żółtych** (o średniej dynamice rozwoju, które w ostatnim okresie obniżyły poziom dynamiki), z czego aż 28% gmin w polu [4] głównie dzięki poprawie struktur gospodarczych (64%) i infrastruktury (41%). Warto tu wskazać na gminę Wielka Nieszawka, która w czterech obszarach (struktur gospodarczych, demografii, infrastruktury i potencjału turystycznego) i gminę Nowa Wieś Wielka, która w trzech obszarach (tych co wskazane wyżej, ale bez demografii) – zakwalifikowały się do tego pola, a więc charakteryzowały się dynamiką większą od 100%, ale w ostatnim okresie jej obniżeniem.

CO TRZECIA GMINA
ZAKWALIFIKOWAŁA SIĘ
DO NAJSŁABSZEJ GRUPY
GMIN

Najsłabiej rozwijające się gminy (zakwalifikowane do pół [1-3]) stanowiły aż 32% wszystkich gmin (np. Gmina Piotrków Kujawski została zakwalifikowana do kategorii [1-3] aż w czterech obszarach, podobnie jak Skrwilno), z czego najwięcej (20%) zakwalifikowało się do pola [1], co oznacza, że średnio co piąta gmina w określonych obszarach ma dynamikę niższą od 100% i dynamikę niższą w okresie 2007-2010 niż w okresie poprzednim, co jest tendencją bardzo niekorzystną.

Gminy o najsłabszej dynamice rozwoju doświadczają głównie problemów demograficznych i związanych z zanieczyszczeniem gleb, natomiast praktycznie w niewielkim stopniu dotyczą ich problemy związane ze strukturami gospodarczymi.

3.1.3.

Problemy i potrzeby na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego i stan ich zaspokojenia

PYTANIA BADAWCZE

Jakie były na początku realizacji RPO i PROW kluczowe problemy odnoszące się do rozwoju obszarów wiejskich województwa w świetle dokumentów strategicznych i danych statystycznych? Czy według aktualnych danych statystycznych można uznać te problemy za aktualne? Jakie są zależności przyczynowo-skutkowe pomiędzy problemami (drzewo problemów)? Co jest źródłem problemów, które należy zlikwidować, a co – konsekwencją?

Jakie były na początku realizacji RPO i PROW najważniejsze potrzeby w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim w świetle dokumentów strategicznych i danych statystycznych? Czy według aktualnych danych statystycznych można uznać te potrzeby za aktualne?

Jaki był rozkład przestrzenny zidentyfikowanych problemów i potrzeb? Czy według aktualnych danych ten rozkład przestrzenny uległ modyfikacjom? Jeśli tak, jakim?

ANALIZA WYKAZAŁA SZEREG PROBLEMÓW NA OBSZARACH WIEJSKICH

Obszary wiejskie w województwie kujawsko-pomorskim stanowią ponad **90% powierzchni** całego województwa, przy czym **zamieszkuje je jedynie 40%** mieszkańców. Zatem mamy do czynienia ze stosunkowo ogromnym powierzchniowo terenem, na którym trzeba zapewnić wszelkie usługi komunalne oraz infrastrukturę techniczną i społeczną.

Stąd też analiza dokumentów strategicznych wykazała **wiele kluczowych problemów** odnoszących się do obszarów wiejskich. Problemy istniejące na obszarach wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim nie odbiegają od problemów istniejących w innych województwach. Wynika to z wielu podobieństw obszarów wiejskich na terenie kraju i z podobnych przyczyn. Obok bowiem przyczyn o charakterze obiektywnym, jak struktura gospodarcza, demograficzna, osadnicza itp. występują silne bariery mentalne związane z postawami, umiejętnościami i aspiracjami. Wydaje się również, że bariery mentalne są silnie powiązane z barierami infrastrukturalnymi.²⁰

NAJWIĘKSZY PROBLEM TO INFRASTRUKTURA

Dlatego największym problemem jest **brak dostępu** do infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, przede wszystkim drogowej, wodno-kanalizacyjnej, gazowej, ale także infrastruktury społeczno-kulturalnej. Do tego dochodzi niska świadomość ekologiczna mieszkańców, mała aktywność zarówno zawodowa, jak i ekonomiczna. Sporym problemem jest również duży stopień bezrobocia wynikający z niskich kwalifikacji i z małej aktywności.

PROBLEMEM JEST RÓWNIEŻ BEZROBOCIE

Prowadzi to do peryferyzacji tych obszarów, a więc do zwiększania się różnic w rozwoju pomiędzy nimi a obszarami miejskimi. Chodzi tu nie tylko o miasta na prawach powiatu, ale również ośrodki subregionalne i ośrodki lokalne, które swoją drogą nie pełnią jeszcze takiej roli edukacyjnej, kulturalnej i innowacyjnej, jaką powinny.

Wszystkie problemy zestawiono wraz z najbardziej pilnymi potrzebami w zakresie rozwoju tych obszarów w poniższej tabeli – w podziale na poziom gminny i poziom instytucji (w tym przedsiębiorców).

²⁰ por. Rosner A. (red.), Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych, Polska Akademia Nauk, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002, s. 211.

Tabela 6. Zestawienie najbardziej istotnych problemów i potrzeb obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim oraz powiązanie ich ze strategią rozwoju województwa.

Problemy na poziomie gminnym	Potrzeby na poziomie gminnym	Odniesienie do dokumentu strategicznego
⇒ niska rentowność sektora rolnego	⇒ unowocześnianie potencjału przetwórstwa rolno-spożywczego województwa	⇒ SRWK-P: 1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego
⇒ niski poziom i niedofinansowanie gospodarstw rolnych	⇒ jw.	⇒ SRWK-P: 1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego
⇒ powolne zmiany struktury obszarowej gospodarstw	⇒ poprawa struktury agrarnej poprzez koncentrację użytków rolnych i produkcji rolniczej ⇒ organizowanie się producentów np. grupy producentów, spółdzielni, spółki itp.	⇒ SRWK-P: 1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych
⇒ duży udział gleb słabych i zakwaszonych	⇒ renaturalizacja zniszczonych dolin rzecznych, lasów łęgowych i olsów, rynien jeziornych itp., przyrodniczych siedlisk wodno-błotnych, śródleśnych zbiorników wodnych, torfowisk, wrzosowisk, wydmy	⇒ SRWK-P: 2.6.2. Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego
⇒ wyłączenie z produkcji dużej powierzchni użytków rolnych	⇒ wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, wzdłuż dróg i cieków wodnych na bezleśnych obszarach intensywnie użytkowanych rolniczo	⇒ SRWK-P: 2.6.2. Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego
⇒ słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, w tym w szczególności sieci wodno-kanalizacyjnej i dróg oraz ich niska jakość	⇒ budowa i modernizacja dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym budowa obwodnic, wiaduktów, mostów i innych obiektów inżynierskich, dla poprawy spójności terytorialnej i zwiększenia bezpieczeństwa ruchu oraz lepszej ochrony środowiska przyrodniczego, w tym ochrony przed hałasem ⇒ budowa i unowocześnianie sieci i urządzeń dla zaopatrzenia mieszkańców regionu w wodę pitną wysokiej jakości ⇒ budowa, rozbudowa i modernizacja systemów i urządzeń odprowadzania i oczyszczania ścieków ⇒ unowocześnianie systemu gospodarowania odpadami stałymi ⇒ rozwój i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej, w tym wytwarzającej energię (elektryczną, ciepłą), systemów przesyłowych: prądu (w tym re-elektryfikację wsi), gazu, ciepła, wytwarzania energii w układzie skojarzonym (ciepło, prąd elektryczny) ⇒ unowocześnianie źródeł energii cieplnej dla zmniejszenia emisji zanieczyszczeń środowiska i poprawy efektywności energetycznej ⇒ pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (energii spadku wody i wód termalnych, energii wiatrowej, energii z biomasy, energii z ogniw słonecznych)	⇒ SRWK-P: 2.2.2. Unowocześnianie układów transportowych wewnątrzregionalnych ⇒ SRWK-P: 2.2.3. Rozwój i unowocześnianie pozostałej infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa
⇒ słabo rozwinięta infrastruktura społeczna (czyli edukacyjna, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury)	⇒ wzbogacanie, unowocześnianie bazy materialnej, obiektów i wyposażenia ⇒ wzbogacanie oferty świadczonych usług o usługi nowego typu, wywołane przez potrzeby współczesności przez placówki oświatowe, zdrowotne, kultury, sportowe, pomocy społecznej ⇒ dostosowywanie sieci szkół podstawowych i gimnazjalnych do zmniejszającej się liczby dzieci w jednych rejonach i wzrostu ich liczby w rejonach imigracji ludności ⇒ kształtowanie sieci placówek kultury, sportu i rekreacji zwłaszcza adresowanych do dzieci i młodzieży, oferujących im pozytywne zagospodarowanie wolnego czasu, ograniczających im kontakty ze zjawiskami patologii społecznych ⇒ kształtowanie sieci placówek pomocy społecznej, uwzględniające wzrastające zbiorowości ludzi starszych, często chorych i życiowo bezradnych oraz takich grup jak: ludzie bezdomnych, uzależnionych, i innych ⇒ dostosowanie sieci placówek świadczących usługi medyczne (rehabilitacyjne, lecznicze) ⇒ odnowa wsi, dla poprawy warunków życia i pracy, podniesienia atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej, zaspokojenia potrzeb społecznych i kulturalnych oraz aktywizacji społeczności wiejskich	⇒ SRWK-P: 2.4.1. Unowocześnianie infrastruktury usług społecznych ⇒ SRWK-P: 2.4.2. Kształtowanie sieci usług publicznych z punktu widzenia ich dostępności ⇒ SRWK-P: 2.1.2. Rewitalizacja miast i wsi regionu
⇒ nadmiar siły roboczej i duże bezrobocie	⇒ zindywidualizowane podejście do problemów osób bezrobotnych ⇒ działania zmierzające do rozwoju zatrudnienia w oparciu o wykorzystanie zasobów lokalnych ⇒ usprawnienia działalności publicznych instytucji rynku pracy jak i niepublicznych podmiotów obsługi rynku pracy, m.in. agencje pośrednictwa i informacji zawodowej, usług poradnictwa zawodowego dla różnych grup odbiorców itp. ⇒ działania wspierające rozwój kwalifikacji, zmiany kwalifikacji osób zagrożonych ww. procesami, w celu stworzenia im szans na podjęcie pracy lub działalności gospodarczej w nowopowstających miejscach pracy ⇒ szczególnego rodzaju działania do rolników i domowników mające na celu rozwój zatrudnienia w sferze pozarolniczej ⇒ wprowadzanie treści związanych z podstawami gospodarki rynkowej do programów nauczania ⇒ edukacja, zwłaszcza młodzieży, w zakresie zakładania i prowadzenia małych	⇒ SRWK-P: 3.3.1. Rozwój zatrudnienia osób bezrobotnych ⇒ SRWK-P: 3.3.2. Przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy w rolnictwie oraz sektorach mających problemy z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy ⇒ SRWK-P: 1.1.1. Rozwijanie postaw przedsiębiorczych

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

	<ul style="list-style-type: none"> firm, popularyzacja przedsiębiorczości w środkach masowego przekazu kreowanie przedsiębiorczości akademickiej (Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości) 	
⇒ niska mobilność zawodowa mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> umożliwienie łatwej adaptacji do zmiennego środowiska pracy poprzez rozliczne formy kształcenia ustawicznego, zarówno zawodowego, jak i ogólnego uruchomienie zdalnych systemów edukacyjnych wykorzystujących technologie informatyczne: tele-wykłady, video-prezentacje, edukacyjne bazy danych dostępne za pośrednictwem Internetu 	⇒ SRWK-P: 3.1.3. Dostępność edukacji dla dorosłych
⇒ niski poziom wykształcenia mieszkańców, w tym rolników	<ul style="list-style-type: none"> stworzenie pożądanych dla rozwoju kierunków na uczelniach wyższych jak np.: elektronika i mikroelektronika, telekomunikacja, informatyka, biotechnologia, nauki medyczne zapewnienie odpowiednich warunków kształcenia, tj. właściwej dla tego procesu bazy dydaktycznej szkół wyższych, zaangażowania specjalistycznych kadr nauczających, odpowiedniego zaplecza socjalnego dla studentów rozwój i doskonalenie standardów, programów oraz metod edukacji na wszystkich poziomach nauczania, podwyższanie kwalifikacji kadr pedagogicznych wszystkich instytucji edukacyjnych wyposażanie instytucji edukacyjnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne: edukacyjne bazy danych, w urządzenia multimedialne, dostęp do Internetu doskonalenie, usprawnianie systemów zarządzania edukacją edukacja na odległość, m.in. za pośrednictwem telewykładów, edukacyjnych baz danych 	⇒ SRWK-P: 3.1.1. Zwiększenie roli szkolnictwa wyższego w rozwoju regionu ⇒ SRWK-P: 3.1.2. Poprawa efektywności kształcenia
⇒ słabo rozwinięta sieć usług dla mieszkańców	<ul style="list-style-type: none"> tworzenie powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych lepsze wyposażenie w specjalistyczny sprzęt informatyczny wraz z oprogramowaniem jednostek świadczących usługi publiczne uruchamianie systemów informatycznych, ułatwiających dostęp do urzędów bez konieczności fizycznej w nich obecności, oferujących wysoką jakość i sprawność obsługi obywateli i przedsiębiorców przez administrację uruchamianie systemów informatycznych w sferze zarządzania gospodarką, w tym związanych z wykorzystywaniem systemów geoinformacyjnych (GIS, SIT, GPS) 	⇒ SRWK-P: 2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu ⇒ SRWK-P: 2.3.1. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej
⇒ niedostateczne wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki	<ul style="list-style-type: none"> poszerzenie oferty produktów turystycznych o produkty turystyki specjalistycznej, jak np.: eksponujące unikatowe walory przyrody żywej i krajobrazu regionu, zasoby i możliwości lecznictwa uzdrowiskowego, aktywnej rekreacji w atrakcyjnym środowisku przyrodniczym, poznawanie zabytków i innych przejawów dziedzictwa kulturowego, propozycje atrakcyjnej rozrywki kulturalnej, adresowane do konkretnych grup turystów dalsze różnicowanie oferty usług hotelowych i gastronomicznych wzbogacenie zagospodarowania rozrywkowo-rekreacyjnego, zwłaszcza licznych miejscowości zasobnych w ekspozycje dziedzictwa kulturowego i walory środowiska przyrodniczego rozwój usług dla turystów zmotoryzowanych wsparcie zróżnicowanych ze względu na bogactwo form działań konserwatorskich (remontowych, rekonstrukcyjnych, innych) udostępnienie licznych obiektów dziedzictwa kulturowego jest ich multimedialna prezentacja przy wykorzystaniu technik informatycznych (digitalizacji) adaptowanie obiektów dziedzictwa kulturowego do spełniania nowych funkcji, służące ekspozycji obiektów, wykorzystaniu jako pomieszczenia prezentacji twórczości artystycznej, dla aktywności rekreacyjnej, w tym nawiązującej do tradycji historycznej itp. 	⇒ SRWK-P: 1.3.1. Promocja walorów i produktów turystycznych ⇒ SRWK-P: jw. ⇒ SRWK-P: 2.5.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego ⇒ SRWK-P: 2.5.2. Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych
Problemy na poziomie instytucji	Potrzeby na poziomie instytucji	Odniesienie do dokumentu strategicznego
⇒ niska rentowność instytucji	<ul style="list-style-type: none"> unowocześnianie stosowanych technologii i urządzeń produkcyjnych poprawa warunków sanitarno-higienicznych procesów produkcyjnych 	⇒ SRWK-P: 1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego
⇒ słaba dostępność rynków zbytu / klientów / użytkowników	<ul style="list-style-type: none"> promocja rynkowa produktów, zwłaszcza tych, które są lub mogą stać się specjalnością regionu (np. certyfikowanymi produktami regionalnymi i lokalnymi) 	⇒ SRWK-P: 1.2.2. Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego
⇒ słaba dostępność urzędów lokalnych i państwowych niezbędnych do prowadzenia działalności	<ul style="list-style-type: none"> tworzenie powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych lepsze wyposażenie w specjalistyczny sprzęt informatyczny wraz z oprogramowaniem jednostek świadczących usługi publiczne uruchamianie systemów informatycznych, ułatwiających dostęp do urzędów bez konieczności fizycznej w nich obecności, oferujących wysoką jakość i sprawność obsługi obywateli i przedsiębiorców przez administrację uruchamianie systemów informatycznych w sferze zarządzania gospodarką, w tym związanych z wykorzystywaniem systemów geoinformacyjnych (GIS, ST, GPS) 	⇒ SRWK-P: 2.3.1. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej ⇒ SRWK-P: 2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

⇒ słabo dostępne instytucje otoczenia biznesu (np. firmy doradcze, prawne, księgowe, banki, instytucje naukowe itd.)	⇒ rozwijanie wyspecjalizowanych instytucji w mniejszych miastach, bliżej obszarów wiejskich (firmy szkoleniowo-konsultingowe, ośrodki upowszechniania innowacji technologiczno-organizacyjnych, ośrodki informacji gospodarczej, banki, fundusze inwestycyjne, instytucje kredytowo-pożyczkowe i gwarancyjne, instytucje ubezpieczeniowe, centra targowe i wystawienniczo-promocyjne, organizacje przedsiębiorców)	⇒ SRWK-P: 1.1.2. Rozwijanie instytucji otoczenia biznesu
⇒ brak Internetu	⇒ rozwijanie sieci lokalnych, umożliwiających włączenie do systemu nie tylko każdą instytucję czy podmiot gospodarczy, lecz niemalże każde gospodarstwo domowe (dostęp do Internetu)	⇒ SRWK-P: 2.3.1. Rozwój infrastruktury teleinformatycznej
⇒ przestarzałe technologie powodujące wysokie koszty produkcji lub niską jakość produktów	⇒ wsparcie ośrodków naukowych (akademickich) województwa jako węzłów kreacji, oferty i promocji innowacji w zakresie tworzenia oferty użytecznych nowości, możliwości opracowywania pożądaných rozwiązań innowacyjnych ⇒ stymulowanie przedsiębiorstw w zakresie zwiększenia chłonności przedsiębiorstw wszelkich nowości, innowacji ⇒ rozwój instytucjonalno-organizacyjny szkół wyższych, zwłaszcza w następstwie rozwijania nowych kierunków badań, w tym powoływanie Centrów Doskonałości w wybranych dyscyplinach wiedzy ⇒ wzbogacanie infrastruktury naukowo-badawczej, wdrożeniowej, promocyjnej szkół wyższych i innych podmiotów realizujących badania naukowe, zajmujące się upowszechnianiem postępu techniczno-organizacyjnego ⇒ wzrost potencjału jednostek badawczo-rozwojowych firm ⇒ wspieranie przedsięwzięć naukowo-badawczych, badawczo-rozwojowych podejmowanych we współpracy przez instytucje naukowo-badawcze i podmioty gospodarcze, w tym we współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej ⇒ wzmacnianie zespołów badań naukowych, kształcenia kadr, zwłaszcza w dyscyplinach uznawanych za specjalność ośrodków naukowych kujawsko-pomorskiego, także takich które taką specjalnością mogą się stać w przyszłości	⇒ SRWK-P: 1.1.3. Kształtowanie regionalnego systemu transferu innowacji i wymiany informacji ⇒ SRWK-P: 1.1.4. Rozwój potencjału naukowo-badawczego regionu
⇒ wysokie koszty działalności, w tym koszty transportu, pozyskiwania klientów itd.	⇒ wprowadzanie nowych technik uprawy i hodowli ⇒ postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej i roślinnej	⇒ SRWK-P: 1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych
⇒ brak środków na nowe inwestycje i wprowadzanie nowych produktów / usług na rynek	⇒ wprowadzanie nowych kierunków produkcji (upraw metodami ekologicznymi, upraw roślin energetycznych, lekarskich, upraw gatunków rodzimych, hodowli rodzimych ras zwierząt itp.)	⇒ SRWK-P: 1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych
⇒ trudności w pozyskaniu wykwalifikowanych pracowników	⇒ stworzenie pożądaných dla rozwoju kierunków na uczelniach wyższych jak np.: elektronika i mikroelektronika, telekomunikacja, informatyka, biotechnologia, nauki medyczne ⇒ zapewnienie odpowiednich warunków kształcenia, tj. właściwej dla tego procesu bazy dydaktycznej szkół wyższych, zaangażowania specjalistycznych kadr nauczających, odpowiedniego zaplecza socjalnego dla studentów ⇒ rozwój i doskonalenie standardów, programów oraz metod edukacji na wszystkich poziomach nauczania ⇒ podwyższanie kwalifikacji kadr pedagogicznych wszystkich instytucji edukacyjnych ⇒ wyposażanie instytucji edukacyjnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne: edukacyjne bazy danych, w urządzenia multimedialne, dostęp do Internetu ⇒ doskonalenie, usprawnianie systemów zarządzania edukacją ⇒ edukacja na odległość, m.in. za pośrednictwem telewykładów, edukacyjnych baz danych	⇒ SRWK-P: 3.1.1. Zwiększenie roli szkolnictwa wyższego w rozwoju regionu ⇒ SRWK-P: 3.1.2. Poprawa efektywności kształcenia
⇒ brak wiedzy niezbędnej do rozwoju instytucji i usprawniania jej funkcjonowania	⇒ poprawa zarządzania gospodarstwem rolnym ⇒ edukacja na odległość, m.in. za pośrednictwem telewykładów, edukacyjnych baz danych	⇒ SRWK-P: 2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu ⇒ SRWK-P: 1.2.1. Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania na współczesnych rynkach rolnych ⇒ SRWK-P: 2.3.2. Informatyzacja usług publicznych, zwłaszcza w administracji i zarządzaniu

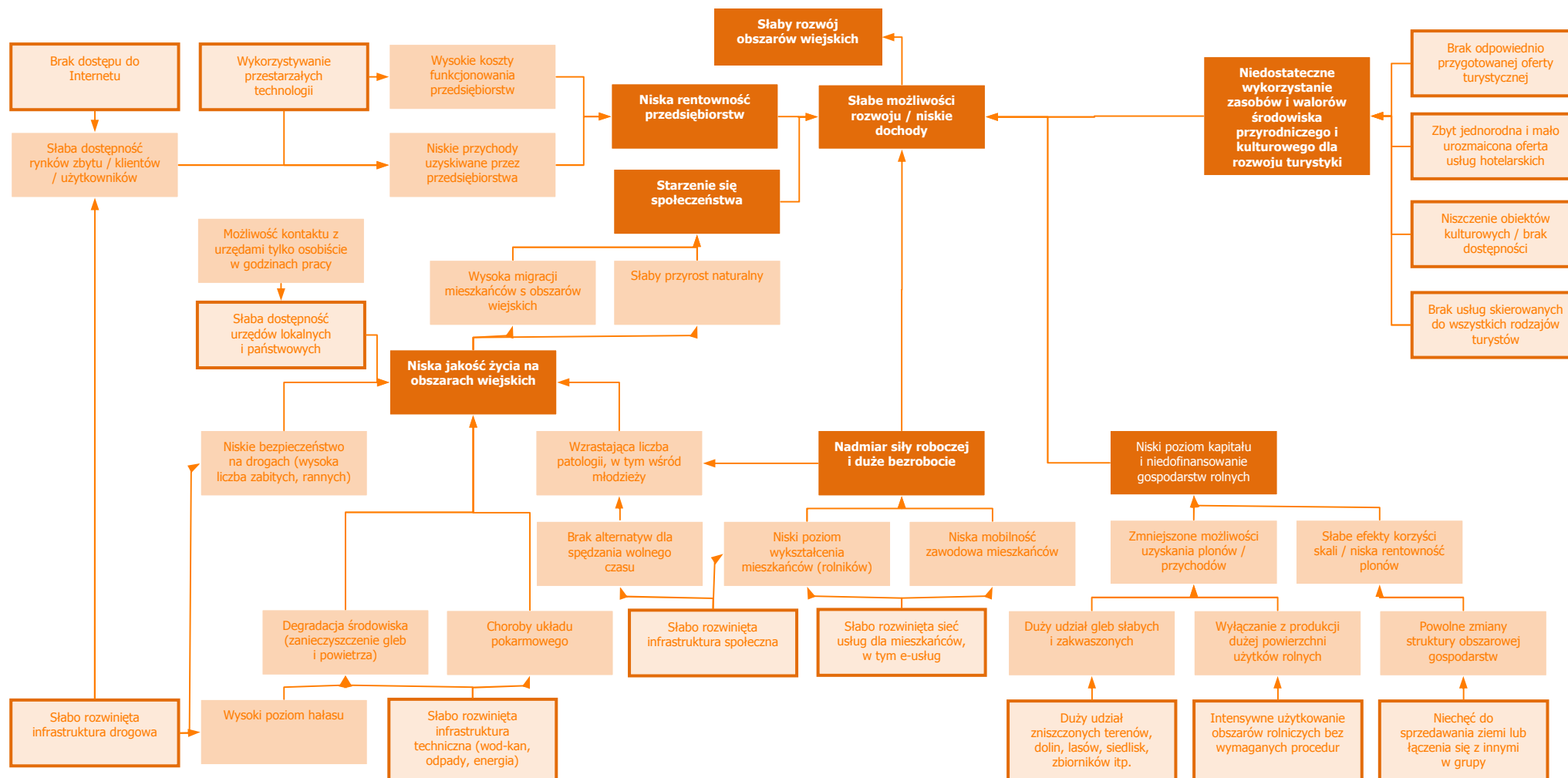
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy dokumentów strategicznych.

STWORZONO RÓWNIEŻ
DRZEWO PROBLEMÓW NA
OBSZARACH WIEJSKICH
WOJEWÓDZTWA

Powyższe problemy są od siebie współzależne. Jedne wynikają z drugich, inne są przyczyną wielu problemów lub ich skutkami. Dzięki dogłębnej analizie dokumentów strategicznych oraz warsztatów z udziałem mieszkańców obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego można było stworzyć swoiste **drzewo problemów** tych obszarów.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Rysunek 5. Drzewo problemów występujących na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

Powyższe drzewo na pierwszy rzut oka wydaje się być bardzo skomplikowane, niemniej jednak wynika to głównie z próby pomieszczenia bardzo wielu różnorodnych problemów na jednej karcie oraz ze skomplikowanych powiązań między problemami. Aby drzewo uczynić bardziej przejrzystym, zdecydowano się wybrać najważniejsze problemy i powiązania między nimi. Problemy kluczowe – skutki wielu problemów – zaznaczono ciemnym kolorem, natomiast problemy podstawowe, od których wszystko się zaczyna – zaznaczono ciemną obwolutą. To właśnie **na te problemy należy oddziaływać wsparciem**. Jeżeli je rozwiążemy, przestanie istnieć przyczyna kolejnych problemów i jest bardzo prawdopodobne, że wówczas problemy znajdujące się wyżej w hierarchii stracą na aktualności. Dlatego przyrównano wszystkie problemy z ciemną obwolutą do wsparcia możliwego do uzyskania w ramach RPO WK-P i PROW i uzyskano wyniki, zgodnie z którymi każdy z problemów podstawowych może być rozwiązywany w ramach jednego z analizowanych Programów. Z kolei sama analiza skuteczności narzędzi służących eliminacji tych problemów zostanie przedstawiona w kolejnym rozdziale.

Warto w tym momencie stwierdzić, że interwencja z obu Programów została zaplanowana w taki sposób, aby zlikwidować praktycznie wszystkie wskazane problemy.

PRZEPROWADZONO
ANALIZĘ PRZESTRZENNĄ
PROBLEMÓW I POTRZEB
UMOŻLIWIAJĄCĄ M.IN.
OKREŚLENIE ICH
AKTUALNOŚCI ORAZ
ZMIAN PRZESTRZENNYCH

Na zakończenie tej części badania przeprowadzono analizę rozkładu przestrzennego zidentyfikowanych problemów i potrzeb. Wyniki tej analizy miały pokazać nie tylko **modyfikacje rozkładu przestrzennego problemów i potrzeb, ale również ich aktualność**. W tym celu w każdym roku obliczono wskaźnik syntetyczny (ogółem i w podziale na sześć obszarów) w taki sposób, że w każdym roku najsłabsza gmina uzyskała ocenę 0, a najlepsza – ocenę 1. Dzięki temu dla każdego roku powstał swego rodzaju **ranking gmin** z obszarów wiejskich.

Umożliwiło to zbadanie, które gminy (na tle innych) rozwijają się szybciej, a które wolniej. Inaczej mówiąc, jeżeli gmina rozwija się szybciej od innych zdobywa coraz więcej punktów w ocenie i zbliża się w kolejnych latach coraz bardziej do oceny 1. W przeciwnym wypadku jej ocena zaczyna dążyć do 0. Do analizy wzięto pod uwagę ocenę gminy w roku 1995 oraz w roku 2010.

Poniższa **mapa** przedstawia **syntetyczne oceny**²¹ gmin w roku 1995²² (dotyczące wszystkich obszarów) oraz zmianę pozycji gminy w rankingu na tle innych gmin w roku 2010²³.

²¹ ocena powstała w wyniku re-skalowania ocen cząstkowych gmin w danym roku (re-skalowanie miało na celu umieszczenie ocen w przedziale 0÷1) i wyciągnięcia średniej z ocen cząstkowych gminy dla każdego wskaźnika.

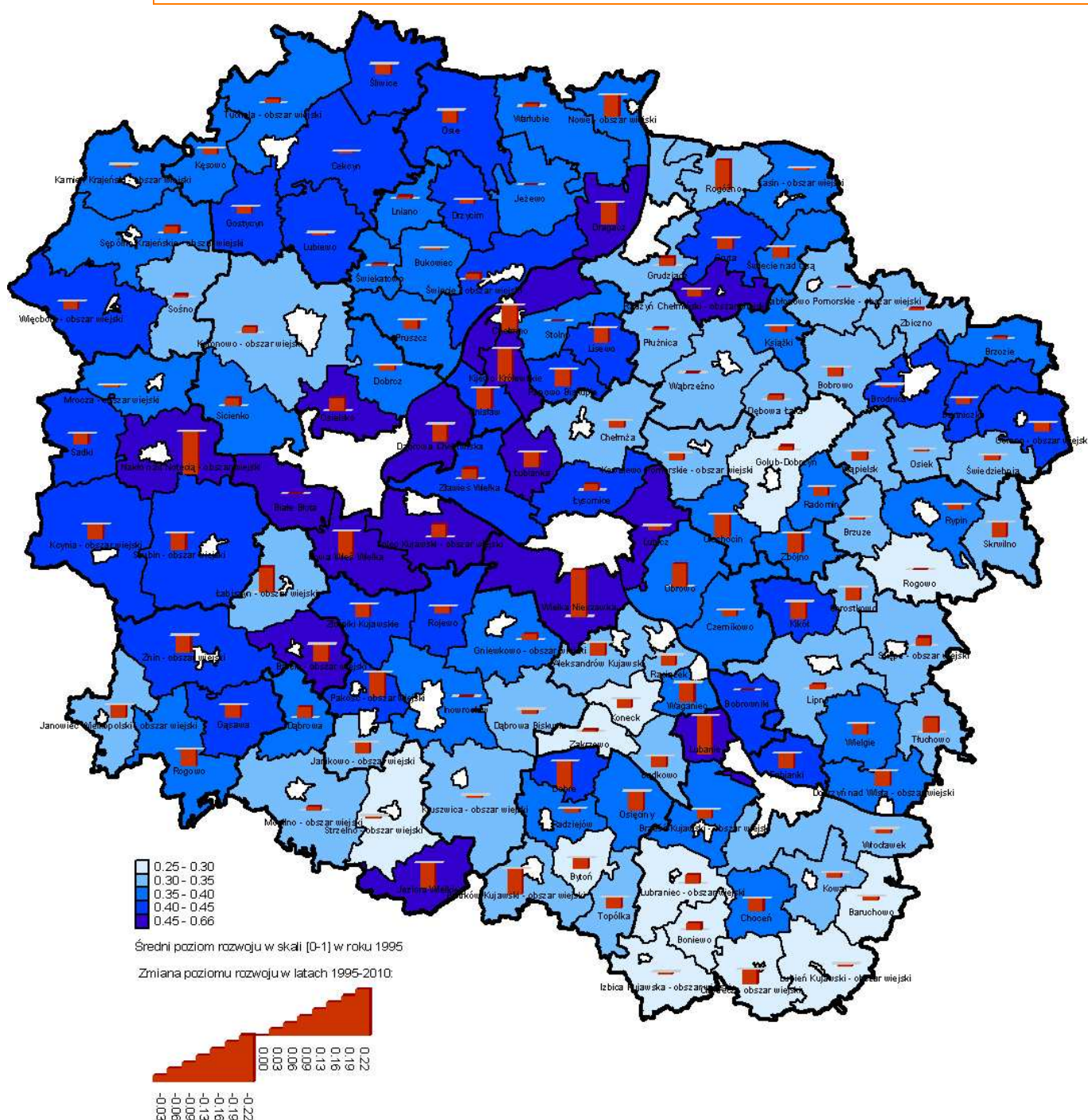
²² jeżeli ocena syntetyczna nie była dostępna dla roku 1995, do analizy brano pierwszy rok, w którym ocena była dostępna.

²³ jeżeli ocena syntetyczna nie była dostępna dla roku 2010, do analizy brano ostatni rok, w którym ocena była dostępna.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Mapa 1. Średnia wartość wskaźnika syntetycznego poziomu rozwoju gmin w 1995 w odniesieniu do pozostałych gmin oraz zmiana wartości tego wskaźnika w okresie 1995-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

Powyższa mapa pokazuje, że nie można mówić o obszarach większych niż gmina, w których dominowałby albo wysoki poziom rozwoju, albo duże zmiany w poziomie rozwoju. Nie ma również korelacji pomiędzy poziomem rozwoju a zmianami zachodzącymi w gminach.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

NIECO LEPIJ
OD POZOSTAŁYCH
SĄ ROZWIĄTE GMINY
PODREGIONU BYDGOSKO-
TORUŃSKIEGO

Zatem nie można powiedzieć, że np. gminy lepiej lub słabiej rozwinięte doświadczają częściej większego lub mniejszego wzrostu poziomu rozwoju. Nie można również powiedzieć, że gminy np. z danego podregionu, czy nawet powiatu częściej doświadczają jakiegoś zjawiska. Chociaż generalnie **niecoby lepiej rozwinięte są gminy z podregionu bydgosko-toruńskiego** (gminy tego podregionu otrzymały ocenę 0,44, podczas gdy podregionu grudziądzkiego – 0,38, a włocławskiego – 0,36), to jednak w ramach podregionu gminy poszczególnych powiatów uzyskały zarówno bardzo wysokie oceny (np. gmina Białe Błota – 0,60, Nowa Wieś Wielka – 0,54, Lubicz – 0,51), jak i bardzo niskie (np. gmina Koronowo – 0,32, czy Chełmża – 0,33). **Najniższe oceny uzyskały jednak gminy w podregionie włocławskim** (np. 0,26 uzyskały gminy Bytów, Rogowo, Boniewo, Izbica Kujawska, Lubraniec).

Jednocześnie nie jest tak, że najlepsze oceny uzyskały tylko gminy z podregionu bydgosko-toruńskiego. Bowiem np. gmina Nakło nad Notecią (podregion włocławski) uzyskała ocenę 0,65. Podobnie jest z oceną na poziomie powiatów. Gminy powiatu nakielskiego (podregion włocławski) uzyskały ocenę 0,46, a gminy powiatu chełmińskiego (podregion grudziądzki) – 0,43, podczas gdy gminy powiatu bydgoskiego – 0,45, a toruńskiego – 0,42.

Analizując **zmiany** jakie zaszły na przestrzeni okresu 1995-2010 w ogólnym ujęciu można mówić o stagnacji. Gminy podregionu grudziądzkiego doznały obniżenia oceny o 0,02, a włocławskiego o 0,04, natomiast gminy podregionu bydgosko-toruńskiego nieco poprawiły swoją ocenę – o 0,01.

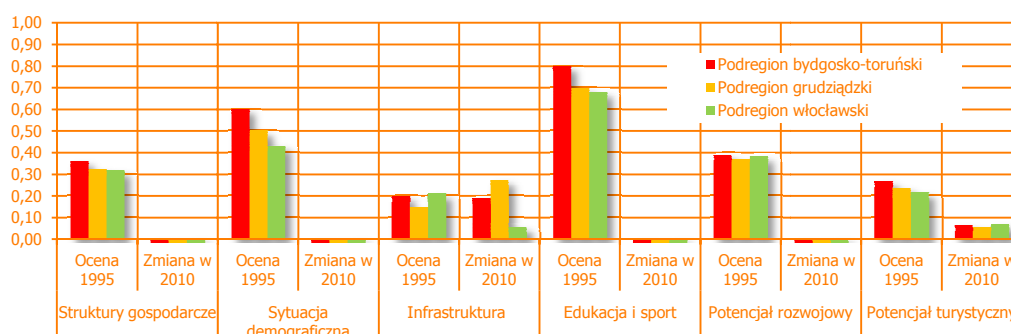
W WIĘKSZOŚCI GMINY
DOŚWIADCZAJĄ
STAGNACJI

O zmianach w rozkładzie przestrzennym problemów można mówić jedynie w układzie kilku gmin. Zmiany w układzie całego województwa są słabo widoczne.

Największych zmian pozytywnych doświadczyła gmina Wielka Nieszawska (podregion bydgosko-toruński, powiat toruński) – ocena zwiększyła się aż o 0,22, Obrowo (ten sam powiat) – 0,11, ale również Rogóżno (podregion grudziądzki, powiat grudziądzki) – 0,14, Łabiszyn (podregion włocławski, powiat żniński) – 0,12. Analizując **największe spadki ocen** należy wskazać gminę Nakło nad Notecią (podregion włocławski, powiat nakielski) – spadek o 0,20, Lubanie (podregion włocławski, powiat włocławski) – spadek o 0,18, Jeziora Wielkie (podregion włocławski, powiat mogileński) – spadek o 0,12, Kijewo Królewskie (podregion grudziądzki, powiat chełmiński) – spadek o 0,15, czy też Nowa Wieś Wielka (podregion bydgosko-toruński, powiat bydgoski) – spadek o 0,12.

GMINY NAJLEPIJ
RADZIŁY SOBIE
Z EDUKACJĄ I SPORTEM,
NAJGORZEJ
Z INFRASTRUKTURĄ

Wykres 6. Średnia wartość wskaźnika syntetycznego poziomu rozwoju gmin w 1995 w odniesieniu do pozostałych gmin oraz zmiana wartości tego wskaźnika w okresie 1995-2010 w podziale na podregiony.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

PRZEANALIZOWANO
RÓWNIEŻ ZMIANY

Powyższy wykres pokazuje, że najlepsze oceny gminy (zgrupowane w podregiony) uzyskały w obszarze edukacji i sportu, natomiast najslabsze w obszarze infrastruktury²⁴.

Jednakże ważniejsze w tym miejscu wydaje się przeanalizowanie **zmian**, jakie zachodziły w badanych gminach.

Okazuje się, że **w czterech spośród sześciu obszarów zmiany w podregionach są minimalnie ujemne**, natomiast duże zmiany dodatnie można zauważyć jedynie w infrastrukturze (przy czym widać je w gminach podregionu bydgosko-toruńskiego i grudziądzkiego).

Rozwój infrastruktury przyczynił się do największej pozytywnej zmiany w województwie, jaką doświadczyła gmina Wielka Nieszawka (zmiana w tym obszarze wyniosła aż 0,86, ale wpływ na taki wynik miała również zmiana w obszarze potencjału rozwojowego – 0,66). W Rogóźnie infrastruktura miała również znaczący wpływ (0,50), ale większe znaczenie miały tutaj zmiany w obszarze edukacji i sportu (0,62). Zmiany pozytywne w obszarze edukacji miały prawie wyłącznie wpływ na ogólny wynik gminy Łabiszyn (zmiana na poziomie 0,82 wpłynęła na ogólny wynik na poziomie 0,12). Takich sytuacji jest wiele w obrębie gmin na obszarach wiejskich, co podsumowuje jeden z rozmówców:

”

W ciągu ostatnich lat na obszarach wiejskich nastąpiło znaczne zwiększenie dostępu do infrastruktury społeczno-kulturalnej, większy dostęp dzieci i młodzieży do zajęć dodatkowych, do zajęć edukacyjnych, do korzystania z udostępnionych świetlic wiejskich i różnego rodzaju zajęć, które się tam odbywają, ale też zwiększenie dostępu do bazy sportowej: boisk, orlików, czyli profesjonalnych już boisk, hal sportowych, nawet czasami boisk do tenisa ziemnego. To na pewno się zmienia i to się rozwija.

Ta wypowiedź pokazuje zatem bardziej jakościowy wpływ realizowanych projektów na jakość życia mieszkańców, którzy uzyskują dostęp do coraz lepszych i nowszych usług. Jednakże wyniki badania ilościowego wskaźnikowego pokazują, że poprawa sytuacji dotyczy raczej jednostkowych przypadków, co puentuje inny rozmówca w sposób następujący:

”

[...] jakość życia na pewno się polepsza, bo ludzie mają coraz większe szanse czerpiąc z projektów europejskich różnego rodzaju [...] Tylko, że przy tego typu nakładach, chociaż zawsze będzie widać postęp [...], to jednak ciągle jest to kropla w morzu potrzeb.

Zatem ogólny pozytywny obraz zmian zachodzących na obszarach wiejskich prezentowany przez rozmówców wynika z syntezy efektów projektów w różnych gminach (inaczej mówiąc następuje **projekcja efektów z różnych gmin do jednej modelowej gminy wiejskiej**). W rzeczywistości jednak rzadko kiedy gmina realizuje projekty we wszystkich dziedzinach i rozwija się równomiernie. Potwierdzają to wyniki badań ilościowych na wskaźnikach, które doprowadzają nas do następującego wniosku:

Należy mieć na uwadze, że zmiany w obrębie każdej z gmin są wynikiem bardzo zróżnicowanych zmian w obrębie każdego z sześciu obszarów i rzadko gmina doświadcza pozytywnych zmian we wszystkich obszarach lub odwrotnie.

²⁴ W ujęciu podregionów, na wykresie umieszczana jest średnia z ocen gmin w danym podregionie, przez co oceny poszczególnych gmin w danym obszarze mogą nie przedstawiać podobnych wyników jak całe podregiony. Wyniki podregionów uzależnione są od rozkładu ocen w ramach gmin znajdujących się na jego obszarze.

Zmiany w gminach są bardzo różnorodne i czasami znaczące przekształcenia w jednym obszarze są niwelowane przez ujemne zmiany w innych obszarach. Dla przykładu, w gminie Kowal (podregion włocławski, powiat włocławski) zmiany w obszarze edukacji wyniosły aż 0,87, ale całościowa zmiana gminy była ujemna i wyniosła -0,02. Podobnie w gminie Kruszwica zmiana w obszarze infrastruktury wyniosła aż 0,89, natomiast całościowa zmiana gminy była ujemna i wyniosła -0,01, a w gminie Świecie nad Osą zmiany w tym obszarze wyniosły 0,80, natomiast całościowa zmiana – -0,05.

Dogłębna analiza wykazała, że zmiany poziomu rozwoju gmin w okresie 1995-2010 były bardzo chaotyczne i dotyczyły pojedynczych gmin i różnych obszarów. Nie można zauważyć przestrzennych kumulacji pozytywnych lub negatywnych zmian na obszarze powiatów lub podregionów poza zmianami w obszarze infrastruktury w podregionie bydgosko-toruńskim i grudziądzkim.

3.1.4.

Skuteczność narzędzi służących zaspokajaniu potrzeb i likwidacji problemów na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego

PYTANIA BADAWCZE

Jakie są optymalne narzędzia służące zaspokojeniu zidentyfikowanych potrzeb oraz usunięciu lub zmniejszeniu skali zdiagnozowanych problemów? Które z zastosowanych w województwie narzędzi przyniosło oczekiwane rezultaty, a które należy uznać za nieskuteczne? Z czego to wynika? W jakich warunkach narzędzia okazywały się bardziej, a w jakich mniej skuteczne?

ANALIZĘ SKUTECZNOŚCI PRZEPROWADZONO DWUTOROWO:

ANALIZUJĄC ŚRODKI PRZEZNACZONE NA POSZCZEGÓLNE PROBLEMY I ICH EFEKTY

W ramach badania przeanalizowano również **skuteczność narzędzi** służących zaspokajaniu zidentyfikowanych potrzeb oraz usunięciu lub zmniejszeniu skali zdiagnozowanych problemów.

W tym celu po pierwsze przyporządkowano środki z podpisanych umów do poszczególnych problemów, aby zweryfikować, jakie środki zostały przeznaczone na ich rozwiązanie. Po drugie, przeprowadzono analizę skuteczności poszczególnych narzędzi wspólnie z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie RPO WK-P, PROW oraz za zarządzanie strategiczne w regionie²⁵. Wyniki badania terenowego wzbogaciła analiza ekspercka. Każde narzędzie zostało ocenione w skali od '-1' do '1', gdzie ocena '-1' oznacza narzędzia nieskuteczne, '1' – narzędzie skuteczne.

Analiza wykazała, że wśród narzędzi służących zaspokojeniu zidentyfikowanych potrzeb oraz usunięciu lub zmniejszeniu skali zdiagnozowanych problemów, można znaleźć narzędzia zarówno bardzo skuteczne, jak i w ogóle nie skuteczne.

Skuteczność narzędzi na poziomie gminnym

BARDZO WYSOKA OCENA

Narzędzia służące **unowocześnianiu potencjału przetwórstwa rolno-spożywczego** województwa zostały ocenione bardzo wysoko. Przeznaczono na nie rekordową alokację środków z PROW (ponad 600 mln zł). Również efekty są bardzo widoczne, co podkreślał jeden z rozmówców:

²⁵ badanie przeprowadzono podczas wywiadów indywidualnych. Osiem osób zostało poproszonych o ocenę narzędzi na zasadzie – skuteczne / nieskuteczne. Narzędzie skuteczne uzyskało u każdej z osób '1', a nieskuteczne '-1'. Następnie zsumowano uzyskane wyniki, przez co najlepsze narzędzie mogło uzyskać ocenę '8', najsłabsze '-8'. Ostatnim etapem było re-skalowanie wyników do przedziału (-1; 1).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

ŚREDNIA OCENA

[...] nie da się nie zauważyć na wsi wymiany przede wszystkim szeregu maszyn, bo chyba to jest ta główna zmiana w gospodarstwach. Rozbudowywane są również budynki inwentarskie i rolnicze, a także typowa infrastruktura pomocnicza, jak na przykład utwardzenie powierzchni gospodarstwa, placów manewrowych, ścieżek i dróg dojazdowych, budowa oczyszczalni przydomowych. To wszystko daje się zauważyć. To jest jak najbardziej pozytywne.

Znacznie słabiej oceniono natomiast narzędzia przyspieszające **zmiany struktury obszarowej** gospodarstw, poprawiające stan gleb oraz przeciwdziałające wyłączeniu z produkcji dużej powierzchni użytków rolnych (ocena tych narzędzi wyniosła 0 i 0,25). Na te narzędzia przeznaczono jak dotąd 106 mln zł.

Jak wynika z wywiadów pogłębionych, taka ocena może wynikać z mentalności rolników, którzy nadal czują opór przed zrzeszaniem się w grupy producenckie, które w 'ułamkowej postaci' pamiętają jeszcze z czasów PRL. Obawiają się oni głównie tego, że o dobro wspólne nikt nie będzie dbał, a środki przeznaczone na funkcjonowanie grupy producenckiej będą marnotrawione.

Na szczęście taka postawa zmienia się i coraz częściej można zaobserwować np. wspólne aplikowanie rolników o większą i droższą maszynę. Zatem ludzie zaczynają widzieć rzeczywiste korzyści ze współpracy z innymi.

Tabela 7. Wartość projektów współfinansowanych z RPO WK-P i PROW przeznaczona na rozwiązanie problemów obszarów wiejskich (według podpisanych umów w mln zł). Stan na 31 lipca 2011 r.

Problemy na poziomie gminnym	Środki przeznaczone dotychczas na rozwiązanie tych problemów z RPO WK-P i PROW	Całkowita wartość projektów [mln zł]
⇒ niska rentowność sektora rolnego	PROW 121 Modernizacja gospodarstw rolnych	602,26
⇒ niski poziom kapitału i niedofinansowanie gospodarstw rolnych		
⇒ powolne zmiany struktury obszarowej gospodarstw	PROW 125 Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	106,01
⇒ duży udział gleb słabych i zakwaszonych		
⇒ wyłączenie z produkcji dużej powierzchni użytków rolnych		
⇒ słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, w tym w szczególności sieci wodno-kanalizacyjnej i dróg oraz ich niska jakość	RPO 1.1. Infrastruktura drogowa	837,54
	RPO 2.1. Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej	174,32
	RPO 2.2. Gospodarka odpadami	138,33
	RPO 2.3. Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	41,70
	RPO 2.4. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	24,68
	RPO 2.5. Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska	1,11
	PROW 321 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	543,93
⇒ słabo rozwinięta infrastruktura społeczna (czyli edukacyjnej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury)	RPO 3.1. Rozwój infrastruktury edukacyjnej	1,95
	RPO 3.2. Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej	75,45
	RPO 3.3. Rozwój infrastruktury kultury	33,36
	PROW 313_322_323 Odnowa i rozwój wsi (w tym 413-313)	231,42
⇒ nadmiar siły roboczej i duże bezrobocie	RPO 5.6. Kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje	19,68
⇒ niska mobilność zawodowa mieszkańców	PROW 112 Ułatwianie startu młodym rolnikom	131,10
	PROW 311 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (w tym 413_311)	137,65
	PROW 312 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (w tym 413_312)	368,60
⇒ niski poziom wykształcenia mieszkańców, w tym rolników	RPO 4.1. Rozwój infrastruktury ICT	6,71
	RPO 4.2. Rozwój usług i aplikacji dla ludności	106,94
	RPO 4.3. Rozwój komercyjnych e-usług	3,78
⇒ słabo rozwinięta sieć usług dla mieszkańców	PROW 421 Wdrażanie projektów współpracy	0,71
	PROW 431 Funkcjonowanie lokalnych grup działania	30,55
⇒ niedostateczne wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki	RPO 6.1. Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze	24,99
	RPO 6.2. Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych	100,50
Problemy na poziomie instytucji	Środki przeznaczone dotychczas na rozwiązanie tych problemów z RPO WK-P i PROW	Całkowita wartość projektów [mln zł]
⇒ niska rentowność instytucji	RPO 5.2.1. Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw	18,80
	RPO 5.2.2. Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw	274,44
	RPO 5.3. Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do	3,67

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

⇒ słaba dostępność rynków zbytu / klientów / użytkowników	RPO 5.5.	wymogów ochrony środowiska Promocja i rozwój markowych produktów	3,65
⇒ słaba dostępność urzędów lokalnych i państwowych niezbędnych do prowadzenia działalności	RPO 4.2.	Rozwój usług i aplikacji dla ludności	106,94
	RPO 4.3.	Rozwój komercyjnych e-usług	3,78
⇒ słabo dostępne instytucje otoczenia biznesu (np. firmy doradcze, prawne, księgowe, banki, instytucje naukowe itd.)	RPO 5.1.	Rozwój instytucji otoczenia biznesu	1,18
⇒ brak Internetu	RPO 4.1.	Rozwój infrastruktury ICT	6,71
	PROW 321	Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej (w zakresie szerokopasmowego Internetu)	543,93
Pozostałe problemy (nie wspierane na obszarach wiejskich z RPO WK-P i PROW)			
⇒ przestarzałe technologie powodujące wysokie koszty produkcji lub niską jakość produktów	RPO 5.4.	Wzmocnienie regionalnego potencjału badań i rozwoju technologii	tylko na obszarach wiejskich
⇒ wysokie koszty działalności, w tym koszty transportu, pozyskiwania klientów itd.	jw.		
⇒ brak środków na nowe inwestycje i wprowadzanie nowych produktów / usług na rynek	jw.		
⇒ trudności w pozyskaniu wykwalifikowanych pracowników	brak (POKL)		
⇒ brak wiedzy niezbędnej do rozwoju instytucji i usprawniania jej funkcjonowania	brak (POKL)		

Źródło: opracowanie własne (kolory od czerwonego do zielonego określają różnicowanie wartości środków, od najmniejszych oznaczonych kolorem czerwonym do największych – oznaczonych kolorem zielonym).

BARDZO WYSOKA OCENA
NARZĘDZI DOTYCZĄCYCH
INFRASTRUKTURY
DROGOWEJ
I WODOCIĄGOWEJ

Narzędzia poprawiające **stan infrastruktury technicznej** oceniono różnie. Jako bardzo skuteczne uznano narzędzia poprawiające stan dróg i sieć wodociągową (ocena '1'). Nieco słabiej oceniono narzędzia dotyczące systemów i urządzeń odprowadzania i oczyszczania ścieków, a także gospodarki odpadami (ocena 0,75). Jest to wynikiem przede wszystkim przeznaczenia na te cele największej pomocy ze wszystkich środków finansowych (np. na drogi z RPO WK-P przeznaczono jak dotąd ponad 837 mln zł, a na podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej z PROW przeznaczono blisko 544 mln zł). Słabsza ocena infrastruktury gospodarki odpadami wynika m.in. z problemów związanych z umiejscowieniem spalarni odpadów i niechęci mieszkańców do tego typu instalacji.

Najsłabszą ocenę ('0') z tej grupy narzędzi uzyskały narzędzia dotyczące infrastruktury energetycznej głównie za sprawą najmniejszych środków przeznaczanych na ten cel (24 mln zł). Słaba skuteczność narzędzi dotyczących energetyki odnawialnej wynika m.in. z problemów dotyczących różnic w koncepcjach rozwoju energetyki wiatrowej nie tylko pomiędzy samorządem województwa, a samorządem gminnym²⁶, ale również pomiędzy władzą gminy a mieszkańcami, którzy często są przeciwni tego typu inwestycjom.

BARDZO WYSOKA OCENA
NARZĘDZI
ZAGOSPODAROWUJĄCYCH
CZAS DZIECI
I MŁODZIEŻY

Pośród narzędzi służących **rozwojowi infrastruktury społecznej** najbardziej pozytywnie ocenione zostały narzędzia pozwalające zagospodarować dzieciom i młodzieży wolny czas (ocena '1'). Słabiej (ocena 0,5) oceniono narzędzia wzbogacania, unowocześniania bazy materialnej, obiektów i wyposażenia, głównie z powodu niskich środków przeznaczonych na ten cel (jak dotąd były to tylko 2 mln zł na infrastrukturę edukacyjną i 33 mln zł na infrastrukturę kultury).

²⁶ Wśród wniosków złożonych do Marszałka Województwa w związku z ogłoszeniem o przystąpieniu do zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego 9 zawierało prośbę o uwzględnienie możliwości budowy farm wiatrowych na terenie gmin. Są to gminy: Waganiec, Szubin, Nakło n. Notecią, Radzyń Chełmiński, Radziejów, Dębowa Łąka, Sadki, Koronowo, Pruszcz. Prośbę o określenie w województwie obszarów możliwości lokalizowania elektrowni wiatrowych z poszanowaniem środowiska geograficznego złożył Starosta Bydgoski oraz Polski Klub Ekologiczny z Torunia (por. Odnawialne źródła energii – zasoby i możliwości wykorzystania na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, s. 36)

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

NARZĘDZIA
PRZECIWDZIAŁAJĄCE
BEZROBOCIU ZOSTAŁY
OCENIONE DOŚĆ DOBRZE

Okazuje się natomiast, że mimo przeznaczenia znaczących środków na infrastrukturę ochrony zdrowia (ponad 75 mln zł), ocena narzędzi dostosowywania sieci placówek świadczących usługi medyczne wypadła słabo (ocena '0'). W tym zakresie nie widać znaczącej poprawy, właśnie na obszarach wiejskich. Problemy, na jakie tu wskazywano mają, można powiedzieć, charakter ogólnopolski, bowiem dotyczą m.in. kolejek oraz trudności w zarządzaniu potokiem pacjentów przez wiejskie placówki.

Pośród narzędzi **przeciwdziałania bezrobociu** najlepiej oceniono edukację, zwłaszcza młodzieży, w zakresie zakładania i prowadzenia małych firm oraz samą pomoc w zakładaniu mikroprzedsiębiorstw i prowadzeniu gospodarstw przez młodych rolników, na którą przeznaczono z PROW 269 mln zł i z RPO WK-P – 368 mln zł.

Nieco słabiej (0,75) oceniono trzy narzędzia służące wzrostowi zatrudnienia w oparciu o wykorzystanie zasobów lokalnych, kreowaniu przedsiębiorczości akademickiej oraz usprawnieniu działalności publicznych instytucji rynku pracy. Tutaj ocena była uzależniona od warunków wewnętrznych panujących w gminie, ponieważ nie wszystkie gminy były gotowe zorganizować dla bezrobotnych np. prace interwencyjne.

Tabela 8. Ocena ekspercka narzędzi stosowanych do przezwyciężenia problemów i zaspokojenia potrzeb obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim.

Problemy na poziomie gminnym	Potrzeby na poziomie gminnym	Średnia
⇒ niska rentowność sektora rolnego	⇒ unowocześnianie potencjału przetwórstwa rolno-spożywczego województwa	1,00
⇒ niski poziom kapitału i niedofinansowanie gospodarstw rolnych	⇒ jw.	1,00
⇒ powolne zmiany struktury obszarowej gospodarstw	⇒ poprawa struktury agrarnej poprzez koncentrację użytków rolnych i produkcji rolniczej	0,00
⇒ duży udział gleb słabych i zakwaszonych	⇒ organizowania się producentów np. grupy producentów, spółdzielnie, spółki itp.	0,25
⇒ wyłączenie z produkcji dużej powierzchni użytków rolnych	⇒ renaturalizacja zniszczonych dolin rzecznych, lasów łęgowych i olsów, rynien jeziornych itp., przyrodniczych siedlisk wodno-błotnych, śródlęśnych zbiorników wodnych, torfowisk, wrzosowisk, wydym	0,25
⇒ słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, w tym w szczególności sieci wodno-kanalizacyjnej i dróg oraz ich niska jakość	⇒ wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, wzdłuż dróg i cieków wodnych na bezleśnych obszarach intensywnie użytkowanych rolniczo	0,00
	⇒ budowa i modernizacja dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w tym budowy obwodnic, wiaduktów, mostów i innych obiektów inżynierskich, dla poprawy spójności terytorialnej i zwiększenia bezpieczeństwa ruchu oraz lepszej ochrony środowiska przyrodniczego, w tym przed hałasem	1,00
	⇒ budowa i unowocześnianie sieci i urządzeń dla zaopatrzenia mieszkańców regionu w wodę pitną wysokiej jakości	1,00
	⇒ budowa, rozbudowa i modernizacja systemów i urządzeń odprowadzania i oczyszczania ścieków	0,75
	⇒ unowocześnianie systemu gospodarowania odpadami stałymi	0,75
	⇒ rozwój i modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej, w tym wytwarzającej energię (elektryczną, ciepłą), systemów przesyłowych: prądu (w tym re-elektryfikację wsi), gazu, ciepła, wytwarzania energii w układzie skojarzonym (ciepło, prąd elektryczny)	0,00
	⇒ unowocześnianie źródeł energii cieplnej dla zmniejszenia emisji zanieczyszczeń środowiska i poprawy efektywności energetycznej	0,25
	⇒ pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych (energii spadku wody i wód termalnych, energii wiatrowej, energii z biomasy, energii z ogniw słonecznych)	0,25
⇒ słabo rozwinięta infrastruktura społeczna (czyli edukacyjnej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury)	⇒ wzbogacanie, unowocześnianie bazy materialnej, obiektów i wyposażenia	0,50
	⇒ wzbogacanie oferty świadczonych usług o usługi nowego typu, wywoływane przez potrzeby współczesności przez placówki oświatowe, zdrowotne, kultury, sportowe, pomocy społecznej	0,25
	⇒ dostosowywanie sieci szkół podstawowych i gimnazjalnych do zmniejszającej się liczby dzieci w jednych rejonach i wzrostu ich liczby w rejonach imigracji ludności	0,50
	⇒ kształtowanie sieci placówek kultury, sportu i rekreacji zwłaszcza adresowanych do dzieci i młodzieży, oferujących im pozytywne zagospodarowanie wolnego czasu, ograniczających im kontakty ze zjawiskami patologii społecznych	1,00
	⇒ kształtowanie sieci placówek pomocy społecznej, uwzględniające wzrastające zbiorowości ludzi starszych, często chorych i życiowo bezradnych oraz takich grup jak: ludzi bezdomnych, uzależnionych, i innych	0,25
	⇒ dostosowanie sieci placówek świadczących usługi medyczne (rehabilitacyjne, lecznicze)	0,00
	⇒ odnowa wsi, dla poprawy warunków życia i pracy, podniesienia atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej, zaspokojenia potrzeb społecznych i kulturalnych oraz aktywizacji społeczności wiejskich	0,25
⇒ nadmiar siły roboczej i duże bezrobocie	⇒ zindywidualizowane podejście do problemów osób bezrobotnych	0,50
	⇒ działania zmierzające do rozwoju zatrudnienia w oparciu o wykorzystanie zasobów lokalnych	0,75
	⇒ usprawnienia działalności publicznych instytucji rynku pracy jak i niepublicznych podmiotów obsługi rynku pracy, m.in. agencje pośrednictwa i informacji zawodowej, usług poradnictwa zawodowego dla różnych grup odbiorców itp.	0,75

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

	⇒ działania wspierające rozwój kwalifikacji, zmiany kwalifikacji osób zagrożonych ww. procesami, w celu stworzenia im szans na podjęcie pracy lub działalności gospodarczej w nowopowstających miejscach pracy.	0,25
	⇒ szczególnego rodzaju działania do rolników i domowników mające na celu rozwój zatrudnienia w sferze pozarolniczej	0,25
	⇒ wprowadzanie treści związanych z podstawami gospodarki rynkowej do programów nauczania	0,50
	⇒ edukacja, zwłaszcza młodzieży, w zakresie zakładania i prowadzenia małych firm,	1,00
	⇒ popularyzacja przedsiębiorczości w środkach masowego przekazu	0,00
	⇒ kreowanie przedsiębiorczości akademickiej (Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości)	0,75
⇒ niska mobilność zawodowa mieszkańców	⇒ umożliwienie łatwej adaptacji do zmiennego środowiska pracy poprzez rozliczne formy kształcenia ustawicznego, zarówno zawodowego, jak i ogólnego	0,00
	⇒ uruchomienie zdalnych systemów edukacyjnych wykorzystujących technologie informatyczne: tele-wykłady, video-prezentacje, edukacyjne bazy danych dostępne za pośrednictwem Internetu	0,25
⇒ niski poziom wykształcenia mieszkańców, w tym rolników	⇒ stworzenie pożądanych dla rozwoju kierunków na uczelniach wyższych jak np.: elektronika i mikroelektronika, telekomunikacja, informatyka, biotechnologia, nauki medyczne	0,00
	⇒ zapewnienie odpowiednich warunków kształcenia, tj. właściwej dla tego procesu bazy dydaktycznej szkół wyższych, zaangażowania specjalistycznych kadr nauczających, odpowiedniego zaplecza socjalnego dla studentów	0,75
	⇒ rozwój i doskonalenie standardów, programów oraz metod edukacji na wszystkich poziomach nauczania,	0,25
	⇒ podwyższanie kwalifikacji kadr pedagogicznych wszystkich instytucji edukacyjnych	0,50
	⇒ wyposażanie instytucji edukacyjnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne: edukacyjne bazy danych, w urządzenia multimedialne, dostęp do Internetu	1,00
	⇒ doskonalenie, usprawnianie systemów zarządzania edukacją	0,25
	⇒ edukacja na odległość, m.in. za pośrednictwem telewykładów, edukacyjnych baz danych	-0,50
⇒ słabo rozwinięta sieć usług dla mieszkańców	⇒ tworzenie powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych	-0,75
	⇒ lepsze wyposażenie w specjalistyczny sprzęt informatyczny wraz z oprogramowaniem jednostek świadczących usługi publiczne	0,00
	⇒ uruchamianie systemów informatycznych, ułatwiających dostęp do urzędów bez konieczności fizycznej w nich obecności, oferujących wysoką jakość i sprawność obsługi obywateli i przedsiębiorców przez administrację	0,25
	⇒ uruchamianie systemów informatycznych w sferze zarządzania gospodarką, w tym związanych z wykorzystywaniem systemów geoinformacyjnych (GIS, SIT, GPS)	0,25
⇒ niedostateczne wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki	⇒ poszerzenie oferty produktów turystycznych o produkty turystyki specjalistycznej, jak np.: eksponujące unikatowe walory przyrody żywej i krajobrazu regionu, zasoby i możliwości lecznictwa uzdrowiskowego, aktywnej rekreacji w atrakcyjnym środowisku przyrodniczym, poznawanie zabytków i innych przejawów dziedzictwa kulturowego, propozycje atrakcyjnej rozrywki kulturalnej, adresowane do konkretnych grup turystów	1,00
	⇒ dalsze różnicowanie oferty usług hotelowych i gastronomicznych	0,00
	⇒ wzbogacenie zagospodarowania rozrywkowo-rekreacyjnego, zwłaszcza licznych miejscowości zasobnych w ekspozycje dziedzictwa kulturowego i walory środowiska przyrodniczego	0,75
	⇒ rozwój usług dla turystów zmotoryzowanych	-0,25
	⇒ wsparcie zróżnicowanych ze względu na bogactwo form działań konserwatorskich (remontowych, rekonstrukcyjnych, innych)	0,25
	⇒ udostępnienie licznych obiektów dziedzictwa kulturowego jest ich multimedialna prezentacja przy wykorzystaniu technik informatycznych (digitalizacji)	0,50
	⇒ adaptowanie obiektów dziedzictwa kulturowego do spełniania nowych funkcji, służące ekspozycji obiektów, wykorzystaniu jako pomieszczenia prezentacji twórczości artystycznej, dla aktywności rekreacyjnej, w tym nawiązującej to tradycji historycznej itp.	0,75
Problemy na poziomie instytucji	Potrzeby na poziomie instytucji	Średnia
⇒ niska rentowność instytucji	⇒ unowocześnianie stosowanych technologii i urządzeń produkcyjnych	0,25
	⇒ poprawa warunków sanitarno-higienicznych procesów produkcyjnych	0,25
⇒ słaba dostępność rynków zbytu / klientów / użytkowników	⇒ promocja rynkowa produktów, zwłaszcza tych, które są lub mogą stać się specjalnością regionu (np. certyfikowanymi produktami regionalnymi i lokalnymi)	0,75
⇒ słaba dostępność urzędów lokalnych i państwowych niezbędnych do prowadzenia działalności	⇒ tworzenie powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych	-0,50
	⇒ lepsze wyposażenie w specjalistyczny sprzęt informatyczny wraz z oprogramowaniem jednostek świadczących usługi publiczne	0,00
	⇒ uruchamianie systemów informatycznych, ułatwiających dostęp do urzędów bez konieczności fizycznej w nich obecności, oferujących wysoką jakość i sprawność obsługi obywateli i przedsiębiorców przez administrację	0,50
	⇒ uruchamianie systemów informatycznych w sferze zarządzania gospodarką, w tym związanych z wykorzystywaniem systemów geoinformacyjnych (GIS, SIT, GPS)	0,50
⇒ słabo dostępne instytucje otoczenia biznesu (np. firmy doradcze, prawne, księgowe, banki, instytucje naukowe itd.)	⇒ rozwijanie wyspecjalizowanych instytucji w mniejszych miastach, bliżej obszarów wiejskich (firmy szkoleniowo-konsultingowe, ośrodki upowszechniania innowacji technologiczno-organizacyjnych, ośrodki informacji gospodarczej, banki, fundusze inwestycyjne, instytucje kredytowo-pożyczkowe i gwarancyjne, instytucje ubezpieczeniowe, centra targowe i wystawienniczo-promocyjne, organizacje przedsiębiorców)	0,50
⇒ brak Internetu	⇒ rozwijanie sieci lokalnych, umożliwiających włączenie do systemu nie tylko każdą instytucję czy podmiot gospodarczy, lecz niemalże każde gospodarstwo domowe (dostęp do internetu)	0,50
⇒ przestarzałe technologie powodujące wysokie koszty produkcji lub niską jakość produktów	⇒ wsparcie ośrodków naukowych (akademickich) województwa jako węzłów kreacji, oferty i promocji innowacji w zakresie tworzenia oferty użytecznych nowości, możliwości opracowywania pożądanych rozwiązań innowacyjnych	0,25

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

	⇒ stymulowanie przedsiębiorstw w zakresie zwiększenia chłonności przedsiębiorstw wszelkich nowości, innowacji	0,50
	⇒ rozwój instytucjonalno-organizacyjny szkół wyższych, zwłaszcza w następstwie rozwijania nowych kierunków badań, w tym powoływanie Centrów Doskonałości w wybranych dyscyplinach wiedzy,	-0,25
	⇒ wzbogacania infrastruktury naukowo-badawczej, wdrożeniowej, promocyjnej szkół wyższych i innych podmiotów realizujących badania naukowe, zajmujących się upowszechnianiem postępu techniczno-organizacyjnego,	0,25
	⇒ wzrostu potencjału jednostek badawczo-rozwojowych firm,	0,50
	⇒ wspierania przedsięwzięć naukowo-badawczych, badawczo-rozwojowych podejmowanych we współpracy przez instytucje naukowo-badawcze i podmioty gospodarcze, w tym we współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej,	1,00
	⇒ wzmacniania zespołów badań naukowych, kształcenia kadr, zwłaszcza w dyscyplinach uznawanych za specjalność ośrodków naukowych kujawsko-pomorskiego, także takich które taką specjalnością mogą się stać w przyszłości.	0,25
⇒ wysokie koszty działalności, w tym koszty transportu, pozyskiwania klientów itd.	⇒ wprowadzanie nowych technik uprawy i hodowli	0,25
	⇒ postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej i roślinnej	-0,25
⇒ brak środków na nowe inwestycje i wprowadzanie nowych produktów / usług na rynek	⇒ wprowadzanie nowych kierunków produkcji (upraw metodami ekologicznymi, upraw roślin energetycznych, lekarskich, upraw gatunków rodzimych, hodowli rodzimych ras zwierząt itp.)	0,50
⇒ trudności w pozyskaniu wykwalifikowanych pracowników	⇒ stworzenie pożądanych dla rozwoju kierunków na uczelniach wyższych jak np.: elektronika i mikroelektronika, telekomunikacja, informatyka, biotechnologia, nauki medyczne	0,50
	⇒ zapewnienie odpowiednich warunków kształcenia, tj. właściwej dla tego procesu bazy dydaktycznej szkół wyższych, zaangażowania specjalistycznych kadr nauczających, odpowiedniego zaplecza socjalnego dla studentów	0,25
	⇒ rozwój i doskonalenie standardów, programów oraz metod edukacji na wszystkich poziomach nauczania	1,00
	⇒ podwyższanie kwalifikacji kadr pedagogicznych wszystkich instytucji edukacyjnych	0,50
	⇒ wyposażanie instytucji edukacyjnych w nowoczesne pomoce dydaktyczne: edukacyjne bazy danych, w urządzenia multimedialne, dostęp do Internetu	0,50
	⇒ doskonalenie, usprawnianie systemów zarządzania edukacją	0,25
	⇒ edukacja na odległość, m.in. za pośrednictwem telewykładów, edukacyjnych baz danych	-0,25
⇒ brak wiedzy niezbędnej do rozwoju instytucji i usprawniania jej funkcjonowania	⇒ poprawa zarządzania gospodarstwem rolnym	1,00

Źródło: opracowanie własne (kolory od czerwonego do zielonego określają zróżnicowanie ocen, od najsłabszych -0,75 oznaczonych kolorem czerwonym do najlepszych 1,00 – oznaczonych kolorem zielonym).

SKUTECZNE NARZĘDZIA
PODNOŚĄCE POZIOM
WYKSZTAŁCENIA TO
WYPOSAŻANIE PLACÓWEK
I STWARZANIE
ODPOWIEDNICH
WARUNKÓW

NARZĘDZIA ROZWOJU
SIECI DLA MIESZKAŃCÓW
ZOSTAŁY OCENIONE
NAJSŁABIEJ

Nisko (0,25) oceniono wszelkie działania wspierające rozwój lub zmianę kwalifikacji osób zagrożonych bezrobociem, a także szczególnego rodzaju działania, skierowane do m.in. rolników, mające na celu rozwój zatrudnienia w sferze pozarolniczej. Wynika to ze złego zaplanowania wsparcia, które w praktyce nie daje dobrych podstaw do awansu lub zmiany zawodu. Jeszcze niżej (0,00) oceniono narzędzia adaptacji do zmiennego środowiska (kształcenie ustawiczne zawodowe i ogólne). Wynika to głównie ze złego dopasowania tematów szkoleń do potencjalnych możliwości zatrudnienia (np. szkolenia dla konkretnego pracodawcy), a także ze słabej jakości szkoleń, w tym zbyt ogólnikowego podejścia do tematu. Powoduje to, że często szkolenie jest traktowane przez uczestników na zasadzie rozszerzenia zainteresowań lub nauki nowego hobby. Nieco lepiej oceniono natomiast wprowadzanie treści związanych z podstawami gospodarki rynkowej do programów nauczania (0,50) i samą edukację, jak prowadzić biznes, o której była mowa wyżej.

Do **podnoszenia poziomu wykształcenia** mieszkańców najbardziej skuteczne okazały się instrumenty wyposażające instytucje edukacyjne w nowoczesne pomoce dydaktyczne (ocena 1,00), zapewniające odpowiednie warunki kształcenia (ocena 0,75). Za zupełnie nieskuteczne narzędzie uznano instrumenty edukacji na odległość, głównie z powodu niedookreślonych wyników takiej nauki i braku odpowiednich narzędzi weryfikacji jej efektów.

Najniższą ocenę ze wszystkich narzędzi uzyskały narzędzia rozwoju sieci **usług dla mieszkańców**, w tym w szczególności tworzenie powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych. Przyczyną takiej oceny były uwarunkowania lokalne tego typu działań, które powodują, że stają się one

NAJWYŻEJ OCENIONO
POSZERZENIE OFERTY
PRODUKTÓW
TURYSTYCZNYCH

niepotrzebne dla mieszkańców, z których coraz większa liczba posiada szerokopasmowy dostęp do Internetu, albo w domach, albo w szkołach.

Nisko oceniono również narzędzia ułatwiające dostęp do urzędów bez konieczności fizycznej w nich obecności, a więc możliwość załatwienia sprawy urzędowej przez Internet. Nadal bowiem często odbywa się to na zasadzie półśrodków, tzn. wszakże można pobrać i wydrukować formularz ze strony urzędu, ale trzeba go zanieść osobiście. Często też kwestia leży w mentalności mieszkańców, którzy nie mają zaufania do Internetu i wolą zanieść formularz w wersji papierowej, niejako 'pilnując', aby dotarł we właściwe ręce.

Narzędzia poprawiające **wykorzystanie zasobów i walorów środowiska** przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki zostały ocenione bardzo dobrze z wyjątkiem narzędzi rozwijających usługi dla turystów zmotoryzowanych (-0,25) i różnicujących ofertę usług hotelowych i gastronomicznych (0,00). Poszerzenie oferty produktów turystycznych o produkty turystyki specjalistycznej oceniono na 1,00, ponieważ dotychczasowe działania eksponowały unikatowe walory przyrody żywej i krajobrazy regionu, zasoby i możliwości lecznictwa uzdrowiskowego, aktywnej rekreacji w atrakcyjnym środowisku przyrodniczym, poznawanie zabytków i innych przejawów dziedzictwa kulturowego, propozycje atrakcyjnej rozrywki kulturalnej – i były adresowane do konkretnych grup turystów.

Również bardzo wysoko oceniono wzbogacenie zagospodarowania rozrywkowo-rekreacyjnego, adaptowanie obiektów dziedzictwa kulturowego do spełniania nowych funkcji służące ekspozycji obiektów.

Skuteczność narzędzi na poziomie instytucji

NAJSKUTECZNIEJSZE
NARZĘDZIA NA POZIOMIE
INSTYTUCJI

Najsukuteczniejsze narzędzia (ocena 1,00) na poziomie instytucji służą poprawie zarządzania gospodarstwem rolnym, rozwojowi i doskonaleniu standardów, programów oraz metod edukacji na wszystkich poziomach nauczania, a także wspieraniu przedsięwzięć naukowo-badawczych, badawczo-rozwojowych podejmowanych przez instytucje naukowo-badawcze we współpracy z podmiotami gospodarczymi, w tym we współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.

Nieco słabiej (0,75) oceniono promocję rynkową produktów, zwłaszcza produktów regionalnych.

NAJSŁABsze NARZĘDZIA
NA POZIOMIE INSTYTUCJI

Z kolei najslabiej (-0,50) oceniono skuteczność narzędzi służących tworzeniu powiatowych i gminnych telecentrów stanowiących publiczne ośrodki dostępu do usług teleinformatycznych – z tych samych powodów co opisane na poziomie gminnym. Również nisko oceniono narzędzia służące edukacji na odległość (podobnie jak na poziomie gminnym).

Narzędzia zapewniające rozwój instytucjonalno-organizacyjny szkół wyższych, zwłaszcza w następstwie rozwijania nowych kierunków badań, w tym powoływanie Centrów Doskonałości w wybranych dyscyplinach wiedzy – zostały ocenione bardzo nisko (na -0,25). Tak samo oceniono narzędzia służące postępowi biologicznemu w produkcji zwierzęcej i roślinnej.

Analiza narzędzi niwelujących problemy i zaspokajających potrzeby mieszkańców i instytucji wykazała, że ich skuteczność jest bardzo różna – od bardzo skutecznych do całkowicie nieskutecznych. Jest to zatem doskonały przyczynek do weryfikacji zapisów strategii rozwoju województwa, a także do przygotowania Regionalnego Programu Operacyjnego w kolejnej perspektywie.

3.2.

Analiza podejmowanych po 2007 roku działań na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

	Nawigator
	<p>Po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ dowiemy się, jaka liczba projektów o jakiej wartości i dofinansowaniu jest realizowana i została już zakończona na obszarach wiejskich ⇒ poznamy strukturę beneficjentów oraz typów wsparcia w RPO WK-P, w PROW i obu Programach łącznie
	Słowa kluczowe
	Liczba projektów Wartość projektów Wartość dofinansowania Beneficjent
	Słowniczek
KORELACJA	współzależność, wzajemny związek pomiędzy dwoma lub więcej zmiennymi
WSPÓŁCZYNNIK KORELACJI	określa, w jakim stopniu współzależne są badane zmienne; współczynnik osiąga wartości od -1 (całkowita ujemna korelacja), przez 0 (brak korelacji) do +1 (całkowita dodatnia korelacja)
WSPARCIE	oznacza dofinansowanie projektu w części pochodzącej ze środków unijnych
GMINNA SAMORZĄDOWA JEDNOSTKA ORGANIZACYJNA	podmiot, dla którego organem założycielskim lub nadzorującym jest wójt/burmistrz/prezydent. Można je podzielić na: gminne jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz gminne osoby prawne (<i>Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 r. w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji rejestru podmiotów gospodarki narodowej, w tym wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń, oraz szczegółowych warunków i trybu współdziałania służb statystyki publicznej z innymi organami prowadzącymi urzędowe rejestry i systemy informacyjne administracji publicznej [Dz. U. Nr 69, poz. 763, z późn. zm.]</i>)
MIKRO PRZEDSIĘBIORSTWO	posiada mniej niż 10 pracowników oraz roczny obrót lub całkowity bilans za ostatnie 2 lata nie przekracza 2 mln EUR
MAŁE PRZEDSIĘBIORSTWO	posiada mniej niż 50 pracowników oraz roczny obrót 10 mln euro lub całkowity bilans roczny nie przekracza 10 mln EUR
ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWO	posiada mniej niż 250 pracowników oraz roczny obrót nie przekracza 50 mln EUR lub całkowity bilans roczny nie przekraczający 43 mln EUR

3.2.1.

Charakterystyka projektów realizowanych w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

Jaka liczba projektów realizowanych na obszarach wiejskich uzyskała dotacje w ramach poszczególnych Działań i Osi priorytetowych RPO WK-P i PROW?

Jaka jest wartość projektów, które uzyskały dotację, w poszczególnych Działaniach i Osi priorytetowych oraz wartość ich współfinansowania unijnego?

Jaka jest liczba projektów zakończonych, realizowanych na obszarach wiejskich w ramach poszczególnych Działań i Osi priorytetowych RPO WK-P i PROW?

Jaka jest wartość zakończonych projektów w poszczególnych Działaniach i Osiach priorytetowych oraz wartość ich współfinansowania unijnego?

Jakie wsparcie zostało skierowane na obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego w ramach RPO WK-P i PROW w podziale na Osi priorytetowe i Działania, z uwzględnieniem typu wsparcia, rodzaju beneficjentów oraz alokowanych kwot?

Na wstępie warto jest zapoznać się ogólnie z wartościami środków z wybranych Działań obu Programów, jakie były dostępne dla województwa kujawsko-pomorskiego w okresie 2007-2013:

Tabela 9. Wielkość wsparcia przeznaczona w analizowanych Działaniach na obszary wiejskie w podziale na RPO WK-P i PROW oraz wielkość zakontraktowanych środków oraz zrealizowanych wydatków ze środków europejskich.

	Środki z funduszy europejskich przeznaczone na obszary wiejskie	Środki zakontraktowane (z funduszy europejskich) - jako % środków przeznaczonych na obszary wiejskie	Środki wydane (z funduszy europejskich) - jako % środków zakontraktowanych
RPO WK-P	1 181 780 112	1 020 894 587	508 191 394
%		86%	50%
PROW ²⁷	1 081 359 848	1 104 047 555	575 292 494
%		102%	52%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11) oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 CCI 2007PL161 PO 006, Załącznik do Uchwały nr 70/892/07 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 października 2007 r., s. 97; rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie podziału środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 48, poz. 388 ze zm.), Do przeliczeń zastosowano kurs euro z 29 lipca 2011 r. (4,0086 zł).

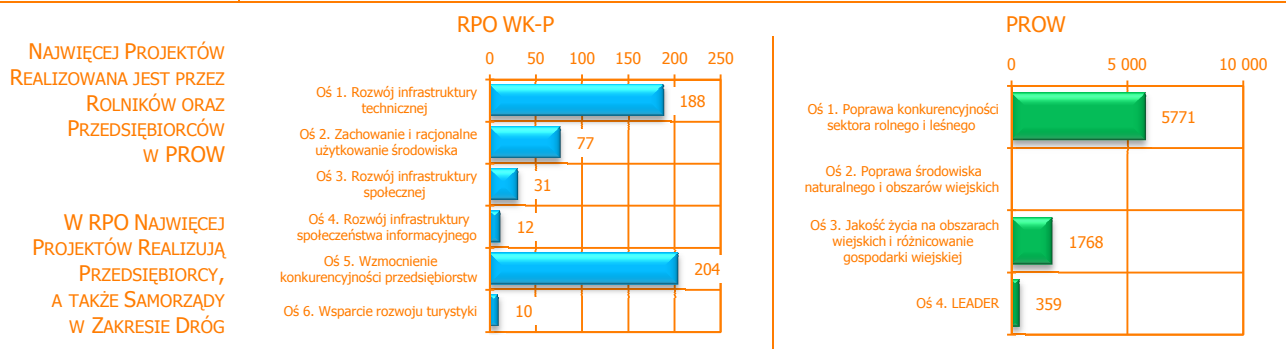
Środki z funduszy europejskich w obu Programach były porównywalne – nieco więcej przewidziano (o ok. 100 mln zł) w ramach RPO WK-P. Z drugiej strony warto zauważyć, że w ramach PROW **zakontraktowano** więcej środków (o ponad 80 mln zł) – wszystkie środki przewidziane w planach na te Działania. Natomiast w przypadku RPO WK-P pozostaje jeszcze ok. 160 mln zł do zakontraktowania (14%), aby wykorzystać wszystkie środki przewidziane na obszary wiejskie w tym Programie. Z kolei jeżeli chodzi o **wydatkowanie środków** – w obu Programach poziom ten jest podobny i wynosi ok. 50% zakontraktowanych środków.

²⁷ w przypadku PROW wzięto pod uwagę Działania: 112 'Ułatwianie startu młodym rolnikom', 121 'Modernizacja gospodarstw rolnych', 125 schemat II: 'Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi', 125 schemat I: 'Scalanie gruntów', 311 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej', 312 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw', 313_322_323 'Odnowa i rozwój wsi', 321 'Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej', 413 'Odnowa i rozwój wsi przez oś IV Leader', 431 'Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja', 413 'Małe projekty', 421 'Projekty współpracy'.

Liczba realizowanych projektów na obszarach wiejskich

42% PROJEKTÓW
WSPÓŁFINANSOWANYCH
Z RPO WK-P JEST
REALIZOWANA NA
OBSZARACH WIEJSKICH

Na obszarach wiejskich realizowanych jest **8 131 projektów**, z czego tylko **522** w ramach RPO WK-P (ponad **42% wszystkich projektów** współfinansowanych z RPO WK-P). Jest to wynikiem oczywiście znacząco większej wartości jednego projektu w ramach RPO WK-P (średnio 3,6 mln zł) niż w ramach PROW (0,26 mln zł), co z kolei wynika z innego, dla obu Programów, typu projektów i rodzaju beneficjentów – o czym szczegółowo będzie mowa w dalszej części raportu.

Wykres 7. Liczba projektów realizowana na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P i PROW w podziale na osie priorytetowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

Najwięcej projektów w ramach RPO WK-P jest realizowanych w ramach 1 i 5 osi priorytetowej (odpowiednio 188 i 204 projekty), przy czym w przypadku osi 1 projekty są średniej wielkości (4,5 mln zł średnio na projekt), natomiast w przypadku osi 5 – projekty były znacząco mniejsze (1,6 mln zł). O takiej zależności zaważyła również struktura beneficjentów – w 1 osi są to głównie samorządy, realizujące infrastrukturę drogową, natomiast w osi 5 – przedsiębiorstwa, otrzymujące dofinansowanie na rozbudowę infrastruktury lub wymianę parku maszynowego.

Stosunkowo dużo projektów jest realizowanych w ramach osi 2 (77 projektów) i są one bardziej wartościowe niż w osi 1 (4,9 mln zł).

Najmniej projektów realizowanych jest w ramach osi 4 i 6 (odpowiednio 12 i 10 projektów), jednakże były one największe wartościowo (9,8 mln zł i 12,5 mln zł).

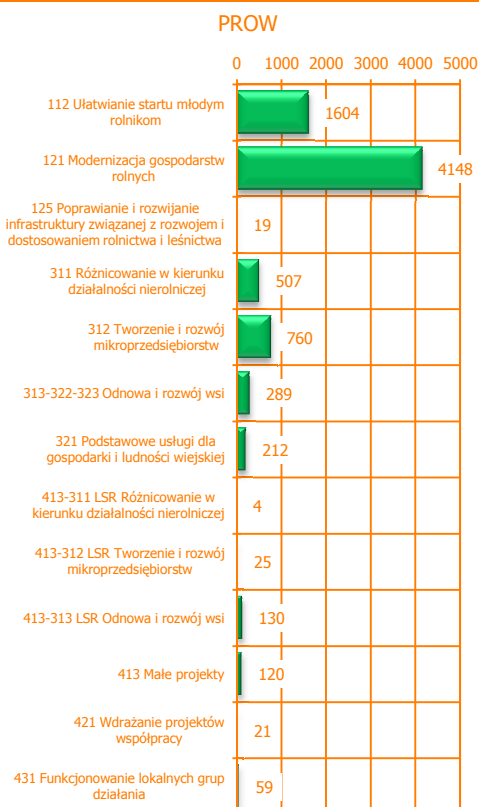
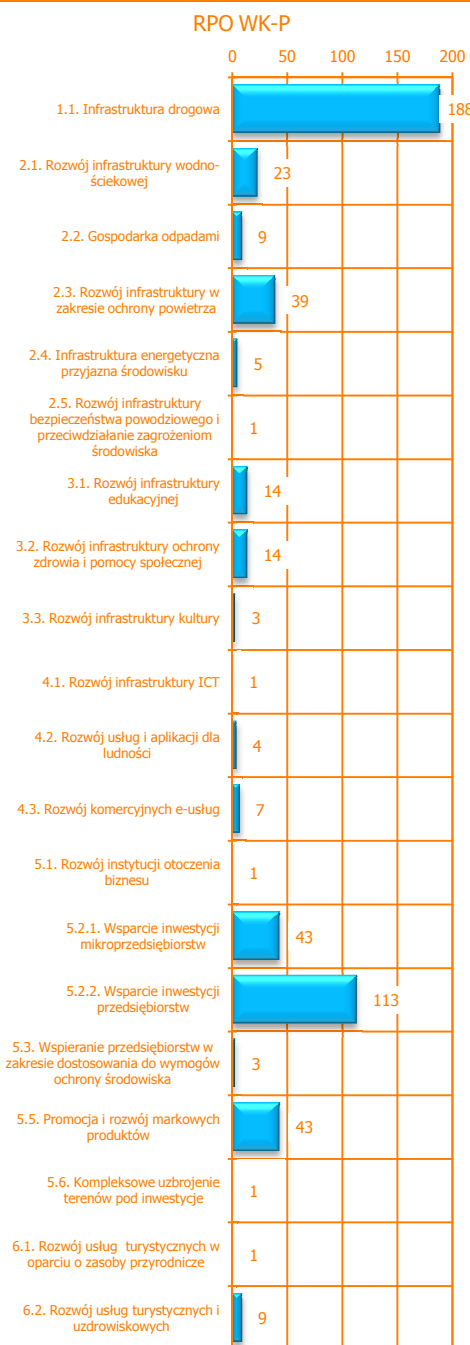
W osi 3 z kolei realizowanych jest 31 projektów o jednej z niższych wartości (3,6 mln zł, przy czym jest to wartość równoważna średniej dla całego RPO WK-P).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

NAJWIĘCEJ PROJEKTÓW
W RPO WK-P
REALIZOWANYCH JEST
W RAMACH DZIAŁANIA
1.1 ORAZ 5.2

W PRZYPADKU PROW
NAJWIĘCEJ PROJEKTÓW
JEST REALIZOWANA
W RAMACH DZIAŁANIA
121 I 112

Wykres 8. Liczba projektów realizowana na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P i PROW w podziale na Działania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

W ramach PROW **najwięcej projektów** realizowanych jest w celu poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego tzn. w osi 1 (5 771 projektów) głównie przez rolników w ramach Działania 121 'Modernizacja gospodarstw rolnych', gdzie realizowano aż 4 148 projektów. Znacząca liczba projektów była realizowana również w Działaniu 112 'Ułatwianie startu młodym rolnikom' (1 604 projekty). Z drugiej strony projekty z tych dwóch działań są projektami o najniższej wartości jednostkowej (nie licząc małych projektów i projektów współpracy z osi 4), bo wynoszącej w przypadku Działania 112 – 82 tys. zł, a w przypadku Działania 121 – 145 tys. zł. W osi 1 największe projekty (o wartości średnio 5,6 mln zł) były realizowane w ramach Działania 125 'Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa', jednakże było ich tylko 19.

W **osi 3** poprawiającej jakość życia na obszarach wiejskich realizowanych jest 1 768 projektów, ale są one kilkukrotnie większe od projektów z osi 1 (0,59 mln zł wobec 0,15 mln zł). Warto tu zwrócić uwagę, że większość z tych projektów stanowią projekty

wspierające przedsiębiorczość na obszarach wiejskich: 311 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej' (507 projektów) oraz 312 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw' (760 projektów). W porównaniu do RPO, w którym w ramach Poddziałania 5.2.1 ('Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw') wsparto jedynie 43 przedsiębiorstwa, a w ramach Poddziałania 5.2.2 ('Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw') wsparto 113 przedsiębiorstw – zasięg pomocy PROW w tym zakresie jest zdecydowanie większy.

Analiza ilościowa projektów wykazała, że PROW w zakresie poprawy warunków dla rozwoju przedsiębiorczości w większym stopniu niż RPO WK-P wspiera przedsiębiorców (507 projektów wobec 113 projektów w RPO WK-P – poza mikroprzedsiębiorcami), a w szczególności mikroprzedsiębiorców (760 projektów wobec 43 projektów). To oznacza, że potencjalnie wpływ PROW w tym zakresie, na zmianę wskaźników rozwoju obszarów wiejskich, może być większy.

Będzie to szczegółowo analizowane w dalszej części raportu. Tym bardziej będzie to ciekawa analiza, gdyż wartość jednostkowa projektów w ramach RPO WK-P jest znacząco wyższa (2,43 mln dla przedsiębiorstw podczas gdy w ramach PROW – 0,27 mln zł dla różnicowania działalności). Natomiast projekty dla mikroprzedsiębiorstw są podobnej wielkości (0,44 mln zł w przypadku RPO WK-P i 0,47 mln zł w przypadku PROW).

W **osi 4 ('LEADER')** realizowanych jest jedynie 359 projektów i należą one do mniejszych wartościowo projektów (290 tys. zł), w szczególności dotyczy to małych projektów, których jednostkowa wartość wyniosła jedynie 29 tys. zł (przy liczbie 120 projektów) oraz projektów współpracy (Działanie 421), których wartość okazała się nieco wyższa – 34 tys. zł, natomiast zrealizowano ich zaledwie 21. Warto tu podkreślić, że założeniem tej osi była realizacja właśnie niewielkich projektów realizujących lokalne strategie rozwoju.

Warto zwrócić uwagę na oś 1 RPO WK-P, w której jako jedyne na obszarach wiejskich są realizowane projekty drogowe (188 projektów). W zakresie **infrastruktury technicznej** sporo projektów realizowanych jest w zakresie ochrony powietrza (39 projektów), a także gospodarki wodno-ściekowej (23 projekty), przy czym te ostatnie mają wielokrotnie większą wartość jednostkową (7,6 mln zł wobec 1,1 mln zł).

W kontekście **infrastruktury społecznej** realizowanych jest 14 projektów z zakresu edukacji i 14 projektów z zakresu ochrony zdrowia (przy czym projekty edukacyjne mają niewielką wartość jednostkową – 100 tys. zł, podczas gdy projekty ochrony zdrowia – aż 5,4 mln zł).

Analiza wykazała również, że **najmniej projektów** (oprócz Działań osi 1, które nie mogły być realizowane na obszarach wiejskich) realizowano w Działaniu 2.5. ('Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska') – 1 projekt, 4.1 ('Rozwój infrastruktury ICT') – 1 projekt, 5.1 ('Rozwój instytucji otoczenia biznesu') – 1 projekt. Jednakże najbardziej dziwi fakt, że jedynie 3 projekty były realizowane z zakresu infrastruktury kultury (Działanie 3.3), a tylko 1 projekt – w zakresie uzbrojenia terenu inwestycyjnego (Działanie 5.6), czy też 1 projekt – w zakresie rozwoju usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze (Działanie 6.1). W zakresie infrastruktury kultury również widać **znaczącą przewagę ilościową PROW**, w ramach którego wybudowano, przebudowano lub wyposażono 216 świetlic i domów kultury oraz 27 obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego. Również w zakresie szeroko rozumianej turystyki (zaspokojenia potrzeb społecznych w tym zakresie oraz rozwoju agroturystyki) w ramach PROW zrealizowano już 57 projektów dotyczących obiektów, ścieżek rowerowych, parków i miejsc wypoczynku oraz baz informacji turystycznej. W przypadku RPO WK-P jest to 1 projekt w Działaniu 6.1 o wartości 25 mln zł i 9 projektów rozwoju usług turystycznych i uzdrowiskowych (o średniej wartości 11,2 mln zł każdy).

PROJEKTY DROGOWE
JAKO JEDYNE BYŁY
REALIZOWANE
W RPO WK-P

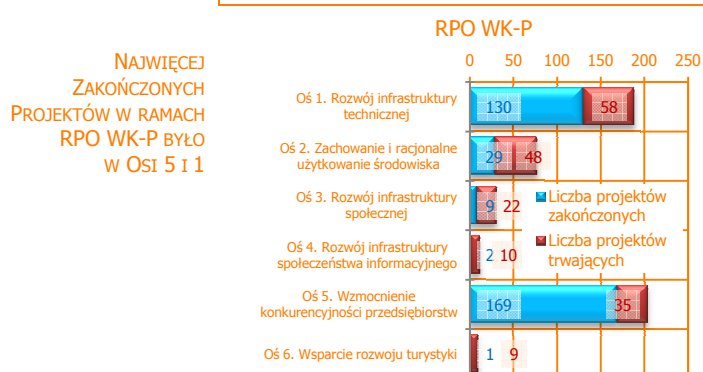
PROW ZDECYDOWANIE
WYKAZUJE PRZEWAGĘ
W IŁOŚCI
REALIZOWANYCH
PROJEKTÓW

Analiza ilościowa wykazała znaczną przewagę liczebną projektów realizowanych w ramach PROW dotyczących infrastruktury kultury i turystyki. Również sama liczba projektów realizowanych w ramach RPO WK-P pozwala sądzić, że nie zaspokajają one potrzeb gmin w tym zakresie (realizowane są 3 projekty z zakresu kultury i łącznie 10 projektów z zakresu turystyki, w tym 1 w oparciu o zasoby przyrodnicze).

Liczba zakończonych projektów na obszarach wiejskich

Kolejnym elementem analizy była **ocena stopnia zakończenia realizacji projektów** na obszarach wiejskich. W tym celu przeanalizowano daty zakończenia realizacji projektów i za zakończone uznano te, których data była wcześniejsza niż 31 lipca 2011 r.

Wykres 9. Liczba zakończonych projektów na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P w podziale na osie priorytetowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

W ramach RPO WK-P²⁸ **jedynie w dwóch osiach zakończono więcej niż połowę projektów**. Najbardziej zaawansowane w realizacji są projekty z **osi 5** ('Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw'), gdzie 169 z 204 projektów jest zakończona, a więc więcej niż $\frac{3}{4}$ projektów.

Bardzo znacząca liczba zakończonych projektów występuje również w **osi 1** ('Rozwój infrastruktury technicznej'), gdzie 130 ze 188 projektów jest już zakończonych (a więc blisko $\frac{2}{3}$ projektów).

W pozostałych osiach ukończono znacznie mniej niż połowę projektów. W **osi 2** zakończono jedynie 29 z 77 projektów.

NAJMNIEJ ZAKOŃCZONYCH PROJEKTÓW WYSTĘPUJE W OSI 3, 4 I 6

W **osi 3** ('Rozwój infrastruktury społecznej') zakończono niespełna co trzeci projekt – tzn. 9 z 22 projektów. Jeszcze mniej zakończono projektów w **osi 4** ('Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego') – 2 z 10, natomiast najmniej zakończono w **osi 6** ('Wsparcie rozwoju turystyki') – tylko 1 z 9 projektów.

Analizując rozkład zakończonych projektów w danej osi priorytetowej, można również zauważyć zróżnicowania stopnia zrealizowanych projektów na poziomie Działania. Jeżeli przeanalizuje się nawet najbardziej zaawansowaną oś 5, to łatwo zauważyć, że wszystkie 43 projekty Działania 5.5 ('Promocja i rozwój markowych produktów') są zakończone, a w Poddziałaniu 5.2.1 ('Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw') spośród 43 projektów, tylko jeden jest jeszcze realizowany. W Poddziałaniu 5.2.2 ('Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw') realizowany jest jeszcze co czwarty projekt (31 z 113 projektów), natomiast w Działaniu 5.3 ('Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska') – 1 z 3 projektów. Z kolei w Działaniach 5.1 ('Rozwój instytucji otoczenia biznesu') i 5.6 ('Kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje') żaden z dwóch projektów nie został jeszcze zakończony.

²⁸ w ramach PROW taka analiza nie mogła zostać przeprowadzona z uwagi na niepełne dane uzyskane z instytucji wdrażających.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

ANALIZUJĄC STOPIEŃ
ZAAWANSOWANIA
PROJEKTÓW
W POSZCZEGÓLNYCH
DZIAŁANIACH MOŻNA
ZAUWAŻYĆ DUŻE
ZRÓŻNICOWANIE –
NAWET W RAMACH
JEDNEJ OSI

Wykres 10. Liczba zakończonych projektów na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P w podziale na Działania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

W **osi 1** realizowane są jedynie projekty w Działaniu 1.1 ('Infrastruktura drogowa'), więc charakterystyka projektów z Działania jest identyczna z charakterystyką osi priorytetowej.

Podobne jak w osi 5 zróżnicowanie stopnia zaawansowania projektów jest widoczne w **osi 2** ('Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska'). Są tu bowiem takie Działania jak 2.5 ('Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska'), w którym jedyny projekt został już zakończony, albo Działanie 2.3 ('Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza'), w którym więcej niż połowa projektów została zakończona (21 z 39 projektów). Jest również Działanie 2.1 ('Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej'), w którym dopiero co trzeci projekt został zakończony (7 z 23 projektów). Są jednak dwa Działania, w których jeszcze żaden z 14 projektów nie został zakończony – mowa tu o Działaniu 2.2 ('Gospodarka odpadami') i Działaniu 2.4 ('Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku').

W **osi 3** w dwóch Działaniach: 3.1 ('Rozwój infrastruktury edukacyjnej') i 3.2 ('Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej') zakończono co 3 projekt, natomiast wszystkie 3 projekty w Działaniu 3.3 ('Rozwój infrastruktury kultury') są nadal realizowane.

W **osi 4** zakończono jedynie 2 projekty w Działaniu 4.3 ('Rozwój komercyjnych e-usług'), pozostałych 5 projektów w tym Działaniu, tak jak wszystkie w pozostałych Działaniach – są jeszcze realizowane.

Powyższa analiza pokazała, że poziom zaawansowania realizacji projektów RPO WK-P zarówno w ramach poszczególnych osi priorytetowych, jak i w ramach Działań wykazuje znaczące zróżnicowanie. Występują zarówno Działania, w których wszystkie projekty są zakończone (np. Działanie 5.5), jak i Działania, w których żadne projekty jeszcze się nie zakończyły (np. Działania 2.2, 2.4, 3.3, 4.2).

Wyjaśnieniem dla powyższego zjawiska jest to, iż **stopień zakończenia projektów w poszczególnych Działaniach jest silnie skorelowany z czasem realizacji projektów**²⁹ (najdłuższy czas realizacji wystąpił w Działaniu 5.1 ('Rozwój instytucji otoczenia biznesu') – 2 067 dni oraz 3.3 ('Rozwój infrastruktury kultury' – 1 387 dni,

²⁹ współczynniki korelacji wyniosły -0,63, co oznacza, że im dłuższy czas realizacji projektów, tym poziom zaawansowania zrealizowanych projektów w Działaniu był mniejszy.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

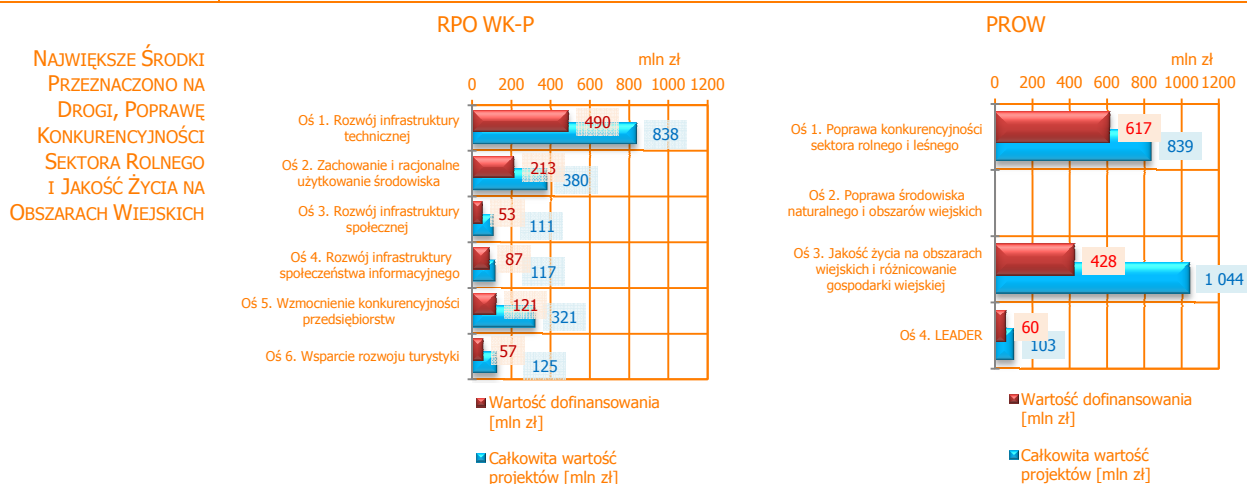
najkrótszy zaś – w Działaniu 3.1 ('Rozwój infrastruktury edukacyjnej') – 214 dni i 5.5 ('Promocja i rozwój markowych produktów') – 226 dni), a także z datą rozpoczęcia projektów (co w większości przypadków wynika z terminów ogłaszania konkursów). Analizę taką przeprowadzono poprzez porównanie % projektów składanych w kolejnych latach (2008-2011) z % zakończonych projektów. Nie odnaleziono zależności statystycznej pomiędzy tymi zmiennymi, jednakże zauważalne są ewidentne przykłady wpływu momentu ogłaszania konkursów na poziom zakończonych projektów: np. w Działaniu 1.1 ponad połowa projektów była składana w 2008 i 2009 roku i obecnie jest 69% projektów zakończonych, w Działaniu 2.3 połowa projektów była składana w 2009 roku i obecnie ponad połowa jest zakończona. Jedyne projekty z Działania 2.5 zostały złożone w 2009 roku i jest już zakończony. Większość projektów z Osi 5 była składana w 2010 roku, ale z uwagi na krótki czas ich realizacji, już w większości się zakończyły (w Działaniu 5.5 większość projektów była składana w 2008-2009 roku i wszystkie się zakończyły). Z drugiej strony projekty w Działaniach 3.3, 4.1 i 4.2 były w większości składane w 2010 roku i z uwagi na długi czas ich realizacji – żaden z nich się jeszcze nie zakończył. Duży wpływ na czas realizacji projektów miał również sam charakter projektów w badanych Działaniach.

Wartość projektów na obszarach wiejskich

ANALIZA WARTOŚCI
PROJEKTÓW POKAZUJE
ILE ŚRODKÓW
PRZEZNACZONO NA
OBSZARY WIEJSKIE

Analiza wartości projektów na obszarach wiejskich ma o tyle sens, że pokazuje rzeczywistą wartość środków, które zostały przeznaczone na dany cel (bez względu na liczbę projektów i ich wielkość).

Ogółem **wartość projektów** realizowana na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego wyniosła **3,88 mld zł**, z czego **1,89 mld zł** stanowiły projekty RPO WK-P, a **1,99 mld zł** – PROW. Dofinansowanie ze środków unijnych³⁰ wyniosło ogółem **2,125 mld zł**, z czego **1,02 mld zł** pochodzi z RPO WK-P, a **1,10 mld zł** – z PROW.

Wykres 11. Całkowita wartość oraz wartość dofinansowania projektów realizowanych na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P i PROW w podziale na osie priorytetowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

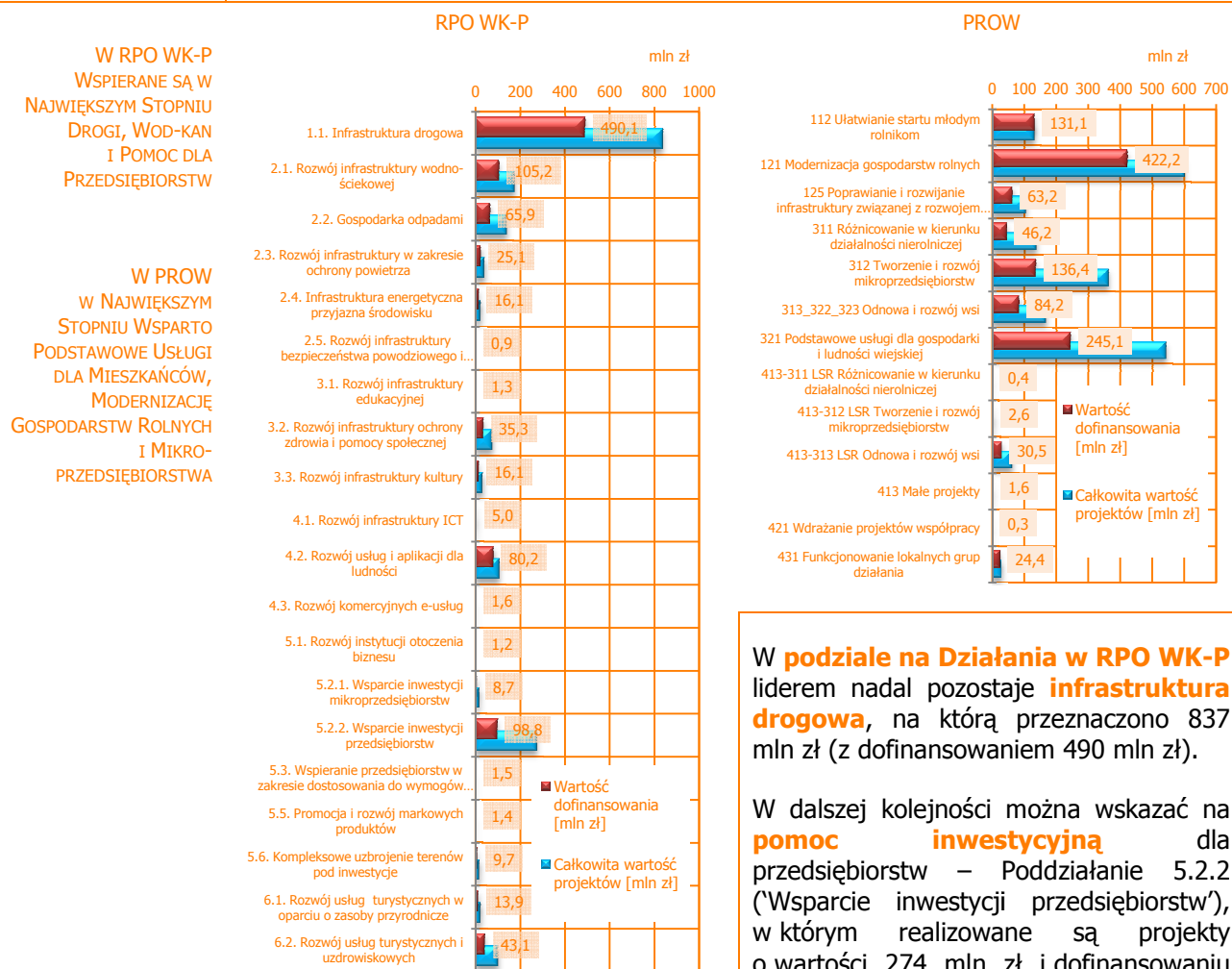
³⁰ w przypadku Działan 112, 311 i 312 objętych analizą, a wdrażanych przez ARiMR, Wykonawca nie uzyskał danych dotyczących montażu finansowego w podziale na środki unijne i krajowe, wobec czego w analizach wykorzystano 'kwotę pomocy (z umów)'.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Najwięcej środków z RPO WK-P przeznaczono na rozwój **infrastruktury drogowej** (837 mln zł przy dofinansowaniu 490 mln zł), a w dalszej kolejności na zachowanie i racjonalne użytkowanie **środowiska** (380 mln zł przy dofinansowaniu 213 mln zł). Niewiele mniejsze środki zarezerwowano na potrzeby **wzmocnienia przedsiębiorstw** (321 mln zł przy stosunkowo niskim dofinansowaniu – 121 mln zł).

W przypadku PROW główne środki zostały przeznaczone na **podniesienie jakości życia** (oś 3), a więc i rozwój przedsiębiorczości, i odnowę wsi (1 044 mln zł przy dofinansowaniu 428 mln zł), a w dalszej kolejności na **poprawę konkurencyjności sektora rolnego i leśnego** (839 mln zł przy większym dofinansowaniu: 617 mln zł).

Wykres 12. Całkowita wartość oraz wartość dofinansowania projektów realizowanych na obszarach wiejskich w ramach RPO WK-P i PROW w podziale na Działania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

W **podziale na Działania w RPO WK-P** liderem nadal pozostaje **infrastruktura drogowa**, na którą przeznaczono 837 mln zł (z dofinansowaniem 490 mln zł).

W dalszej kolejności można wskazać na **pomoc inwestycyjną** dla przedsiębiorstw – Poddziałanie 5.2.2 ('Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw'), w którym realizowane są projekty o wartości 274 mln zł i dofinansowaniu 99 mln zł.

Kolejnym rodzajem infrastruktury, w największym stopniu wspieranym w ramach RPO WK-P jest **infrastruktura wodno-kanalizacyjna**, która otrzymała 174 mln zł przy dofinansowaniu 105 mln zł.

Niewiele mniej przeznaczono na **gospodarkę odpadami** – 138 mln zł przy stosunkowo mniejszym dofinansowaniu: 65,9 mln zł.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

NAJWIĘCEJ ŚRODKÓW
W PROW PRZEZNACZONO
NA POPRAWĘ
PODSTAWOWYCH USŁUG
DLA MIESZKAŃCÓW

JEST TO O 50% WIĘCEJ
NIŻ W PRZYPADKU
RPO WK-P

W RAMACH PROW
INFRASTRUKTURA
KULTURY I SPORTU
ZOSTAŁA WSPARTA
BLISKO 8-KROTNIEN
WIĘKSZYMI ŚRODKAMI

PRZEDSIĘBIORSTWA
Z PROW OTRZYMAŁY
BLISKO 2-KROTNIEN
WIĘCEJ ŚRODKÓW,
W TYM MIKRO
PRZEDSIĘBIORSTWA – 15-
KROTNIEN WIĘCEJ

Blisko 107 mln zł, z czego 80 mln zł pochodziło z EFRR, przeznaczono na rozwój **usług i aplikacji dla ludności**. Zauważalna jest jeszcze pomoc na rozwój **infrastruktury ochrony zdrowia** – 75,5 mln zł z dofinansowaniem 35 mln zł.

Analizując **PROW**, łatwo zauważyć, że **w największym stopniu wsparto** poprawę **podstawowych usług** dla mieszkańców, a więc gospodarkę wodno-ściekową, tworzenie systemu zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych, wytwarzanie lub dystrybucję energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu albo biomasy, budowę infrastruktury szerokopasmowego Internetu oraz budowę lub modernizację targowisk. Przeznaczono na ten cel 543 mln zł przy dofinansowaniu blisko 245 mln zł. Łatwo zauważyć, że jest to **znacznie więcej niż w przypadku RPO WK-P**, gdzie na te cele przeznaczono 344 mln zł przy porównywalnym dofinansowaniu 192 mln zł³¹.

Podobna sytuacja wystąpiła w przypadku Działania 313_322_323 dotyczącym **odnowy i rozwoju wsi**, w którym realizowane są projekty o wartości 169 mln zł i dofinansowaniu 84 mln zł. Działania z RPO WK-P wspierające podobne cele (infrastruktury kultury i sportowej) zostały wsparte 35 mln zł i dofinansowaniem w kwocie 17 mln zł.

Jak wspomniano wcześniej zakres **wsparcia przedsiębiorstw z obszarów wiejskich** jest znacznie większy w przypadku PROW niż RPO WK-P. Potwierdzają to wartości projektów i dofinansowanie przeznaczone na ten cel w obu Programach. W ramach PROW wsparto projekty o łącznej wartości 506 mln zł (z czego na mikroprzedsiębiorstwa przeznaczono blisko 369 mln zł) i dofinansowaniu 186 mln zł (z czego mikroprzedsiębiorstwa wsparto kwotą 139 mln zł)³². W ramach RPO WK-P wsparto przedsiębiorstwa, które zrealizowały projekty za kwotę 293 mln zł (z czego mikroprzedsiębiorstwa – 19 mln zł), w tym dofinansowanie wyniosło 99 mln zł (w przypadku mikroprzedsiębiorstw – 9 mln zł).

Środki z PROW wsparły obszary wiejskie w większym stopniu (o 27%) niż środki RPO WK-P. Trzeba jednak podkreślić różny charakter i istotę analizowanych Działań obu Programów. Daje się bowiem zauważyć pewną specjalizację wybranych interwencji w ramach obu Programów – środki z RPO WK-P głównie skierowano na infrastrukturę drogową, podczas gdy środki z PROW – w większym niż RPO WK-P stopniu przeznaczono na pozostałą infrastrukturę techniczną (o 50%), infrastrukturę kulturalną i sportową (8-krotnie) i przedsiębiorczość (2-krotnie), w szczególności – mikroprzedsiębiorczość (15-krotnie).

³¹ zsumowano w tym celu wartość projektów i ich dofinansowanie z Działań: 2.1, 2.2, 2.4, 4.1.

³² do kwot dodano również wartość projektów i dofinansowanie z Działań 413-311 i 413-312.

3.2.2.

Charakterystyka beneficjentów RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

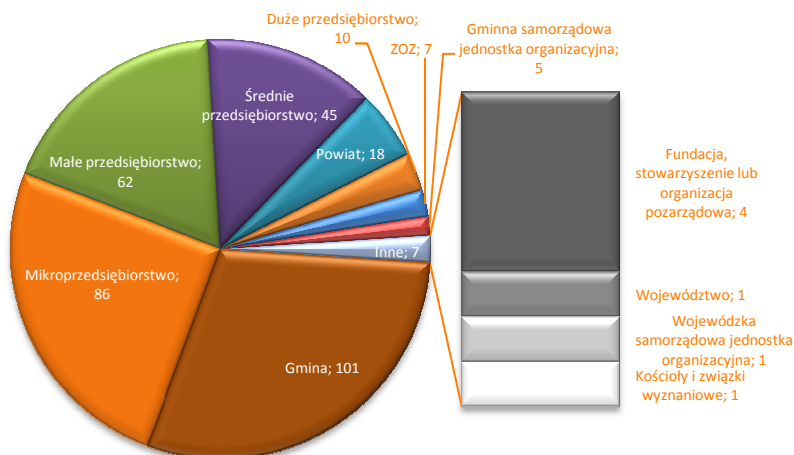
Jaka jest struktura beneficjentów projektów realizowanych na obszarach wiejskich, które uzyskały dotację w ramach obu programów, w podziale na formy prawne tych podmiotów oraz liczebność poszczególnych grup beneficjentów w kontekście ogólnych liczebności grup odpowiednich podmiotów na terenie województwa?

STRUKTURA
BENEFICJENTÓW W RPO
WK-P I PROW SIĘ
RÓŻNI

Struktura beneficjentów różni oba Programy. Siłą rzeczy w PROW mamy do czynienia z przeważającą większością rolników korzystających ze wsparcia, natomiast w RPO WK-P dominują przedsiębiorcy.

W RPO WK-P ponad połowę beneficjentów stanowią przedsiębiorcy (60%), z których najwięcej jest mikroprzedsiębiorców (25%). Kolejną grupę beneficjentów stanowią jednostki samorządowe, z których najwięcej jest gmin (30%). Pozostałe grupy beneficjentów nie przekraczają 5% w strukturze: wyróżnimy wśród nich 7 zakładów opieki zdrowotnej, 4 organizacje pozarządowe i kościoły.

W RPO WK-P DOMINUJĄ
PRZEDSIĘBIORCY,
A TAKŻE GMINY

Wykres 13. Struktura projektodawców według typu w RPO WK-P (z których każdy podpisał przynajmniej jedną umowę).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13 oraz OWSA PROW. Stan na 31 lipca 2011). Projektodawcy wielokrotnie podpisujący umowy byli liczeni jeden raz (projektodawcy byli odrzucani przy wielokrotnych projektach na podstawie nazwy beneficjenta).

W przypadku PROW niemal **75% wszystkich** beneficjentów³³ stanowili **rolnicy**. Przedsiębiorcy stanowili jedynie 16%, jednakże liczebnie było ich wielokrotnie więcej niż w przypadku RPO WK-P (1 296³⁴ wobec 203). Gminy stanowiły 8% beneficjentów, a ich jednostki organizacyjne – 1%.

³³ w przypadku PROW wyliczenie struktury beneficjentów odbyło się na podstawie liczby projektów realizowanych w ramach Programu (z powodu braku danych o nazwie beneficjentów i tym samym braku możliwości jednokrotnego liczenia beneficjentów).

³⁴ w przypadku liczby przedsiębiorców praktycznie liczba projektów jest równa liczbie beneficjentów, bowiem mogli oni korzystać wyłącznie raz z tego rodzaju pomocy.

Raport końcowy z badania

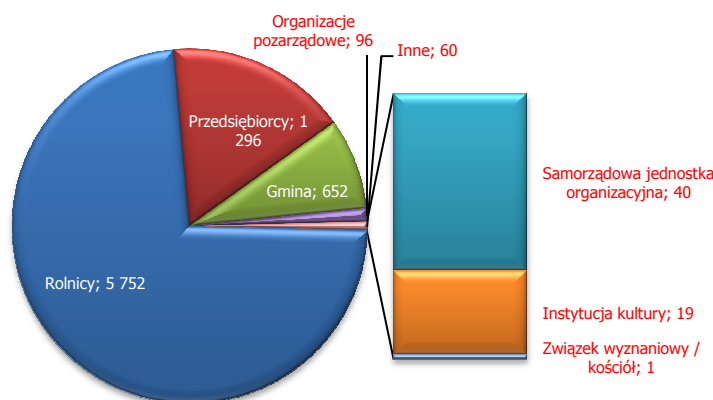
Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

TRZECH NA CZTERECH
BENEFICJENTÓW PROW
STANOWIĄ ROLNICY

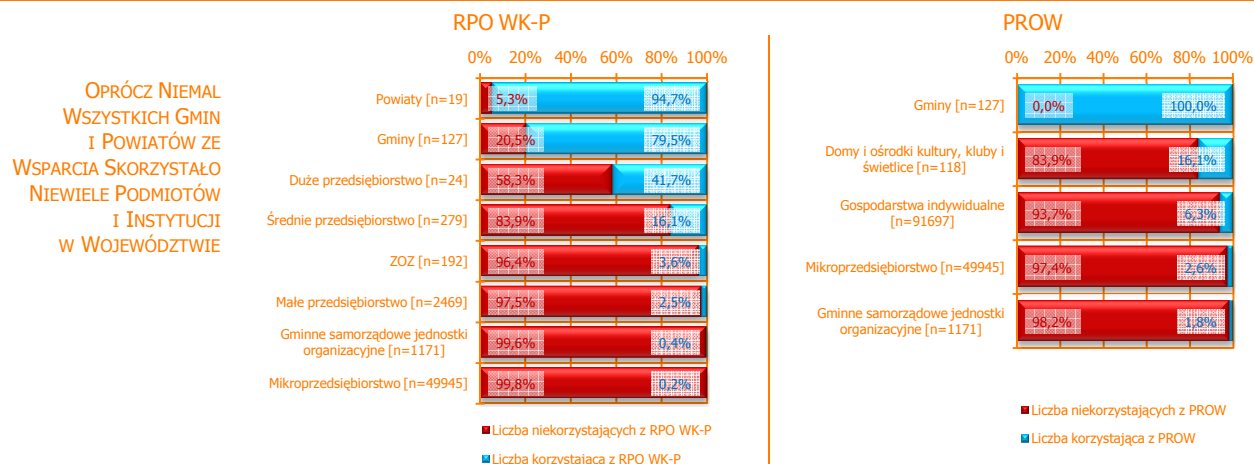
KOLEJNĄ GRUPĘ
STANOWIĄ
PRZEDSIĘBIORCY
I DOPIERO PÓŹNIEJ
SĄ GMINY

Wykres 14. Struktura projektodawców według typu w PROW (na podstawie liczby podpisanych umów).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13 oraz OFSA PROW. Stan na 31 lipca 2011). Z powodu braku informacji o nazwie beneficjenta, projektodawcy wielokrotnie podpisujący umowy byli liczeni wielokrotnie.

W niniejszym badaniu kluczowe jest jednak określenie, jaki **procent istniejących instytucji w województwie skorzystało z pomocy analizowanych Działań w ramach obu Programów**. Udało się przeprowadzić taką analizę dla kluczowych grup beneficjentów obu Programów:

Wykres 15. Odsetek podmiotów korzystających ze wsparcia z RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13 oraz OFSA PROW. Stan na 31 lipca 2011). Dane dotyczące gospodarstw indywidualnych pochodzą z BDL GUS dla PSR w 2002 roku, a domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice – z 2009 roku (BDL GUS). Pozostałe dane statystyczne dotyczą roku 2010).

Powyższe wykresy pokazują, że oddziaływanie analizowanych Działań z obu Programów na liczbę podmiotów na scenie regionalnej nie jest duże – znacząca większość podmiotów funkcjonujących na obszarach wiejskich nie realizowała żadnego projektu. Jedynie niemal wszystkie powiaty i gminy realizują przynajmniej jeden projekt (w przypadku RPO WK-P na obszarze wiejskim nie realizuje żadnego projektu wyłącznie powiat wąbrzeski i ponad dwadzieścia gmin). Z PROW skorzystały obecnie już wszystkie gminy.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Również wpływ RPO WK-P na duże i średnie przedsiębiorstwa daje się zauważyć (na poziomie ponad 40% w przypadku dużych przedsiębiorstw i 16% – w przypadku średnich), a także wpływ PROW na domy kultury, kluby i świetlice (16% z nich realizowało przynajmniej jeden projekt). W pozostałych przypadkach – a więc przede wszystkim mikro i małych przedsiębiorców w RPO WK-P i tych pierwszych w PROW oraz gospodarstw indywidualnych w PROW – widać, że ze wsparcia skorzystało jedynie kilka procent z nich.

3.2.3.

Charakterystyka przestrzenna wsparcia w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

Jaki jest rozkład przestrzenny wsparcia na poziomie gmin, w podziale na:

- ⇒ wsparcie łącznie,
- ⇒ wsparcie w ramach danego programu,
- ⇒ wsparcie w podziale na rodzaje beneficjentów (dla każdego programu osobno i obu programów łącznie),
- ⇒ wsparcie w podziale na typ (formę) wsparcia (dla każdego programu osobno i obu programów łącznie).

Na które obszary (na poziomie gmin) skierowany został najwyższy poziom wsparcia w ramach analizowanych programów?

Charakterystyka przestrzenna wsparcia ogółem i w Programach

WSPARCIE ROZKŁADA SIĘ
W DOŚĆ
NIEUPORZĄDKOWANY
SPÓŚ

Wsparcie z analizowanych Działań obu Programów rozkłada się na obszarze poszczególnych gmin wiejskich w dość **różnorodny**, a zarazem **nieskoordynowany i bezładny** sposób. **Największe wsparcie** w wartościach bezwzględnych uzyskały gminy powiatów położonych przy **dużych miastach** (włocławskiego – 216 mln zł, inowrocławskiego – 206 mln zł, toruńskiego – 192 mln zł. Nie jest to jednak zasadą, bowiem niewiele mniej otrzymały gminy powiatu nakielskiego (181 mln zł), a z kolei znacznie mniej – powiatu bydgoskiego (137 mln zł), czy grudziądzkiego (154 mln zł).

CHOCIAŻ POWIATY PRZY
DUŻYM MIASTOM
OTRZYMUJĄ NAJWIĘKSZE
WSPARCIE, TO JEDNAK W
PRZELICZENIU NA GŁOWĘ
NIE JEST TO DUŻO

Wielkość wsparcia teoretycznie może być powiązana z wielkością danego obszaru (im większy obszar np. pod względem liczby ludności tym lepiej), ale w praktyce tak nie jest. Okazuje się, że na jednego mieszkańca **najwięcej wsparcia uzyskują gminy podregionu grudziądzkiego**, a w szczególności powiatu grudziądzkiego (najwięcej, bo 4,3 tys. zł/os.), golubsko-dobrzyńskiego (3,6 tys. zł/os.), wąbrzeskiego (3,6 tys. zł) i sępoleńskiego (3,6 tys. zł/os.). Analizując przyczynę takiego stanu rzeczy łatwo zauważyć, że w gminach tych powiatów mniej więcej **po równo rozkłada się wsparcie z RPO WK-P i PROW**.

Z poziomu powiatów, chociaż największe wsparcie uzyskały gminy zlokalizowane w powiatach znajdujących się blisko dużych miast (nie dotyczy to Bydgoszczy i Grudziądza), to jednak w przeliczeniu na głowę mieszkańca skorzystały gminy położone w powiatach podregionu grudziądzkiego. W tych gminach wsparcie z RPO WK-P i PROW rozkładało się równomiernie.

Z REGUŁY WSPARCIE
JEDNEJ GMINY
Z POWIATU POWODUJE
JEGO DOBRE WYNIKI

Analizując głębiej obszar powiatu również można zauważyć pewne prawidłowości. Okazuje się, że **wysokie wsparcie uzyskują jedynie pojedyncze gminy i to ich wyniki wpływają na ocenę całego powiatu**, czy też podregionu. W powiecie grudziądzkim jedyną gminą, która uzyskała znaczące dofinansowanie była gmina Grudziądz (ponad 88 mln zł), kolejne gminy otrzymały 4-krotnie mniej środków. Podobnie, w powiecie golubsko-dobrzyńskim, gminą uzyskującą największe wsparcie jest gmina Golub-Dobrzyń (35 mln zł), podobnie jak w powiecie wąbrzeskim – gmina Wąbrzeźno uzyskała 31 mln zł i w powiecie sępoleńskim – gmina Sępólno Krajeńskie uzyskała 39 mln zł.

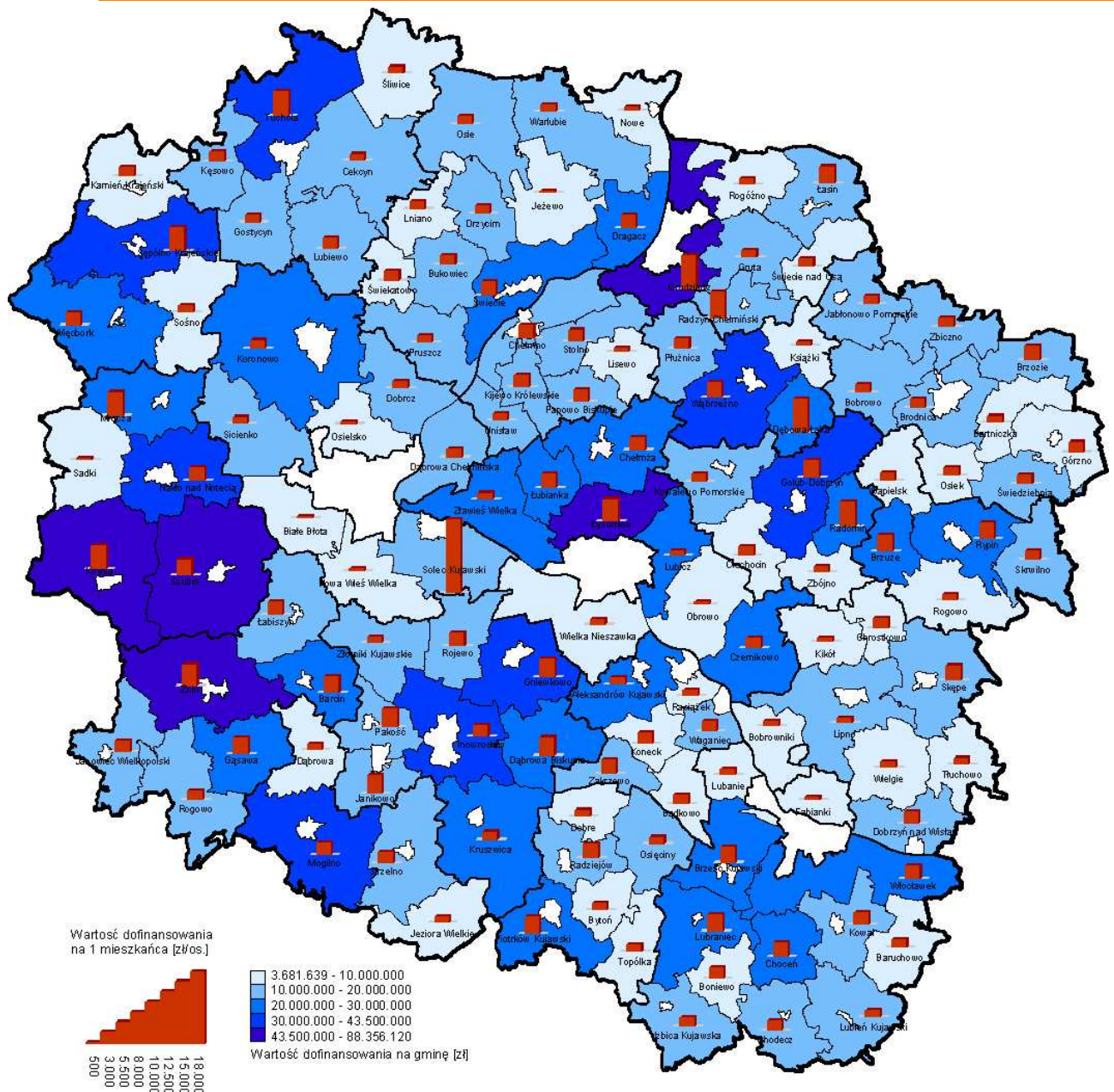
Okazuje się, że w wielu powiatach, gminą która uzyskuje największe wsparcie jest gmina wokół miasta powiatowego. Taka sytuacja występuje w 11 gminach: Aleksandrów Kujawski, Brodnica, Golub-Dobrzyń, Grudziądz, Mogilno, Rypin, Sępólno Krajeńskie, Świecie, Tuchola, Wąbrzeźno, Żnin.

Inaczej jest w przypadku 6 powiatów: chełmińskiego, gdzie największe środki

skierowano do gminy Stolino, powiatu inowrocławskiego (gmina Gniewkowo, chociaż gmina Inowrocław uzyskała niewiele mniej środków), powiatu lipnowskiego (gmina Skępe, chociaż gmina Lipno uzyskała niewiele mniej środków), powiatu nakielskiego (gminy Szubin i Kcynia), powiatu radziejowskiego (gmina Piotrków Kujawski), powiatu włocławskiego (gminy Lubraniec, Chocień i Brześć Kujawski).

W przypadku powiatu toruńskiego największe środki uzyskała gmina Łysomice (48 mln zł), granicząca z Toruniem od północy, w przypadku powiatu bydgoskiego – gmina Koronowo (27 mln zł), granicząca z Bydgoszczą od północnego zachodu.

Mapa 2. Wartość dofinansowania w ramach RPO WK-P i PROW ze środków europejskich ogółem i na głowę mieszkańca przypadająca na obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

Raport końcowy z badania

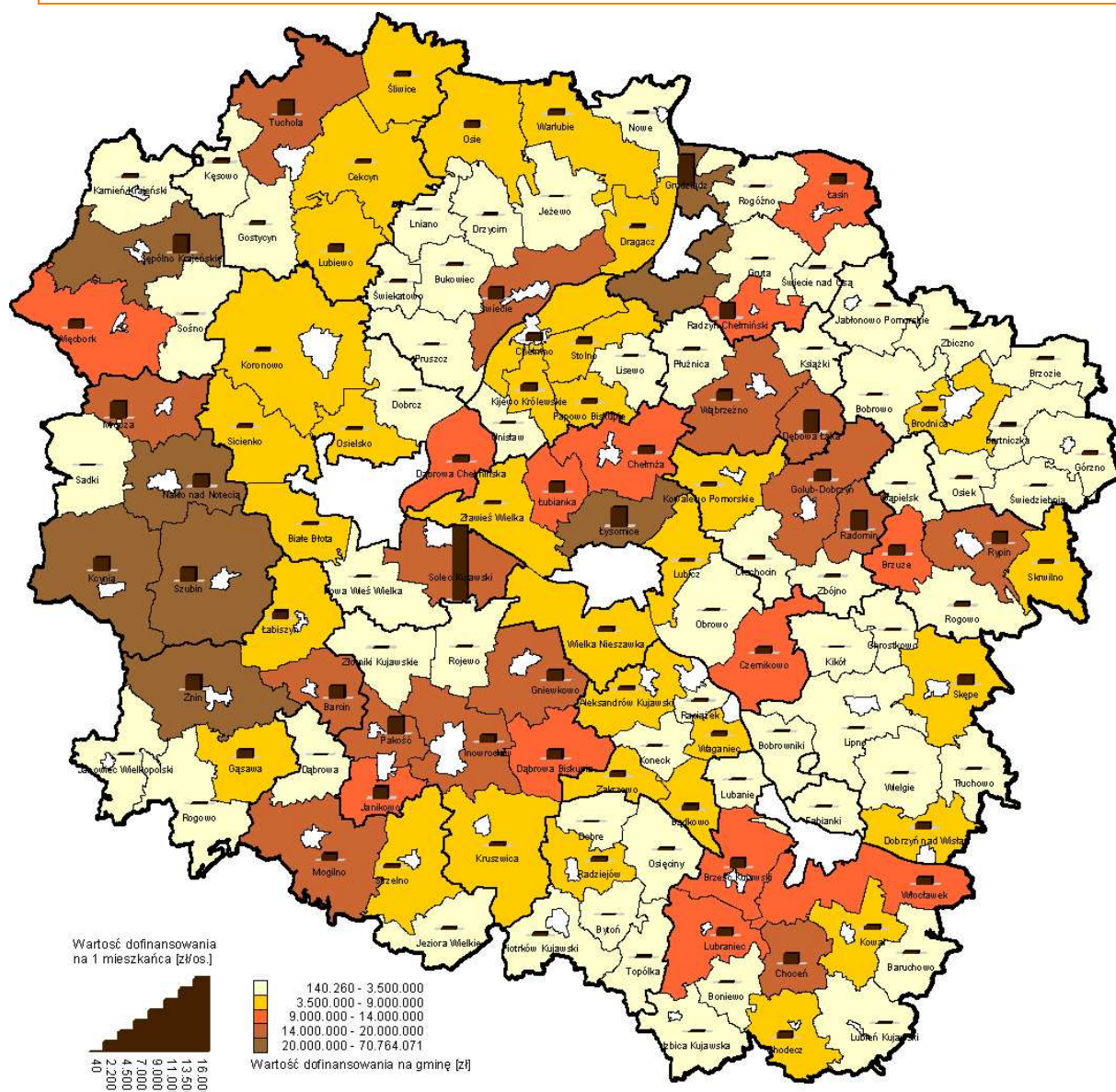
Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

GMINY UZYSKUJĄCE
DOBRE WYNIKI MUSZĄ
BYĆ SKUTECZNE W OBU
PROGRAMACH

W przypadku wsparcia liczonego na głowę mieszkańca powtarza się prawidłowość zaobserwowana przy powiatach – **jeżeli gmina tak liczona uzyskuje wysokie wsparcie, zwykle wynika to z wysokiego, ale porównywalnego wsparcia w ramach Działania z obu Programów**. Oczywiście zdarzają się wyjątki od tej reguły, jak w przypadku gminy Solec Kujawski i Grudziądz. W pierwszej z nich mamy do czynienia z największym wpływem na głowę mieszkańca ze wszystkich gmin województwa – 17,5 tys. zł/os. Wynika to ze wsparcia udzielonego z RPO WK-P na przygotowanie terenów inwestycyjnych w ramach Parku Przemysłowego oraz na infrastrukturę ICT. W drugiej gminie o wyniku zaważyło wsparcie z RPO WK-P z tym, że na terenie tej gminy wsparto w wyjątkowym stopniu modernizację składowiska odpadów oraz połączenie dróg wojewódzkich z autostradą A1. Podobnie jest z gminami uzyskującymi najmniejszy współczynnik wsparcia na głowę mieszkańca.

Mapa 3. Wartość dofinansowania w ramach RPO WK-P ze środków europejskich ogółem i na głowę mieszkańca przypadająca na obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

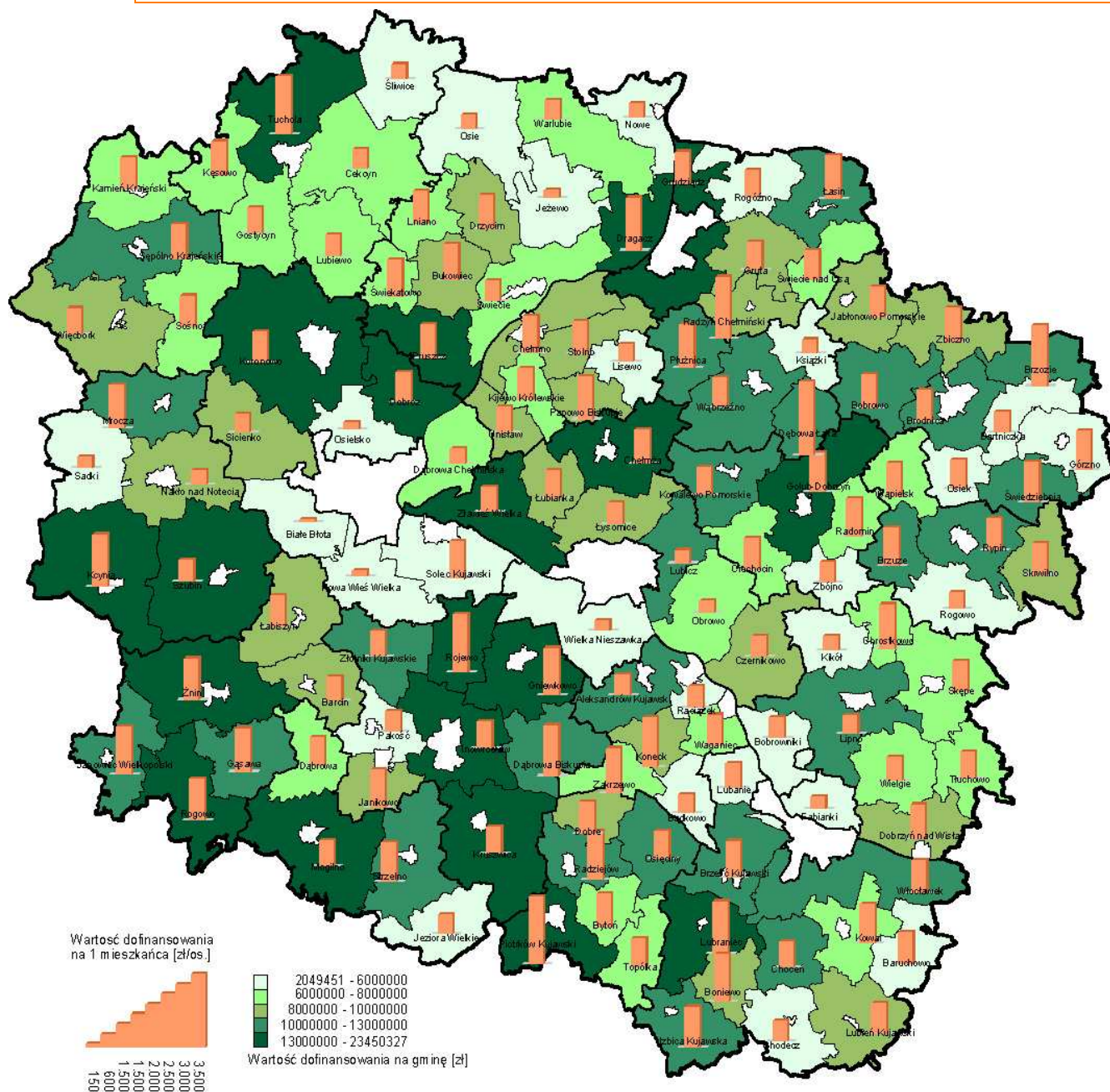
Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

W przypadku wsparcia liczonego na głowę mieszkańca można zauważyć dwie prawidłowości. Po pierwsze, gminy o największym współczynniku wsparcia na głowę mieszkańca uzyskują dofinansowanie z analizowanych Działów obu Programów w podobnych proporcjach. Po drugie, najniższy współczynnik wsparcia na głowę mieszkańca jest spowodowany w większości przypadków bardzo niskim dofinansowaniem z RPO WK-P.

Mapa 4. Wartość dofinansowania w ramach PROW ze środków europejskich ogółem i na głowę mieszkańca przypadająca na obszary wiejskie województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

Struktura beneficjentów według uzyskanego wsparcia

GMINY UZYSKAŁY
NAJWIĘKSZE WSPARCIE
(866 MLN ZŁ)

Analizując **strukturę beneficjentów** według wsparcia (wartościowo) uzyskanego z RPO WK-P i PROW łatwo zauważyć, w największym stopniu wsparto **samorządy gminne** (i ich jednostki) – otrzymały one łączne wsparcie w wysokości **626 mln zł** (a więc **29% całego wsparcia**, które wpłynęło na obszary wiejskie). Wsparcie tych samorządów dominowało na obszarze aż **53 gmin**. Mapa pokazuje, że największe wsparcie gmin koncentrowało się na dwóch obszarach – północnym zachodzie (pas powiatów sępoleńskiego, tucholskiego, świeckiego i chełmińskiego) oraz w mniejszym zakresie – na wschodzie (pas powiatów: włocławskiego, aleksandrowskiego, lipnowskiego, rypińskiego i brodnickiego). Z kolei na obszarze południowo-zachodnim (pas powiatów mogileńskiego, nakielskiego i żnińskiego) znalazło się najmniej samorządów gminnych, które uzyskały największe wsparcie w porównaniu z innymi beneficjentami.

ROLNICY UZYSKALI
546 MLN ZŁ (CO
CZWARTĄ ZŁOTÓWKĘ)

Kolejną grupą beneficjentów, która uzyskała największe wsparcie byli **rolnicy** – uzyskali oni łącznie **546,4 mln zł (26% wszystkich środków)**. Wsparcie tej grupy beneficjentów było największe w **38 gminach**, zlokalizowanych szczególnie na południowych krańcach województwa (w pasie powiatów radziejowskiego, mogileńskiego i żnińskiego i w mniejszym stopniu powiatu inowrocławskiego). Wynika to z typowo rolniczego charakteru tych obszarów oraz słabszej kondycji gmin.

INWESTYCJE
WOJEWÓDZTWA BYŁY
NAJWIĘKSZE W CO 10
GMINIE

Co ciekawe, aż w **16 gminach** największe inwestycje realizuje **samorząd województwa**, który łącznie zainwestuje 423 mln zł (**20% wszystkich środków**). Wynika to z dwóch faktów. Po pierwsze, samorząd województwa uzyskuje stosunkowo największe środki w gminach, w których ogólny poziom inwestycji, szczególnie gminnych, jest bardzo niski (np. gmina Bądkowo w powiecie aleksandrowskim, gmina Inowrocław oraz gmina Żnin). Po drugie, największy udział w inwestycjach województwa przypada w tych, gminach, w których prowadzi on znaczące inwestycje drogowe: w powiecie nakielskim (inwestycje na drogach wojewódzkich nr 241, 246, 247), powiecie żnińskim (inwestycje na drodze 251), powiecie golubsko-dobrzyńskim (na drodze nr 534) i powiecie rypińskim (na drodze nr 560).

PRZEDSIĘBIORCY
UZYSKALI
CO 6 ZŁOTÓWKĘ

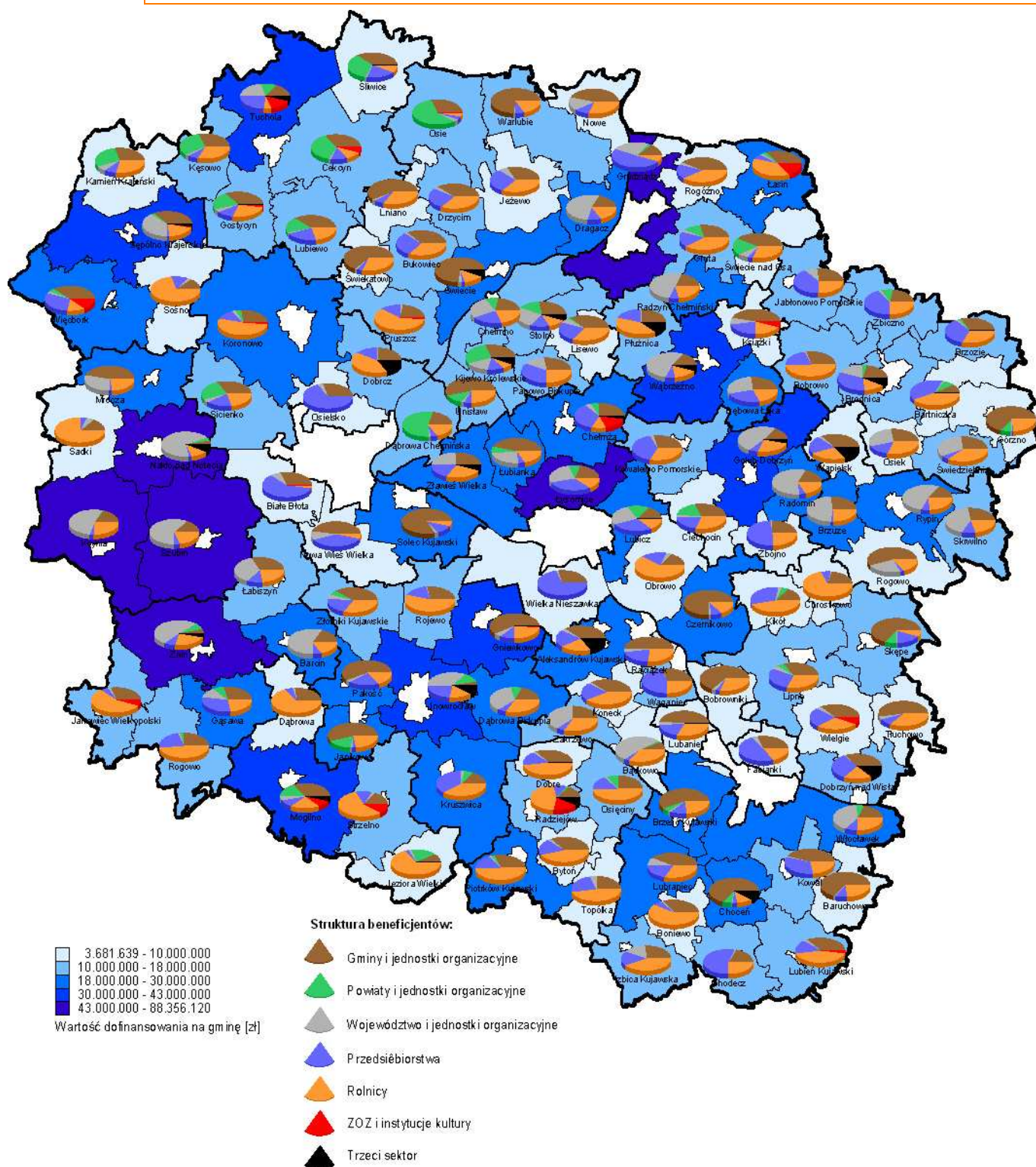
Niewiele mniej jak województwo, uzyskali środków **przedsiębiorcy – 377 mln zł**, czyli **18% wszystkich środków** przekazanych na obszary wiejskie. Wsparcie tej grupy beneficjentów było największe w 18 gminach. Gminy, w których uzyskali oni największe wsparcie, koncentrowały się w powiatach zlokalizowanych **wokół dużych miast** – w powiecie toruńskim (w 3 z 9 gmin), w powiecie bydgoskim (w 2 z 8 gmin) i po jednej gminie z powiatów golubsko-dobrzyńskiego, grudziądzkiego i włocławskiego. Wyjątkiem jest tu gmina Tuchola, w której przedsiębiorcy uzyskali 24% całego dofinansowania (10,2 mln zł), wyprzedzając tym samym samorząd gminny i wojewódzki (które otrzymały 5,5 i 7,8 mln zł).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Mapa 5. Struktura beneficjentów w ramach RPO WK-P i PROW na tle wsparcia ze środków europejskich ogółem w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

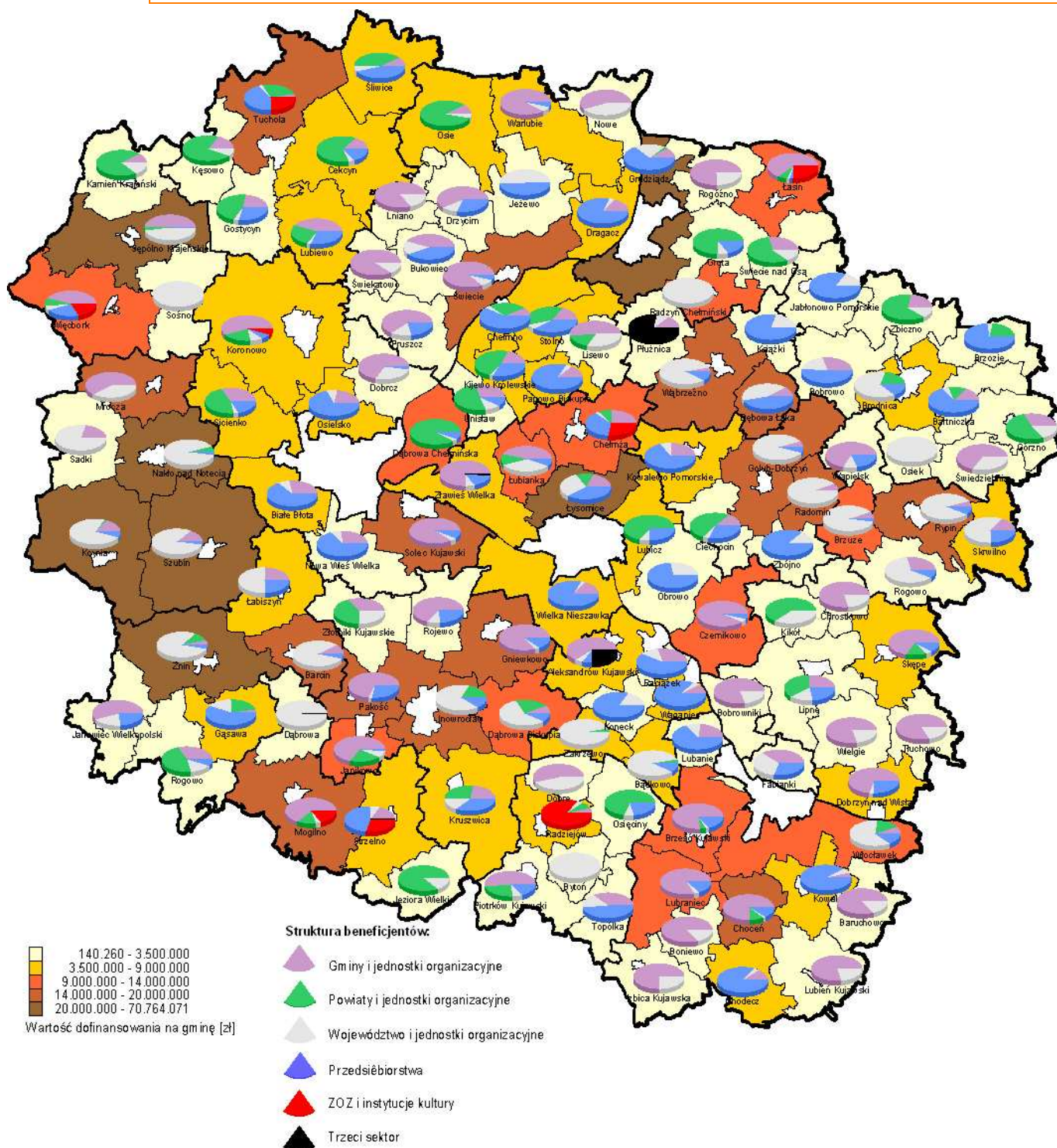
GMINY UZYSKAŁY
NAJWIĘCEJ Z PROW,
PONAD 2-KROTNIĘ MNIEJ
– Z RPO WK-P

Najlepszy wynik **samorządów gminnych** w uzyskanym wsparciu wynika z bardzo dużego dofinansowania uzyskanego zarówno z RPO WK-P (270 mln zł), szczególnie jak i z PROW (355 mln zł). Przy czym, w przypadku RPO WK-P więcej środków uzyskał samorząd województwa i jego jednostki (360 mln zł), który z kolei z PROW uzyskał jedynie 63 mln zł. Analiza wsparcia uzyskanego w poszczególnych Programach pokazuje, że dobre wyniki gmin w pasie północno-zachodnim są rezultatem największego wsparcia uzyskanego w jednym i/lub w drugim Programie. Dla przykładu samorządy gminne z obszaru powiatu sępoleńskiego uzyskują największe wsparcie z RPO WK-P (łącznie 20 mln zł, przy czym 2 z 4 gmin miało największy udział w całkowitym wsparciu), natomiast samorządy gminne z obszaru powiatu chełmińskiego i tucholskiego uzyskują największe z PROW (odpowiednio 20,2 mln zł i 20,5 mln zł). Samorządy gminne z obszaru powiatu świeckiego uzyskały wsparcie (największe w porównaniu z innymi beneficjentami) z analizowanych Działań obu Programów (z RPO WK-P – 28,3 mln zł i z PROW – 31,8 mln zł). Jednocześnie można zauważyć, że gminy, które uzyskują największe wsparcie z PROW (są one zlokalizowane w powiecie golubsko-dobrzyńskim, wąbrzeskim), uzyskują bardzo niewielkie wsparcie z RPO WK-P (w granicach 5% wsparcia z tego Programu przypadającego na obszar gminy).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

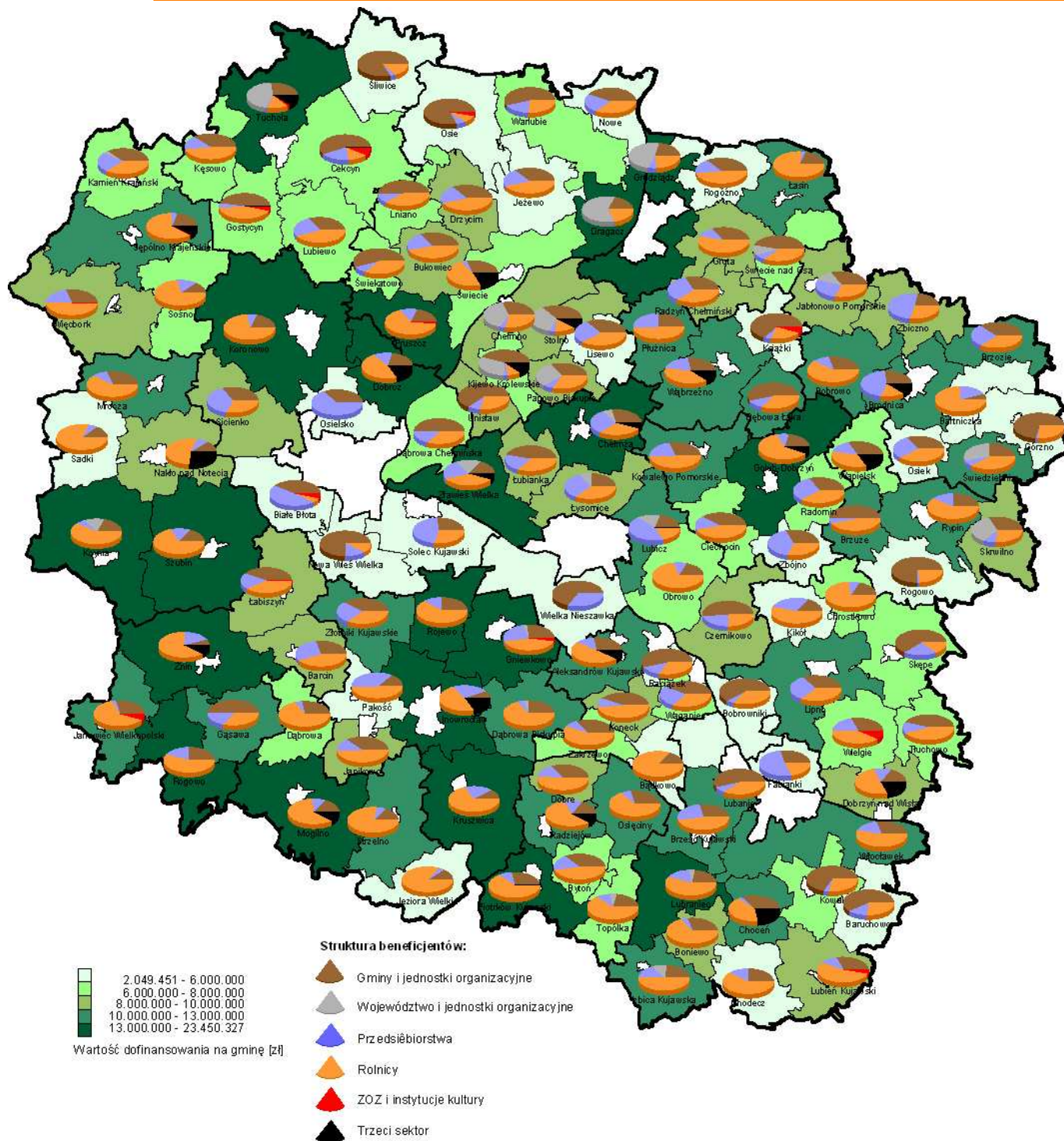
Mapa 6. Struktura beneficjentów w ramach RPO WK-P na tle wsparcia ze środków europejskich ogółem w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31.07.11).

PRZEDSIĘBIORCY
UZYSKALI ŚRODKI NIEMAL
W RÓWNYM STOPNIU
Z RPO WK-P I PROW

Chociaż **przedsiębiorcy** otrzymali porównywalne kwoty z analizowanych Działań obu Programów (nieco więcej, bo 198 mln zł z RPO WK-P, podczas gdy z PROW – 179 mln zł), to jednak wsparcie stanowiło 20% pomocy z RPO WK-P, a tylko 15% z PROW. Co więcej, w przypadku RPO WK-P przedsiębiorcy uzyskali największe wsparcie w 32 gminach, a w przypadku PROW – jedynie w 7 gminach. Gminy, w których przedsiębiorcy uzyskali największe wsparcie w ramach RPO WK-P, koncentrowały się w podregionie bydgosko-toruńskim (szczególnie w powiecie toruńskim) i grudziądzkim (szczególnie w powiatach: chełmińskim, wąbrzeskim, ale też w powiatach golubsko-dobrzyńskim, tucholskim i brodnickim). Jeżeli chodzi o PROW, to gminy, w których przedsiębiorcy uzyskali największe wsparcie, to gminy Zbiczno i Brodnica (powiat brodnicki), Białe Błota, Osielsko, Solec Kujawski (powiat bydgoski), Lubicz (powiat toruński) i Fabianki (powiat włocławski).

Mapa 7. Struktura beneficjentów w ramach PROW na tle wsparcia ze środków europejskich ogółem w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

ROLNICY ZDOBYLI
NAJWIĘKSZE
DOFINANSOWANIE W 49
GMINACH Z POŁUDNIA
I Z ZACHODU

Jeżeli chodzi o **rolników**, to skupiając się wyłącznie na PROW, najwięcej środków uzyskali oni aż w **77 gminach**, głównie na południu i zachodzie województwa. Co ciekawe, uzyskali oni największe wsparcie we wszystkich gminach powiatu mogileńskiego, nakielskiego, radziejowskiego i sępoleńskiego, ale znacząca liczba takich gmin wystąpiła również w powiatach: inowrocławskim, golubsko-dobrzyńskim, a także lipnowskim.

Największe wsparcie z analizowanych Działań obu Programów uzyskały samorządy gminne (626 mln zł, 29%), a następnie rolnicy (546 mln zł, 26%), samorząd województwa (423 mln zł, 20%) i przedsiębiorcy (377 mln zł, 18%). Gminy, w których samorządy gminne uzyskały największe wsparcie, zlokalizowane są w północno-zachodnim i wschodnim pasie. W przypadku rolników są to obszary południowe, natomiast w przypadku przedsiębiorców – jak można było się spodziewać – są to obszary położone wokół dużych miast.

Struktura typu wsparcia według wartości dofinansowania

ROLNICTWO UZYSKAŁO
NAJWIĘCEJ PO ŚRODKÓW
(546 MLN ZŁ), CZYLI
CO 4 ZŁOTÓWKĘ

Najwięcej środków z wybranych do analizy Działań obu Programów przeznaczono na **rolnictwo** (546 mln zł, a więc 26% wszystkich środków przeznaczonych na obszary wiejskie). Warto tu zaznaczyć, że jest to obszar w największym stopniu dofinansowany w ramach PROW (47% środków Programu, podczas gdy środowisko – 26%). Gminy, które w największym stopniu wsparły rolnictwo pokrywają się z obszarem omówionym wyżej przy okazji analizy struktury beneficjentów.

NA ŚRODOWISKO
PRZEZNACZONO
NAJWIĘCEJ PO
ROLNICTWIE ŚRODKÓW
(RÓWNIEŻ NIEMAL CO
CZWARTĄ ZŁOTÓWKĘ)

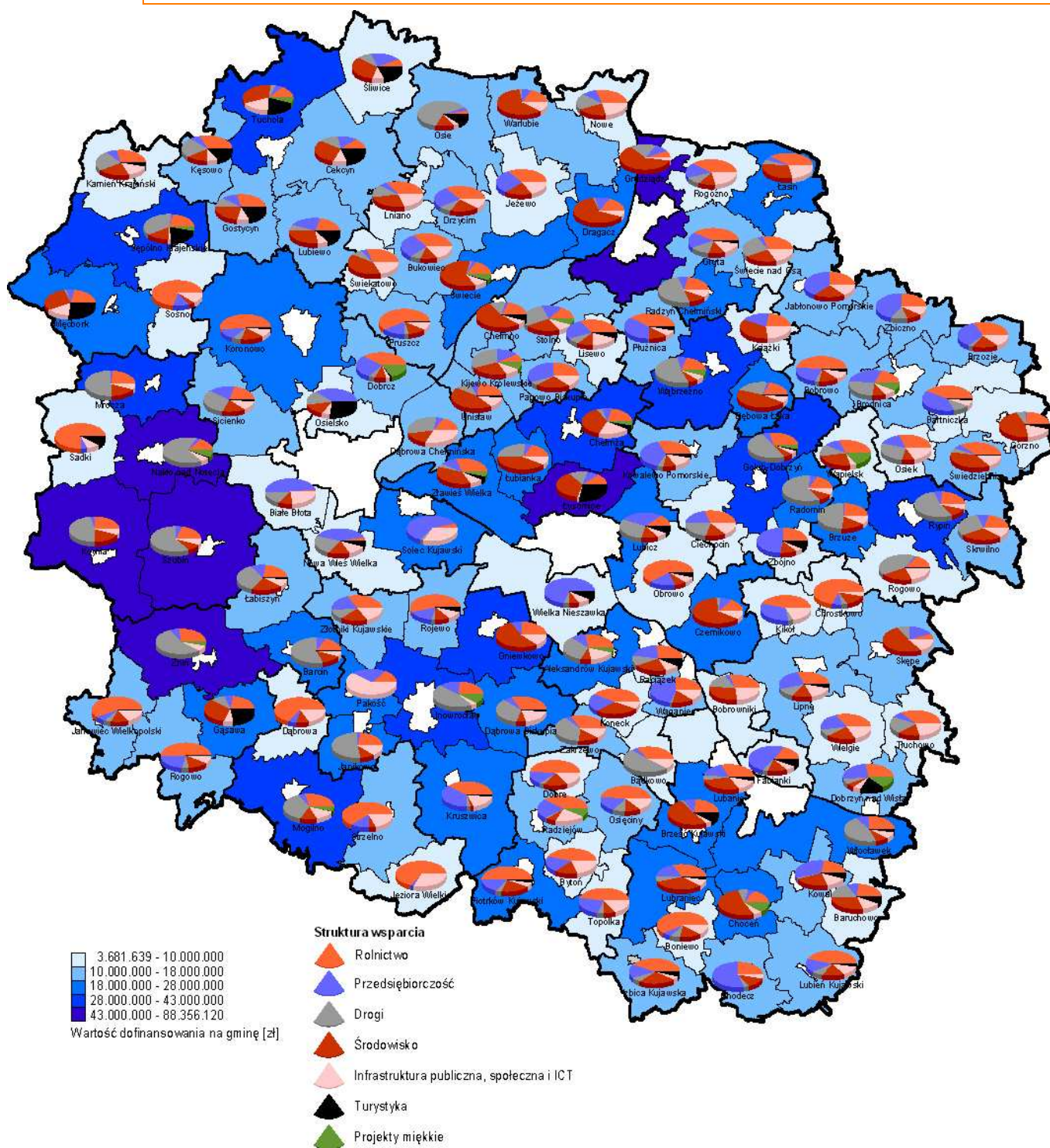
Kolejnym obszarem, na który przeznaczono największe wsparcie, było **środowisko** (518 mln zł), z czego aż 308 mln zł z PROW, a tylko 209 mln zł z RPO WK-P. Oznacza to, że niemal co czwarta złotówka całego wsparcia została przeznaczona na ten cel. Ogółem rzecz biorąc, środowisko zostało wsparte w największym stopniu w przypadku 34 gmin, położonych w pasie od **północno-zachodnich do centralno południowych części województwa**, głównie w powiatach: tucholskim, świeckim, chełmińskim, toruńskim, rypińskim i aleksandrowskim. Gminy z tych powiatów sięgnęły po blisko 39% wszystkich środków na środowisko.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

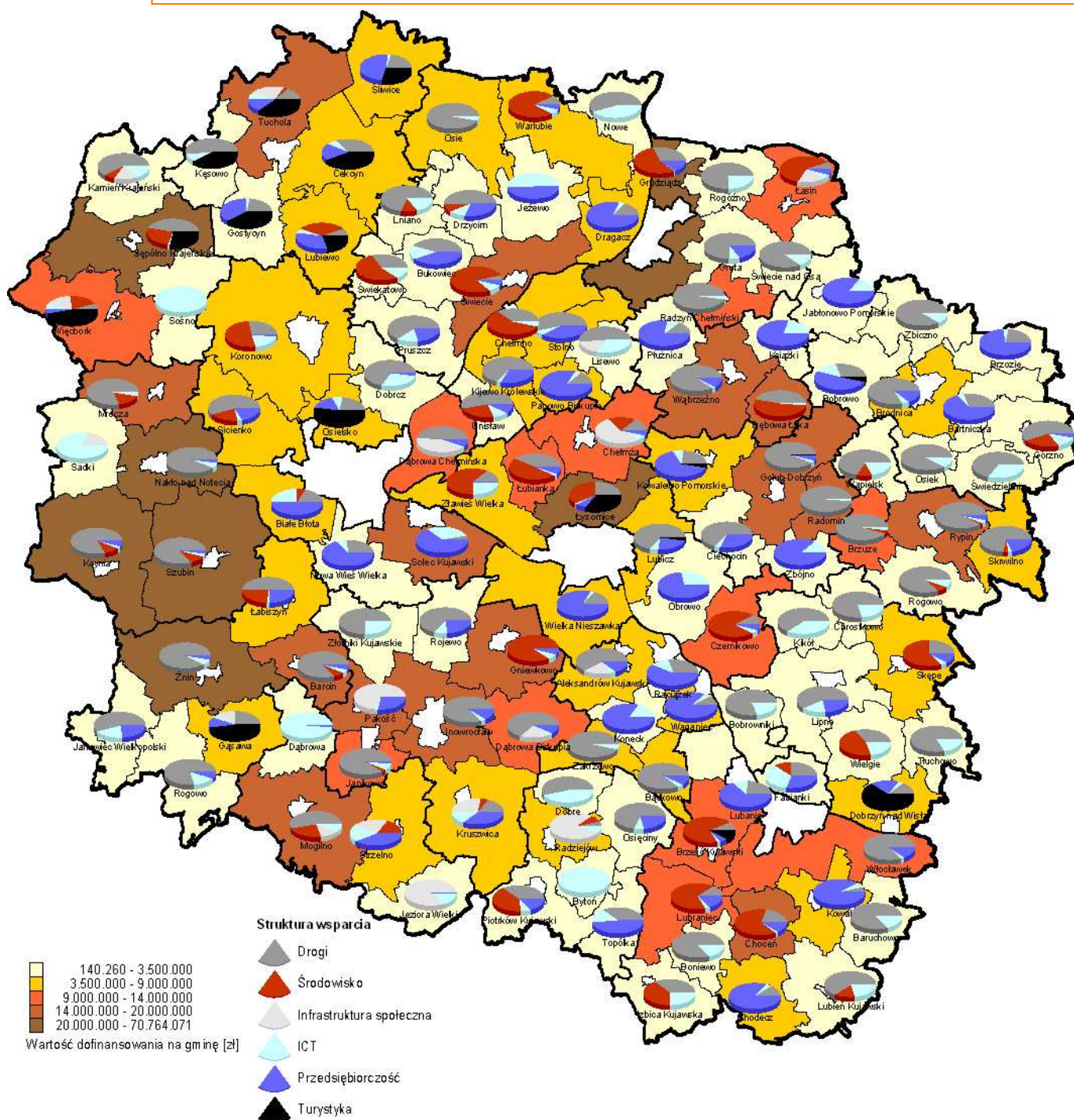

Mapa 8. Struktura typu wsparcia w ramach RPO WK-P i PROW na tle wsparcia ze środków europejskich ogółem w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

Rozkład tych gmin w ujęciu obu Programów pokrywa się z rozkładem gmin w przypadku PROW. Ponieważ wsparcie obszaru wiejskiego z RPO WK-P stanowiło tylko 22% wszystkich środków tego Programu, jego wpływ na rozkład nie był znaczący. Jedynie w przypadku gmin z powiatu toruńskiego i tucholskiego (odpowiednio gmina Zławieś Wielka oraz gmina Lubiewo) wsparcie dla działań środowiskowych było wyższe z RPO WK-P. W innych przypadkach nie miało ono dużego znaczenia przy zmianie rozkładu przestrzennego wsparcia, np. w przypadku gmin powiatu grudziądzkiego uzyskały one na środowisko łącznie 63 mln zł, z czego 45,7 mln zł z RPO WK-P (51% środków z tego Programu przeznaczonych na gminy tego powiatu). Ponieważ wsparcie środowiska z PROW było stosunkowo mniejsze (31% środków z tego Programu), ostatecznie udział wsparcia środowiska spadł do 43%. Innym przykładem są gminy powiatu lipnowskiego, które z RPO WK-P uzyskały stosunkowo niewielkie środki (22,5 mln zł, w tym 5,6 mln zł na środowisko) w porównaniu ze środkami z PROW (56 mln zł, w tym 11,5 mln zł na środowisko). Stąd, mimo, że 2 z 8 gmin tego powiatu w największym stopniu wsparły środowisko z RPO WK-P, niewiele to zmieniło w układzie przestrzennym.

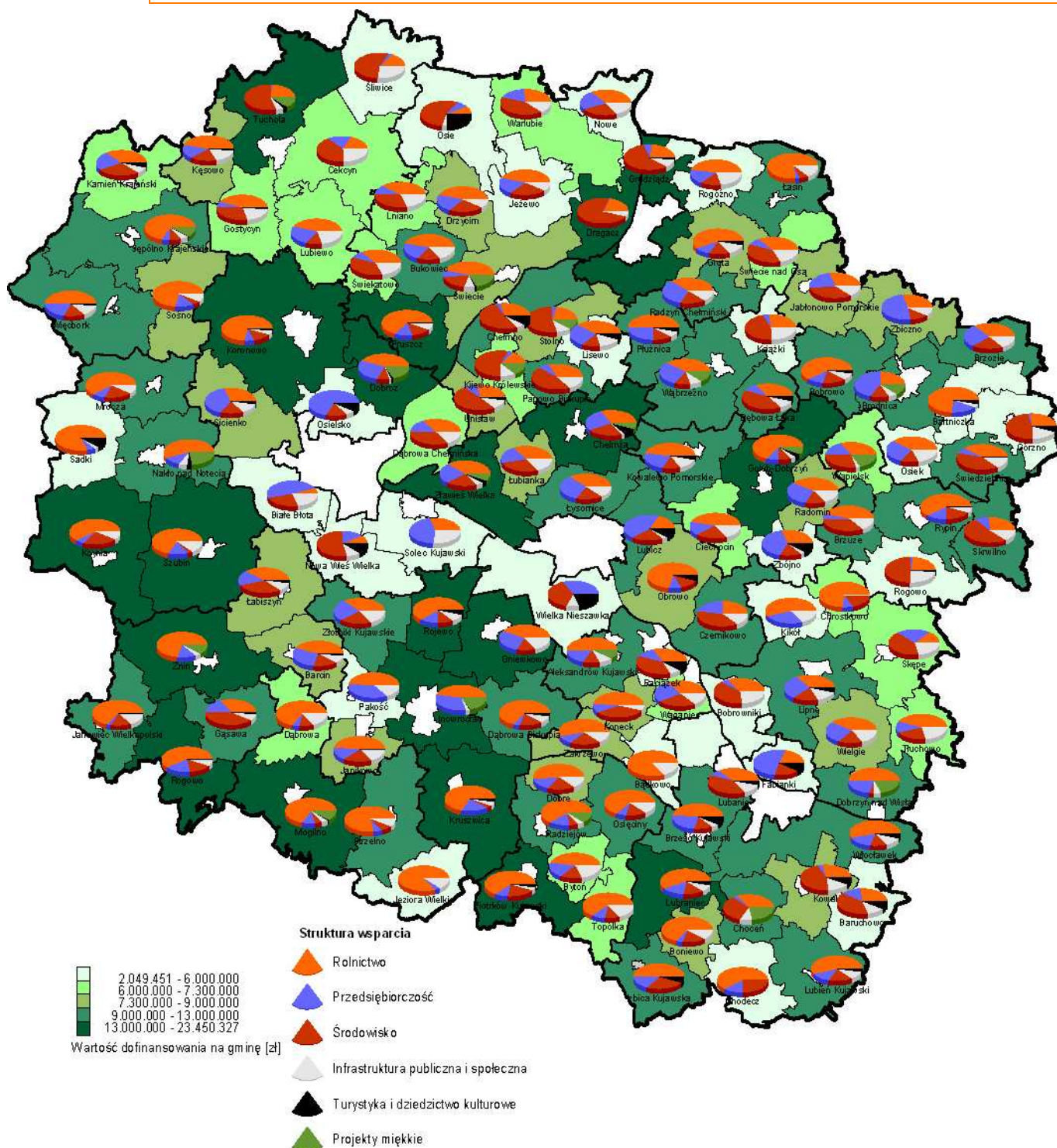
Mapa 9. Struktura typu wsparcia w ramach RPO WK-P na tle wsparcia ze środków europejskich ogółem w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31.07.11).

NA DROGI
PRZEZNACZONO 470 MLN
ZŁ – POŁOWĘ ŚRODKÓW
Z RPO WK-P

Drogi uzyskały co piątą złotówkę liczoną od wielkości wsparcia analizowanych Działań w ramach obu Programów i co drugą – licząc od wartości wsparcia z RPO WK-P (przeznaczono na nie 470 mln zł). Gminy, w których dofinansowano inwestycje drogowe w największym stopniu, pokrywają się z inwestycjami omówionymi wyżej i prowadzonymi przez samorząd wojewódzki w powiatach: nakielskim, golubsko-dobrzyńskim, rypińskim.

Mapa 10. Struktura typu wsparcia w ramach PROW na tle wsparcia ze środków europejskich ogółem w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

WSPARCIE
PRZEDSIĘBIORCÓW
SIĘGNĘŁO NIEMAL 300

Wsparcie **przedsiębiorców** (bez ogólnie rozumianej turystyki) osiągnęło wartość 299 mln zł, ale stanowiło jedynie 14% całkowitego wsparcia obszarów wiejskich.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

MLN ZŁ I STANOWIŁO
13% ŚRODKÓW

Co ciekawe, na ten cel przeznaczono po 13-15% środków zarówno z RPO WK-P, jak i z PROW (choć oczywiście wartościowo więcej przeznaczono więcej z PROW – 179 mln zł niż z RPO WK-P – 120 mln zł). Rozkład przestrzenny tego wsparcia pokrywa się z rozkładem omówionym przy analizie struktury beneficjentów.

TURYSTYKĘ WSPARTO
GŁÓWNIE W POWIECIE
TUCHOLSKIM, TORUŃSKIM
I SĘPOLEŃSKIM

Niewielkie środki przeznaczono na **turystykę** (3% wszystkich środków, 6% środków z RPO WK-P, ale tylko 2% środków z PROW) – 73 mln zł. Praktycznie wsparcie jest widoczne w trzech powiatach: tucholskim, toruńskim i sępoleńskim, ale jedynie w tym pierwszym dofinansowanie rozkłada się w miarę równomiernie na gminy (choć najwięcej, bo 8,2 mln zł otrzymała gmina Tuchola). W powiecie toruńskim znaczące środki (13,5 mln zł) uzyskała gmina Łysomice, natomiast w powiecie sępoleńskim – gminy Sępólno Krajeńskie (7,9 mln zł) i Więcbork (6,5 mln zł). Warto zauważyć, że te odznaczające się wartości uzyskano z RPO WK-P. Te gminy zebrały większość środków (45 z 73 mln zł) przeznaczonych na turystykę w obszarach wiejskich. Dofinansowanie z PROW w wysokości 18 mln zł dofinansowuje głównie mniejsze inwestycje, które nie wpływają na strukturę przestrzenną wsparcia.

Obszary wiejskie otrzymały w największym stopniu środki w zakresie rolnictwa (546 mln zł, czyli 26% wszystkich środków i aż 38% środków z PROW), a także w zakresie środowiska (518 mln zł, czyli 24% wszystkich środków), szczególnie na obszarze północno-zachodnim i centralnym. Kolejnym obszarem były drogi (dofinansowano je co drugą złotówką z RPO WK-P, a łącznie dla analizowanych Działów obu Programów – co piątą złotówką). Przedsiębiorcy uzyskali jedynie 14% środków. Turystyka otrzymała jedynie 3% środków, głównie z RPO WK-P i w większości w trzech powiatach: tucholskim, toruńskim i sępoleńskim.

3.3.

Ocena stopnia wdrożenia działań skierowanych na obszary wiejskie w ramach RPO WK-P i PROW w latach 2007-2013

	<p>Nawigator</p>
	<p>Po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ dowiemy się, jak trafnie zaprojektowano wsparcie w ramach RPO WK-P i PROW w kontekście lokalnych priorytetów rozwoju ⇒ poznamy stopień wykorzystania dostępnego wsparcia w ramach RPO WK-P i PROW do realizacji lokalnych priorytetów rozwoju ⇒ dowiemy się jakie było zainteresowanie beneficjentów wsparciem w obu Programach ⇒ określimy obszary nadal wymagające wsparcia ⇒ ocenimy efektywność i użyteczność Działań RPO WK-P i PROW w rozwiązywaniu problemów obszarów wiejskich ⇒ oszacujemy wielkość efektów finansowych wsparcia w ramach RPO WK-P i PROW
	<p>Słowa kluczowe</p>
	<p>Trafność Efektywność Użyteczność Popyt na środki Obszary wsparcia Efekt finansowy</p>
	<p>Słowniczek</p>
<p>TRAFNOŚĆ</p>	<p>Kryterium ewaluacyjne odpowiadające na pytanie: Czy projekty skierowane na obszary wiejskie są adekwatne do rzeczywistych potrzeb beneficjentów, potencjalnych beneficjentów RPO WK-P i PROW WK-P oraz ogółu mieszkańców?</p>
<p>SKUTECZNOŚĆ</p>	<p>Kryterium ewaluacyjne odpowiadające na pytanie: Czy i w jaki sposób działania wdrożone na obszary wiejskie po 2007 roku są skuteczne (mają wpływ na rozwój obszarów wiejskich i realizację celów strategicznych)?</p>
<p>EFEKTYWNOŚĆ</p>	<p>Kryterium ewaluacyjne odpowiadające na pytanie: Czy efekty, które osiągnięto przewyższają poniesione nakłady? Czy byłoby możliwe uzyskanie większych efektów za wykorzystaną alokację środków z funduszy europejskich?</p>
<p>UŻYTECZNOŚĆ</p>	<p>Kryterium ewaluacyjne odpowiadające na pytanie: Czy efekty, które osiągnięto w ramach realizowanych projektów są przydatne dla beneficjentów, czy użytkownicy z nich korzystają?</p>
<p>STRATEGIA</p>	<p>Wyraża cele długoterminowe gminy, odpowiadające generalnym kierunkom działania, a także przedstawia alokację zasobów, jakie są niezbędne do realizacji przyjętych celów. Dobrze pomyślana strategia koncentruje się na czterech podstawowych czynnikach: 1) zasięgu strategii - zespole rynków, na których organizacja będzie konkurować; 2) dystrybucji zasobów - sposobie, w jaki organizacja rozdziela swe zasoby pomiędzy różne zastosowania; 3) wyróżniającej kompetencji – tym, co organizacja robi szczególnie dobrze; 4) synergii - sposobie, w jaki różne dziedziny działalności organizacji uzupełniają się lub wspomagają [A.D. Chandler 1962; R.W. Griffin 1996]</p>

3.3.1.

Trafność wsparcia w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w kontekście rozwiązywania problemów obszarów wiejskich

Czy (w jakim stopniu) gminy położone na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego dysponują lokalnymi strategiami lub planami rozwoju obejmującymi okres 2007-2013?

Jakie są przyczyny braku takich dokumentów w tych gminach, które ich nie posiadają? Czy gminy te posiadają inne dokumenty, określające ich priorytety rozwojowe? Jakie są to dokumenty?

W jakim stopniu wsparcie dostępne w ramach RPO WK-P oraz PROW odpowiada lokalnym priorytetom rozwojowym, zwłaszcza tym określonym w odpowiednich dokumentach?

Które Działania i rodzaje wsparcia najlepiej odpowiadają tym priorytetom, a które w najmniejszym stopniu mogą być wykorzystane do ich realizacji?

Czy i ewentualnie jakich obszarów i rodzajów wsparcia brakuje w analizowanych programach w kontekście lokalnych priorytetów rozwoju?

W jakim zakresie wsparcie przewidziane w obu programach odpowiada problemom oraz potrzebom rozwojowym zidentyfikowanym w ramach I celu szczegółowego badania? Czy można wskazać problemy i potrzeby, które nie zostały uwzględnione lub zostały uwzględnione niewystarczająco w ramach analizowanych programów?

Czy, biorąc pod uwagę wielkość oraz możliwe (w świetle odpowiednich regulacji i dokumentów unijnych oraz krajowych) przeznaczenie środków dostępnych w ramach każdego z analizowanych programów, środki te zostały zaprogramowane w sposób najlepiej odpowiadający problemom i potrzebom rozwojowym obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego? Które z analizowanych Działań najlepiej odpowiadają tym potrzebom i służą rozwiązywaniu problemów? Które Działania nie rozwiązują w ogóle problemów społeczności zdiagnozowanych w ramach Celu I?

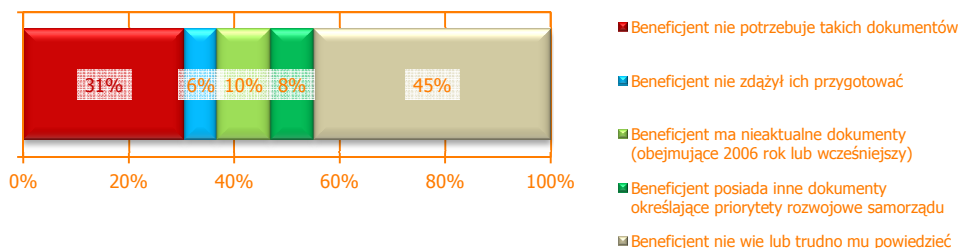
Jakie zmiany byłyby pożądane w celu lepszego dostosowania wsparcia do potrzeb związanych z problemami rozwojowymi obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego?

JEDYNE 3 NA 4 GMINY
POSIADAJĄ DOKUMENTY
STRATEGICZNE

Analiza stron internetowych oraz Biuletynów Informacji Publicznej gmin wykazała, że trzy na cztery gminy (94 ze 127) posiadają dokumenty strategiczne. Przy czym, oprócz strategii rozwoju społeczno-gospodarczego, były to inne dokumenty o niższym poziomie ważności (strategie sektorowe lub plany / programy). W przypadku 9 gmin była to gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych, a w przypadku 10 gmin – Plan Rozwoju Lokalnego.

Przyczyny nieposiadania dokumentów strategicznych bywają różne. Niestety, w badaniu CATI co trzecia gmina uważa, że takie dokumenty nie są im potrzebne (31%), a prawie co druga – nie wie lub nie potrafi powiedzieć, dlaczego nie ma takich dokumentów (45%). Najbardziej wymowne są odpowiedzi kilku powiatów, których przedstawiciele stwierdzili, że nie są samorządami i że nie potrzebują takich dokumentów lub twierdzili, że pytanie dotyczy gmin.

SAMORZĄDY NIE WIDZĄ
POTRZEBY POSIADANIA
DOKUMENTÓW
STRATEGICZNYCH, NIE
WIEDZĄ DLACZEGO ICH
NIE MAJĄ

Wykres 16. Przyczyny nieposiadania dokumentów strategicznych przez beneficjentów samorządowych.

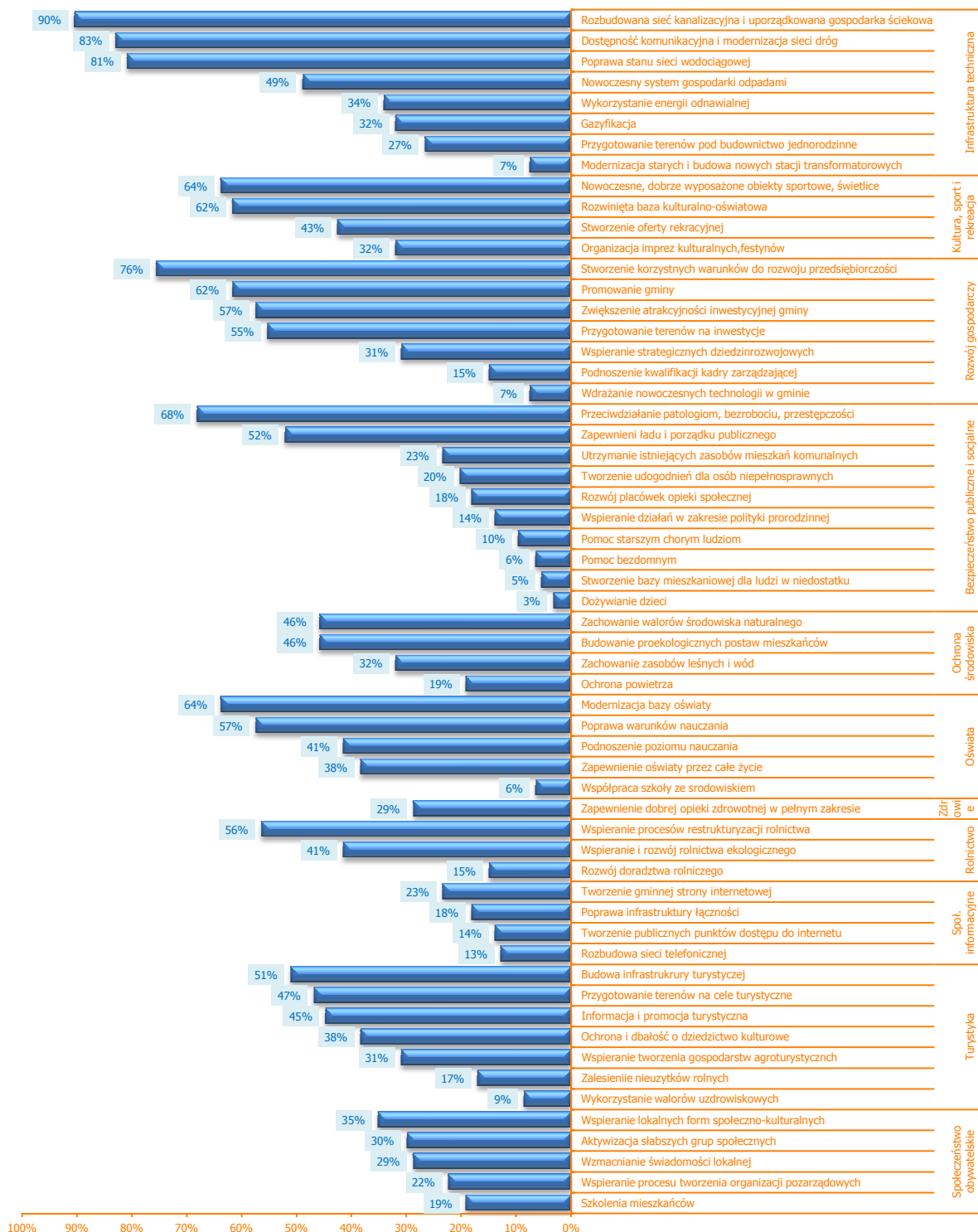
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=49]. Pytanie dotyczyło tych beneficjentów, którzy stwierdzili, że nie posiadają dokumentów strategicznych.

Powyższe wyniki potwierdza po części analiza *desk research*. Faktycznie, okazuje się, że 8 gmin wprawdzie ma dokumenty strategiczne, jednak są już nieaktualne (czasami

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

aktualność straciły niedawno, w 2010 r.). Podobnie jest z innymi dokumentami strategicznymi, wymienionymi wyżej – na nie również wskazywały samorządy.

Wykres 17. Analiza występowania priorytetów rozwojowych w dokumentach strategicznych gmin.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania stron internetowych i BIP samorządów

Po pierwsze, badanie CATI wykazało niewiedzę kilkudziesięciu samorządów odnośnie tego, po co potrzebne są dokumenty strategiczne i dlaczego warto je mieć i realizować. Takie podejście wymaga jak najszybszej poprawy – należy w tym celu zorganizować cykl szkoleń z tej tematyki. Po drugie, co czwarta gmina nie posiada dokumentów strategicznych, dlatego konieczne jest podjęcie działań zmierzających do ich przygotowania (np. poprzez stworzenie warunku brzegowego ich posiadania przy ubieganiu się o wsparcie z RPO WK-P).

Najczęstszym priorytetem rozwoju występującym w dokumentach strategicznych jest infrastruktura techniczna. Prawie we wszystkich dokumentach jest mowa o sieci wodno-kanalizacyjnej i drogach. W połowie – priorytetem jest budowa nowoczesnego systemu gospodarki odpadami, a w co trzeciej – wykorzystanie energii odnawialnej. Kolejnym obszarem znajdującym odbicie w dokumentach jest rozwój gospodarczy, a przede wszystkim – stworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i promocja gminy. Niemal równe znaczenie dla gmin ma bezpieczeństwo publiczne i socjalne, a przede wszystkim przeciwdziałanie patologiom. Duże znaczenie gminy kładą na oświatę, szczególnie rozwój bazy oświatowej oraz poprawę warunków i poziomu nauczania. Dla nieco ponad połowy gmin ważne jest wspieranie procesów restrukturyzacji rolnictwa. Na podobnym poziomie częstości występowania znajdują się priorytety rozwoju turystycznego, szczególnie budowa infrastruktury turystycznej i przygotowywanie terenów. W mniej niż połowie strategii pojawia się ochrona środowiska. **Najrzadziej pojawiają się** natomiast kwestie społeczeństwa obywatelskiego i społeczeństwa informacyjnego.

Analiza wykazała, że każdy z priorytetów rozwojowych (zgodnych z charakterem badanych Programów, a więc nie licząc działań miękkich) ma swoje odzwierciedlenie w typach projektów realizowanych w badanych Działaniach obu Programów. W tym względzie nie są konieczne żadne zmiany.

Jednocześnie priorytety zapisane w dokumentach strategicznych są odzworowaniem potrzeb gmin w zakresie rozwoju, wynikających z odczuwanych przez nich problemów.

BENEFICJENCI PRZED
2007 ROKIEM NARZEKALI
NA SŁABĄ
INFRASTRUKTURĘ,
WYSOKIE BEZROBOCIE

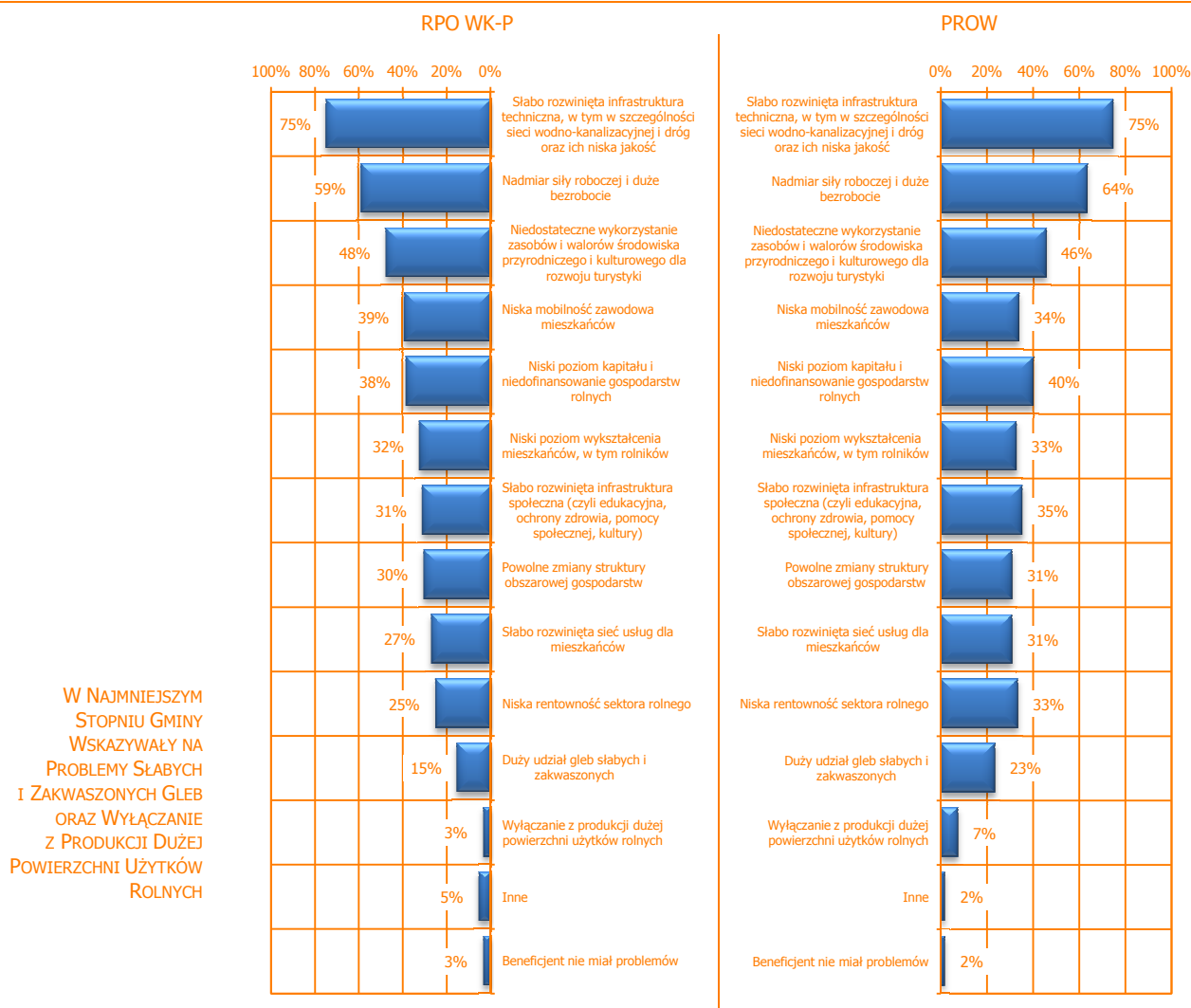
Wynika to z badania beneficjentów obu Programów, podczas których respondentów zapytano o **problemy**, które doskwierały samorządom przed rozpoczęciem interwencji w 2007 roku. Wytypowane problemy (przedstawione na wykresach poniżej) były odzwierciedleniem potrzeb, które beneficjenci chcieli zaspokoić dzięki wsparciu z funduszy europejskich. Jedynie **2-3% beneficjentów nie wskazało żadnych problemów**. Pozostali **narzekali głównie** na słabą infrastrukturę techniczną (75%), duże bezrobocie (59-64%), słaby rozwój turystyki (46-48%), niską mobilność mieszkańców (34-39%), niedofinansowanie gospodarstw rolnych (38-40%).

Powyższe wnioski pokrywają się zatem z częstością występowania priorytetów rozwojowych w dokumentach strategicznych pokazaną na wykresie 18.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 18. Problemy, jakie doświadczali gminy przed rokiem 2007 korzystające z RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=151 dla RPO WK-P i n=162 dla PROW]. Możliwe były wielokrotne odpowiedzi.

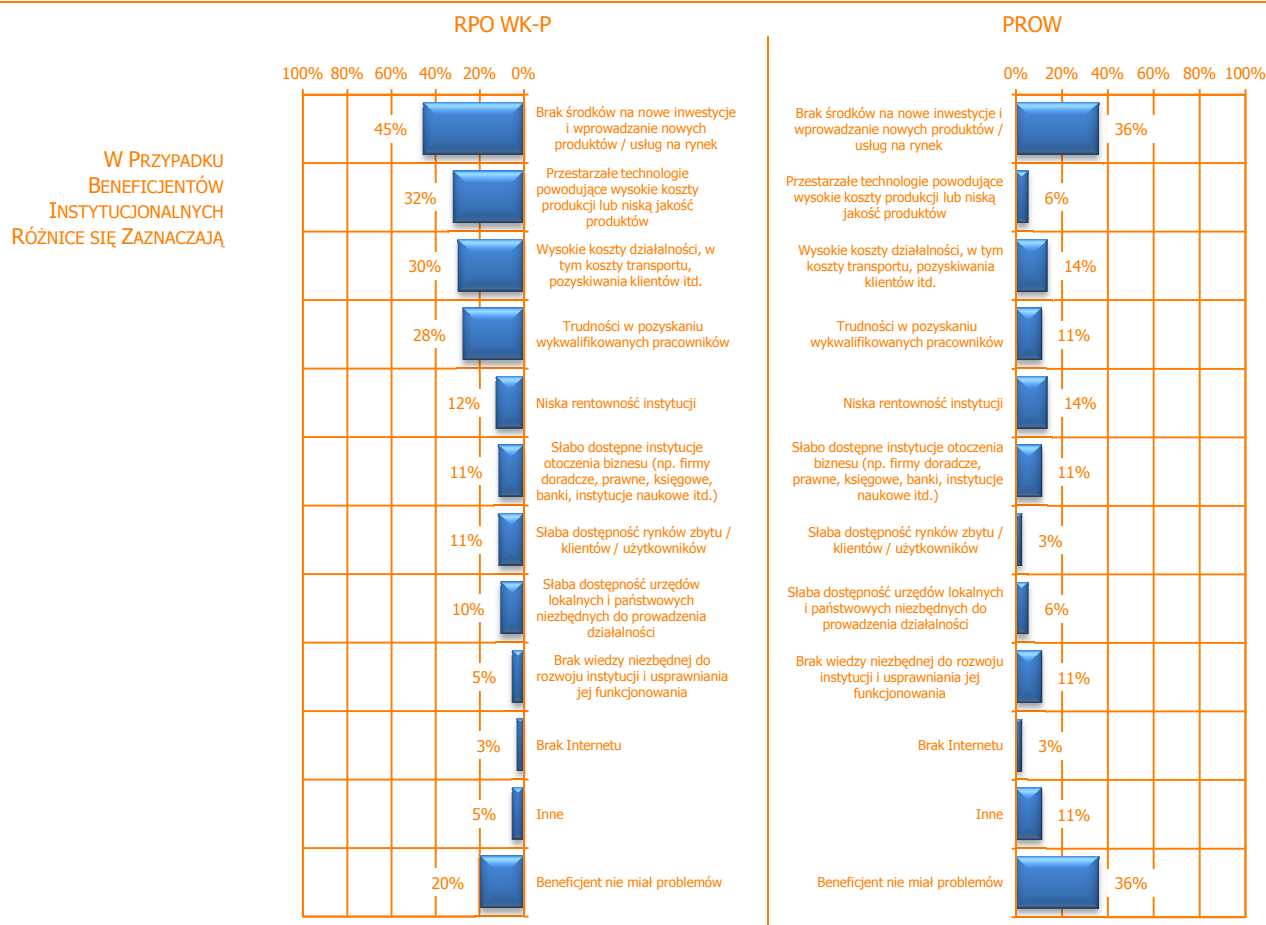
PROBLEMY SAMORZĄDÓW
- BENEFICJENTÓW
RPO WK-P I PROW
SĄ PODOBNE

Warto podkreślić, że **problemy samorządów, jako beneficjentów** RPO WK-P i PROW, są do siebie bardzo **zbliżone**, a ich rozkład w poszczególnych jednostkach – podobny. Z pewnością wiele samorządów było jednocześnie beneficjentami obu Programów, co pokazują mapy zamieszczone w niniejszym raporcie.

Co ciekawe, obie **grupy beneficjentów różni** kilka elementów – w PROW beneficjenci częściej wskazywali na niski poziom kapitału i niedofinansowanie gospodarstw rolnych, słabo rozwiniętą infrastrukturę społeczną oraz niską rentowność sektora rolnego. To po części tłumaczy, dlaczego zgłaszali projekty właśnie do tego Programu.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 19. Problemy, jakie doświadczali instytucje przed rokiem 2007 korzystające z RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=97 dla RPO WK-P i n=36 dla PROW]. Możliwe były wielokrotne odpowiedzi.

BENEFICJENCI INSTYTUCJONALNI MIELI GENERALNIE MNIEJ PROBLEMÓW, ALE W PRZYPADKU RPO WK-P NARZEKAŁI NA BRAK ŚRODKÓW, TECHNOLOGII, WYSOKIE KOSZTY

Beneficjenci instytucjonalni rzadziej niż samorządy wskazywali na problemy na początku okresu wdrażania (stwierdził tak co 5 beneficjent RPO WK-P i co 3 beneficjent PROW). Widać również **różnice pomiędzy beneficjentami** instytucjonalnymi RPO WK-P i PROW. Ci pierwsi w większym stopniu doświadczali braku środków na nowe inwestycje i wprowadzanie nowych produktów / usług na rynek, mieli przestarzałe technologie powodujące wysokie koszty produkcji lub niską jakość produktów i trudności w pozyskaniu wykwalifikowanych pracowników, a także doświadczali słabej dostępności rynku zbytu.

Te różnice również **odzwierciedlają kształt wsparcia** oferowany w obu Programach. O ile beneficjenci RPO WK-P głównie wydatkowali środki na nowe maszyny, urządzenia i nowe technologie, aby wprowadzać produkty / usługi na rynek, a także promowali je na rynkach międzynarodowych, beneficjenci PROW skupiali się jedynie na inwestycjach przynoszących dodatkowe dochody, a także zmniejszających koszty działalności.

Dogłębna analiza wartości środków zapisanych na likwidację problemów beneficjentów (por. *Tabela 6. Środki przeznaczone z RPO WK-P i PROW na rozwiązanie problemów obszarów wiejskich*) oraz częstości występowania problemów, pokazanych na powyższych wykresach, pozwoliła wyciągnąć kilka ważnych wniosków.

Raport końcowy z badania

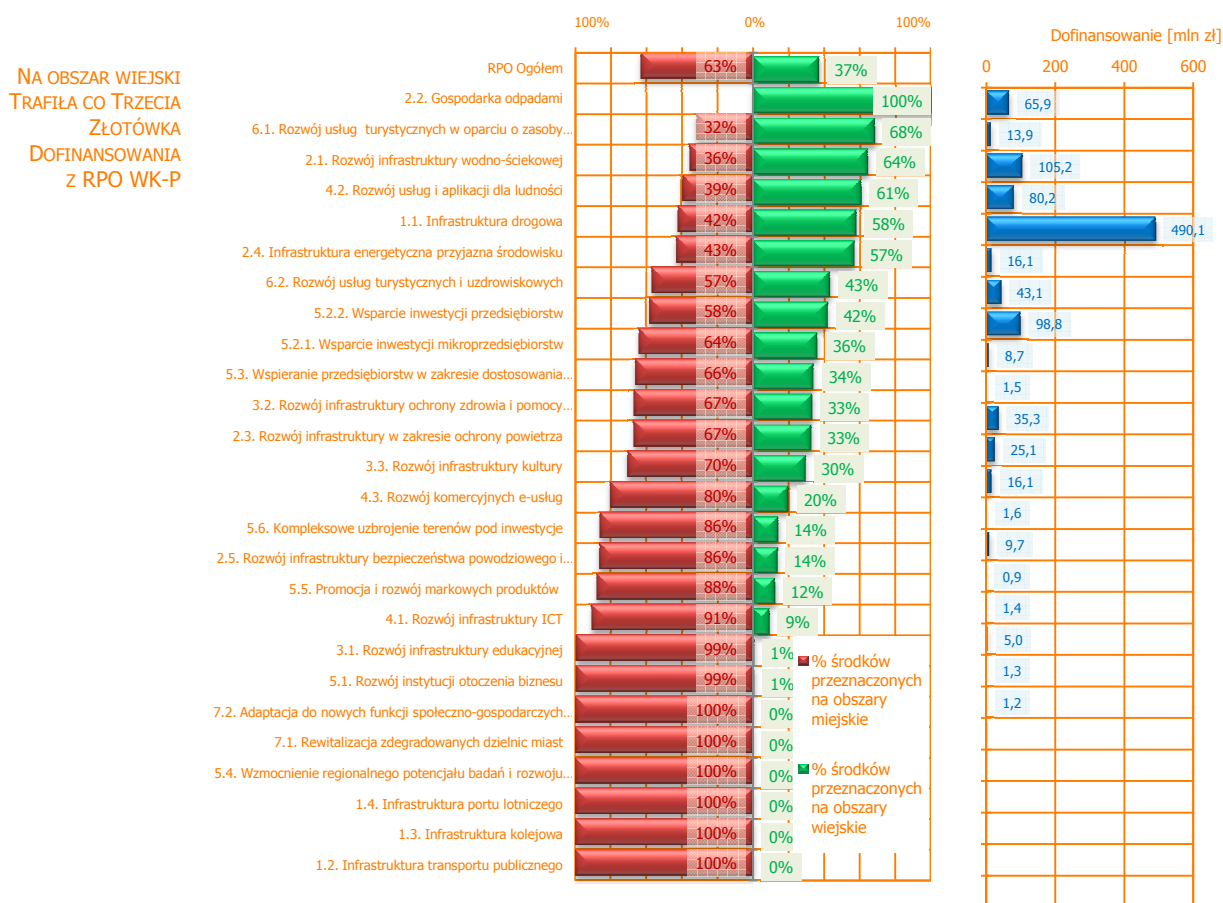
Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Generalnie wszystkie problemy i potrzeby zostały uwzględnione w projektowaniu interwencji w obu Programach. Porównanie środków przeznaczonych na ich rozwiązanie i częstości ich występowania wykazało, że w przypadku samorządów niedofinansowane jest wsparcie turystyki, natomiast w przypadku beneficjentów instytucjonalnych – edukacja pracowników i przyszłych pracowników, dostępność instytucji otoczenia biznesu. Przeceniony został natomiast problem braku Internetu.

PODZIAŁ ŚRODKÓW RPO WK-P NA OBSZARY WIEJSKIE I MIEJSKIE

WARTOŚĆ DOFINANSOWANIA Z EFRR NA OBSZARY WIEJSKIE

Wykres 20. Środki przeznaczone z EFRR na obszary wiejskie i ich udział w całkowitej dotacji na Działanie RPO WK-P.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P.

NA TURYSTYKĘ NA
OBSZARACH WIEJSKICH
PRZEZNACZONO ZBYT
MAŁE ŚRODKI
W PORÓWNIANIU DO
POTRZEB I PROBLEMÓW

Potwierdza to szczegółowo zestawienie struktury wsparcia ze względu na obszar realizacji, przedstawione na wykresie 20. Jeżeli chodzi o **turystykę**, chociaż 2 z 3 złotych przeznaczonych na Działanie 6.1 ('Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze') trafiło na obszar wiejski, to jednak w wartościach bezwzględnych było to tylko niecałe 14 mln zł. Więcej, bo 43 mln zł, trafiło na obszary wiejskie z Działania 6.2 ('Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych'). Ogółem w zakresie turystyki na ten obszar przeznaczono 83 mln zł. W porównaniu do 485 mln zł przeznaczonych na gospodarkę wodno-ściekową, albo 490 mln zł na infrastrukturę drogową – **nie jest to kwota wystarczająca** (jeżeli weźmiemy pod uwagę częstość

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

DOTYCZY TO RÓWNIEŻ
M.IN. INFRASTRUKTURY
EDUKACYJNEJ

WIĘKSZOŚĆ ŚRODKÓW NA
OŚ 4 TRAFIŁA
NA OBSZARY MIEJSKIE

występowania tego tematu wśród priorytetów rozwoju lokalnego lub problemów najczęstiej pojawiających się w samorządach).

Zdecydowanie za małe środki zasiliły **sektor edukacji** (jedynie 1,3 mln zł). Praktycznie całość alokacji wsparła obszary miejskie. Podobnie dzieje się z **infrastrukturą przeciwpowodziową** i **uzbrajaniem terenów** pod inwestycje.

Na rozwój **e-usług dla ludności** przeznaczono 80 mln zł, jednakże kwota ta dotyczy w znaczącej większości projektu ogólnie wojewódzkiego. Samorządy lokalne nie widzą potrzeby korzystania ze środków Osi 4, szczególnie Działania 4.1 ('Rozwój infrastruktury ICT'), które w ponad 90% trafia na obszar miejski. Komercyjne e-usługi to również domena obszarów miejskich.

Beneficjenci z obszarów wiejskich również sami kształtowali popyt wewnątrz niektórych Działań. Okazuje się, że na tych obszarach nie są realizowane wszystkie typy projektów, co pokazuje poniższa analiza³⁵.

W przypadku **infrastruktury transportowej** na obszarach wiejskich nie są budowane (a jedynie przebudowywane) drogi wojewódzkie i co oczywiste – projekty nie obejmują transportu publicznego, kolejowego i lotniczego. W przypadku **infrastruktury środowiskowej**, na tych obszarach nie jest modernizowana kanalizacja sanitarna (jest tylko budowana), nie jest budowana ani przebudowywana sieć ciepłownicza (specyficzna dla miast), a także nie są budowane kolektory słoneczne, poza tymi produkującymi energię ciepłą. Żadne tereny (i tym samym mieszkańcy) nie zostaną objęte na tych obszarach ochroną przeciwpowodziową. W przypadku **infrastruktury społecznej**, w Działaniu 3.1 są realizowane jedynie projekty wyposażenia szkół w komputery, natomiast w przypadku obiektów kultury – nie są one przebudowywane i nie są w nich montowane systemy monitoringu. W przypadku **infrastruktury społeczeństwa informacyjnego** nie przewiduje się podłączenia żadnych instytucji publicznych, ani szkół do Internetu, ani żadnych nowych usług teleinformatycznych skierowanych do przedsiębiorców.

W projektach **przedsiębiorców** nie występują projekty dotyczące zmian w produkcji w zakresie gospodarki odpadami. Co niepokojące, nie przewiduje się też, że przedsiębiorstwa stworzą nowe produkty / usługi markowe (będą to tylko produkty lub usługi udoskonalone).

W przypadku **infrastruktury turystycznej** nie odnotowano projektów dotyczących utworzenia punktów informacji turystycznej, a także budowy obiektów uzdrowiskowych.

Analiza priorytetów rozwojowych, problemów i potrzeb istniejących na obszarach wiejskich, a także analiza rozkładu wsparcia wykazała, że pewne Działania wymagają większych środków ogółem (np. turystyka). Konieczne są również odpowiednie regulacje kierujące środki na te obszary. Mowa jest tutaj o wprowadzeniu konkursów dedykowanych na obszary wiejskie dotyczące turystyki (szczególnie w Działaniu 6.2) oraz infrastruktury edukacyjnej (Działanie 3.1).

IZ RPO WK-P wprowadza obecnie pewne **mechanizmy dostosowujące wsparcie do potrzeb** beneficjentów z obszarów wiejskich. Obecnie uruchamiany jest konkurs w ramach Poddziałania 5.2.1 skierowany do mikroprzedsiębiorstw z gmin o wysokiej stopie bezrobocia, w których do tej pory nie było realizowanych tego typu projektów (była niska aktywność w tym zakresie tzn. niski popyt na środki z tego Działania).

³⁵ analizę tą przeprowadzono na podstawie porównania wskaźników zapisanych w umowach w projektach z obszarów miejskich i wiejskich.

Chociaż nie jest ściśle powiedziane, że konkurs jest skierowany na obszary wiejskie, to jednak można założyć, że większość środków trafi właśnie na te obszary. Obecny podział środków w tym Poddziałaniu na obszary wiejskie, wynosi 35%, a więc jest niemal proporcjonalny do liczby mieszkańców (40% mieszkańców zamieszkuje obszary wiejskie w województwie). Oznacza to, że obecnie planuje się zwiększyć udział przedsiębiorstw z obszarów wiejskich, a więc w pewnym sensie zaspokoić więcej potrzeb przedsiębiorstw z tych obszarów.

3.3.2.

Efektywność pozyskiwania i wydatkowania środków w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 na obszarach wiejskich

3.3.2.1.

Popyt na środki z poszczególnych Działów

Jaki był/jest poziom zainteresowania potencjalnych beneficjentów dostępnym wsparciem w poszczególnych Działach (konkursach) w porównaniu do odpowiednich alokacji? Czy występują Działania, w których poziom zainteresowania znacząco przekracza dostępne środki? Czy występują Działania o niskim poziomie zainteresowania? Z czego to wynika? Czy da się wdrożyć usprawnienia, które zwiększą popyt na te Działania? Jeśli występują Działania o niższym niż planowany poziomie absorpcji, jakie są tego przyczyny? i jakie działania należy/można podjąć dla ich lepszego dostosowania do potrzeb potencjalnych beneficjentów?

Trafność wsparcia w ramach RPO WK-P i poszczególnych jego Działów w kontekście potrzeb beneficjentów zbadano również poprzez **analizę popytu na Działania i Poddziałania Programu**.

Tabela 10. Wielkość popytu na środki z poszczególnych Działów / Poddziałów RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie RPO WK-P	Nazwa działania	Liczba złożonych projektów	Wnioskowana kwota o dofinansowanie projektów z EFRR (zł)	% alokacji Działania
1.1.	Infrastruktura drogowa	318,00	1 007 325 564,17	155%
2.1.	Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej	54	240 027 164,15	145%
2.2.	Gospodarka odpadami	35	108 439 288,25	111%
2.3.	Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	78	95 420 268,80	124%
2.4.	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	20	45 331 772,84	67%
2.5.	Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska	4	6 880 374,83	15%
2.6.	Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych	22	7 659 350,22	40%
3.1.	Rozwój infrastruktury edukacyjnej	92	240 766 391,32	115%
3.2.	Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej	78	194 136 533,85	114%
3.3.	Rozwój infrastruktury kultury	39	237 293 528,06	203%
4.1.	Rozwój infrastruktury ICT	10	72 468 476,15	97%
4.2.	Rozwój usług i aplikacji dla ludności	18	134 784 560,02	104%
4.3.	Rozwój komercyjnych e-usług	146	27 211 184,81	109%
5.1.	Rozwój instytucji otoczenia biznesu	22	209 486 996,67	97%
5.2.1.	Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw	909	197 998 235,95	974%
5.2.2.	Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw	1 322	1 436 046 689,37	457%
5.3.	Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska	38	25 507 763,02	196%
5.5.	Promocja i rozwój markowych produktów	352	37 540 468,18	82%
5.6.	Kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje	10	70 497 159,31	55%
6.1.	Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze	4	49 488 060,12	111%
6.2.	Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych	165	433 378 633,16	297%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane ze złożonych wniosków na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Dzięki temu możliwe było wyciągnięcie wniosków w odniesieniu do poprawnie zaplanowanego mechanizmu wsparcia RPO WK-P (np. w wypadku, kiedy na pewne

W RAMACH RPO WK-P
ISTNIEJĄ DZIAŁANIA
ZARÓWNO Z BARDZO
WYSOKIM POPYTEM, JAK
I Z NISKIM POPYTEM, CO
JEST SPOWODOWANE
RÓŻNYMI CZYNNIKAMI

instrumenty, typy projektów nie ma praktycznie w ogóle popytu³⁶) oraz ram finansowych (np. w wypadku niewystarczającego popytu na środki finansowe lub znacząco przekroczonego popytu).

Jak pokazuje powyższa tabela, istnieją Działania, w których **wartość dofinansowania złożonych wniosków znacząco przekracza alokację**. Jest to na przykład Działanie 3.3 ('Rozwój infrastruktury kultury'), Działanie 2.1 ('Rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej'), 6.2 ('Rozwój usług turystycznych i środowiskowych'), 5.3 ('Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie stosowania ochrony środowiska') i szczególnie Poddziałania 5.2.1 i 5.2.2 skierowane do przedsiębiorców.

Również występują działania, w których popyt jest bardzo niski. Przyczyną słabego popytu w **Działaniu 2.5** ('Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska') jest brak koncentracji gmin na tych zagadnieniach. Poza tym, dopiero w 2011 roku ogłoszono konkursy w tym Działaniu – jeden w czerwcu, a drugi we wrześniu.

Problem ochrony i regulacji zasobów wodnych, w szczególności problem braku systemu retencji, jest bowiem problemem zapomnianym przez samorządy. Obecnie, w okresie wzmożonych opadów, często występują lokalne podtopienia, a nawet powódzie, natomiast kiedy opadów brakuje – szybko nastaje susza. Wówczas trzeba sztucznie nawadniać pola i uprawy, tracąc na ten cel znaczące środki finansowe.

Przy czym warto tu podkreślić, że problem leży nie po stronie IZ RPO WK-P, a po stronie samorządów, bowiem popyt na Działanie 2.5 ('Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska') wyniósł jedynie 15%. Wynika to z faktu, że wójtowie wolą budować inną infrastrukturę, szczególnie widoczną dla mieszkańców i użytkowaną przez nich w ciągu całego roku (np. drogi, wodociąg, kanalizację, domy kultury itp.). Jak mówi jeden z rozmówców, występuje tu problem w świadomości i pewnego myślenia jedynie na potrzeby 'obecnej kadencji'.

Nie umieszczanie tego typu priorytetów rozwojowych w dokumentach strategicznych powoduje, że samorządy nie są zainteresowane ich realizacją. Jednak w obliczu ostatnich klęsk żywiołowych samorządy powinny zrewidować priorytety i zająć się w większym stopniu bezpieczeństwem przeciwpowodziowym. Póki co z Działania korzystają nieliczni beneficjenci.

Przyczyną słabego popytu w **Działaniu 2.6** ('Ochrona i promocja zasobów przyrodniczych') jest brak wystarczającej świadomości ekologicznej władz gminy, zbyt wysokie koszty takich działań i niewspółmierne – zdaniem wójtów – rezultaty do nakładów pod względem czasowym (pojawiają się one po bardzo długim czasie) i efektywnościowym. Problemem jest również brak planów zagospodarowania przestrzennego. Powoduje on np. utrudnienia w ochronie zasobów przyrodniczych. Jeżeli budownictwo mieszkaniowe nie zostanie wyłączone w planie zagospodarowania, to zgodnie z prawem nawet na obszarze parków krajobrazowych można budować domy jednorodzinne.

Przyczyny słabego popytu w **Działaniu 5.6** ('Kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje') dotyczyły braku środków na tego typu inwestycje w gminach (w których występują 'ważniejsze' potrzeby), braku myślenia kategoriami marketingu terytorialnego (przygotowane tereny inwestycyjne przyciągają inwestorów), braku wiedzy, w którym miejscu tereny inwestycyjne miałyby się znajdować (brak planów zagospodarowania przestrzennego) oraz niechęci do utraty wpływu na podejmowane decyzje w sprawie zagospodarowania przestrzennego (bez planów wójtowie / burmistrzowie mogą sami indywidualnie podejmować decyzje o lokalizacji inwestycji).

³⁶ Przez **popyt na środki RPO WK-P** będziemy rozumieli stosunek wartości złożonych wniosków o dofinansowanie w ramach danego Działania / Poddziałania do wartości alokacji w tym Działaniu / Poddziałaniu.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Z kolei w przypadku **PROW popyt na środki** kształtuje się następująco:

Tabela 11. Wielkość popytu na środki z poszczególnych Działań PROW wdrażanych przez UMWK-P na obszarach wiejskich.

Działanie	Dostępne środki	Zakontraktowane środki	% alokacji
125 schemat I: 'Scalanie gruntów'	7 996 416,00	0,00	0,0%
125 schemat II: 'Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi'	113 249 241,60	84 305 244,29	74,4%
313_322_323 'Odnowa i rozwój wsi'	105 156 053,18	83 116 035,00	79,0%
321 'Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej'	274 485 751,14	245 131 086,00	89,3%
413 'Odnowa i rozwój wsi przez oś IV Leader'	57 163 764,65	29 961 000,00	52,4%
413 'Małe projekty'	31 606 006,47	1 934 323,28	6,1%
421 'Projekty współpracy'	3 029 992,00	315 113,85	10,4%
431 'Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja'	29 290 510,15	30 544 393,36	104,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

**BRAK POPYTU W PROW
WYNIKA Z PRZYZYNY
OBIEKTYWNYCH
(NIEZALEŻNYCH OD
BENEFICJENTÓW)**

Brak popytu na Działanie związane ze scalaniem gruntów wynika z faktu, że nie jest to problem województwa kujawsko-pomorskiego. Z kolei niska kontraktacja środków w ramach osi 4 wynika z wydłużonego czasu rozpatrywania wniosków. W tej osi wyboru dokonują Lokalne Grupy Działania, weryfikując zgodność danej operacji z lokalną strategią działania. Często zdarzały się przypadki, że po ocenie projekt z pozytywną rekomendacją trafiał do UM WK-P, gdzie okazywało się, że nie jest zgodny z zasadami pomocy w ramach PROW (LGD nie były zobligowane do tego, aby to sprawdzać) lub koszty zawarte w projekcie nie mogą być uznane za kwalifikowane. Stąd ocena wydłużała się. Obecnie zaradzono po części tym problemom, zarówno przeszkolono pracowników LGD, jak i informuje się beneficjentów o możliwych typach projektów przewidzianych do wsparcia w ramach tej osi.

W przypadku Działań wdrażanych przez ARiMR, wytłumaczenie niskiego popytu dla osi 4 jest analogiczne.

Tabela 12. Wielkość popytu na środki z poszczególnych Działań PROW wdrażanych przez ARiMR na obszarach wiejskich.

Działania PROW wdrażane przez ARiMR	Liczba złożonych wniosków	Wnioskowana kwota dofinansowania w złożonych wnioskach	% alokacji ³⁷
Działanie 112 'Ułatwianie startu młodym rolnikom'	2 672	180 625 000	139%
Działanie 121 'Modernizacja gospodarstw rolnych'	7 276	1 042 610 480	163%
Działanie 123 'Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej'	2 614	6 833 997 993	183%
Działanie 126 'Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych'	93	6 173 416	25%
Działanie 226 'Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych'	0	0	0
Działanie 311 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej'	930	81 320 073	94%
Działanie 312 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw'	753	134 604 826	60%
Działania 413-311 'Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju - Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej'	29	1 895 233	3%
Działania 413-312 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw'	25	2 632 930	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

³⁷ Alokacja dla Działań 112, 121 i 312 pochodzi z rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie podziału środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 48, poz. 388 ze zm.), dla pozostałych Działań alokacja wzięta do wyliczeń stanowi 1/16 alokacji krajowej. Dla Działań 123 – dane przedstawione w tabeli dotyczą całej Polski.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

JEDYNIEM W DZIAŁANIU
312 PROBLEM JEST
POWAŻNY I WYNIKA
Z MENTALNOŚCI
I NIECHĘCI
MIESZKAŃCÓW

Na komentarz zasługuje również **niezadowalający poziom popytu** na środki z Działania 312 ('Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw'). Tu za przyczynę podaje się problem **niskiego poziomu przedsiębiorczości** osób zamieszkujących te tereny i niechęć do podejmowania ryzyka rozpoczynania własnej działalności gospodarczej. Wbrew pozorom ten problem wydaje się być najbardziej zakorzeniony i najtrudniejszy do eliminacji.

ZAOBSERWOWANO, ŻE
POPYT KSZTAŁTUJE:

W wyniku przeprowadzonej analizy zaobserwowano kilka zasad kształtujących wielkość popytu w różnych Działaniach obu Programów.

LICZBA POTENCJALNYCH
BENEFICJENTÓW

Generalnie, co do zasady można powiedzieć, że po pierwsze, w pewnym stopniu popyt na środki zależy od **liczby potencjalnych beneficjentów**, co widać w przypadku przedsiębiorców, czy rolników. Jeżeli jest ich **dużo, popyt zgłaszany na środki z Programów jest znaczący**.

LICZBA KONKURSÓW

Po drugie, popyt zależy od **liczby konkursów**, podczas których potencjalni beneficjenci mogą ubiegać się o wsparcie. Jeżeli jest ich **dużo** (tu mamy przykład gmin), to **muszą oni** (z powodu ograniczonych środków na wkład własny) **wybrać jedynie kilka**. Wówczas kryterium wyboru dotyczy z reguły najbardziej pilnych inwestycji lub najbardziej widocznych dla mieszkańców. Może się również zdarzyć, że beneficjenci składają wnioski na kolejne konkursy i wówczas po osiągnięciu krytycznego poziomu zadłużenia – przestają składać wnioski na później ogłaszane konkursy.

KONKURENCJA W BRANŻY

Po trzecie, popyt zależał od **konkurencji w branży**. Jeżeli, przykładowo wnioski złożył podmiot turystyczny lub uzdrowisko, inne podmioty z tej branży były niejako zmuszone sytuacją do złożenia wniosku, aby zwiększyć swój poziom konkurencyjności i dorównać innym podmiotom.

Kwestie społeczeństwa informacyjnego, infrastruktury przeciwpowodziowej, ochrony zasobów przyrodniczych, uzbrajania terenów inwestycyjnych, a także pobudzania przedsiębiorczości na wsi – wymagają bardziej zdecydowanych działań. W tym przypadku mamy do czynienia zarówno z brakiem potrzeb i niskim priorytetem tych Działani, jak i z niskim popytem na środki. Dlatego niezbędne jest przygotowanie odpowiednich programów rozwoju dotyczących tych zagadnień i przygotowanie projektów kluczowych – na szczeblu wojewódzkim. W kontekście pobudzania przedsiębiorczości, konieczne staje się skorzystanie z pomocy POKL w celu poprawy świadomości, nauki przedsiębiorczości i finansów. Nie bez znaczenia będzie pokazywanie studiów przypadku rolników lub domowników, którym udało się rozwinąć działalność gospodarczą.

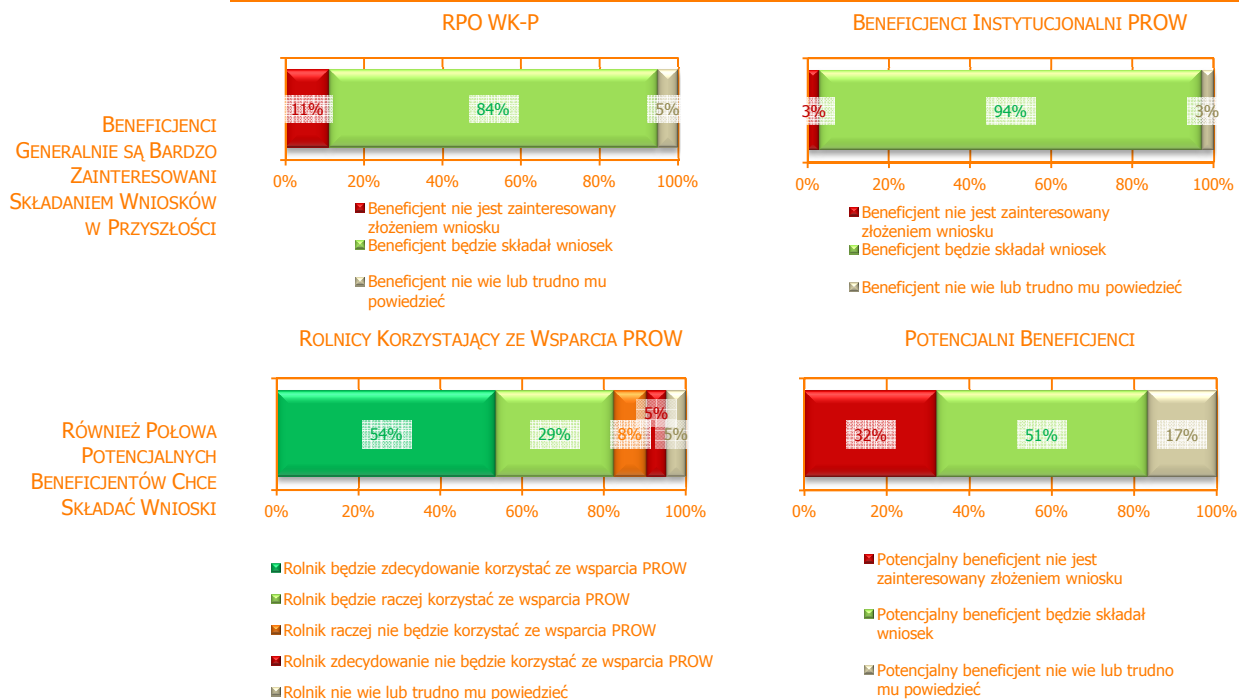
Wysoki popyt wynika z reguły albo z dużej liczby potencjalnych beneficjentów, albo z wielu konkursów następujących po sobie (i braku spójnej strategii działania przez beneficjentów lub obawy, że nie wygra się w każdym konkursie), albo z konkurencji istniejącej w sektorze.

3.3.2.2.

Przyszły popyt na środki z poszczególnych Działań

Jaki jest poziom zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem w ramach kolejnych planowanych konkursów? Czy mają zdolności finansowe do obsłużenia kolejnych projektów?

Poziom zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem w ramach kolejnych planowanych konkursów zmierzono za pomocą badania CATI.

Wykres 21. Poziom zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem w ramach kolejnych planowanych konkursów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla beneficjentów instytucjonalnych PROW, n=250 dla rolników i n=250 dla potencjalnych beneficjentów].

BENEFICJENCI REZYGNUJĄ Z APLIKOWANIA O ŚRODKI NIE Z POWODÓW FINANSOWYCH

Beneficjentów zapytano, czy zamierzają składać wnioski w przyszłości. Odpowiedzi przedstawiają powyższe wykresy. Okazuje się, że **znacząca większość zamierza składać wnioski** na kolejne konkursy, największa grupa dotyczy beneficjentów instytucjonalnych PROW (94). Nieco mniejszy odsetek beneficjentów RPO WK-P chce składać wnioski (84%), niemal identyczny jak w przypadku rolników (83%).

Przeanalizowano również stan finansowy beneficjentów i jego powiązanie z odmową składania wniosków w przyszłości. W przypadku beneficjentów RPO WK-P realizacja projektów spowodowała utratę płynności finansowej i poważne problemy u 3% z nich (szczególnie chodzi tu o gminy), ale wszyscy obecnie chcą składać nowe wnioski. 16% beneficjentów miało nieznaczne problemy finansowe, które szybko udało się rozwiązać. A zatem obecnie nie mają już problemów finansowych, a mimo to co ósmy z nich nie zamierza składać wniosków na kolejne konkursy. To oznacza, że **nie ma związku pomiędzy utratą płynności finansowej podczas realizacji projektów a zgłaszanym popytem na środki**.

W przypadku beneficjentów instytucjonalnych PROW było podobnie. Spośród 20% beneficjentów, którzy doświadczyli problemów finansowych (w tym 3% doświadczyło poważnych problemów finansowych), jedynie co 14 nie będzie aplikował o środki.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Rolnicy z kolei mieli inne problemy. Tutaj głównym, najczęściej pojawiającym się problemem był wiek uniemożliwiający staranie się o wsparcie w przyszłości. Pojawiła się również przyczyna w postaci braku potrzeby korzystania ze środków, utraty podstawy do otrzymania wsparcia (m.in. ubezpieczenie w KRUS), nieopłacalności prowadzenia gospodarstwa i nadmierna biurokracja w ARiMR.

Kolejną kwestią było zweryfikowanie, **do jakich Działań** obecni i potencjalni beneficjenci będą składać wnioski.

W przypadku RPO WK-P po części przyszły popyt pokrywa się z obecnym popytem, szczególnie jeżeli chodzi o infrastrukturę drogową, wodno-kanalizacyjną, gospodarkę odpadami. Znaczący popyt (szczególnie ze strony potencjalnych beneficjentów) wystąpi w przyszłości w Osi 3 dotyczącej infrastruktury społecznej (szczególnie w Działaniu 3.1 dotyczącym infrastruktury edukacyjnej). Jest to powiązane z decyzją o poziomie trafności tych Działań w kontekście realizacji lokalnych priorytetów rozwoju.

Z pewnością przyszły popyt (zarówno ze strony obecnych, jak i potencjalnych beneficjentów) nie pokryje zapotrzebowania na środki z Działań 2.4, 2.5 i 2.6 (dotyczących infrastruktury energetycznej, przeciwpowodziowej) oraz 5.5 i 5.6 (dotyczących markowych produktów i terenów inwestycyjnych). Nie będzie również większego zapotrzebowania na środki z Osi 4 ('Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego'), co wiąże się z przyczynami opisanymi wyżej.

Popyt na środki z PROW również koncentruje się wokół tych Działań, które w największym stopniu realizują priorytety rozwojowe gmin (Działania 313_322_323 oraz 321). Można spodziewać się również dodatkowego popytu na środki z Osi 4 (LEADER).

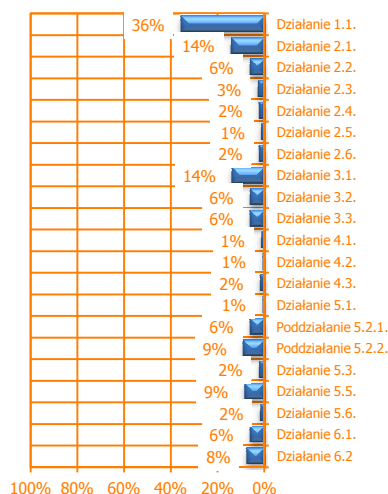
W przypadku rolników nadal zapotrzebowanie na modernizację gospodarstw rolnych jest ogromne – składać wnioski zamierza 83% badanych rolników. Zdecydowanie wyhamuje popyt na start dla młodych rolników, jednakże dotychczasowy popyt wystarczy na pokrycie całej alokacji (podobnie jak w przypadku różnicowania w kierunku działalności nierolniczej). Problemem może być zagospodarowanie całej alokacji na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – dotychczasowy popyt oraz przyszłe plany obecnych i potencjalnych beneficjentów nie gwarantują jej wykorzystania.

BENEFICJENCI
W PRZYSZŁOŚCI BĘDĄ
PREFEROWAĆ
INWESTYCJE W DROGI,
WOD-KAN, ODPADY

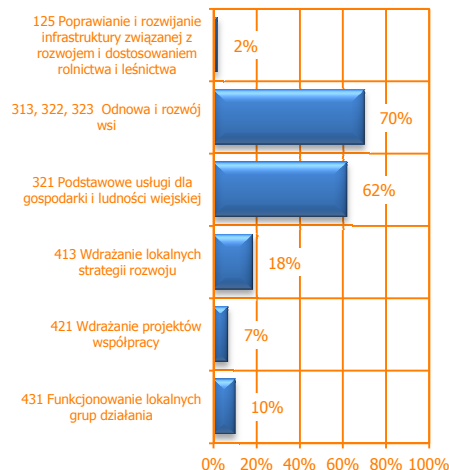
PROBLEMEM BĘDĄ
NIEKTÓRE DZIAŁANIA
Z OSI 2 I 5 ORAZ 4

PRZYSZŁE
ZAPOTRZEBOWANIE NA
ŚRODKI Z OBYDWU
PROGRAMÓW POKRYWA
SIĘ CZĘŚCIOWO
Z OBECNYM POPYTEM

RPO WK-P

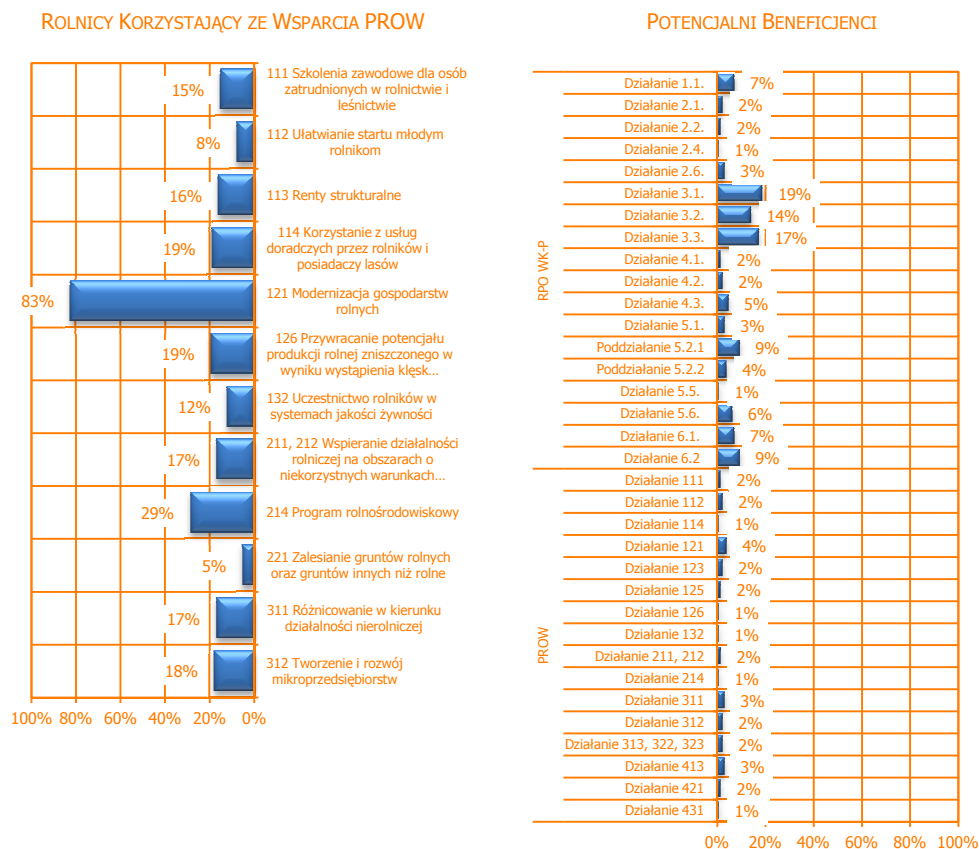
BENEFICJENCI INSTYTUCJONALNI PROW

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 22. Działania / Poddziałania, do których zamierzają składać wnioski beneficjenci / potencjalni beneficjenci.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=210 dla RPO WK-P i n=189 dla beneficjentów instytucjonalnych PROW, n=206 dla rolników i n=128 dla potencjalnych beneficjentów]. Pytanie dotyczyło tylko tych respondentów, którzy zamierzają składać wniosek w przyszłości.

Większość obecnych i połowa potencjalnych beneficjentów zamierza składać projekty na nowe konkursy. Z pewnością beneficjenci mają zdolności finansowe, aby te projekty zrealizować. Działania, które będą najchętniej wybierane pokrywają się w większości z obecnym popytem. To oznacza, że Działania takie jak: 2.4, 2.5, 2.6, 5.5 i 5.6 oraz oś 4 z RPO WK-P nie będą cieszyły się popularnością, co może spowodować trudności w wykorzystaniu alokacji. Podobnie jest z Działaniem 312 z PROW.

3.3.2.3.

Poziom wydatkowania środków z poszczególnych Działań

Jaki jest aktualny poziom wykorzystania dostępnego wsparcia, w podziale na Osi priorytetowe i Działania w ramach obu analizowanych programów – kwoty przyznanych dotacji oraz kwoty wypłacone?

Czy poziom wykorzystania dostępnego wsparcia w ramach poszczególnych Działań jest zgodny z odpowiednimi planami i odpowiada aktualnemu momentowi wdrażania programów?

W kwestii efektywności niezwykle istotny staje się poziom wydatkowania środków z poszczególnych Działań. Zbyt niski poziom może świadczyć o problemach we wdrażaniu zarówno po stronie instytucji, jak i beneficjenta i może stanowić zagrożenie niewykorzystania całej alokacji. Dlatego w niniejszym punkcie skupimy się jedynie na analizie niskiego poziomu wydatkowania.

Tabela 13. Poziom wydatkowania środków z poszczególnych Działań / Poddziałań RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie RPO WK-P	Nazwa działania	Całkowita kwota poniesionych wydatków objętych wnioskiem [mln zł]	Wartość projektów [mln zł]	% wartości całkowitej projektów
1.1.	Infrastruktura drogowa	691,94	1 443,88	48%
2.1.	Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej	90,63	270,89	33%
2.2.	Gospodarka odpadami	4,00	138,33	3%
2.3.	Rozwój infrastruktury w zakresie ochrony powietrza	21,38	127,22	17%
2.4.	Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku	0,01	43,41	0%
2.5.	Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa powodziowego i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska	7,74	8,03	96%
3.1.	Rozwój infrastruktury edukacyjnej	119,00	261,79	45%
3.2.	Rozwój infrastruktury ochrony zdrowia i pomocy społecznej	144,41	227,79	63%
3.3.	Rozwój infrastruktury kultury	33,19	112,55	29%
4.1.	Rozwój infrastruktury ICT	2,20	72,64	3%
4.2.	Rozwój usług i aplikacji dla ludności	20,47	176,29	12%
4.3.	Rozwój komercyjnych e-usług	9,05	19,11	47%
5.1.	Rozwój instytucji otoczenia biznesu	141,85	171,69	83%
5.2.1.	Wsparcie inwestycji mikroprzedsiębiorstw	52,90	52,10	102%
5.2.2.	Wsparcie inwestycji przedsiębiorstw	450,52	654,26	69%
5.3.	Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie dostosowania do wymogów ochrony środowiska	7,92	10,86	73%
5.5.	Promocja i rozwój markowych produktów	16,83	29,67	57%
5.6.	Kompleksowe uzbrojenie terenów pod inwestycje	43,08	139,59	31%
6.1.	Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze	9,01	36,56	25%
6.2.	Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych	67,55	233,15	29%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

BADANIE TERENOWE NIE WYKAZAŁO PROBLEMÓW Z WYDATKOWANIEM ŚRODKÓW

Najniższy poziom wydatkowania występuje w 2 i 4 Osi, szczególnie w Działaniach: 2.2, 2.3, 2.4 oraz 4.1 i 4.2. Analiza wyników badania CATI nie dała podstaw do sądenia, że przyczyny leżą po stronie beneficjentów (opóźnienia w realizacji projektów nie są częstsze w Działaniach o niższym poziomie wydatkowania niż w Działaniach o wyższym poziomie). Podobnie, jednoznacznych powodów nie przedstawiły osoby zajmujące się wdrażaniem RPO WK-P. Dlatego konieczne było dogłębne przeanalizowanie danych z projektów. Rozwiązanie okazuje się proste.

Niski poziom wydatkowania środków jest silnie skorelowany z poziomem zakończonych projektów³⁸, co oznacza, że im mniejsza jest liczba zakończonych projektów w Działaniach, tym mniejszy jest poziom wydatkowania. Jak wykazano w rozdz. 3.2.1 poziom zakończonych projektów zależy od czasu trwania projektów w poszczególnych Działaniach i momentu podpisywania umów. Zatem niski poziom wydatkowania wynika z tego, że projekty albo późno się rozpoczęły, albo długo trwają (albo dwa te czynniki oddziałują jednocześnie), a więc nie jest to sytuacja niepokojąca wymagająca interwencji (problem ten rozwiąże się sam po zakończeniu projektów).

PRZYCYNĄ NISKIEGO
POZIOMU
WYDATKOWANIA
ŚRODKÓW JEST CZAS
REALIZACJI PROJEKTÓW
I MOMENT
PODPISYWANIA UMÓW

Kolejnym powodem niskiego poziomu wydatkowania środków jest **moment podpisywania umów** (również była o tym mowa w rozdz. 3.2.1). Jeżeli stosunkowo niedawno podpisanych zostało wiele umów w danym Działaniu, to siłą rzeczy poziom wydatkowania znacząco się obniży, na pewien okres. Zatem, jak wskazywali rozmówcy podczas wywiadów, jest to tylko kwestia czasu, kiedy poziom wydatkowania wróci do normy. Widać to w Działaniach wdrażanych przez ARiMR:

Tabela 14. Poziom wydatkowania środków z poszczególnych Działań PROW wdrażanych przez ARiMR na obszarach wiejskich.

Działania PROW wdrażane przez ARiMR	Wartość wydanych decyzji	Wartość wniosków o płatność po autoryzacji	% wartości wydanych decyzji
Działania 112 'Ułatwianie startu młodym rolnikom'	99 550 000	85 450 000	86%
Działania 121 'Modernizacja gospodarstw rolnych'	460 711 044	347 248 702	75%
Działania 123 'Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej' ³⁹	1 749 052 373	714 949 369	41%
Działania 126 'Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych'	1 755 616	731 302	42%
Działania 226 'Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych'	0	0	
Działania 311 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej'	44 533 212	23 793 748	53%
Działania 312 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw'	29 730 780	6 490 045	22%
Działania 413-311 'Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju - Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej'	399 950	100 000	25%
Działania 413-312 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw'	100 000	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Zdaniem przedstawicieli ARiMR wszystkie wnioski o płatność są weryfikowane, procedowane i wypłacane w okresie maksymalnie trzech miesięcy od ich złożenia (oczywiście występują nieliczne wyjątki w tym zakresie, ale są one właściwe dla różnych Działań).

Jeszcze inny, specyficzny, ale normalny powód niskiego poziomu kontraktacji, wskazał przedstawiciel UM WK-P. Chodzi o Działanie 125, schemat: 'gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi'. Jest to Działanie zawierające zadania rządowe dotyczące regulacji, odbudowy, modernizacji wałów przeciwpowodziowych. Jest tu możliwe 'finansowanie wyprzedzające' z budżetu państwa.

³⁸ współczynnik korelacji wyniósł 0,71.

³⁹ dane dla całej Polski. Dane dla województwa kujawsko-pomorskiego nie były dostępne.

Tabela 15. Poziom wydatkowania środków z poszczególnych Działań PROW wdrażanych przez UM WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie PROW	Nazwa działania	Całkowita kwota poniesionych wydatków objętych wnioskiem [mln zł]	Wartość projektów [mln zł]	% wartości całkowitej projektów
125	Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	0,47	84,31	0,56%
313_322_323	Odnowa i rozwój wsi	27,43	84,17	32,59%
321	Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	71,89	245,13	29,33%
413-313	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w zakresie odnowy i rozwoju wsi	11,44	30,55	37,45%
413-MP	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju - małe projekty	0,98	1,96	50,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

W związku z tym wnioskodawca, którym jest Zarząd Melioracji realizuje inwestycje i ma środki na realizację inwestycji **na bieżąco** pochodzące z wyprzedzającego finansowania. Stąd wnioski o płatność schodzą nieco później niż w przypadku innych beneficjentów, którym bardziej zależy na szybkim otrzymaniu refundacji poniesionych przez nich kosztów.

3.3.3. Użyteczność Działań RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w rozwiązywaniu problemów obszarów wiejskich

W jakim stopniu problemy zostały rozwiązane, a potrzeby zaspokojone?

W jakim stopniu projekty finansowane w ramach obu programów przyczyniły się do realizacji lokalnych priorytetów rozwoju, w szczególności tych określonych w odpowiednich dokumentach strategicznych lub planistycznych?

Czy w świetle dotychczasowego i deklarowanego poziomu zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem w ramach poszczególnych Działań (konkursów) można wskazać obszary, w których nadal występuje potrzeba wsparcia? Jakiego rodzaju wsparcie i dla jakich typów beneficjentów jest najbardziej potrzebne?

Czy system przyznawania wsparcia w ramach obu programów sprzyja ich wykorzystywaniu dla realizacji lokalnych priorytetów rozwoju? Jeśli występują w tym zakresie problemy i bariery, na czym one polegają i jakie zmiany byłyby potrzebne/przydatne dla ich usunięcia lub zmniejszenia?

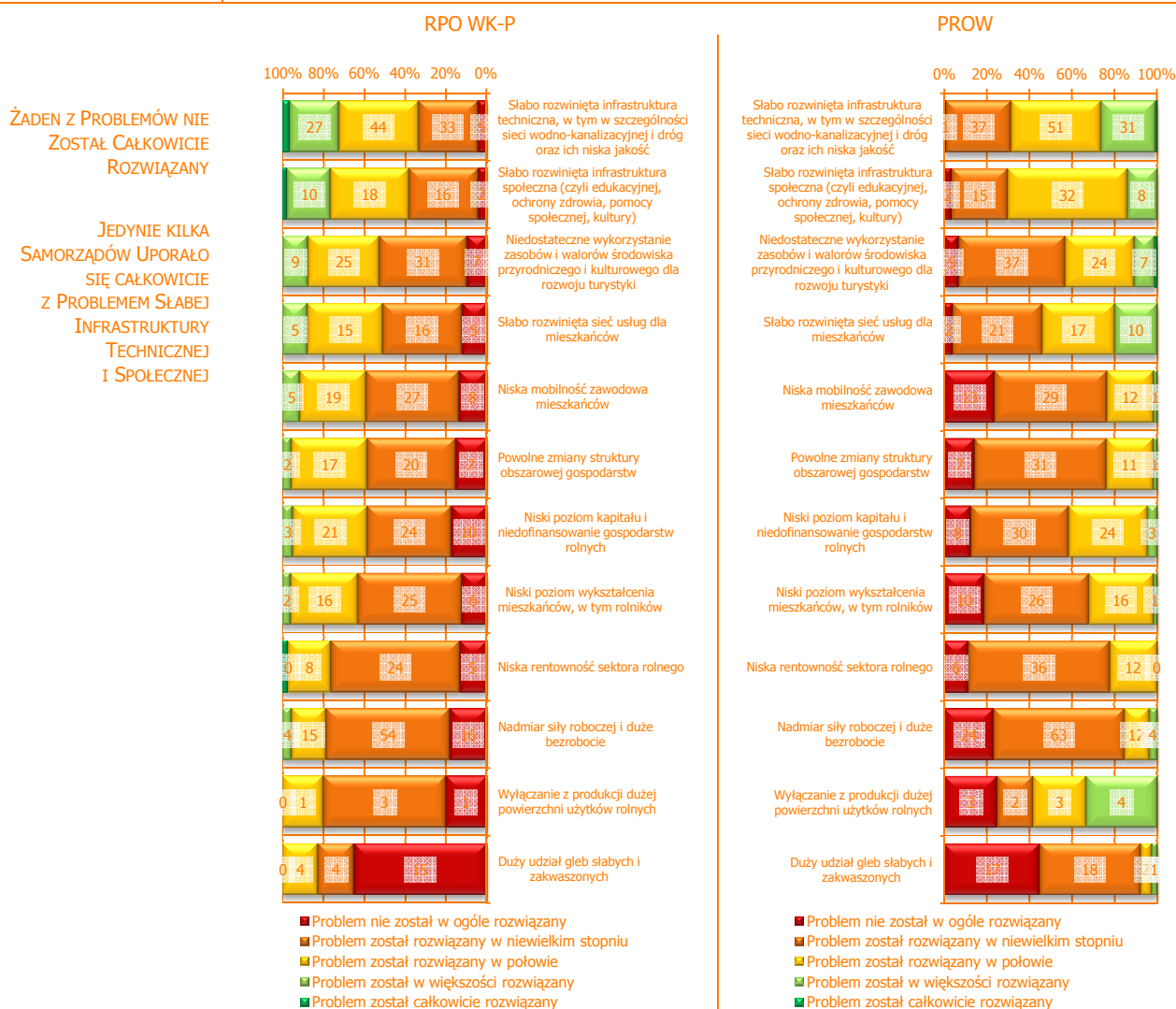
Pierwszym krokiem do zbadania użyteczności wsparcia w rozwiązywaniu problemów obszarów wiejskich, jest określenie poziomu rozwiązania problemów i zaspokojenia potrzeb.

NIEMAL ŻADEN PROBLEM
NIE ZOSTAŁ JAK DOTĄD
ROZWIĄZANY W PEŁNI

Wyniki przedstawia poniższy wykres. Warto zwrócić uwagę, że **żaden problem**, oprócz kilku wskazań na infrastrukturę techniczną i społeczną, **nie został w pełni rozwiązany**. Co więcej, oprócz tych dwóch problemów i dodatkowo problemów słabej sieci usług dla mieszkańców i wyłączania z produkcji dużych powierzchni użytków rolnych (w przypadku beneficjentów PROW), **w większości problemy albo pozostały nadal w całości**, albo rozwiązano je **w niewielkim stopniu**.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 23. Stopień rozwiązania problemów, jakie doświadczają gminy przed rokiem 2007 korzystające z RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=151 dla RPO WK-P i n=162 dla PROW]. Możliwe były wielokrotne odpowiedzi.

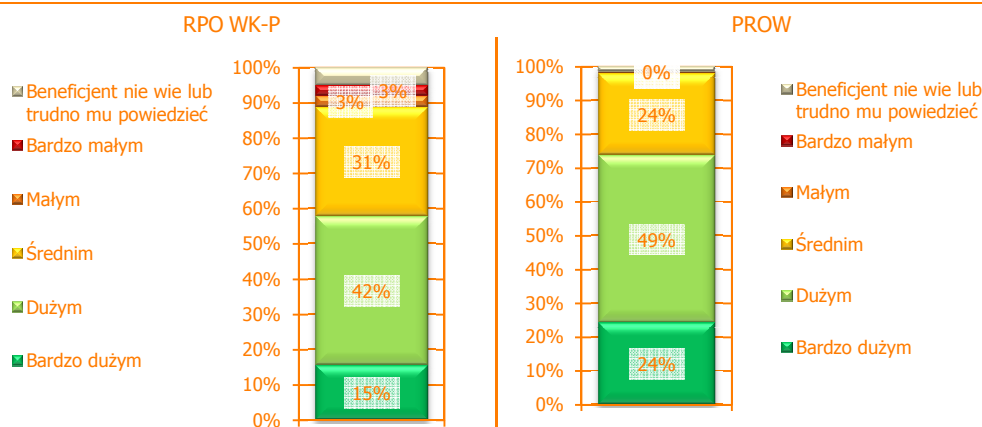
O ile całościowe wyniki nie napawają optymizmem, o tyle nie można tego powiedzieć o problemach dotyczących turystyki. Samorządy stosunkowo dobrze oceniły stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie rozwoju turystyki. Być może dlatego, że rozwiązywały ten problem za pomocą innych środków. Będzie to weryfikowane w kolejnym etapie.

Analiza wykazała, że dotychczasowe działania samorządów nie doprowadziły do rozwiązania ich problemów. Nadal w większości przypadków doskwierają im one w całości lub w przeważającej części. Oznacza to, że kształt wsparcia w kolejnej perspektywie powinien zostać utrzymany, przynajmniej w zakresie tych typów wsparcia, które odpowiada potrzebom rozwojowym. Z drugiej strony warto zastanowić się nad lepszym dopasowaniem wsparcia i większą jego efektywnością.

To oznacza, że należy zweryfikować przydatność do realizacji priorytetów rozwojowych i zaspokajania potrzeb poszczególnych Działów RPO WK-P i PROW. Zapytano o to beneficjentów tych Programów.

Wykres 24. Stopień, w jakim wsparcie dostępne w ramach RPO WK-P i PROW odpowiada lokalnym priorytetom rozwojowym określonym w odpowiednich dokumentach na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=213 dla RPO WK-P i n=194 dla PROW].

WSPARCIE Z PROW
BENEFICJENCI UZNALI ZA
BARDZIEJ DOPASOWANE
DO PRIORYTETÓW
ROZWOJOWYCH GMIN

Praktycznie tylko **niewielki odsetek** respondentów stwierdził, że wsparcie z RPO WK-P w bardzo małym, albo **małym stopniu odpowiada lokalnym priorytetom** rozwojowym określonym w odpowiednich dokumentach. Widać również, że wsparcie w ramach PROW w większym stopniu realizuje te priorytety. Żaden beneficjent tego Programu nie miał negatywnego zdania na ten temat.

Szukając **przyczyn** takiej oceny obu Programów, należy po pierwsze zejść do **poziomu Działów** i zweryfikować, które Działania zdaniem beneficjentów najlepiej wpisują się w priorytety rozwojowe, a które najslabiej. Po drugie, warto wrócić do rozdz. 3.2 i przeanalizować skalę i zakres wsparcia w ramach PROW. Nie bez znaczenia jest tutaj przeważająca liczba i różnorodność projektów realizowana w gminach dzięki PROW.

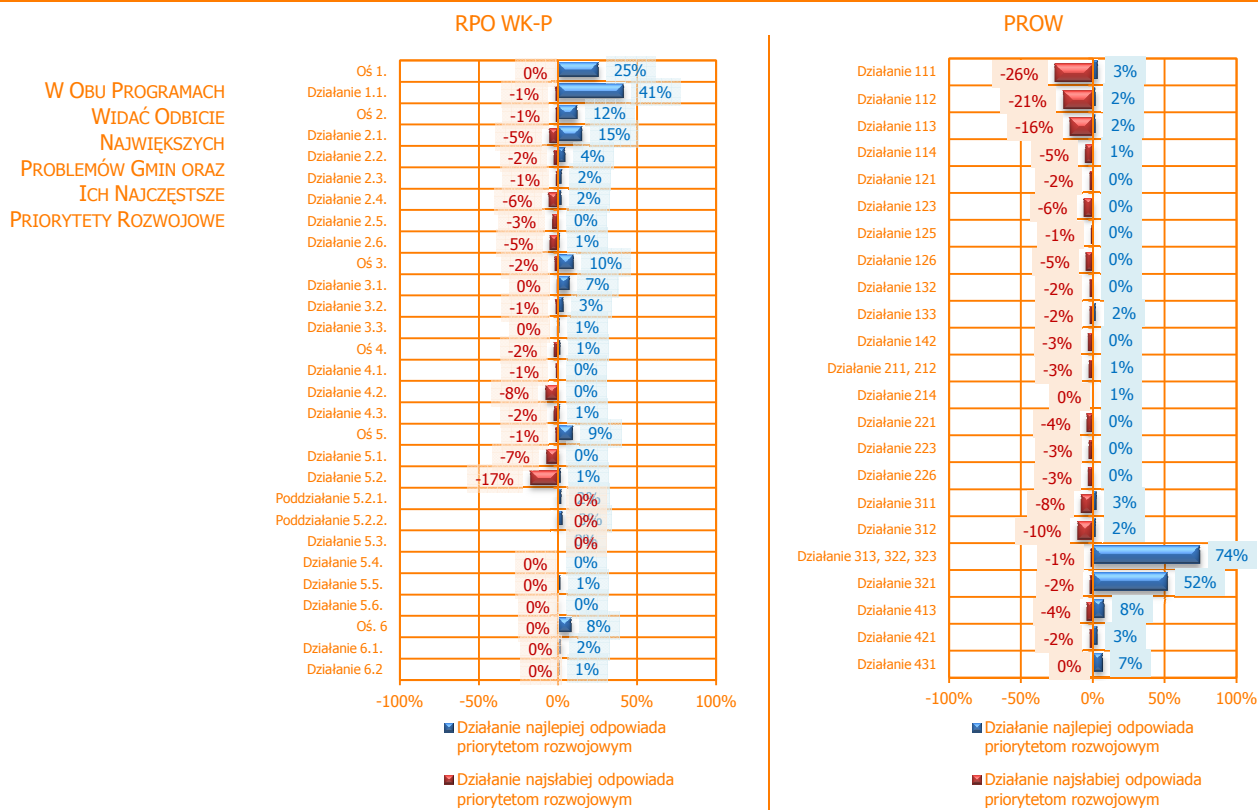
NAJBARDZIEJ
DOPASOWANA DO
POTRZEB JEST ODNOWA
I ROZWÓJ WSI ORAZ
PODSTAWOWA
INFRASTRUKTURA

Największe dopasowanie wsparcia można zauważyć w Działaniach **313_322_323** ('Odnowa i rozwój wsi') oraz **321** ('Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej'). Pierwsze z nich odpowiada priorytetom trzech na czterech beneficjentów, natomiast drugie – co drugiemu.

Z drugiej strony, są to jedyne Działania, które odpowiadają tym priorytetom w jakiegokolwiek sposób (nie licząc osi 4. Leader, która częściowo pokrywa się tematycznie z ww. Działaniami). Widać natomiast wiele wskazań na Działania, które **w najmniej sposób wpływają na priorytety rozwojowe**. Są to Działania skierowane do rolników: 111 ('Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie'), 112 ('Ułatwianie startu młodym rolnikom'), 113 ('Renty strukturalne'), a także w mniejszym stopniu Działania skierowane do przedsiębiorców: 312 ('Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw') i 311 ('Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej').

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 25. Stopień, w jakim wsparcie dostępne w ramach poszczególnych Działań RPO WK-P i PROW odpowiada lokalnym priorytetom rozwojowym określonym w odpowiednich dokumentach na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=213 dla RPO WK-P i n=194 dla PROW]. Dla kontrastu wartościami ujemnymi oznaczono Działania najslabiej odpowiadające priorytetom rozwojowym (w rzeczywistości są to również wskazania grupy beneficjentów).

Takie wyniki mogą dziwić, ponieważ **rozwój gospodarczy**, a w nim tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości, a także **restrukturyzacja rolnictwa** bardzo **często pojawiały się** w priorytetach rozwojowych. Również często wskazywano na niski poziom wykształcenia mieszkańców, w tym rolników. Są to ważne działania z punktu widzenia rozwoju gmin. Dlatego wydaje się bardzo prawdopodobne, że beneficjenci potraktowali inne grupy beneficjentów jak konkurentów, albo nie do końca znali swoje priorytety rozwojowe. Może to być również spowodowane faktem, że oceny negatywne dali akurat ci beneficjenci, którzy nie posiadali w swoich strategiach takich priorytetów.

Podobny mechanizm wystąpił w **RPO WK-P**. Tu również w największym stopniu beneficjenci wskazali na Działania wspierające najczęściej pojawiające się priorytety rozwojowe, a więc **infrastrukturę techniczną**, w tym **drogi** i **sieć wodno-kanalizacyjną**, a także **infrastrukturę edukacyjną**.

W przypadku wskazań RPO WK-P możemy odnaleźć dowód na to, że **im większe środki są przeznaczone na dane Działanie, tym bardziej odpowiada ono priorytetom rozwojowym** – pod warunkiem, że dość często pojawiają się one w strategiach. Dodatkowo, im więcej projektów jest realizowanych w danym Działaniu, tym efekt większy. Widać to po ocenie infrastruktury drogowej, która uzyskała 41% wskazań, natomiast w priorytetach rozwojowych była wskazywana w 83%

DZIAŁANIA RPO WK-P
NAJBARDZIEJ
ODPOWIADAJĄCE
PRIORYTETOM DOT.
INFRASTRUKTURY
TECHNICZNEJ

JAKO NIETRAFNE
OCENIONO
W NAJWIĘKSZYM
STOPNIU DZIAŁANIA DOT.
SPOŁECZEŃSTWA
INFORMACYJNEGO, W TYM
E-USŁUGI DLA LUDNOŚCI

dokumentów. Z kolei infrastruktura kanalizacyjna – pojawiająca się aż w 90% strategii (por. Wykres 17. Analiza występowania priorytetów rozwojowych w dokumentach strategicznych gmin) uzyskała jedynie 15% wskazań trafności w ramach Działania 2.1 (choć trzeba pamiętać, że w tym Działaniu występuje łącznie z infrastrukturą wodociagową). Warto tu przypomnieć, że na obszarach wiejskich niemal połowę środków z całego RPO WK-P przeznaczono właśnie na infrastrukturę drogową (por. rozdz. 3.2). Kolejny przykład to projekty infrastruktury turystycznej, których realizuje się jedynie 10. Stąd najprawdopodobniej najlepsze dopasowanie całej Osi 6 oceniło tylko 8% beneficjentów, a poszczególnych Działań – jeszcze mniejszy odsetek. Warto przypomnieć, że turystyka była wskazywana przez niemal połowę beneficjentów jako problem do rozwiązania na początku okresu wdrażania, a także w połowie strategii występuje jako priorytet rozwojowy.

Podobnie jak w PROW, beneficjenci najgorzej ocenili Oś 5 skierowaną do przedsiębiorców, najprawdopodobniej z tych samych powodów.

Jednakże znamienne jest **niskie ocenienie całej Osi 4** dotyczącej społeczeństwa informacyjnego, a szczególnie Działanie 4.2 ('Rozwój usług i aplikacji dla ludności'). W ramach tego Działania przewidziano budowę tematycznych systemów informacyjnych, platform e-usług np. z zakresu: nauki, zdrowia, turystyki, bezpieczeństwa obywateli, ochrony środowiska, kultury, administracji, gospodarki oraz unifikacji systemów wymiany informacji oraz e-obiegu dokumentów. W tym Działaniu założono **budowę platform edukacyjnych** ICT wspomagających system edukacji poprzez wykorzystanie nowoczesnych narzędzi nauczania. Te narzędzia rozwiązywania problemów skrytykowano w rozdz. 3.1, zatem ich **nieskuteczność została potwierdzona** przez samych beneficjentów.

Analiza wykazała, że bardziej dopasowany do potrzeb beneficjentów obszarów wiejskich jest PROW niż RPO WK-P. Wynika to z większej i bardziej różnorodnej liczby projektów realizowanych na terenie gmin. RPO WK-P oferuje większe wsparcie jednostkowe, ale jest ono punktowe, stąd jego oddziaływanie oceniane jest przez samorządy gorzej. Ocena trafności Działań zależy od środków przeznaczonych na ich realizację.

Z pewnością można powiedzieć, że samorządy nie są jeszcze gotowe na realizację idei społeczeństwa informacyjnego. Te kwestie pojawiają się dość rzadko jako priorytety rozwoju w dokumentach strategicznych, a także są oceniane bardzo nisko jeżeli chodzi o trafność Działań z tego zakresu. Z drugiej strony mieszkańcy radzą sobie z dostępem do Internetu samodzielnie (por. rozdz. 3.4.1).

STUDIUM PRZYPADKU

DĘBOWA ŁĄKA
GÓRZNO
JANOWIEC WIELKOPOLSKI
RADZIEJÓW
TUCHOŁA

Jaka jest charakterystyka gmin, do których skierowane zostało największe wsparcie oraz ich sytuacji społeczno-gospodarczej w kontekście średnich wartości odpowiednich wskaźników dla obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego?

Pytanie, na które chcemy odpowiedzieć w tym studium przypadku jest niezwykle cenne. Taka wiedza umożliwiłaby w pewnym sensie przewidywanie, jakie środki w przyszłości zostaną zaabsorbowane przez poszczególne obszary o zadanej charakterystyce społeczno-gospodarczej. Umożliwiłaby również wskazanie tych obszarów, na które wsparcie ma największy wpływ.

Aby odpowiedzieć na to pytanie, przygotowano zestawienia (rankingi) wszystkich gmin objętych badaniem we wszystkich cechach opisanych w rozdziale 3.1 i pogrupowanych w sześciu obszarach. Zestawienia przygotowano dla roku 2007 jako roku bazowego, w którym gminy rozpoczynają staranie się o środki.

Zestawienia porównano z wielkością wsparcia uzyskanego z analizowanych Działań obu Programów łącznie, RPO WK-P i PROW w części instytucjonalnej i w części indywidualnej. Wielkość wsparcia odniesiono na 1 mieszkańca, bowiem rankingi są względne (re-skalowane).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Uzyskane wyniki niestety nie są pomyślne. W żadnym wypadku nie uzyskano istotnych statystycznie zależności. Generalnie w pewnym stopniu zarysowują się trzy prawidłowości:

1. Wsparcie jednostkowe z PROW dla osób indywidualnych jest większe tam, gdzie słabszy jest potencjał rozwojowy, struktury gospodarcze oraz gorsza jest sytuacja demograficzna:
  - ⇒ wyższe wsparcie pojawia się w gminach, w których wsie są mniejsze, liczba mieszkańców przypadająca na jedną miejscowość wiejską jest mniejsza, mniejsza jest też aktywność budowlana,
  - ⇒ pojawia się również tam, gdzie są mniejsze dochody budżetu gminy z tytułu udziału w dochodach budżetu państwa, mniejsza jest liczba pracujących w podstawowym miejscu pracy w relacji do ludności w wieku produkcyjnym,
  - ⇒ jest wyższe tam, gdzie saldo migracji jest większe, a przyrost rzeczywisty – mniejszy,
  - ⇒ a także tam, gdzie mniejszy odsetek ludzi korzysta z kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków.
2. Wsparcie jednostkowe z PROW dla instytucji jest większe w tych gminach, w których słabszy jest potencjał rozwojowy i struktury gospodarcze.
  - ⇒ wyższe wsparcie pojawia się często w gminach, w których dochód budżetu z tytułu udziału w dochodach budżetu państwa jest mniejszy,
  - ⇒ jest wyższe tam, gdzie saldo migracji jest większe, a przyrost rzeczywisty – mniejszy,
3. Wsparcie jednostkowe z RPO WK-P jest większe tam z kolei, gdzie lepsza jest sytuacja demograficzna.
  - ⇒ wyższe wsparcie wystąpiło częściej w gminach o młodszych społecznościach, gdzie relacja dzieci – starzy jest lepsza, ogólny wskaźnik starości na niższym poziomie, a przyrost naturalny – wyższy,
  - ⇒ wyższe wsparcie częściej można zauważyć w gminach, w których wyższy jest wskaźnik liczby pracujących (por. wsparcie dla przedsiębiorców),
  - ⇒ wsparcie jest większe również w gminach, w których średnia powierzchnia miejscowości jest większa.

Na zakończenie przeanalizowano w tym względzie pięć gmin wybranych do studiów przypadku: Dębowa Łąka, Górzno, Janowiec Wielkopolski, Radziejów, Tuchola. Generalnie wpisują się one w powyższe trendy. Nawet gmina Dębowa Łąka, która uzyskała największe wsparcie jednostkowe z całego województwa (po gminie Solec Kujawski), głównie za sprawą wysokiego wsparcia uzyskanego z PROW, pasuje charakterystyką do gmin o niskich dochodach z budżetu państwa, małych miejscowościach, dużym saldzie migracji wewnętrznych i bardzo małej aktywności budowlanej.

Podsumowując, można powiedzieć, że powyższa analiza trafności wsparcia, dotychczasowego i deklarowanego poziomu zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem w ramach poszczególnych Działań (konkursów) wykazała, że **nadal istnieją obszary wymagające wsparcia**. Takie obszary występują nie tylko tematycznie, ale również przestrzennie – pod kątem równomiernego rozwoju. W ramach Urzędu Marszałkowskiego zaczął powstawać dokument 'Wojewódzka polityka spójności', w którym będzie się wskazywać obszary wymagające wsparcia. Mowa jest w nim o konieczności wsparcia obszaru metropolitalnego⁴⁰, retencji na obszarze Kujaw (z powodu niedoborów wody), turystyki na wielu obszarach (szczególnie w okolicy Borów Tucholskich, ale nie tylko), aktywizacji subregionu włocławskiego itp.

Analizując wsparcie, które zostało skierowane na obszary wiejskie, w wielu przypadkach możemy mówić o znaczących środkach finansowych (np. na drogi przeznaczono najwięcej, bo aż 837 mln zł), które jednakże nie zaspokajają potrzeb samorządów w tym zakresie (choć w porównaniu z innymi obszarami wsparcia widoczna jest lepsza ocena), tak samo jak oczekiwań mieszkańców. Podsumowuje to trafnie jeden z rozmówców wywiadu indywidualnego:

⁴⁰ ze względu na obszar miejski, ten punkt nie będzie dotyczył niniejszego badania.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

na początku [...] mieliśmy w RPO do dyspozycji ponad 950 milionów euro, a gminy złożyły zapotrzebowanie na dwa razy tyle... [...] wiemy doskonale, że gdyby tych środków było dwa razy więcej, to jeszcze i one zostałyby wchłonięte, chociaż mamy problem z możliwościami absorpcyjnymi, ponieważ powoli zaczyna beneficjentom brakować środków własnych.

Analiza wsparcia na poziomie gminnym oraz w ramach studiów przypadku wykazała, że wsparcie jest w mocnym stopniu rozproszone. Mnogość tematów, liczba potencjalnych beneficjentów pokazuje, że nie jest możliwe wsparcie każdego podmiotu w województwie, a nawet jeśli byłoby możliwe – to każdy dostałby niewiele.

Pokazują to liczby. Obecnie z wybranych do analizy Działań obu Programów korzysta 7 549⁴¹ beneficjentów, co w połączeniu z przekazanym wsparciem w wysokości 2,392 mld zł oznacza, że każdy beneficjent otrzymał średnio ok. 317 tys. zł. Gdyby środki zostały przekazane wszystkim potencjalnym beneficjentom w województwie, każdy otrzymałby jedynie 16 tys. zł⁴², a więc blisko 20-krotnie mniej.

Dlatego w planowaniu przyszłego wsparcia należy wprowadzić zasadę koncentracji środków na kilku kluczowych dziedzinach rozwoju wynikającą z wojewódzkiej polityki rozwoju i wpisujących się w nią – polityk lokalnych.

W NOWYM OKRESIE
ŁATWIEJ BĘDZIE
WPROWADZIĆ ZASADĘ
KONCENTRACJI

Siłą rzeczy w obecnym okresie mieliśmy do czynienia z tak ogromnymi potrzebami, że trudno było wspierać obszary rozwojowe nie zapewniając podstawowych usług w gminach, jak np. wodociąg, czy gazociąg. Pokazuje to przykład infrastruktury ICT lub przygotowanie terenów inwestycyjnych, które dla samorządów były mniej ważne niż np. drogi.

KONCENTRACJA
ŚRODKÓW NIE JEST
DECYZJĄ ŁATWĄ

Koncentracja jest niezwykle trudna do wdrożenia i wiąże się z pojawieniem się oporów społecznych i walki o środki. Stąd konieczne jest wcześniejsze przygotowanie samorządów i innych podmiotów oraz ich edukacja dotycząca celów i efektów takich działań. Po drugie, edukacja musi dotyczyć rzeczywistego i praktycznego oparcia myślenia strategicznego o prawdziwe potrzeby, a nie możliwości finansowe, jakie pojawiają się z programów unijnych. Takie podejście powoduje, że realizuje się inwestycje ad hoc, które są szumnie przyjmowane przez społeczeństwo (np. Aquapark lub basen), ale nie przyczyniają się do rozwoju gminy, a co więcej – powodują wzrost kosztów utrzymania i dodatkowe obciążenia dla budżetów gmin lub powiatów.

KONCENTRACJĘ ŚRODKÓW
MOŻNA PRZEPROWADZIĆ
W DWOJAKI SPOSÓB

Koncentrację środków można przeprowadzić albo poprzez wyłączenie pewnych obszarów, tematów z możliwości wsparcia, albo poprzez utrudnienie / ułatwienie dostępu do wsparcia podmiotom, na których nam nie zależy / zależy. Pewne rozwiązania w tym zakresie zostaną zaproponowane w rozdziale 3.4.2.

⁴¹ wielkość ta jest wielkością szacunkową, zawyżoną, ponieważ w przypadku PROW nie były dostępne dane o wnioskodawcach, a jedynie o liczbie projektów, stąd w przypadku PROW 1 beneficjent = 1 projekt.

⁴² wszystkich potencjalnych beneficjentów jest ok. 146 tys. podmiotów.

3.3.4.

Efekty finansowe wsparcia oferowanego w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w kontekście rozwiązywania problemów obszarów wiejskich

3.3.4.1.

Efekt zdarzenia niezależnego (deadweight)

Czy realizowane projekty mogłyby być zrealizowane bez udziału środków europejskich? W jakim zakresie? W jakim czasie (efekt zdarzenia niezależnego)? Z jakich źródeł zostałyby sfinansowane te projekty?

Efekt *deadweight*⁴³ jest jednym z istotniejszych elementów współwystępujących przy różnych interwencjach.

Efekt zdarzenia niezależnego wynika najczęściej z nieadekwatnych mechanizmów realizacji programu, które nie są poprawnie ukierunkowane na zakładanych projektodawców – beneficjentów (tych, którzy posiadają wystarczające środki finansowe i potrzebę realizacji działań objętych danym programem i w konsekwencji wpisujących się w dany projekt). Jednakże dla wielu rodzajów interwencji współfinansowanych z funduszy europejskich – w szczególności inwestycyjnych – **efekt ten jest nieunikniony, ponieważ projektodawcy (beneficjenci) muszą być chociaż w części gotowi zrealizować projekt inwestycyjny, który jest przedmiotem wsparcia.**⁴⁴

Dlatego ważne jest zidentyfikowanie stopnia, w jakim efekt ten występuje oraz zakresu, w jakim projekt odpowiada potrzebom jego grupy docelowej. Beneficjentów RPO WK-P i PROW zapytano, czy zrealizowaliby projekt, gdyby nie dofinansowanie. Jeżeli zrealizowaliby, pytanie dotyczyło tego, w jakim czasie zrealizowaliby ten projekt, a także w jakim zakresie projekt byłby zrealizowany.

Zdaniem więcej niż połowy beneficjentów w przypadku braku uzyskania dofinansowania w ramach analizowanego Programu ich **projekt nie mógłby być zrealizowany**, a niespełna 5-9% nie miało na ten temat wyrobionej opinii. Z kolei aż **40% beneficjentów RPO WK-P i 32% beneficjentów PROW** stwierdziło, że ich projekt zostałby zrealizowany nawet mimo braku dofinansowania z Programu

Największy efekt występuje w Działaniach Osi 2, szczególnie w Działaniu 2.2 ('Gospodarka odpadami') oraz w Działaniu 321 ('Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej') PROW. Najmniejszy efekt wystąpił w kolei w Działaniu 431 ('Funkcjonowanie lokalnych grup działania'), w którym najmniej było alternatyw. Szczegóły przedstawiają poniższe wykresy:

EFEKT ZDARZENIA
NIEZALEŻNEGO JEST
BARDZO ZNACZĄCY,
SZCZEGÓLNIE
W RPO WK-P

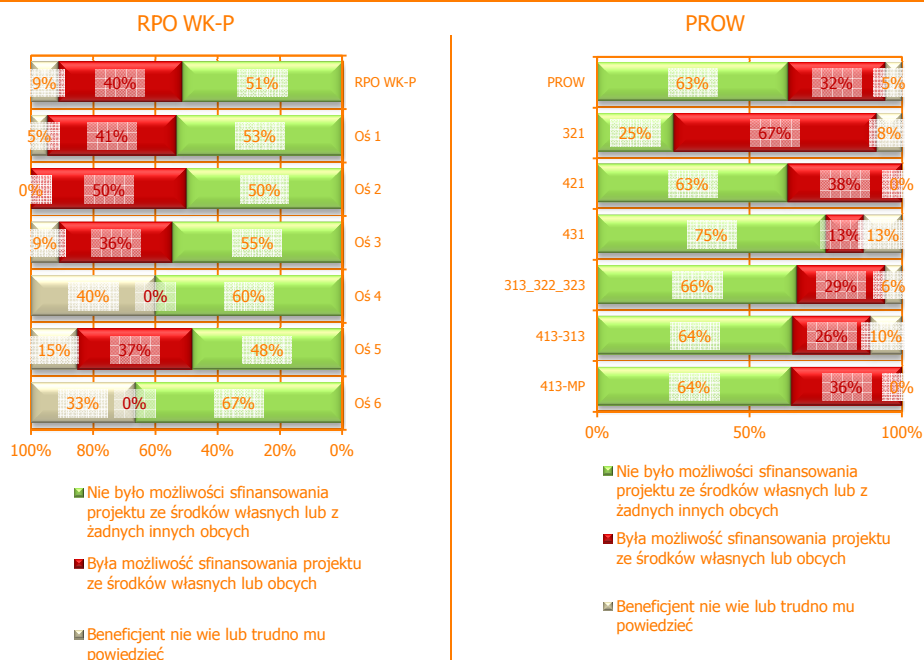
⁴³ Polega on na tym, że efekty, jakie pojawiły się po zrealizowaniu projektu, zostałyby osiągnięte nawet wówczas, gdyby na danym obszarze lub w danej grupie docelowej nie były realizowane projekty. To stopień, w jakim działania wystąpiłyby niezależnie od projektu (stąd polska nazwa efektu: zdarzenia niezależnego), ponieważ projektodawcy posiadają środki finansowe i potrzebę realizacji działań bez względu na dostępność środków europejskich.

⁴⁴ Pylak K., *Podręcznik ewaluacji efektów projektów infrastrukturalnych. Czy Twój projekt przyniósł oczekiwane korzyści?*, PSDB sp. z o.o. na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009, s. 31.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Wykres 26. Wielkość efektu zdarzenia niezależnego w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działan PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=249 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

WSKAZANO WIELE
ALTERNATYWNYCH
ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA
DLA RPO WK-P I PROW

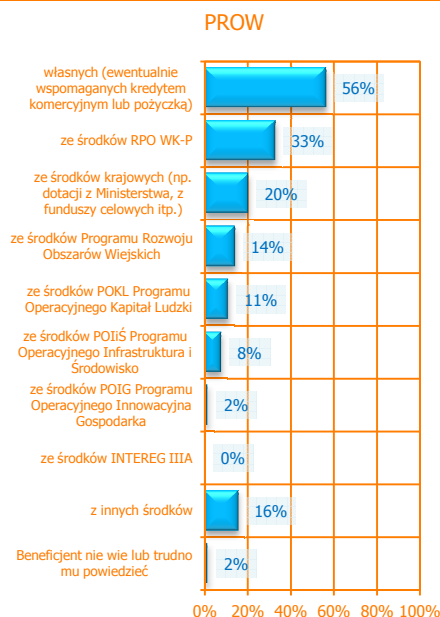
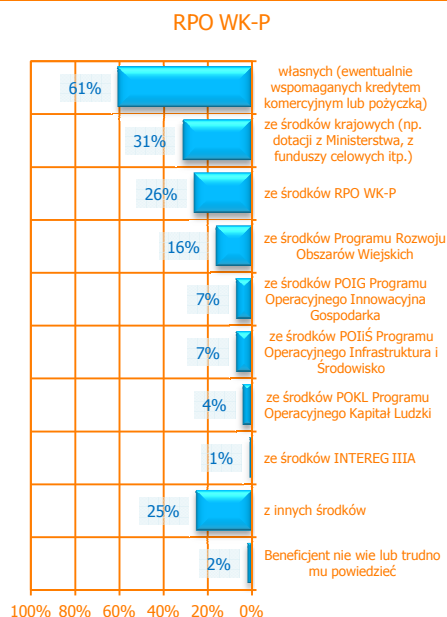
Jako alternatywne źródła finansowania projektów w ramach RPO WK-P wskazywano: dla Działania 1.1 – Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych, fundusz wsparcia. W przypadku Osi 2 wskazywano PROW, Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, POIiŚ. W przypadku Osi 3 – środki Ministerstwa Edukacji Narodowej, środki PFRON. W przypadku Osi 5 – wskazywano na środki innych Działan tej Osi, PROW, kredyty hipoteczne, leasing.

CZĘŚCIOWO ŹRÓDŁA TE
NAKLADAŁY SIĘ
WZAJEMNIE

Jako alternatywne źródła finansowania projektów w ramach PROW wskazywano: dla Działania 321: Działanie 'Odnowa i rozwój wsi', Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w przypadku Działania 313_322_323 wskazywano: RPO, fundusz wsparcia, Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Oś 4 'Leader', podobnie wskazywano w przypadku Działania 413-313 i małych projektów. Natomiast w przypadku Działania 421 najczęściej wskazywano na POKL.

Jednakże najczęściej wskazywano środki własne oraz wzajemnie RPO WK-P i PROW. Częstość wskazywania poszczególnych źródeł przedstawiają poniższe wykresy:

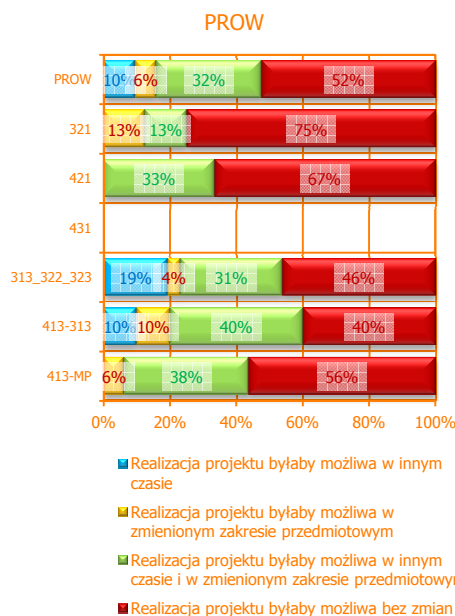
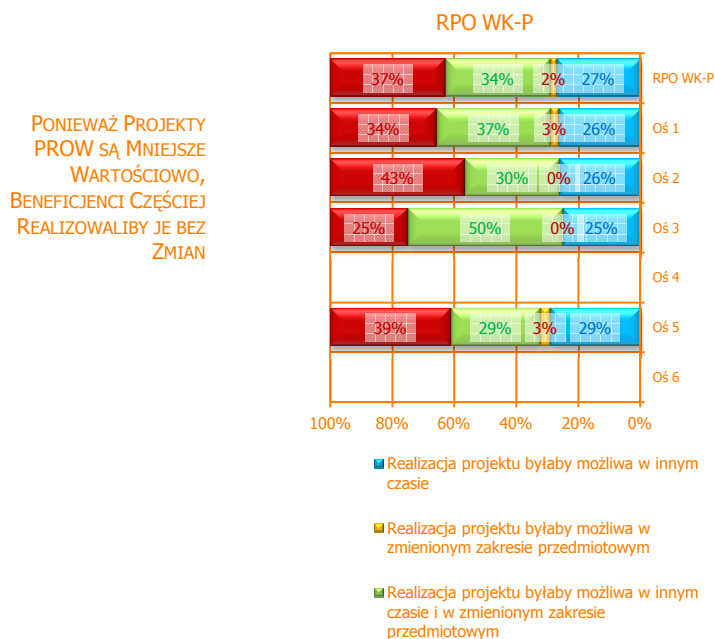
GDYBY BENEFICJENCI NIE
OTRZYMALI
DOFINANSOWANIA,
NAJCZĘŚCIEJ
FINANSOWALIBY
REALIZACJĘ PROJEKTÓW
ZE ŚRODKÓW WŁASNYCH

Wykres 27. Alternatywne źródła finansowania projektów realizowanych w ramach RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=100 dla RPO WK-P i n=63 dla PROW]. Pytanie dotyczyło tylko tych beneficjentów, którzy stwierdzili wystąpienie zdarzenia niezależnego.

Ważna jest jednak możliwa skala realizacji projektu z innych źródeł:

Wykres 28. Skala realizacji projektu z alternatywnych źródeł w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działów PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=100 dla RPO WK-P i n=63 dla PROW]. Pytanie dotyczyło tylko tych beneficjentów, którzy stwierdzili wystąpienie zdarzenia niezależnego. Dla Osi 4 i 6 RPO WK-P oraz Działu 431 PROW nie wystąpiły takie przypadki.

BENEFICJENCI MOGLIBY
ZREALIZOWAĆ SVOJE
PROJEKTY CZĘŚĆO
DOPIERO ZA 1-2 LATA,
ALBO W ZMIENIONYM
O 50% ZAKRESIE
RZECZOWYM PROJEKTU

Najgorszy efekt deadweight jest wtedy, gdy **projekt z innego źródła można zrealizować w pełni bez zmian** (chyba, że zmian na lepsze). Okazuje się, że częściej ma to miejsce w przypadku PROW. Wynika to z mniejszej wartości jednostkowej projektu i większych możliwości sfinansowania projektów z własnych zasobów. Tym bardziej, że jak pokazuje wykres 27, beneficjenci RPO WK-P musieliby dłużej czekać na realizację projektu, a dodatkowo, realizowaliby projekt w innym zakresie.

Wydłużenie w czasie projektów w większości przypadków wyniosłoby od 1 do 2 lat. Jeżeli beneficjent zrealizowałby projekt w innym zakresie – w 72% przypadków byłoby to zmniejszenie zakresu projektu realizowanego w RPO WK-P i w 63% - w PROW. Okazuje się, że w pozostałych przypadkach beneficjenci zrealizowaliby projekty w większym zakresie (być może musiałyby go dopasować do szerszych ram innych programów, albo mogłyby połączyć kilka projektów). Generalnie, najczęściej zarówno w przypadku zwiększenia, jak i zmniejszenia zakresu projektu RPO WK-P / PROW zmiana wyniosłaby **ok. 50%**.

W projektach realizowanych na obszarach wiejskich można zauważyć znaczący poziom efektu zdarzenia niezależnego. Aż 40% beneficjentów RPO WK-P i 32% beneficjentów PROW mogłoby realizować swoje projekty bez wsparcia. Głównie finansowaliby je ze środków własnych, ale beneficjenci RPO WK-P musieliby w większej liczbie przypadków czekać 1-2 lata na realizację, albo realizować projekty w o połowę mniejszym zakresie.

Warto na zakończenie podkreślić, że efekt zdarzenia niezależnego oparty na finansowaniu projektów ze środków własnych nie jest negatywny. Oznacza bowiem, że beneficjent nie będzie realizował kolejnych inwestycji, tylko środki przeznaczone na nie wykorzystałby przy realizacji tego projektu. Można zatem stwierdzić, że z dużym prawdopodobieństwem dzięki wsparciu przyspiesza i poszerza swój rozwój. Ale jednocześnie ogranicza realizację kolejnych inwestycji w najbliższej perspektywie.

3.3.4.2.

Efekt dodatkowości

Jakie środki publiczne zostały zmobilizowane przez środki pomocowe (efekt dodatkowości)?

Zgodnie z **zasadą dodatkowości** (z ang. *additionality* – jedną z zasad funkcjonowania funduszy strukturalnych UE) wysiłki rządu dla rozwoju gospodarczego i społecznego nie mogą być zastąpione wsparciem z funduszy unijnych. Innymi słowy, finansowanie własne/wydatki kraju – beneficjenta pozostają, globalnie, przynajmniej na poziomie sprzed pomocy z funduszy strukturalnych. Zasada ta jest stosowana na poziomie krajowym w ramach kontroli finansowej.⁴⁵

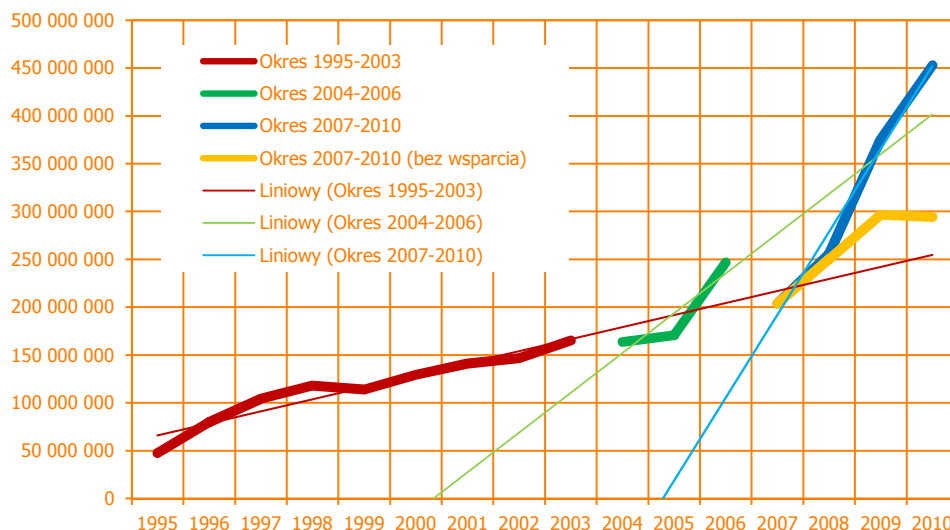

W okresie 2007-2010 wkład samorządów gminnych do projektów wyniósł ponad 433 mln zł. Oznacza to, że każda złotówka wkładu wspólnotowego pociągnęła za sobą 0,18 zł inwestycji gminnych (średnio na oba Programy). Uzyskamy wtedy efekt dodatkowości brutto.

Nie oznacza to jednak, że zasada dodatkowości została spełniona. Efekt ten należy potwierdzić porównując trend wydatków inwestycyjnych JST z okresu 1995-2010 liczonych wraz z wydatkami inwestycyjnymi na realizację projektów RPO WK-P i PROW do trendu wydatków inwestycyjnych w tym okresie liczonych bez wydatków na

⁴⁵ http://www.ewaluacja.gov.pl/Sloownik/Strony/sloownik_zasada_dodatkowosci.aspx

projekty z RPO WK-P i PROW na tle trendu wydatków z okresu 1995-2003. Wówczas uzyskamy informację o faktycznym poziomie analizowanego efektu (**efekt dodatkowości netto**).

Wykres 29. Wydatki inwestycyjne gmin z obszarów wiejskich w okresach 1995-2003, 2004-2006 i 2007-2010 wraz z odniesieniem do wielkości wkładu gmin w projekty realizowane z RPO WK-P i PROW.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13 oraz OFSA PROW. Stan na 31 lipca 2011). Dane statystyczne z BDL GUS.

Powyższy wykres pokazuje, że trendy w trzech badanych okresach coraz bardziej nachylały się do pionu, co oznacza, że gminy w każdym okresie coraz więcej inwestowały. To jest pierwsza przesłanka do tego, aby stwierdzić, że zasada dodatkowości została zachowana. Druga przesłanka dotyczy trendu 'z' i 'bez wsparcia' z Programów. Wielkości bez wsparcia zostały przedstawione na wykresie w kolorze żółtopomarańczowym. Ponieważ nie przecinają one trendu z okresu 1995-2003 można powiedzieć, że **zasada dodatkowości jest spełniona**.

Zasada dodatkowości w projektach realizowanych na obszarach wiejskich w ramach wybranych Działań badanych Programów jest spełniona.

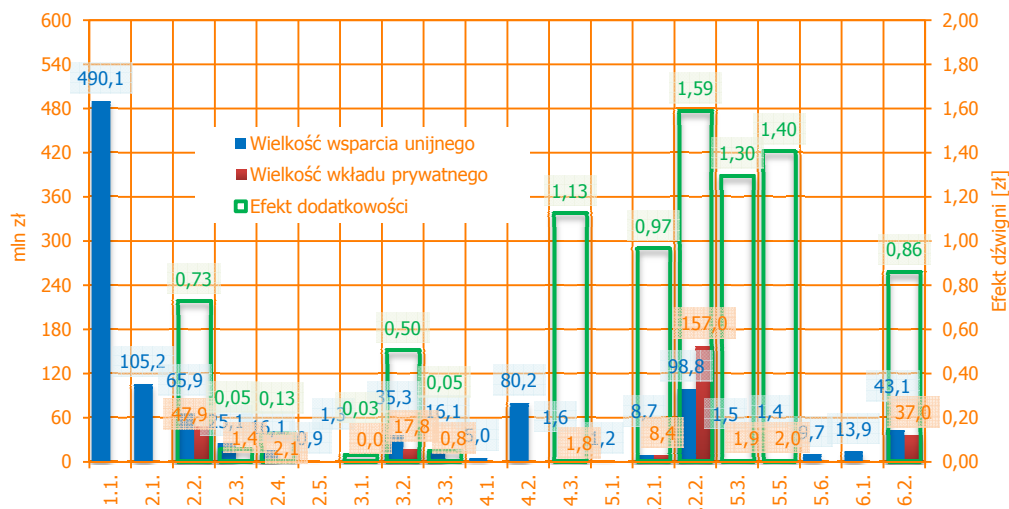

3.3.4.3.

Efekt dźwigni

Jakie środki prywatne zostały zmobilizowane przez środki pomocowe (efekt dźwigni)?

Efekt dźwigni (z ang. *leverage effect*) jest efektem występującym wówczas, kiedy interwencja publiczna skłania beneficjentów bezpośrednich do wydatków prywatnych na cele interwencji. W sytuacjach gdy interwencja publiczna wspiera inwestycje prywatne, efekty dźwigni są proporcjonalne do wielkości wydatków prywatnych beneficjentów.⁴⁶

Wykres 30. Wielkość efektu dźwigni w projektach RPO WK-P.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Efekt dźwigni wystąpił jedynie w kilku Działaniach. Przede wszystkim największy efekt występuje w Osi 5, szczególnie w Działaniach 5.2.2, 5.3 i 5.5. W tych przypadkach 1 zł wsparcia unijnego pobudza inwestycje w wielkości ponad 1 zł ze środków prywatnych (dokładnie jest to 1,59 zł w Działaniu 5.2.2, 1,40 zł w Działaniu 5.5 i 1,30 zł w Działaniu 5.3). Wynika to oczywiście z faktu, że poziom dofinansowania w tych Działaniach był niższy niż 50%. Inaczej jest w Działaniu 5.2.1 dla mikroprzedsiębiorców, gdzie wsparcie przekroczyło 50% i dlatego efekt dodatkowości nie osiągnął poziomu 1 zł.

Efekt dodatkowości był znaczący również w innych Działaniach, jak 6.2 (0,86 zł), ale również w Działaniach Osi 2 i 3 (Działanie 2.2 i 3.2 – odpowiednio 0,73 i 0,50 zł).

Efekt dźwigni wyniósł w całym RPO WK-P na obszarach wiejskich ok. 278 mln zł. Oznacza to, że w skali całego Programu z każdej złotówki wkładu unijnego powstało 0,27 zł inwestycji prywatnych. Najwięcej inwestycji powstało w Osi 5 – tam z każdej złotówki powstało 1,40 zł inwestycji prywatnych (największy efekt dźwigni zaznaczył się w Działaniu 5.2.2).

⁴⁶ http://www.ewaluacja.gov.pl/slownik/Strony/slownik_efekt_dzwigni.aspx

3.4.

Ocena przeobrażeń na obszarach wiejskich dzięki realizacji projektów

	Nawigator
	<p>Po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ poznamy efekty bezpośrednie wsparcia (produkty i rezultaty) z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w przekroju tematycznym ⇒ określimy wpływ wsparcia z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 na beneficjentów ⇒ poznamy efekty pośrednie wsparcia (produkty i rezultaty) z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013 w przekroju tematycznym ⇒ zbadamy, czy istnieje zależność pomiędzy wielkością wsparcia a rozwojem poszczególnych gmin
	Słowa kluczowe
	Efekty bezpośrednie Efekty pośrednie Mapy wsparcia
	Słowniczek
EFEKT MNOŻNIKOWY INWESTYCYJNY	polega na tym, że realizacja projektu pobudza kolejne inwestycje
EFEKT MNOŻNIKOWY NIEINWESTYCYJNY	polega na tym, że realizacja projektu pobudza przedsięwzięcia nieinwestycyjne, miękkie
EFEKT PRZESIAKANIA	należy do efektów przemieszczenia i polega na tym, że realizacja projektu, oprócz korzyści na obszarze projektu (i zakładanego oddziaływania projektu), powoduje korzyści na obszarze poza projektem.
EFEKT PRZYCIĄGANIA	należy do efektów przemieszczenia i występuje wtedy, gdy projekt przyczynia się do poprawy sytuacji na danym obszarze kosztem innego obszaru.
EFEKT SUBSTYTUCJI	polega na tym, że projekt przynosi korzyści grupie docelowej kosztem innej grupy interesariuszy nieobjętych interwencją, a więc następuje wymiana pewnych zasobów (ludzkich, materialnych) w projekcie, które stają się niepotrzebne i powodują straty w obszarze jako całości
EFEKT SYNERGII	wystąpi wtedy, kiedy realizacja każdego projektu z osobna (np. na innym obszarze, dla innych interesariuszy lub w innym czasie) da w sumie niższe efekty niż realizacja tych samych projektów na tym samym obszarze, w tym samym czasie i dla tych samych interesariuszy
EFEKT WYCIEKANIA	polega na tym, że realizacja projektu powoduje korzyści poza obszarem realizacji projektu, kosztem obszaru projektu i zakładanego oddziaływania projektu.

3.4.1.

Efekty bezpośrednie wsparcia z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

Jakie są już osiągnięte oraz prognozowane (na podstawie jeszcze nie zakończonych projektów) wartości wskaźników dla analizowanych Osi priorytetowych/Działania? Czy odpowiadają one poziomowi środków (odpowiednio) zaangażowanych oraz wydatkowanych w ramach tych Działania/ Osi? Jeśli nie, jakie można wskazać przyczyny powstałych niezgodności? Czy występują opóźnienia w realizacji projektów? W jakiej skali? Czy możliwe jest usunięcie tych opóźnień?

Jaki był wpływ wsparcia udzielonego w ramach projektów finansowanych w ramach RPO WK-P oraz PROW na kluczowe dziedziny rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, w tym zwłaszcza:

- ⇒ warunki dla rozwoju przedsiębiorczości,
- ⇒ poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej,
- ⇒ podniesienie jakości życia na tych obszarach?

Które obszary wsparcia można uznać za najbardziej efektywne?

W jakim stopniu oraz zakresie realizacja projektów finansowanych w ramach RPO WK-P oraz PROW miała wpływ na stwierdzone (w ramach I celu szczegółowego) zmiany w sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego? Dla jakich grup beneficjentów zmiany te były najbardziej korzystne, a które grupy skorzystały w najmniejszym stopniu i jakie są tego przyczyny?

Jak kształtuje się ocena wpływu wsparcia udzielanego w ramach analizowanych programów na przekształcenia obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego ze strony samorządów lokalnych, innych beneficjentów, a także odbiorców wsparcia? Które obszary oraz rodzaje wsparcia uznawane są za najbardziej odpowiadające potrzebom i najbardziej efektywne? Czy (w jakim zakresie) ocena ta jest zgodna z oceną opartą na analizie danych zastanych?

Efekty bezpośrednie projektów

Osiągnięte oraz prognozowane (na podstawie jeszcze nie zakończonych projektów⁴⁷) wartości wskaźników dla analizowanych Osi priorytetowych/Działania zostały pogrupowane w dziedziny tematyczne, aby jednocześnie analizować oba Programy.

Jednocześnie dokonano próby **oceny wpływu projektów na kluczowe dziedziny rozwoju** społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, w tym zwłaszcza: warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej oraz podniesienie jakości życia na tych obszarach. Jednakże należy podkreślić, że nie jest możliwe całkowite rozdzielenie tych kluczowych dziedzin rozwoju – są one ze sobą ściśle powiązane.

PRZYKŁAD

Infrastruktura drogowa może służyć do rozwoju przedsiębiorczości, jeżeli prowadzi do terenów inwestycyjnych, może również powodować rozwój społeczno-gospodarczy, jeżeli łączy miejscowość z rynkiem zbytu lub pracy, a także może podnosić jakość życia, jeżeli prowadzi do szkoły, domu kultury, czy infrastruktury publicznej.

Wpływ na rynek pracy

Interwencja z funduszy europejskich ma przede wszystkim poprawiać sytuację na rynku pracy. W naszej analizie posłużymy się wskaźnikiem **liczby zatrudnionych w podstawowym miejscu pracy** ze względu na dostępność tych danych⁴⁸.

ANALIZĘ EFEKTÓW
DOKONANO W PODZIALE
NA OBSZARY

WPŁYW NA RYNEK PRACY
ZBADANO WSKAŹNIKIEM
LICZBY ZATRUDNIONYCH

⁴⁷ w przypadku RPO WK-P chodzi o projekty, które mają podpisaną umowę, a więc de facto o projekty zrealizowane i planowane do realizacji. W przypadku PROW efekty mogły być zbadane jedynie przez pryzmat zakończonych projektów (takie dane były jedynie dostępne). Należy mieć to na uwadze analizując tabele i mapy.

⁴⁸ Ten wskaźnik jest dostępny również w podziale na powiaty i gminy (NTS-5), co jest istotne w naszych analizach. W tym samym podziale dostępny jest również wskaźnik „pracujący łącznie z rolnictwem indywidualnym”, jednakże wskaźnik ten jest mniej wiarygodny w kontekście analizy wsparcia z RPO WK-P (Program nie zakładał wsparcia sektora rolnego). Natomiast z powodu braku informacji o liczbie

LICZBA OSÓB
ZATRUDNIONYCH
WZROSŁA O PONAD
6 TYS. OSÓB W OKRESIE
2007-2010

W RAMACH RPO WK-P
STWORZONYCH ZOSTANIE
BLISKO 600 MIEJSC
PRACY

Liczba zatrudnionych w 2007 roku, a więc w momencie rozpoczęcia interwencji z RPO WK-P, wyniosła 78 753 osób dla całego obszaru wiejskiego województwa. W kolejnych latach możemy zauważyć wzrost tego wskaźnika (największy – z dynamiką 104% w 2008, w 2009 – dynamika wyniosła 101%, a w 2010 roku – 102%), dzięki czemu na koniec 2010 roku liczba zatrudnionych wyniosła aż 84 859 osób. Zatem **przyrost liczby zatrudnionych** w dotychczasowym okresie wdrażania wyniósł **6 106 osób**.

W ramach RPO WK-P planuje się stworzyć łącznie⁴⁹ **604 miejsc pracy** na obszarach wiejskich, przy czym do końca lipca 2011 roku stworzono już **250 miejsc pracy**, a więc nieco ponad 40% zakładanej liczby.

W ogólnym rozrachunku spośród 6 106 miejsc pracy stworzonych w okresie 2007-2010 na obszarach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, jedynie 4% było współfinansowanych z RPO WK-P (dokładnie 250 miejsc pracy). Wpływ RPO WK-P na ten aspekt rozwoju społeczno-gospodarczego jest zatem niewielki.

DE FACTO Z RPO WK-P
SFINANSOWANO NIECO
PONAD 2% POWSTAŁYCH
MIEJSC PRACY

Analizując wymiar przestrzenny tego niezwykle ważnego zagadnienia, można zauważyć, że nie do końca wyliczony procent jest poprawny (jest dużo mniejszy). Wskazana wyżej wielkość ponad 6 tys. miejsc pracy jest sumą zmiany miejsc pracy w każdej z 127 gmin objętych badaniem. Ponieważ jednak w części gmin zaobserwowano spadek liczby miejsc pracy w okresie 2007-2010, generalnie rzecz biorąc na obszarze województwa powstały 10 592 miejsca pracy, przy czym jednocześnie zlikwidowano – 4 486⁵⁰. Odnosząc wielkość 250 miejsc pracy powstałych w ramach RPO WK-P nie do 6 106, a do 10 592, oznacza to, że w ramach RPO WK-P *de facto* sfinansowano jedynie **2,3% powstających miejsc pracy**. Takie działanie jest uprawnione, bowiem w projektach mamy informację jedynie o liczbie tworzonych miejsc pracy, nie wiemy natomiast ile miejsc pracy zostało lub zostanie zlikwidowanych po okresie trwałości.

WYMIAR PRZESTRZENNY
WYKAZUJE DUŻE
ZRÓŻNICOWANIA

Analizując to zjawisko **na poziomie gminnym**, łatwo zauważyć znaczące zróżnicowania w obrębie poszczególnych gmin. Można wyróżnić trzy rodzaje kombinacji:

- ⇒ gminy doświadczają spadku liczby zatrudnionych i dodatkowo nie są tworzone żadne miejsca pracy współfinansowane ze środków RPO WK-P (**sytuacja najgorsza**) – występuje rzadko na krańcach wschodnich przede wszystkim, ale i na krańcach zachodnich m.in. w czterech gminach powiatu włocławskiego, w trzech w gminach powiatu brodnickiego, trzech gminach powiatu lipnowskiego, dwóch gminach powiatu sępoleńskiego i żnińskiego;
- ⇒ gminy doświadczają spadku liczby zatrudnionych, ale wsparcie z RPO WK-P w jakimś zakresie łagodzi ten spadek – takie zjawisko występuje w pasie środkowym województwa np. w czterech gminach powiatu inowrocławskiego, w trzech gminach powiatu rypińskiego, toruńskiego w dwóch gminach powiatu chełmińskiego, nakielskiego, włocławskiego, żnińskiego;
- ⇒ gminy doświadczają wzrostu liczby zatrudnionych ale wyłącznie bez pomocy RPO WK-P – takie zjawisko występuje głównie w południowej części województwa np. w czterech gminach powiatu świeckiego, w trzech gminach powiatu aleksandrowskiego, tucholskiego, dwóch gminach powiatu

stworzonych miejsc pracy w PROW (dane były dostępne tylko dla jednego Działania), dla PROW ta analiza nie została przeprowadzona.

⁴⁹ wskaźniki produktów i rezultatów dotyczące bezpośrednio utworzonych miejsc pracy w projektach będziemy rozpatrywać łącznie.

⁵⁰ patrzymy tu na proces tworzenia miejsc pracy w układzie gminnym, co również jest pewnym, lepszym, ale nadal nie idealnym przybliżeniem. Może się bowiem okazać, że w jednej miejscowości gminy nastąpił spadek, a w drugiej – wzrost tworzonych miejsc pracy. Wówczas statystyka wykaże wypadkową tych wielkości. Nie jest jednak możliwe większe przybliżenie wg dostępnych danych.

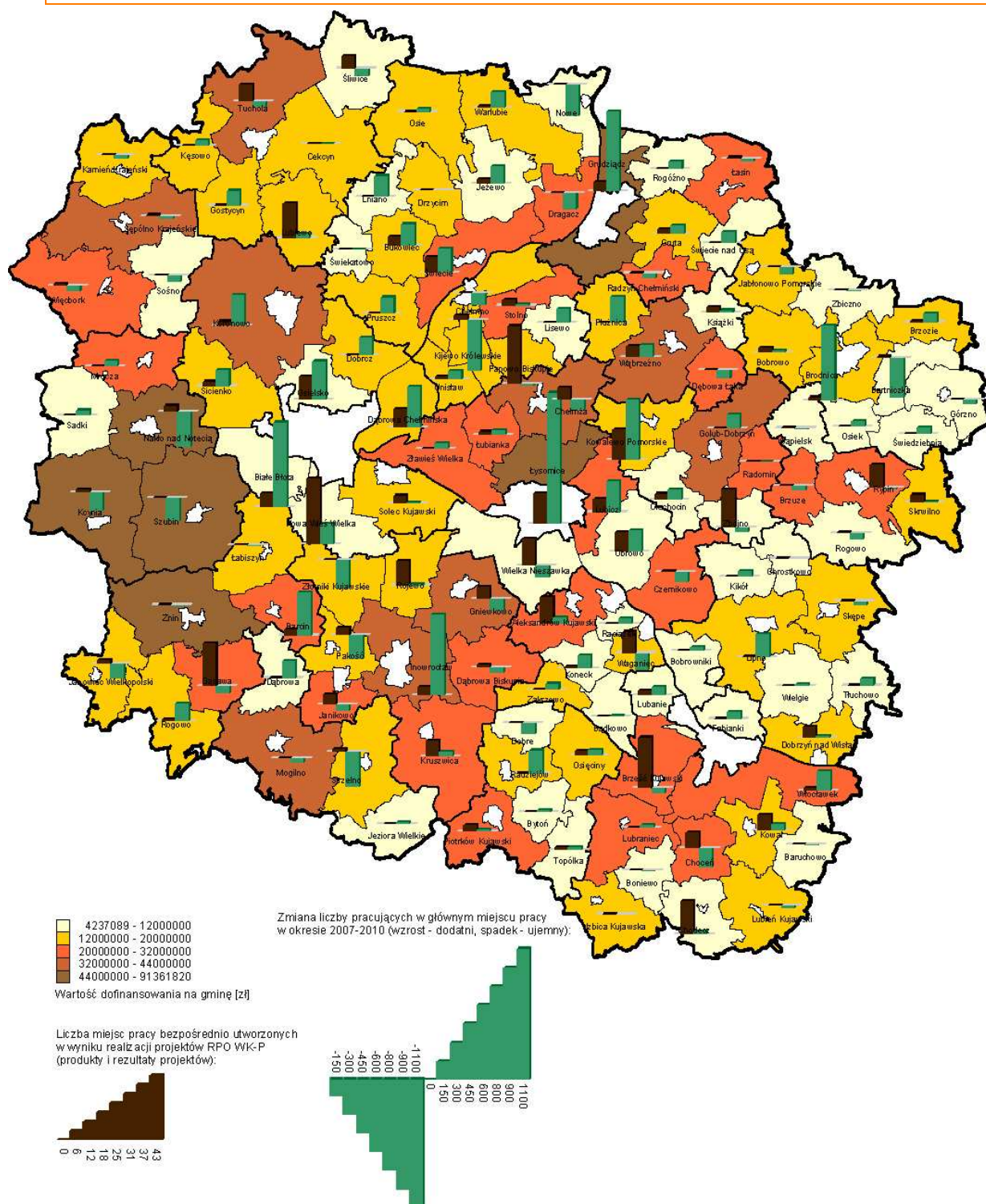
Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

brodnickiego, golubsko-dobrzyńskiego, grudziądzkiego, lipnowskiego, mogileńskiego, nakielskiego, radziejowskiego, włocławskiego.

Mapa 11. Liczba miejsc pracy bezpośrednio utworzonych w wyniku realizacji projektów RPO WK-P (produkty i rezultaty projektów) oraz zmiana liczby pracujących w podstawowym miejscu pracy w okresie 2007-2010 na tle dofinansowania gmin obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

- ⇒ gminy doświadczają wzrostu liczby zatrudnionych i dodatkowo tworzone są miejsca pracy współfinansowane ze środków RPO WK-P (**sytuacja najlepsza**) – występuje w otoczeniu dużych miast m.in. w powiatach bydgoskim, toruńskim, inowrocławskim.

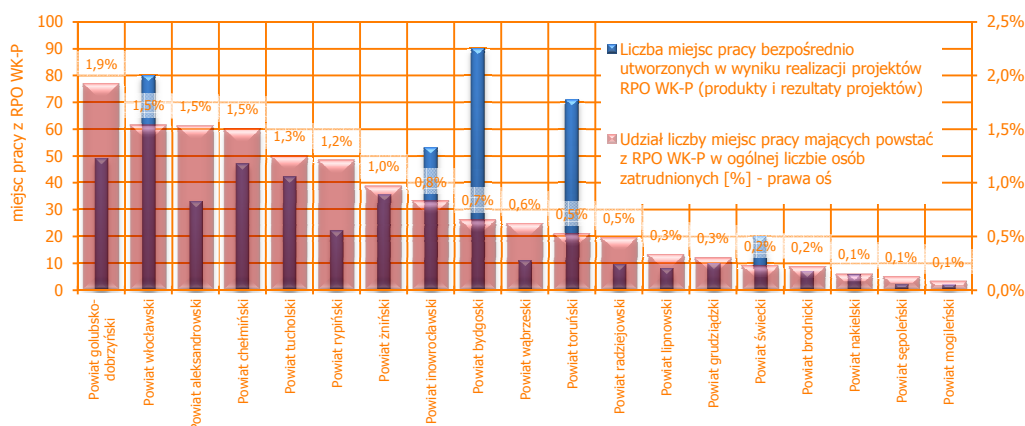
MIMO, ŻE ZNACZENIOWO
NAJLEPSZA SYTUACJA
WYSTĄPIŁA W GMINACH
POWIATU BYDGOSKIEGO
I TORUŃSKIEGO, TO
JEDNAK NAJWIĘKSZY
WPŁYW RPO WK-P MIAŁ
W INNYCH POWIATACH

O ile ostatnia wymieniona sytuacja jest najbardziej pozytywna w sensie znaczeniowym, o tyle odnosząc liczbę powstałych miejsc pracy dzięki RPO WK-P do ogólnej zmiany liczby zatrudnionych – jedynie w gminach powiatu inowrocławskiego wpływ tego Programu jest znaczący (65% - liczba zatrudnionych wzrosła o 82 osoby, z czego 53 z RPO WK-P). Nieporównywalnie lepiej od powiatów bydgoskiego i toruńskiego wypadają lepiej gminy w powiatach: włocławskim (54%) i tucholskim (40%), a nawet aleksandrowskim (25%). Gminy powiatu toruńskiego i bydgoskiego, z racji największej liczby pracujących, wytyczają główny trend – liczba sfinansowanych miejsc pracy wahała się od 4 do 5%, a więc mniej więcej tyle co średnia dla województwa.

Największy wpływ na zmianę sytuacji na rynku pracy RPO WK-P miało w gminach powiatów: inowrocławskiego, gdzie średnio 65% powstałych miejsc pracy było finansowane ze środków Programu, włocławskiego (54%) i tucholskiego (40%).

Należy pamiętać, że w powyższej analizie odnosimy liczbę sfinansowanych miejsc pracy z RPO WK-P do zmiany liczby zatrudnionych, stąd analiza pokazuje względną sytuację samorządów.

Wykres 31. Udział liczby miejsc pracy mających powstać z RPO WK-P w ogólnej liczbie zatrudnionych w podstawowym miejscu pracy w podziale na powiaty województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011) oraz danych GUS. Sumy wartości dla powiatów dotyczyły wyłącznie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w części wiejskiej.

Warto zatem na zakończenie odnieść liczbę stworzonych dzięki RPO WK-P miejsc pracy do ogólnej liczby pracujących, aby pokazać **faktyczny wpływ Programu na rynek pracy**.

Z kolei największy wpływ na rynek pracy RPO WK-P odniósł w gminach powiatu golubsko-dobrzyńskiego, włocławskiego, aleksandrowskiego, chełmińskiego i tucholskiego. Mimo wszystko zauważa się bardzo niewielki wpływ Programu na cały rynek pracy – bowiem liczba stworzonych miejsc pracy dzięki RPO WK-P wahała się od 0,1% do 1,9% (średnio dla województwa na poziomie 0,7%).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

SZCZEGÓLNI
WARTOŚCIOWY WPŁYW
WIDAĆ W GMINACH
POWIATU
WŁOCŁAWSKIEGO

Szczególnie warto zwrócić uwagę na **gminy powiatu włocławskiego**, które posiadając znaczący rynek pracy (5,2 tys. osób) i tworząc 80 nowych miejsc pracy z RPO WK-P, uzyskały **jeden z najlepszych wyników** wpływu na rynek pracy (1,5%). Gminy powiatów o dużym rynku pracy z reguły uzyskiwały słabe wyniki (patrz powiat bydgoski, toruński, inowrocławski).

W POJEDYNCZYCH
GMINACH WPŁYW
DOCHODZI DO 12%

Warto tu podkreślić, że są **pojedyncze gminy**, gdzie tak liczony **wpływ sięga nawet 12%**. Należy wymienić gminy o największym wpływie, takie jak: Papowo Biskupie w powiecie chełmińskim (12%), Chodecz w powiecie włocławskim (9%) oraz Gąsawa w powiecie żnińskim (8%).

Wpływ na infrastrukturę drogową

RPO WK-P WSPIERA
GŁÓWNI PRZEBUDOWĘ
DRÓG, W TYM
NAJCZĘŚCIEJ DRÓG
WOJEWÓDZKICH

Wsparcie infrastruktury drogowej dotyczy wyłącznie RPO WK-P. Jak pokazuje poniższa tabela dotyczy ono **głównie przebudowy dróg wojewódzkich** (205 km), a w mniejszym stopniu powiatowych i gminnych (po ok. 150 km). Niewiele dróg zostanie wybudowanych, co jest związane z nasyceniem tą infrastrukturą obszaru województwa. Na obszarach wiejskich powstaną również 2 obwodnice o długości niespełna 12 km. W ramach RPO WK-P powstanie również 78 km ścieżek rowerowych.

Tabela 16. Wykaz wskaźników produktów i rezultatów planowanych do osiągnięcia i osiągniętych w ramach Osi 1 'Rozwój infrastruktury technicznej' RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji [%]
A.	Wskaźniki produktu				
1.1.	Długość przebudowanych dróg gminnych	km	157,29	103,59	66%
1.1.	Długość przebudowanych dróg powiatowych	km	143,00	108,41	76%
1.1.	Długość przebudowanych dróg wojewódzkich	km	205,53	79,36	39%
1.1.	Długość wybudowanych dróg gminnych	km	45,83	21,41	47%
1.1.	Długość wybudowanych dróg powiatowych	km	18,13	7,37	41%
1.1.	Długość wybudowanych lub oznakowanych/wytyczonych ścieżek rowerowych	km	78,33	45,97	59%
1.1.	Długość wybudowanych obwodnic	km	11,66	0,00	0%
1.1.	Liczba przebudowanych obiektów	szt.	3,00	2,00	67%
1.1.	Liczba wybudowanych obwodnic	szt.	2,00	0,00	0%
B.	Wskaźniki rezultatu				
1.1.	Oszczędność czasu w przewozach pasażerskich	PLN/rok	19 784 499,36	27 981 694,64	141%
1.1.	Oszczędność czasu w przewozach towarowych	euro/rok	4 023 616,71	1 645 482,12	41%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

POWIATY, KTÓRE NIE
REALIZUJĄ W OGÓLE LUB
REALIZUJĄ DUŻO
INWESTYCJI DROGOWYCH
ZNAJDUJĄ SIĘ BLISKO
SIEBIE

Jest to związane z opisywanymi w rozdziale 3.2 inwestycjami na **drogach wojewódzkich**. Analizując rozkład przestrzenny **inwestycji powiatowych** nie można wskazać obszarów większej i mniejszej aktywności. Najdłuższa sieć wybudowanych lub przebudowanych dróg powiatowych znajduje się w powiecie brodnickim (ponad 16 km), z czego ponad 7 km w gminie Zbiczno, ale w sąsiednim powiecie wąbrzeskim nie wybudowano/przebudowano ani jedno kilometra drogi powiatowej. Z kolei powiat wąbrzeski sąsiaduje z powiatem chełmińskim, w którym (w gminie Kijewo Królewskie) przebudowano blisko 11 km dróg powiatowych. Podobnie jest w przypadku powiatu lipnowskiego, który w gminie Lipno przebudował 15 km dróg i sąsiadującego powiatu rypińskiego, który nie przebudował żadnego kilometra drogi na obszarze wiejskim.

Inwestycje gmin w drogi publiczne mają podobny rozkład. Po pierwsze, warto zwrócić uwagę, że gminy realizują niewielkie odcinki dróg – nawet w skali całej gminy,

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

najdłuższą sieć dróg przebudowała gmina Dobrze (powiat radziejowski) – długość dróg objętych projektami wyniosła jedynie 6 km. 17 gmin zrealizowała projekty drogowe o łącznej długości ponad 3 km. Jednocześnie aż 51 gmin, a więc niemal co druga gmina na obszarze wiejskim, nie zrealizowała żadnego projektu w tym zakresie. Wynika to często ze skupienia się na innych priorytetach rozwojowych (np. w zakresie edukacji, sportu, kultury) i pozostawienia realizacji projektów dotyczących infrastruktury drogowej na późniejszy okres. Takie działanie też jest wyrazem strategicznego podejścia do zarządzania, a więc rozwiązania do końca jednych problemów, aby móc zająć się innymi. Pokazuje to dobitnie studium przypadku gminy Dębowa Łąka.

STUDIUM PRZYPADKU
DĘBOWA ŁĄKA

Na terenie gminy Dębowa Łąka główny istniejący problem to stan techniczny dróg gminnych. Sieć drogowa obejmuje prawie 170 kilometrów dróg. Dopiero od 2007 roku gmina zaczęła inwestować w tę funkcję – pobudowanych zostało kilka kilometrów dróg gminnych, dzięki wsparciu FOGR-u, a także z RPO WK-P i innych możliwych źródeł (inwestując bardzo dużo środków własnych na przebudowę utwardzeń, utrwalenie dróg gminnych). Z FOGR sfinansowano rekultywację i modernizację dróg gminnych w m. Łobdowo (2007), Lipnica (2009), Wielkie Radowiska (2010) i Dębowa Łąka (2011) o łącznej wartości 450,7 tys. zł i dofinansowaniu 196,5 tys. zł. Z RPO WK-P sfinansowano jedynie 2,93 km drogi gminnej Kurkocin – Wielkie Pułkowo o wartości 915 tys. zł i dofinansowaniu 451 tys. zł.

Droga gminna Kurkocin – Wielkie Pułkowo [źródło: zasoby własne gminy]

Praktycznie w tej chwili nadal jeszcze 80% dróg gminnych jest o nawierzchni gruntowej. W tej dziedzinie gmina ma bardzo daleko idące zapóźnienia i olbrzymie potrzeby.

Jednak dogłębna analiza całokształtu prowadzonych działań na terenie gminy pokazuje, że wybrała ona inne funkcje, które wspiera długofalowo ze znaczącymi efektami. Okazuje się, że gmina prawie rozwiązała problem braku ośrodków kultury, nie tylko na terenie gminnym, ale także w każdej miejscowości, za rozwiązany można już uznać problem infrastruktury edukacyjnej i sportowej (pozostała do wybudowania jedna sala gimnastyczna w Radowiskach, ale wybudowano w zamian boisko). Rozwiązany jest również problem kanalizacji, której jeszcze kilka lat temu nie było na terenie gminy. Do 2013 roku ma on zostać rozwiązany.

Rozdrobnienie inwestycji w drogi gminne widać również po zestawieniu liczby gmin i długości realizowanych odcinków. Okazuje się, że najwięcej gmin realizuje mniejsze odcinki dróg: 27 gmin realizuje odcinki do 1 km, kolejne 23 gminy – od 1 do 2 km, 20 gmin – od 2 do 3 km, 12 gmin – od 3 do 4 km, 9 gmin – od 4 do 5 km i tylko 4 gminy – powyżej 5 km.

Większość gmin realizuje po 1 projekcie dotyczącym dróg gminnych (52 gminy), jedynie co trzecia gmina realizuje 2 projekty z tego zakresu, a tylko 1 gmina (gmina Mrocza) realizuje 3 projekty.

GMINY REALIZUJĄ
NAJCZĘŚCIEJ BARDZO
KRÓTKIE ODCINKI DRÓG

I REALIZUJĄ PRZEWAŻNIE
PO JEDNYM PROJEKCIE

Inwestycje drogowe skupiły się wokół dróg wojewódzkich. Ponieważ miały one charakter punktowy (dotyczyły kilku dróg), dlatego ich efekt jest widoczny w wybranych gminach. Inwestycje powiatów w tym obszarze były ambiwalentne – z jednej strony można wskazać powiaty, które przebudowały kilkanaście kilometrów dróg, z drugiej – obok nich znajdują się powiaty, które w ogóle nie realizują takich projektów. Z kolei inwestycje gminne są bardzo rozproszone – przeważnie gminy realizowały po jednym (rzadziej dwa) projekcie obejmującym najczęściej do 1-2 km dróg. Co trzecia gmina w ogóle nie realizowała takich projektów.

ODNIESIENIE
UZYSKANEGO WSPARCIA
Z RPO WK-P DO
WYDATKÓW NA DROGI
POKAZUJE, JAK
NIEWIELKIE ŚRODKI
GMINY POTRAFIĄ
PRZEZNAČAĆ NA TEN CEL

Na zakończenie warto przeanalizować, jaki procent swoich wydatków na drogi publiczne gminy uzyskały bądź uzyskają dzięki realizacji projektów. Pozwoli to określić **skalę zmian**, jaka może się dokonać dzięki RPO WK-P. Nie odnaleziono korelacji pomiędzy udziałem dofinansowania w nakładach na drogi gminne, a długością wybudowanych i przebudowanych dróg. Wynika to z faktu, że gminy przeznaczają na inwestycje drogowe środki różnej wielkości (realizując tego typu inwestycje z innych środków lub ze środków własnych). Najwięcej gmin (niemal co trzecia) uzyskały z RPO WK-P od 10 do 20% swoich dotychczasowych nakładów inwestycyjnych na drogi. Co piąta gmina uzyskała od 0 do 10%. W przypadku tylko jednej gminy (Drzycim, powiat świecki) uzyskane dofinansowanie stanowi ponad 100% dotychczasowych nakładów na drogi publiczne – dokładnie 158%. Z jednej strony, uzyskane dofinansowanie w kwocie 805 tys. zł będzie znaczącym zastrzykiem dla gminy w kontekście inwestycji w drogi publiczne, to z drugiej strony ten przykład pokazuje, jak niewielkie środki gmina ta przeznaczała do tej pory na ten cel (w ramach RPO WK-P gmina ta przebuduje jedynie 1,5 km drogi).

Wpływ na infrastrukturę środowiskową

Efekty projektów z zakresu infrastruktury środowiskowej przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela 17. Wykaz wskaźników produktów i rezultatów planowanych do osiągnięcia i osiągniętych w ramach Osi 2 'Zachowanie i racjonalne użytkowanie środowiska' RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji [%]
A.	Wskaźniki produktu				
2.1.	Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej	km	216,26	130,71	60%
2.1.	Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej w ramach kompleksowego projektu	km	25,20	8,79	35%
2.1.	Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	66,64	5,82	9%
2.1.	Długość wybudowanej sieci wodociągowej w ramach kompleksowego projektu	km	10,67	1,18	11%
2.1.	Długość zmodernizowanej sieci wodociągowej	km	0,41	0,00	0%
2.1.	Długość zmodernizowanej sieci wodociągowej w ramach kompleksowego projektu	km	5,92	0,66	11%
2.1.	Liczba przebudowanych oczyszczalni ścieków	szt.	4	2	50%
2.2.	Liczba nowowybudowanych kompostowni	szt.	1	0	0%
2.2.	Liczba nowowybudowanych sortowni	szt.	2	0	0%
2.2.	Liczba zmodernizowanych składowisk	szt.	1	0	0%
2.2.	Liczba zmodernizowanych sortowni	szt.	1,62	0	0%
2.3.	Liczba obiektów objętych termomodernizacją	szt.	54	32	59%
2.3.	Liczba projektów w zakresie ochrony powietrza	szt.	8	1	13%
2.4.	Długość wybudowanych/zmodernizowanych gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych	km	4,78	0	0%
2.4.	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej przy wykorzystaniu energii promieniowania słonecznego	szt.	1 968	0	0%
2.4.	Moc zainstalowana energii cieplnej	MW	2,63	0	0%
B.	Wskaźniki rezultatu				
2.1.	Liczba osób podłączonych do wybudowanej/zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	osoby	13 457	3 726	28%
2.1.	Liczba osób podłączonych do wybudowanej/zmodernizowanej sieci wodociągowej	osoby	195	34	17%
2.2.	Liczba osób objętych systemem zagospodarowania odpadów	osoby	7 320,14	0	0%
2.2.	Moc przerobowa ZZO	tony/rok	4 200		0%
2.3.	Ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektów termomodernizacyjnych	MWh/rok	9 536,14	1 641,22	17%
2.3.	Moc zainstalowana energii	MW/rok	0,25	0,25	100%
2.3.	Zmiana emisji głównych zanieczyszczeń powietrza: dwutlenek siarki, tlenki azotu, pyły, dwutlenek węgla	tony/rok	4 933,86	105,96	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13). Stan na 31 lipca 2011).

NA OBSZARACH
WIEJSKICH REALIZOWANE
SĄ GŁÓWNIIE PROJEKTY
BUDOWY SIECI
KANALIZACYJNEJ

ORAZ MODERNIZACJI
SKŁADOWISKA

CO JEST ZWIĄZANE
Z WIELKOŚCIĄ ŚRODKÓW

W ramach RPO WK-P wybudowane zostanie 241,5 km sieci kanalizacyjnej oraz 77,3 km sieci wodociągowej. Modernizacja wodociągów obejmie 6,3 km sieci. Z zakresu **gospodarki wodno-ściekowej** warto wspomnieć jeszcze o przebudowie 4 oczyszczalni ścieków (w gminach Warlubie – powiat świecki, Lubiewo – powiat tucholski, Brześć Kujawski i Chocień w powiecie włocławskim).

Z zakresu **gospodarki odpadami** zmodernizowane zostanie jedno składowisko odpadów, a wybudowane zostaną: 1 kompostownia i 2 sortownie. Są to wartości wskaźników oszacowane na etapie programowania RPO WK-P.

W zakresie **ochrony powietrza**, na obszarach wiejskich skupiono się wyłącznie na termomodernizacji obiektów – projektami objęto 54 takie obiekty. Znalazły się wśród nich różne budynki użyteczności publicznej: od szkół (np. szkoły podstawowej w Brzeziu, Kołaczku, Mamliczu, Świekatowie), centrów kultury i sportu, domów opieki społecznej (np. Domu Pomocy Społecznej w Wysokiej), budynków urzędów gminnych (np. Urzędu gminy w Górnicy), powiatowych (np. w powiecie mogileńskim), do siedziby policji (m.in. w Nowem) i straży pożarnej (np. budynków PSP w Lubrańcu).

Projekty **energetyczne** to przede wszystkim blisko 2 tys. paneli słonecznych, ale także niecałe 5 km wybudowanych/zmodernizowanych gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych.

Wielkość efektów poszczególnych typów projektów niewątpliwie odzwierciedla wielkość środków przeznaczonych na poszczególne Działania RPO WK-P (102 mln przeznaczono na gospodarkę wodno-ściekową, 65 mln zł – gospodarkę odpadami, 25 mln zł – ochronę powietrza, a 16 mln zł – na gospodarkę energetyczną).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

W PROW SKUPIONO SIĘ
NA BUDOWIE
WODOCIĄGÓW

W przypadku **PROW** wybudowano mniej kilometrów sieci kanalizacyjnej niż w RPO WK-P⁵¹ (184,6 km), natomiast ponad 2-krotnie więcej wodociągów (187 km). Z kolei wybudowano 310 przydomowych oczyszczalni ścieków, których nie było można finansować w ramach RPO WK-P. Były to inwestycje punktowe – powstały głównie w trzech gminach (Chełmża – 130 szt., Wąpielsk – 118 szt., Ciechocin – 57 szt.)

Tabela 18. Wykaz wskaźników produktów osiągniętych w ramach Działania 321 'Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej' PROW.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość
A.	Wskaźniki produktu		
321	Wybudowane sieci w wyniku realizacji programu z wyłączeniem przyłączy - Kanalizacyjne sieciowe	km	156,80
321	Wybudowane sieci w wyniku realizacji programu z wyłączeniem przyłączy - Wodociągowe	km	127,75
321	Wykonane kanalizacje zagrodowe	szt.	811,00
321	Wybudowane oczyszczalnie ścieków	szt.	5,00
321	Ilość odpadów komunalnych objętych systemami stworzonymi w wyniku realizacji operacji w ramach programu - Zbieranych	t	4 139,05
321	Ilość odpadów komunalnych objętych systemami stworzonymi w wyniku realizacji operacji w ramach programu - Wywożonych	t	1 764,27
321	Ilość odpadów komunalnych objętych systemami stworzonymi w wyniku realizacji operacji w ramach programu - Segregowanych	t	315,03
321	Moc wytwarzania / energia uzyskiwana przy wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii dzięki wsparciu w ramach programu - Słońca	MW	0,15
321	Moc wytwarzania / energia uzyskiwana przy wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii dzięki wsparciu w ramach programu - Inne	MW	0,38

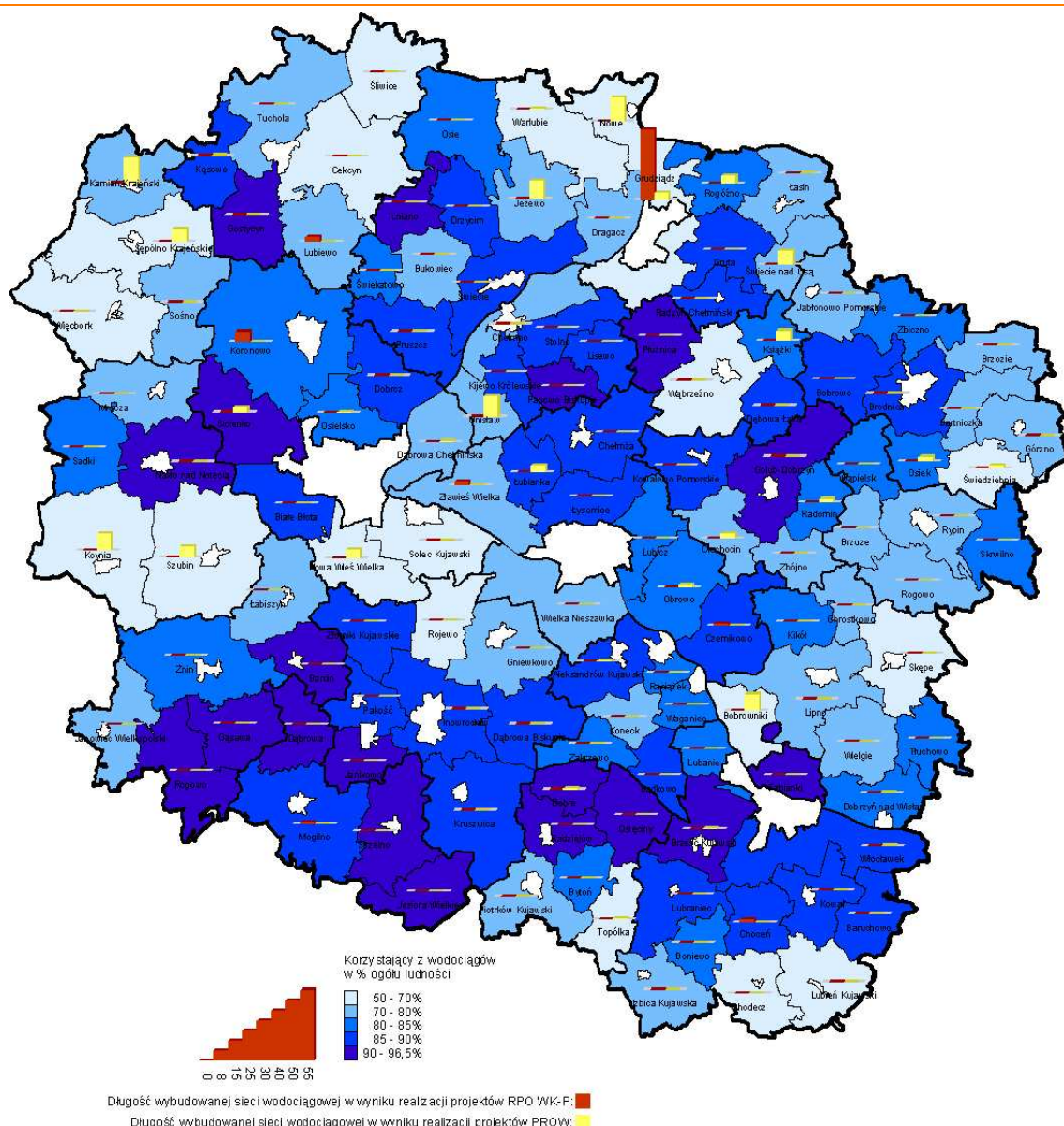
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

GOSPODARKĘ WODNO-
KANALIZACYJNĄ
PRZEANALIZOWANO
PRZESTRZENNIE

W przypadku **gospodarki odpadami** nie mamy informacji o liczbie zmodernizowanych składowisk, ani sortowni, niemniej jednak widać wpływ projektów na zwiększenie masy odpadów zebranych, wywożonych i co najważniejsze – segregowanych.

Z uwagi na nacisk obu Programów na gospodarkę wodno-ściekową, warto jest przeanalizować efekty projektów w układzie przestrzennym na tle zapotrzebowania na projekty (rozumianego przez % osób podłączonych do sieci).

⁵¹ należy tu jednak pamiętać o tym, że w przypadku PROW informacje dotyczą projektów zakończonych, co w powiązaniu z informacją o zakończonych projektach w RPO WK-P (np. 139,5 km sieci kanalizacyjnej i 7 km sieci wodociągowej), daje znaczną przewagę PROW.

Mapa 13. Długość wybudowanych sieci wodociągowej dzięki RPO i PROW na tle korzystających z wodociągów w % ogółu ludności w roku 2006 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11). Dane dla PROW dotyczą tylko zakończonych projektów. Dane dotyczące % ludności korzystającej z sieci pochodzą z GUS BDL.

GMINY, KTÓRE POWINNY
INWESTOWAĆ
W GOSPODARKĘ WODNĄ,
NIE OTRZYMUJĄ
WSPARCIA

Powyższa mapa pokazuje, że gminy niewątpliwie potrzebujące wsparcia w zakresie gospodarki wodnej (posiadające niski poziom zwodociągowania), nie otrzymują w ogóle tego wsparcia. Są to gminy: Skępe (55% zwodociągowania w roku 2006⁵²), Więcbork (56,6%), Cekcyn (65,4%), Śliwce (66,3%), Chodecz (53,1%), Lubień Kujawski (55,9%). Przykład **gminy Grudziądz** pokazuje jednak, że można znacząco poprawić sytuację w tym zakresie (gmina w roku 2006 posiadała 51,2% poziom zwodociągowania, ale realizuje teraz 56,2 km wodociągu z RPO WK-P i 6,1 km – z PROW).

⁵² do analiz wzięto rok 2006 jako ostatni rok sprzed okresu interwencji RPO WK-P i PROW.

Raport końcowy z badania

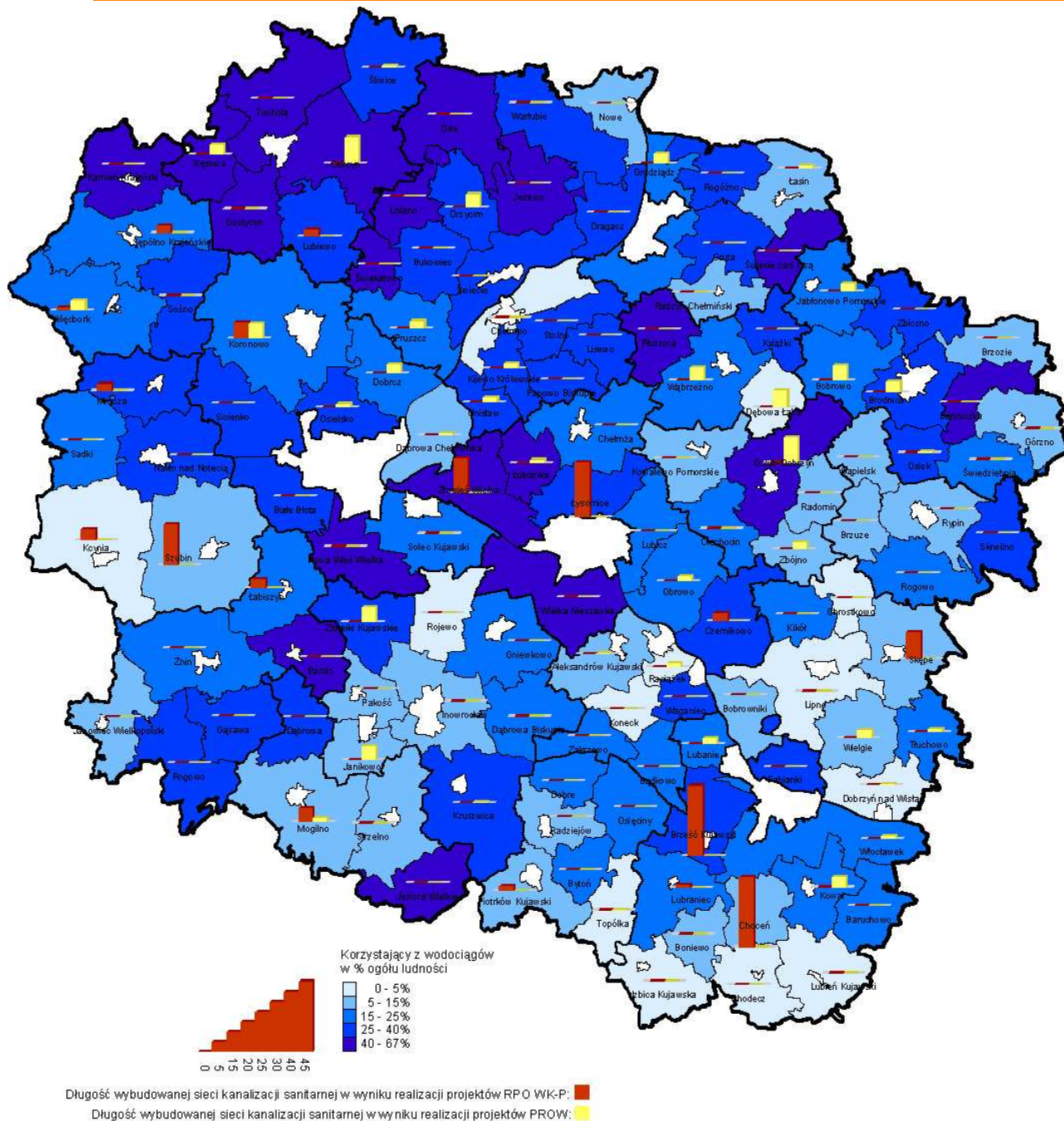
Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

RPO WK-P WSPIERA
GOSPODARKE WODNA
PUNKTOWO

O ile wpływ RPO WK-P ma **charakter punktowy** (w gminie Grudziądz budowane jest 72% całej sieci współfinansowanej z tego Programu), o tyle wsparcie PROW w większym stopniu **rozkłada się** na poszczególne gminy (m.in. Kamień Krajeński, Nowe, Unisław, Bobrowniki, Kcynia, Szubin, Nowa Wieś Wielka).

Mapa 14 Długość wybudowanych sieci kanalizacji sanitarnej dzięki RPO i PROW na tle korzystających z kanalizacji w % ogółu ludności w roku 2006 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, IW PROW (dane z SIMIK 07-13, OFSA PROW. Stan na 31.07.11). Dane dla PROW dotyczą tylko zakończonych projektów. Dane dotyczące % ludności korzystającej z sieci pochodzą z GUS BDL.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

POZIOM
SKANALIZOWANIA JEST
NIŻSZY NA POŁUDNIU,
A MIMO TO GMINY NIE
KORZYSTAJĄ ZE
WSPARCIA

W przypadku **gospodarki ściekowej**, zależność zaobserwowaną powyżej, widać jeszcze bardziej. **Gminy, które mają poziom skanalizowania bliski 0% - nie otrzymują wsparcia ani z RPO WK-P, ani z PROW.** Generalnie mniejszy poziom skanalizowania można zauważyć na południu województwa, gdzie najwięcej też występuje gmin o 0% poziomie skanalizowania (np. Raciążek – powiat aleksandrowski, Chrostkowo – powiat lipnowski, Topółka – powiat radziejowski, Izbica Kujawska – powiat włocławski). I chociaż głównie z tego powodu powyższy proces jest zauważalny w obszarach południowych, to jednak są wyjątki (np. gmina Chełmno, powiat chełmiński – 1% skanalizowania i brak nowych inwestycji; Radzyń Chełmiński, powiat grudziądzki – 6% skanalizowania i brak inwestycji z obu Programów).

NIKTÓRE GMINY
POTRAFIĄ WYKORZYSTAĆ
SZANSĘ

Można znaleźć również przypadki gmin, które **potrafią wykorzystać szansę** i znacząco zwiększyć (dzięki środkom RPO WK-P i PROW) poziom skanalizowania (np. gmina Mogiła, powiat mogileński – długość kanalizacji zwiększy się o 11,2 km; Szubin, powiat nakielski – o 25,1 km; Dębowa Łąka, powiat wąbrzeski – o 10,3 km). Jak pokazuje studium przypadku tej ostatniej gminy, rozwiązanie problemu niskiego poziomu skanalizowania, wykracza poza okres objęty badaniem i obszar samej gminy.

STUDIUM PRZYPADKU
DĘBOWA ŁĄKA

Poważnym problemem gminy Dębowa Łąka są braki w sieci kanalizacji sanitarnej. Jeszcze do niedawna gmina nie była w ogóle skanalizowana. Obecnie kończy się kanalizacja Dębowej Łąki, skanalizowano Niedźwiedź, robiona jest kanalizacja Wielkich Radowisk, projektowana jest kanalizacja Lipnicy i Małego Kółkowa. W tej ostatniej miejscowości istnieje konieczność równoległej wymiany rur azbestowych wodociągu na bezpieczne dla środowiska, dlatego tam dwie inwestycje zostaną połączone razem i zrealizowane do 2013 roku (projekt zostanie złożony w następnym konkursie w ramach PROW). Po realizacji tych projektów pozostanie jedynie kwestia podłączenia miejscowości Łobdowo, ale odbędzie się to w porozumieniu z gminą Golub-Dobrzyń (do istniejącej na terenie tej gminy oczyszczalni ścieków).

MOŻNA WSKAZAĆ
RÓWNIEŻ GMINY
UZUPEŁNIAJĄCE
INFRASTRUKTURĘ

Są również przypadki gmin, które mimo stosunkowo wysokiego poziomu skanalizowania, uzupełniają brakującą infrastrukturę (np. gmina Golub-Dobrzyń z poziomem skanalizowania 66,4% buduje z PROW 16 km sieci, Żławień Wielka z poziomem skanalizowania 48% buduje 21,7 km sieci z RPO WK-P, albo gmina Cekcyn z poziomem skanalizowania 40,8% buduje 16,4 km z PROW).

Dzięki RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich zostanie wybudowanych 426 km sieci kanalizacji sanitarnej i 264 km sieci wodociągowej, przy czym pierwszy Program kładzie nacisk bardziej na kanalizację, drugi – na wodociągi. Wsparcie z RPO WK-P było raczej punktowe, dzięki czemu znacząco poprawiała się sytuacja wybranych gmin, natomiast PROW wspierał gminy równomiernie. Zaobserwowano jednak, że gminy o niskim poziomie ludności korzystającej z obu rodzajów sieci – przeważnie nie otrzymywały wsparcia zarówno z jednego, jak drugiego Programu.

Wpływ na infrastrukturę publiczną oraz kulturowo-turystyczną

Oba obszary dotyczące infrastruktury społecznej i kulturowo-turystycznej zostały przeanalizowane łącznie, bowiem szczególnie w przypadku PROW wspierane obiekty pełnią różne funkcje. Pokazuje to przypadek gminy Tuchola.

STUDIUM PRZYPADKU
TUCHOLA

Z punktu widzenia efektywności prowadzenia rolnictwa, jakość gleb na terenie gminy Tuchola jest bardzo niska, więc trzeba było znaleźć inne sposoby prosperowania rolnictwa. Wykorzystując walory przyrodnicze Borów Tucholskich postawiono na turystykę. Realizowany jest główny projekt „Bory Tucholskie – w labiryntach natury”, który ma sprzyjać poprawie zarobkowania dla gospodarstw agroturystycznych i innych miejsc wypoczynkowych i noclegowych, czy też miejsc spędzania wolnego czasu. W ramach tego projektu zagospodarowywano **na terenach wiejskich plaże**, żeby mogły być wykorzystywane **turystycznie**, jak również, jako **naturalne miejsca spotkań mieszkańców**.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Inwestycje nad jeziorami [źródło: zasoby własne gminy]

Poza tym następuje poprawa infrastruktury kulturalno-oświatowej na terenach wiejskich. To są bardzo duże nakłady na tworzenie świetlic wiejskich, na tworzenie również placów zabaw i innych miejsc wypoczynku.

RPO WK-P WSPARŁO
INFRASTRUKTURĘ
SPOŁECZNĄ W BARDZO
MAŁYM STOPNIU

Wsparcie z **RPO WK-P** dla **infrastruktury społecznej nie było znaczące**. Objęło ono bowiem tylko dwie szkoły (zakup 45 komputerów), 6 instytucji ochrony zdrowia, w tym 2 – przebudowano, a 4 doposażono w sprzęt medyczny, 2 instytucje opieki społecznej w zakresie poprawy jakości usług opiekuńczo-wychowawczych oraz stanu infrastruktury Domów Pomocy Społecznej, a także 5 obiektów dziedzictwa kulturowego, w których zapewniono dostęp osób niepełnosprawnych, a w dwóch – konserwacji i zabezpieczeniu poddano 2 zbiory.

Tabela 19. Wykaz wskaźników produktów i rezultatów planowanych do osiągnięcia i osiągniętych w ramach Osi 3 'Rozwój infrastruktury społecznej' RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji [%]
A.	Wskaźniki produktu				
3.1.	Liczba szkół doposażonych w sprzęt na potrzeby dydaktyki	szt.	2	0	0%
3.1.	Liczba zakupionych zestawów komputerowych	szt.	45	0	0%
3.1.	Wartość zakupionych środków trwałych/wartości niematerialnych i prawnych służących wdrożeniu projektu	tys. zł	354	0	0%
3.2.	Liczba doposażonych instytucji ochrony zdrowia	szt.	4	0	0%
3.2.	Liczba przebudowanych instytucji ochrony zdrowia	szt.	2	0	0%
3.2.	Liczba zbudowanych/przebudowanych/doposażonych obiektów infrastruktury społecznej	szt.	2	1	50%
3.3.	Liczba obiektów/zbiórów dziedzictwa kulturowego objętych wsparciem	szt.	5	1	20%
3.3.	Liczba obiektów dziedzictwa kulturowego zapewniających dostęp dla osób niepełnosprawnych	szt.	5	0	0%
3.3.	Liczba obiektów/zbiórów poddanych konserwacji	szt.	2	1	50%
3.3.	Liczba zabezpieczonych obiektów/zbiórów	szt.	2	1	50%
B.	Wskaźniki rezultatu				
3.1.	Liczba uczniów korzystających z infrastruktury dydaktycznej wspartej w wyniku realizacji projektów	osoby	1 534	0	0%
3.1.	Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	osoby	1 179	0	0%
3.2.	Potencjalna liczba specjalistycznych badań medycznych, które zostaną wykonane zakupionym sprzętem	szt. /rok	139 397,55	2 800,45	2%
3.3.	Liczba osób odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego objęte wsparciem	osoby /rok	1 228 960	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

W RAMACH RPO WK-P
REALIZOWANYCH JEST
TYLKO 6 PROJEKTÓW
ZAKŁADAJĄCYCH BUDOWĘ
NOWYCH OBIEKTÓW
I WPROWADZENIE

Na pierwszy rzut oka nieco lepiej wygląda wsparcie RPO WK-P dla **turystyki**, a szczególnie istotne wydaje się być wybudowanie 133 obiektów turystycznych i rekreacyjnych. Po głębszej analizie okazuje się jednak, że 118 obiektów budowanych jest przez jednego przedsiębiorcę w ramach projektu dotyczącego centrum hotelowo-konferencyjnego w gminie Łysomice (ponieważ dotyczy to zespołu pałacowo-

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Nowych Produktów Turystycznych

parkowego – beneficjent mógł wpisać do wskaźnika każdą budowlę znajdującą się na terenie zespołu). *De facto* do tego wskaźnika powinien zostać wpisany 1 obiekt turystyczno-rekreacyjny. Ogólnie mamy do czynienia tylko z 6 projektami, które zakładają wybudowanie takich obiektów.

Tabela 20. Wykaz wskaźników produktów i rezultatów planowanych do osiągnięcia i osiągniętych w ramach Osi 6 'Wsparcie rozwoju turystyki' RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji [%]
A.	Wskaźniki produktu				
6.1.	Długość przebudowanych szlaków turystycznych	km	1,25	1,25	100%
6.2.	Liczba nowych produktów turystycznych	szt.	38,19	0,00	0%
6.2.	Liczba przebudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	szt.	4,12	0,00	0%
6.2.	Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	szt.	133,00	0,00	0%
6.2.	Powierzchnia wybudowanych/zmodernizowanych budynków	m2	345,87	0,00	0%
B.	Wskaźniki rezultatu				
6.2.	Liczba osób korzystających z obiektów turystycznych	osoby/rok	680,00	0,00	0%
6.2.	Liczba turystów korzystających z wytworzonych/zmodernizowanych produktów turystycznych	osoby	275,00	0,00	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

PROW WSPIERA FUNKCJĘ KULTURALNĄ ORAZ MIEJSCA REKREACJI

Z każdym z tych projektów (dotyczących budowy obiektów) związane są nowe produkty turystyczne, a więc jest tylko 6 miejsc, w których one występują tj. Dobrzyń nad Wisłą (powiat lipnowski), Sępólno Krajeńskie i Więcbork (powiat sępoleński), Łysomice (powiat toruński), Tuchola (powiat tucholski), Gąsawa (powiat żniński). Na skalę województwa jest to bardzo niewiele.

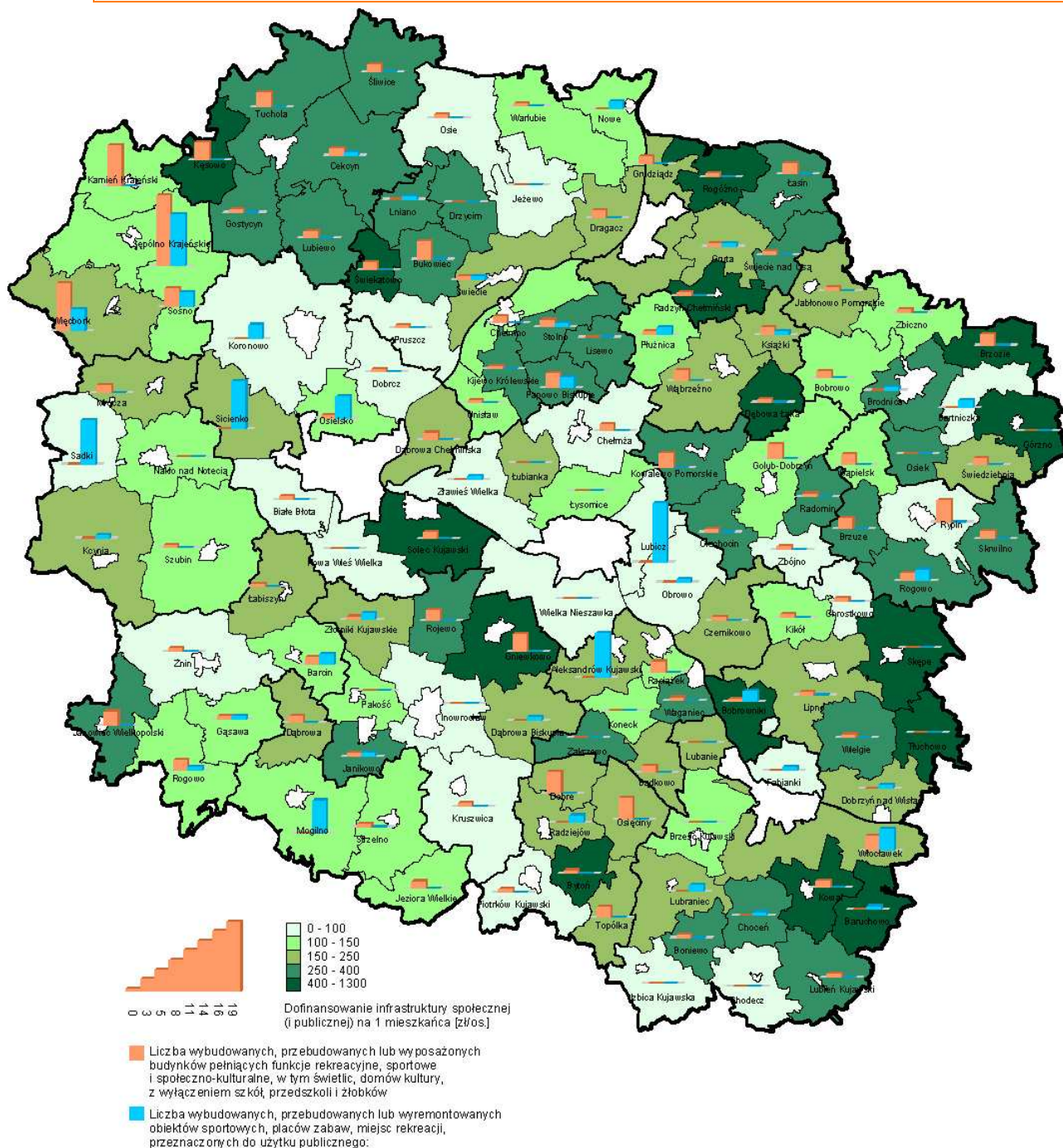
Z kolei **PROW**, jak pokazuje poniższa tabela, ma głównie znaczenie dla rozwoju **światlic** i **domów kultury**, których łącznie powstało już 216, a także obiektów sportowych, placów zabaw i miejsc rekreacji, których łącznie powstało 144.

Tabela 21. Wykaz wskaźników produktów osiągniętych w ramach Działań 313_322_323 'Odnowa i rozwój wsi' oraz 413 'Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju' w zakresie Działania 313 PROW.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość osiągnięta
A.	Wskaźniki produktu		
313_322_323	Liczba ukształtowanych obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych, ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne	szt.	26
413-313		szt.	21
313_322_323	Liczba wybudowanych, przebudowanych lub wyposażonych budynków pełniących funkcje rekreacyjne, sportowe i społeczno-kulturalne, w tym światlic, domów kultury, z wyłączeniem szkół, przedszkoli i żłobków	szt.	158
413-313		szt.	58
313_322_323	Liczba wybudowanych, przebudowanych lub wyposażonych obiektów małej architektury	szt.	11
413-313		szt.	25
313_322_323	Liczba wybudowanych, przebudowanych lub wyremontowanych obiektów sportowych, placów zabaw, miejsc rekreacji, przeznaczonych do użytku publicznego	szt.	96
413-313		szt.	48
313_322_323	Urządzone tereny zielone, parki i inne miejsca wypoczynku, parki, place zabaw	szt.	12
413-313		szt.	6
313_322_323	Liczba zagospodarowanych zbiorników i cieków wodnych w celu rekreacji lub poprawy estetyki miejscowości	szt.	1
413-313		szt.	3
313_322_323	Liczba zrewitalizowanych budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne	szt.	2
413-313	Liczba odnowionych obiektów charakterystycznych dla danego regionu lub tradycji budownictwa, adaptowanych na cele publiczne	szt.	1
313_322_323	Liczba odnowionych elewacji zewnętrznych i dachów w budynkach architektury sakralnej wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków	szt.	5
313_322_323	Wybudowane ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne	km	2,37
413-313		km	4,29
313_322_323	Inne	szt.	124
413-313		szt.	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11).

Rozmieszczenie przestrzenne obiektów, sfinansowanych z PROW, pełniących funkcje rekreacyjne, sportowe i społeczno-kulturalne, w tym świetlic, domów kultury oraz obiektów sportowych, placów zabaw, miejsc rekreacji, przeznaczonych do użytku publicznego, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 15. Liczba obiektów sportowych, rekreacyjnych i społeczno-kulturalnych przeznaczonych do użytku publicznego na tle dofinansowania infrastruktury społecznej przypadającego na 1 mieszkańca w gminach obszaru wiejskiego województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11). Dane dla PROW dotyczą tylko zakończonych projektów. Dane dotyczące liczby ludności z obszarów wiejskich pochodzą z GUS BDL (dla 2009 roku).

NAJWIĘCEJ OBIEKTÓW
POWSTAŁO
W PÓŁNOCNO-
ZACHODNIEJ CZĘŚCI
WOJEWÓDZTWA,
SZCZEGÓLNIE
W POWIECIE
SĘPOLEŃSKIM

Mapa pokazuje zarówno bezwzględną liczbę obiektów infrastruktury społecznej i rekreacyjnej, jaka powstała w poszczególnych gminach, jak i względną wartość dofinansowania infrastruktury społecznej (przypadającą na 1 mieszkańca).

Łatwo zauważyć, że wielkość dofinansowania na głowę mieszkańca nie idzie w parze z liczbą obiektów. Generalnie **znaczącą liczbę takich obiektów można zauważyć w gminach północno-zachodniej części** województwa, szczególnie w powiecie sępoleńskim, gdzie projektami objęto 72 obiekty z 360 w całym województwie (czyli 20%), przy czym aż 33 w gminie Sępólno Krajeńskie. Na tym obszarze znajdują się również gminy: Sicienko (powiat bydgoski) z 13 obiektami oraz Sadki (powiat nakielski) z 12 obiektami.

Gminy, które objęły projektami znaczną liczbę obiektów znajdują się również w innych częściach województwa, ale są to przypadki odosobnione. Za przykład można podać gminę Lubicz (powiat toruński) z 16 obiektami, gminę Aleksandrów Kujawski z 12 obiektami, gminę Włocławek z 10 obiektami oraz gminę Mogilno z 9 obiektami.

Z kolei **największą wartością dofinansowania** na jednego mieszkańca charakteryzują się gminy w pasie zachodnim województwa oraz gminy powiatu tucholskiego i częściowo świeckiego, a także pojedyncze gminy w centrum województwa. Jedną z takich gmin jest gmina Dębowa Łąka, która zrealizowała jak dotąd jeden projekt w tym obszarze (dot. sali wiejskiej w m. Niedźwiedź, poniżej na zdjęciu), niemniej jednak kończy realizować podobny projekt w m. Lipnica, a także doposażenie świetlic w m. Łobdowo i Kurkocin.

STUDIUM PRZYPADKU
DĘBOWA ŁĄKA

Jeżeli chodzi o ośrodki kultury na wsi, to w gminie Dębowa Łąka na 8 miejscowości były czynne tylko 2 świetlice. W tej chwili po inwestycji w Lipnicy wszyscy mieszkańcy w tych 8 miejscowościach będą mieli możliwość spotkania się w świetlicach, salach wiejskich itp.

Sala wiejska, m. Niedźwiedź [źródło: zasoby własne gminy]

Zatem problem integracji społecznej, aktywizacji środowisk wiejskich w tych dziedzinach życia kulturalnego, rozrywkowego i sportowego został rozwiązany. Dotyczy to również placów zabaw, boisk itp.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Plac zabaw, m. Łobdowo [źródło: zasoby własne gminy]

RÓŻNICE W ROZKŁADZIE WSPARCIA I LICZBY OBIEKTÓW WYNIKAJĄ Z KILKU PRZYZYNY

Okazuje się zatem, że różnice w obu wielkościach mogą wynikać z trzech powodów. Po pierwsze, dofinansowanie na głowę obejmuje również projekty rozpoczęte, zatem wpływ PROW na ten obszar może okazać się większy właśnie na zachodzie województwa. Po drugie, wielkość wsparcia dzielona jest przez liczbę mieszkańców, co może powodować różnice w wynikach. Po trzecie, idea projektów może być różna w różnych gminach, jeżeli projekty polegają głównie na doposażeniu obiektów lub budowie placów zabaw, ich wartość będzie stosunkowo mała, a więc mimo wysokiego wskaźnika liczby obiektów dofinansowanie na głowę będzie niskie.

Wsparcie z RPO WK-P dla infrastruktury społecznej nie było znaczące. Wsparło jedynie kilka obiektów w tym zakresie. Również w zakresie turystyki wsparło tylko 6 projektów, tworząc kilkadziesiąt nowych obiektów i produktów turystycznych. Zatem wsparcie z RPO WK-P miało charakter raczej punktowy, natomiast z PROW było w większym stopniu rozłożone na obszarze całego województwa i dotyczyło głównie świetlic, domów kultury, obiektów sportowych, placów zabaw i miejsc rekreacji, których stworzono jak dotąd 360.

Wpływ na infrastrukturę społeczeństwa informacyjnego

Wsparcie infrastruktury społeczeństwa informacyjnego to przede wszystkim uruchomienie usług udostępnionych on-line, a więc e-usług i e-organizacji gminy, powiatu, czy jednostek publicznych. Wartościowo również jest to zauważalne wsparcie (107 mln zł).

Tabela 22. Wykaz wskaźników produktów i rezultatów planowanych do osiągnięcia i osiągniętych w ramach Osi 4 'Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego' RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji [%]
A.	Wskaźniki produktu				
4.1.	Długość wybudowanej sieci Internetu szerokopasmowego	km	11,15	0	0%
4.1.	Liczba uruchomionych PIAP	szt.	4	0	0%
4.2.	Liczba rejestrów publicznych udostępnionych on-line	szt.	1	0	0%
4.2.	Liczba uruchomionych on-line usług na poziomie 1 – Informacja	szt.	9	0	0%
4.2.	Liczba uruchomionych on-line usług na poziomie 2 – Interakcja	szt.	5	0	0%
4.2.	Liczba uruchomionych on-line usług na poziomie 3 – dwustronna interakcja	szt.	1	0	0%
4.2.	Liczba uruchomionych on-line usług na poziomie 4 – transakcja	szt.	4	0	0%
B.	Wskaźniki rezultatu				
4.2.	Liczba osób korzystających z usług on-line	osoby	3 130	0	0%
4.3.	Liczba nowych usług elektronicznych dla MŚP świadczonych przez wsparte przedsiębiorstwa	szt.	2	1	50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Wsparcie Internetu szerokopasmowego, chociaż ważne z punktu widzenia rozwoju, nie stanowi rozwiązania najbardziej naglącego problemu. Okazuje się, że gminy i ich mieszkańcy potrafią sobie radzić z nim w inny sposób, o czym można było się przekonać analizując studia przypadków.

Wsparcie inwestycji z zakresu społeczeństwa informacyjnego w RPO WK-P skupiło się głównie na uruchomieniu usług on-line zarówno na szczeblu regionalnym, jak i lokalnym (powiatowym i gminnym). Uruchomiono 9 usług on-line na poziomie 1 - Informacja, udostępniono jeden rejestr⁵³ – dzięki wsparciu 82 mln zł. Wybudowano natomiast jedynie 11,5 km sieci szerokopasmowej za 5 mln zł.

Wpływ na przedsiębiorczość

Wsparcie pośrednie przedsiębiorców dotyczy dokapitalizowania jednego z funduszy poręczeń kredytowych, który zakłada pomoc 114 przedsiębiorcom z gminy Płużnica, a także stworzenia parku przemysłowego o powierzchni 31 ha.

WSPARCIE POŚREDNIE
PRZEDSIĘBIORCÓW NA
OBSZARACH WIEJSKICH
JEST NIEWIELKIE

Tabela 23. Wykaz wskaźników produktów i rezultatów planowanych do osiągnięcia i osiągniętych w ramach Osi 5 'Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw' RPO WK-P na obszarach wiejskich.

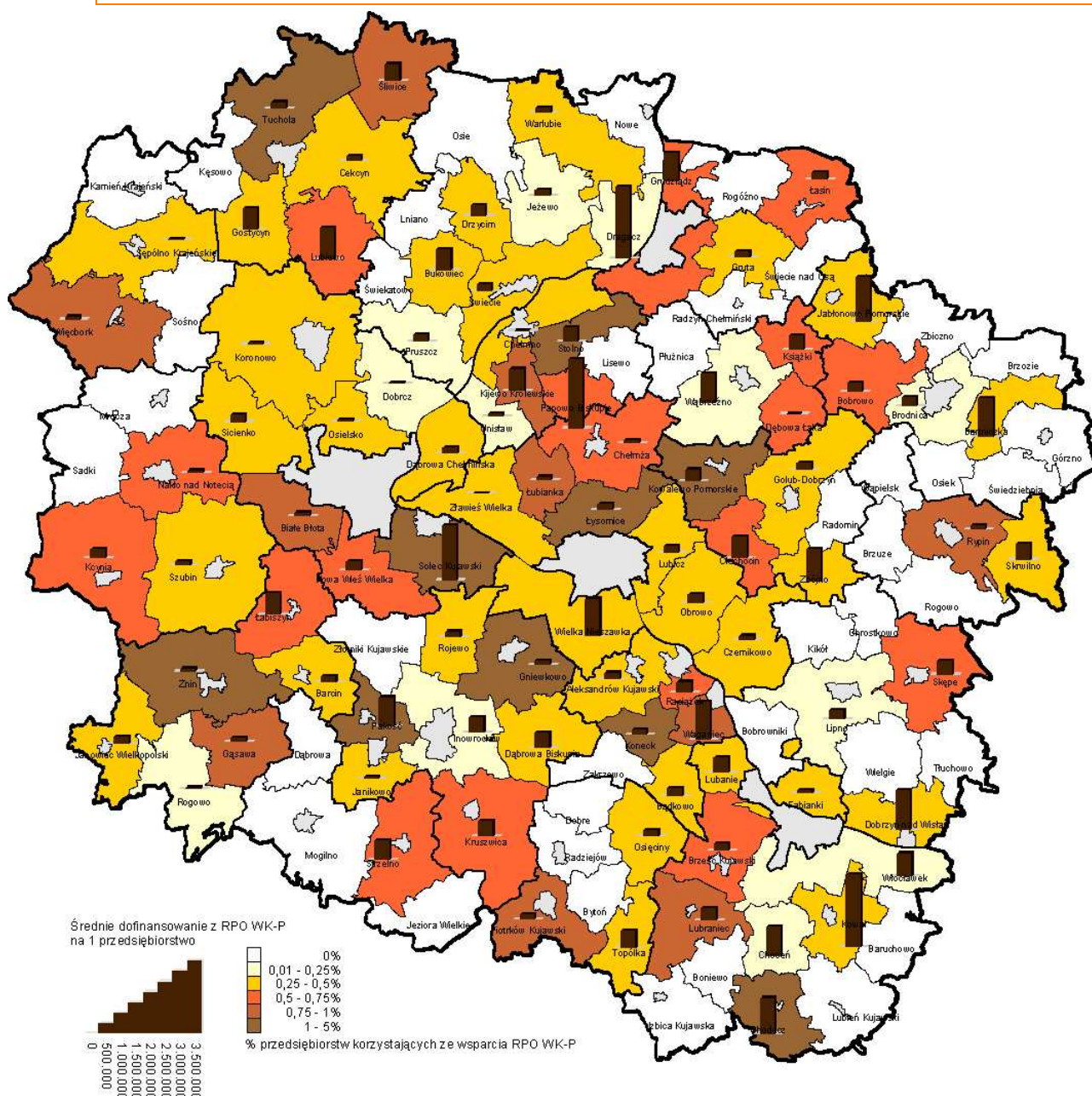
Działanie	Nazwa wskaźnika	Jedn.	Wartość docelowa	Wartość osiągnięta	Stopień realizacji [%]
A.	Wskaźniki produktu				
5.1.	Liczba wspartych funduszy pożyczkowych i poręczeńiowych	szt.	1	1	100%
5.2.1.	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie inwestycji	szt.	23	24	104%
5.2.1.	Powierzchnia wybudowanych/zmodernizowanych budynków	m2	284,57	284,57	100%
5.2.2.	Liczba zakupionych środków trwałych	szt.	15	13	87%
5.2.2.	Powierzchnia wybudowanych/zmodernizowanych budynków	m2	540,20	0	0%
5.3.	Liczba przedsiębiorstw, które dokonały zmiany w produkcji w zakresie ochrony powietrza	szt.	1	0	0%
5.5.	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie inwestycji	szt.	4	0	0%
5.5.	Liczba przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych o charakterze międzynarodowym	szt.	3	1	33%
5.6.	Liczba wspartych terenów inwestycyjnych	szt.	1	1	100%
5.6.	Powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych	ha	31	0	0%
B.	Wskaźniki rezultatu				
5.1.	Liczba przedsiębiorstw wspartych przez fundusze pożyczkowe i poręczeniaowe.	szt.	114	1	1%
5.2.1.	Liczba nowych produktów/usług	szt.	64	66	103%
5.2.1.	Liczba udoskonalonych produktów/usług	szt.	35	41	117%
5.2.2.	Liczba nowych produktów lub usług wprowadzonych na rynek	szt.	9	9	100%
5.2.2.	Liczba nowych produktów/usług	szt.	376	115	31%
5.2.2.	Liczba udoskonalonych produktów/usług	szt.	340	267	79%
5.3.	Zmiana ilości zużycia wody	m ³ /rok	180	0	0%
5.5.	Liczba udoskonalonych produktów/usług	szt.	2	2	100%
5.6.	Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach	szt.	4	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

Wsparcie bezpośrednie było jednak bardziej znaczące – wprowadzono bowiem na rynek blisko 450 nowych produktów i usług, a 377 – udoskonalono. Skala pomocy dla przedsiębiorców nie jest jednak duża, o czym pisano w rozdz. 3.2. Pokazuje to też poniższa mapa:

⁵³ Informatyczny system zarządzania oświatą w Gminie Białe Błota.

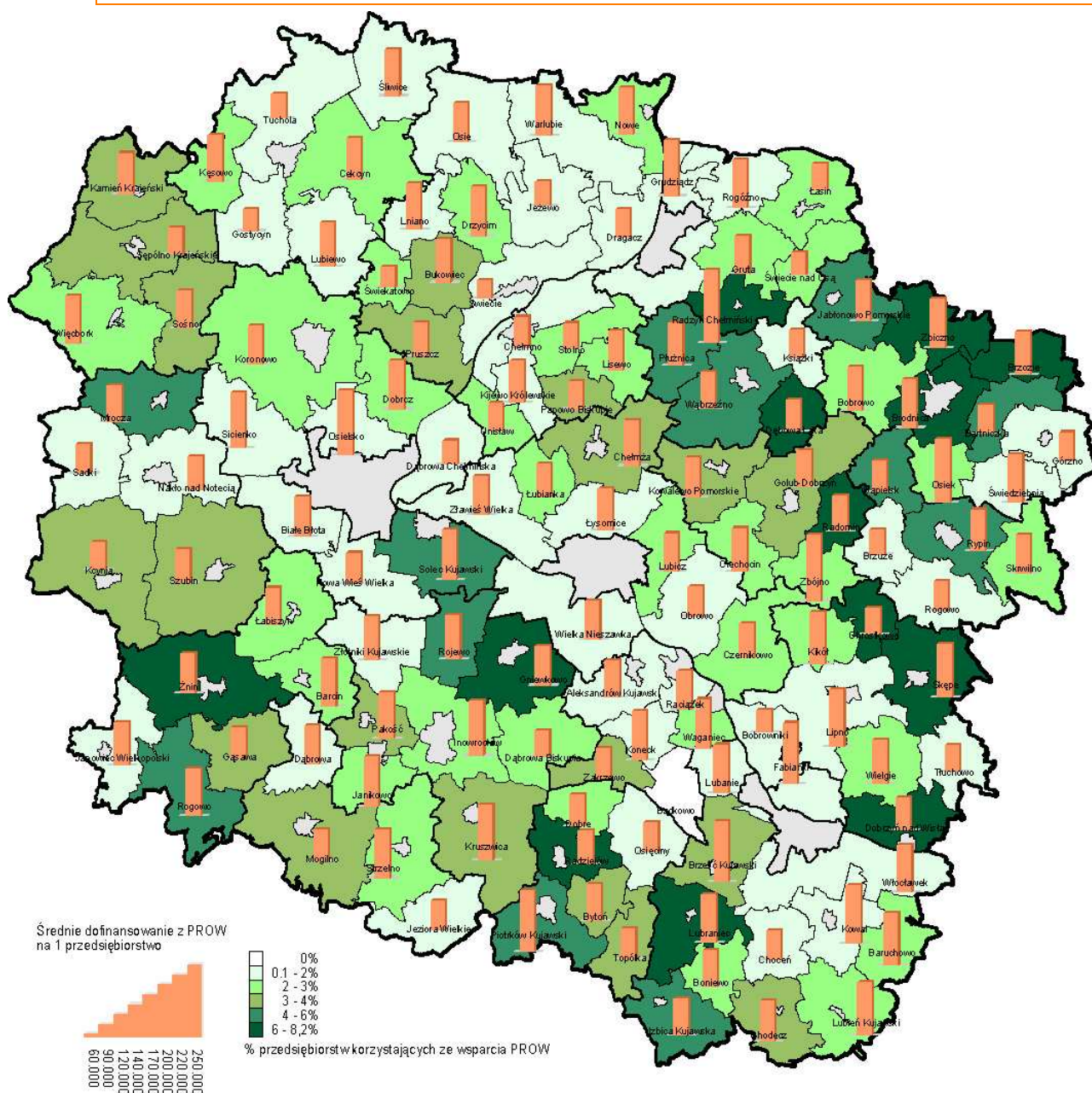
Mapa 16. Średnie dofinansowanie z RPO WK-P na 1 przedsiębiorstwo na tle % przedsiębiorstw korzystających ze wsparcia RPO WK-P w gminach obszaru wiejskiego województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P (dane z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011).

WSPARCIE RPO WK-P
JEST BARDZO
OGRAŃCZONE

- W CO TRZECIEJ GMINIE
NIE SKORZYSTAŁ ŻADEN
PRZEDSIĘBIORCA

Okazuje się, że żaden przedsiębiorca z 47 gmin nie korzysta z wsparcia, a w kolejnych 70 gminach – wsparcie uzyskuje mniej niż 1% przedsiębiorców. Obszary intensywniejszego wsparcia koncentrują się w centralnej części województwa, ale są takie przykłady również na południu i północy. **Najlepsza sytuacja** występuje w gminie Solec Kujawski, gdzie 4,35% przedsiębiorców skorzystało ze wsparcia i każdy średnio otrzymał 2,5 mln zł. Również w gminie Chodecz (powiat włocławski) ze wsparcia skorzystało blisko 2% przedsiębiorców i każdy uzyskał średnio 1,7 mln zł.

Mapa 17. Średnie dofinansowanie z PROW na 1 przedsiębiorstwo na tle % przedsiębiorstw korzystających ze wsparcia PROW w gminach obszaru wiejskiego województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IW PROW (dane z systemu OFSA PROW. Stan na 31.07.11). Dane dla PROW dotyczą tylko zakończonych projektów. Dane dotyczące liczby ludności z obszarów wiejskich pochodzą z GUS BDL (dla 2009 roku).

PROW DOCIERA DO WIĘKSZEJ LICZBY PRZEDSIĘBIORCÓW, ALE WSPARCIE JEST DUŻO MNIEJSZE

PROW z kolei dociera do większej liczby przedsiębiorców (w gminie Chrostkowo korzysta z niego 8,11% przedsiębiorców, Radziejów – 7,95%, Zbiczno – 7,89%), jednakże wsparcie jest kilkukrotnie niższe niż w RPO WK-P. Największe wsparcie uzyskują bowiem przedsiębiorstwa w gminie Radzyń Chełmiński – 250 tys. zł każde.

Widać również, że wsparcie koncentruje się na zachodzie województwa i w mniejszym stopniu – na południu. Jest to związane z typem wsparcia (różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej) i faktycznie wynika z rolniczego charakteru tych obszarów.

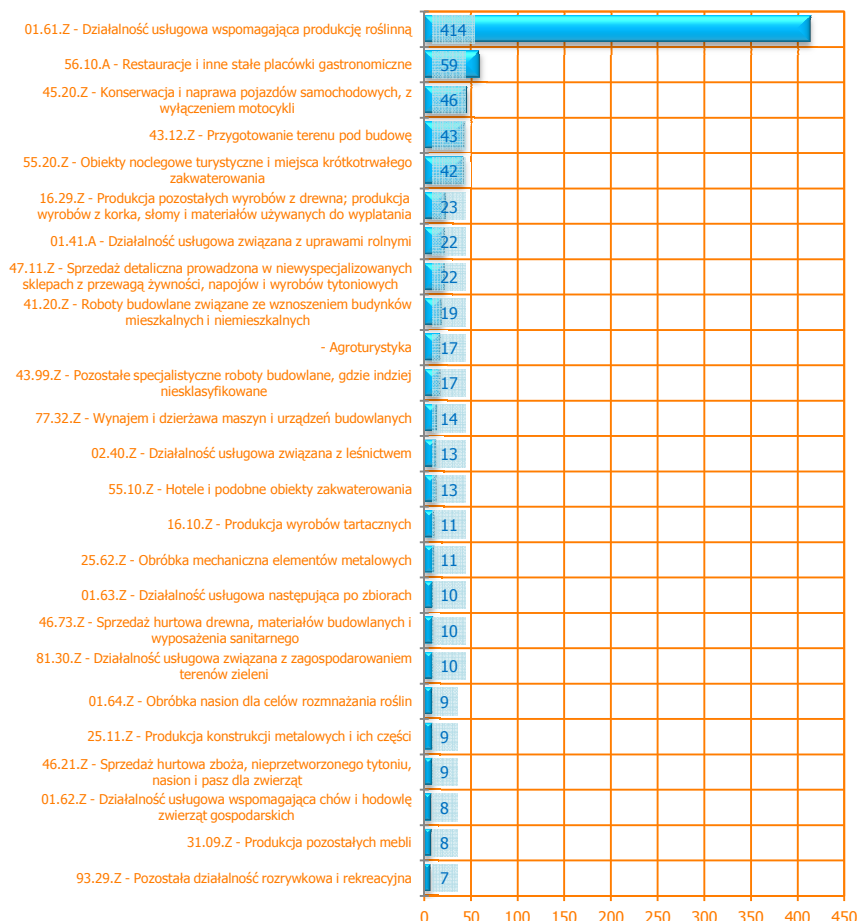
Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Co ciekawe, okazuje się, że działalność nierolnicza i przedsiębiorczość na wsi nadal dla wielu przedsiębiorców związana jest z tym sektorem (prowadzą oni działalność usługową wspomagającą produkcję roślinną, uprawy, po zbiorach, leśnictwo, obróbka nasion, a także chów i hodowlę zwierząt gospodarskich).

DZIAŁALNOŚĆ
NIEROLNICZA ORAZ
PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ
NA WSIACH KONCENTRUJE
SIĘ W SEKTORZE ROLNYM

WYSTĘPUJĄ JEDNAK INNE
OBSZARY DZIAŁALNOŚCI
ZWIĄZANE M.IN.
Z GASTRONOMIĄ,
TURYSTYKĄ, ALE
I BUDOWNICTWEM ORAZ
NAPRAWĄ POJAZDÓW

Wykres 32. Udział liczby miejsc pracy mających powstać z RPO WK-P w ogólnej liczbie zatrudnionych w podstawowym miejscu pracy w podziale na powiaty województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IZ RPO WK-P, (dane z podpisanych umów na podstawie informacji z SIMIK 07-13. Stan na 31 lipca 2011) oraz danych GUS. Sumy wartości dla powiatów dotyczyły wyłącznie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w części wiejskiej.

Wsparcie pośrednie z RPO WK-P dla przedsiębiorców jest niewielkie, dotyczy jednego funduszu⁵⁴ i jego terenu inwestycyjnego. Wsparcie bezpośrednie z tego Programu spowoduje wprowadzenie 450 nowych i 377 ulepszonych produktów na rynek. Niestety, w co trzeciej gminie żaden przedsiębiorca nie realizuje projektu, a w dwóch na trzy gminy – wsparto nie więcej niż 1% przedsiębiorców. Jednak wsparcie jednostkowe jest wysokie, dochodzi nawet do 2,5 mln zł. Z kolei PROW wspiera większą liczbę przedsiębiorców (nawet do 8% przedsiębiorców z gminy), jednak dofinansowanie 1 przedsiębiorstwa nie przekracza 250 tys. zł.

⁵⁴ w całym Programie wsparciem objętych będzie 10 funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, ale tylko jeden z nich wskazał obszar wiejski realizacji projektu, co nie oznacza, że w przypadku pozostałych 9 funduszy przedsiębiorcy z obszarów wiejskich nie będą mogli korzystać z ich usług.

WPŁYW NA
BENEFICJENTÓW
UZALEŻNIONY JEST
OD DANEJ GMINY

GENERALNIE NAJWIĘCEJ
KORZYŚCI UZYSKAŁY
GMINY JAKO
SPOŁECZNOŚCI
MIESZKAŃCÓW

Podsumowanie wpływu na beneficjentów

Wpływ na beneficjentów był uzależniony znacząco od miejsca – gminy lub nawet miejscowości, ponieważ tak jak wykazano wyżej – wsparcie było w większości przypadków punktowe i nie odnaleziono zależności obszarowych pomiędzy interwencją a poprawą wskaźników rozwoju. Jeżeli wielu przedsiębiorców skorzystało z dotacji, a samej gminie nie udało się skorzystać ze środków europejskich – oczywistym jest, że w tym przypadku najbardziej skorzystają przedsiębiorcy. Ale mogą się zdarzyć przypadki zupełnie odwrotne. Dlatego w gruncie rzeczy należy rozpatrywać każdą gminę, a nawet każdą miejscowość oddzielnie.

Próbując jednak generalizować pewne aspekty dotyczące wsparcia, można na dużym poziomie ogólności powiedzieć, że projekty realizowane w ramach RPO WK-P oraz PROW miały największy wpływ na mieszkańców obszarów wiejskich, w mniejszym zakresie zaś na rolników i przedsiębiorców. W najmniejszym zakresie wpływ ten jest widoczny w odniesieniu do młodzieży, turystów, a dopiero na końcu – na domowników.

Powoli zmienia się struktura gospodarstw. Teraz są to większe gospodarstwa. Zaplecze produkcyjne tych gospodarstw też się już polepsza, jeśli chodzi o zaopatrzenie, zwłaszcza w maszyny. Wpływ tych środków jest duży. Wystarczy przejechać po wsi – widać nowe ciągniki, inne maszyny, które wspomagają produkcję. Jest to zauważalne.

Potwierdzają to sami rolnicy, którzy w badaniu CATI byli pytani o ogólne oddziaływanie wsparcia na gminę, w której mieszkają i na ich gospodarstwa rolne. Okazuje się, że aż 84% z nich stwierdziło, że widzi wpływ na gminę, natomiast tylko 62% z nich widzi wpływu na ich gospodarstwa.

Nie bez znaczenia jest też skala wsparcia. Analizując wykres 15 (*'Odsetek podmiotów korzystających ze wsparcia z RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich'*) łatwo można potwierdzić powyższą tezę.

Podsumowanie wpływu na kluczowe dziedziny rozwoju społeczno-gospodarczego

Jako podsumowanie opisu wsparcia na kluczowe dziedziny rozwoju społeczno-gospodarczego, warto zastanowić się nad całościowym wpływem projektów finansowanych w ramach RPO WK-P oraz PROW na zdefiniowane w rozdz. 3.1 zmiany w sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego.

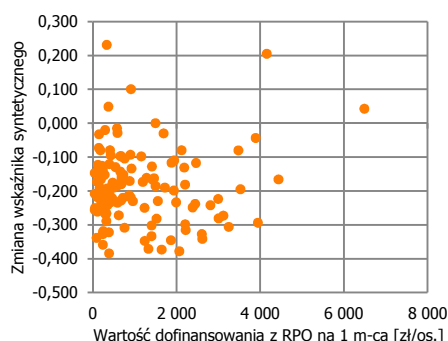
W tym celu zbadano, czy istnieje jakakolwiek korelacja pomiędzy wartością dofinansowania przypadającą na głowę mieszkańca⁵⁵ a zmianami zachodzącymi w sześciu wyszczególnionych obszarach (por. rozdz. 3.1). Wykorzystano w tym celu wsparcie łączne oraz wsparcie z RPO i z PROW oddzielnie (przy czym w przypadku PROW podzielono wsparcie na część wdrażaną przez UM WK-P i ARiMR).

Wyniki nie są optymistyczne. W żadnym wypadku analiz krzyżowych **nie pojawiają się istotne korelacje między tymi zmiennymi**. Zależności pomiędzy zmiennymi w największym stopniu pojawiły się w przypadku wsparcia z RPO WK-P i obszarów struktur gospodarczych oraz edukacji i sportu. Niestety, to również nie jest korelacja, która może jednoznacznie wskazać na wpływ środków RPO WK-P na te obszary w analizowanych gminach, co przedstawiają poniższe wykresy:

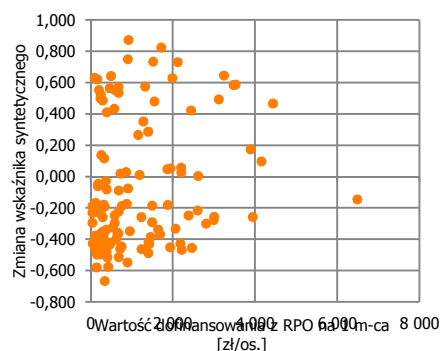
NIE JEST WIDOCZNY
WPŁYW WSPARCIA NA
ZMIANĘ CECH
CHARAKTERYZUJĄCYCH
GMINY

⁵⁵ do analizy wzięto dofinansowanie przypadające na głowę mieszkańca, ponieważ wymaga tego zgodność metodologiczna z wartością porównywaną. Skoro porównujemy zmiany wartości wskaźników (zliczanych we wskaźniku syntetycznym) wyłącznie względnych (liczonych zawsze w odniesieniu do liczby mieszkańców, powierzchni itd.), możemy wyłącznie wykorzystać wskaźniki względne. Przyjęło się wykorzystywanie w tym celu wskaźnika wartości dofinansowania na głowę mieszkańca.

KORELACJA DOFINANSOWANIA Z RPO I ZMIANY WSKAŹNIKA SYNTETYCZNEGO STRUKTUR GOSPODARCZYCH W GMINACH

KORELACJA DOFINANSOWANIA Z RPO I ZMIANY WSKAŹNIKA SYNTETYCZNEGO EDUKACJI I SPORTU W GMINACH

Wykres 33. Korelacja pomiędzy projektami realizowanymi z RPO WK-P a wskaźnikami zmiany struktur gospodarczych oraz edukacji i sportu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.

Do podobnych wniosków doszli autorzy innego raportu, w którym czytamy:⁵⁶

W gminach wiejskich praktycznie nie ma związków statystycznych pomiędzy rozwojem a wykorzystaniem funduszy UE, choć [...] niemal wszystkie gminy, w których wartość zrealizowanych projektów na 1 mieszkańca była wyższa niż 2000 złotych zanotowały wzrost wskaźnika rozwoju.

Powyższe badania dotyczyły obszaru całej Polski, dlatego próba badawcza gmin była większa. W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego i badań przeprowadzonych w ramach niniejszego badania, nie można wysnuć takich wniosków.

Zawsze przy rozpatrywaniu wpływu wsparcia należy brać pod uwagę kontekst ludzki, na który zwrócił jeden z rozmówców. Dotyczy on sposobu wykorzystania nadarzających się szans rozwojowych, realizacji projektów spełniających spójne cele i osiągających efekt synergii.

Jak się mówi o wpływie to zawsze trzeba patrzeć na to, jak na proces uczenia się. Można się wysilać, uczyć kogoś, a jeżeli ta druga strona się nie uczy, to nic z tego nie wyjdzie. W tym przypadku jest tak samo – samorząd oferuje jakieś środki i po drugiej stronie musi partner, którzy umie je dobrze wykorzystać. Są tacy, którzy albo nie chcą, albo nie umieją ich dobrze wykorzystać, a są tacy, którzy robią to bardzo dobrze i wtedy ten wpływ jest oczywiście większy przy takiej samej ilości środków! To zależy często od aktywności wójtów, burmistrzów, od środowiska lokalnego.

Dlatego też w dalszej części raportu zostanie przeprowadzona analiza efektu synergii, natomiast w tym miejscu przedstawione zostaną studia przypadku pięciu gmin, w kontekście struktury wsparcia oraz jego wpływu na zmiany w tych gminach. Dzięki temu wzięte zostaną pod uwagę również czynniki społeczne, ekonomiczne i polityczne, a także uwarunkowania zewnętrzne, które są niezwykle ważne podczas analizy efektów realizacji projektów.

⁵⁶ Stawicki M., Fundusze europejskie w gminach, Rozwój lokalny, wykorzystanie środków UE, rekomendacje dla samorządów, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009, s. 115.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

STUDIUM PRZYPADKU

DĘBOWA ŁĄKA
GÓRZNO
JANOWIEC WIELKOPOLSKI
RADZIEJÓW
TUCHOLA

Jak kształtuje się struktura wsparcia na terenie gmin, do których skierowana została największa pomoc, w rozbiórce na program, Oś priorytetową i Działanie, a także rodzaj wsparcia i typ beneficjentów pomocy? Czy widoczne są jakieś korelacje pomiędzy charakterystyką gmin a wielkością lub strukturą wsparcia?

Jak można ocenić wpływ wsparcia skierowanego do analizowanych gmin na zmiany ich sytuacji społeczno-gospodarczej, w kontekście oceny dokonanej na poziomie całego województwa?

Dębowa Łąka

Na obszarze gminy beneficjenci instytucjonalni realizują 11 projektów, w tym dwa projekty w Działaniu 1.1 RPO WK-P (jeden dotyczy drogi gminnej, drugi jest realizowany przez samorząd województwa i dotyczy połączenia z autostradą A1), z Działania 2.2 realizowany jest projekt dot. budowy linii sortowniczej i tylko częściowo dotyczy on gminy, z Działania 2.3 – termomodernizowane są szkoły podstawowe. W przypadku PROW w Działaniu 313_322_323 realizowane są trzy projekty dotyczące budowy świetlic wiejskich oraz prace konserwatorskie w kościele. Z Działania 321 realizowane są dwa projekty dotyczące budowy sieci kanalizacji sanitarnej. W osi 4 realizowane są dwa projekty: dotyczący budowy boiska i wyposażenia świetlic wiejskich. Osoby fizyczne realizują 55 projektów w ramach Działania 112, 121, 311 i 312 ('Ułatwianie startu młodym rolnikom', 'Modernizacja gospodarstw rolnych', 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw', 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej').

Górzno

Na obszarze gminy beneficjenci instytucjonalni realizują 11 projektów, w tym jeden projekt z Działania 1.1 RPO WK-P (dotyczący drogi powiatowej), z Działania 2.3 – termomodernizowane są budynki użyteczności publicznej (Zespół Szkół, Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Kultury, Przedszkole). Z Działania 5.5 promowana jest gmina w zakresie markowego produktu – 'Mistrzostw Polski w Triathlonie'. W Działaniu 313_322_323 realizowane są trzy projekty dotyczące budowy chodników, oraz budowę Gminnej Biblioteki Publicznej oraz Gminnego Ośrodka Kultury. Z Działania 321 realizowane są dwa projekty dotyczące budowy wodociągu i sieci kanalizacji sanitarnej. W osi 4 realizowane są trzy projekty: dotyczący modernizacji promenady wokół jeziora, budowy placów zabaw. Osoby fizyczne, w tym rolnicy realizują 19 projektów w ramach Działania 112, 121 i 311 ('Ułatwianie startu młodym rolnikom', 'Modernizacja gospodarstw rolnych', 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw').

Janowiec Wielkopolski

Na obszarze gminy beneficjenci instytucjonalni realizują 12 projektów, w tym dwa projekty z Działania 1.1 RPO WK-P (dotyczące dróg gminnych). Realizowane są również dwa projekty przez przedsiębiorców – małe przedsiębiorstwa w ramach Działania 5.2.2. Jeżeli chodzi o PROW, w Działaniu 125 przebudowuje się rurociąg melioracyjny. W Działaniu 313_322_323 realizowane są cztery projekty dotyczące budowy boisk, rozbudowy, przebudowy i remontu budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury oraz wymiany pokrycia dachowego budynku Urzędu Miejskiego. Z Działania 321 realizowany jest projekt dotyczący modernizacji i rozbudowy istniejącej oczyszczalni ścieków. W osi 4 realizowane są dwa projekty dotyczące modernizacji i wyposażenia świetlic wiejskich. Osoby fizyczne realizują 107 projektów w ramach Działania 112, 121 i 312 ('Ułatwianie startu młodym rolnikom', 'Modernizacja gospodarstw rolnych', 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw').

Radziejów

Na obszarze gminy beneficjenci instytucjonalni realizują 14 projektów, w tym jeden projekt z Działania 1.1 RPO WK-P (dotyczący drogi gminnej), z Działania 2.1 realizowane są dwa projekty dotyczące budowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, z Działania 2.3 – realizowane są trzy projekty dotyczące termomodernizacji budynków użyteczności publicznej. W Działaniu 313_322_323 realizowany jest jeden projekt dotyczący zadrzewienia centrum wsi, placów zabaw i boisk sportowych oraz remontu świetlicy. Z Działania 321 realizowany jest projekt dotyczący przebudowy stacji uzdatniania wody. W osi 4 realizowanych jest sześć projektów: dotyczące zagospodarowania centrum wsi, organizacji imprezy plenerowej 'IX Inscenizacja Bitwy pod Płowcami', trzy projekty dotyczą funkcjonowania LGD, a jeden projekt - współpracy. Osoby fizyczne realizują 94 projekty w ramach Działania 112, 121, 311 i 312 ('Ułatwianie startu młodym rolnikom', 'Modernizacja gospodarstw rolnych', 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw', 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej').

Tuchola

Na obszarze gminy beneficjenci instytucjonalni realizują 32 projekty, w tym cztery projekty z Działania 1.1 RPO WK-P (dwa dotyczące dróg gminnych, dwa – powiatowych), z Działania 2.3 – w ramach czterech projektów termomodernizowane są budynki użyteczności publicznej. Z Działania 3.1 wyposażane są szkoły powiatowe. W Osii 5 realizowane są trzy projekty przedsiębiorców (dwóch mikroprzedsiębiorców i jednego średniego przedsiębiorcy). W osi 6 realizowane są dwa projekty: 'Bory Tucholskie – w labiryntach natury...' oraz wsparcie rozbudowy infrastruktury centrum turystycznego. W Działaniu 313_322_323 realizowane są cztery projekty dotyczące budowy świetlic wiejskich, przebudowy wiejskiego domu kultury, wyposażenie obiektów kulturalnych. Z Działania 321 realizowane są trzy projekty dotyczące uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej oraz zbiórki odpadów. W osi 4 realizowanych jest dziesięć projektów: dotyczących

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

rozbudowy, przebudowy i wyposażenia świetlic wiejskich, zagospodarowania jezior, cztery projekty dotyczące funkcjonowania LGD. Osoby fizyczne realizują 41 projektów w ramach Działów 112, 121, 311 i 312 ('Ułatwianie startu młodym rolnikom', 'Modernizacja gospodarstw rolnych', 'Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw', 'Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej').

Wsparcie ogółem i na mieszkańca

Największe wsparcie – niemal po równo z analizowanych Działów obu Programów – uzyskała gmina Tuchola (37,3 mln zł), przy czym dofinansowanie z PROW w znacznej części pochodziło z Działów wdrażanych przez UMWK-P. Znaczne środki uzyskała również gmina Dębowa Łąka (26,5 mln zł), przy czym ponieważ jest to mała gmina, w przeliczeniu na głowę mieszkańca – wysunęła się na prowadzenie, uzyskując wsparcie 8,1 tys. zł/os.

Wyszczególnienie	Dębowa Łąka [zł]	Górzno [zł]	Janowiec Wielkopolski [zł]	Radziejów [zł]	Tuchola [zł]
Wartość dofinansowania obszarów wiejskich gminy	26 533 531	6 240 906	13 868 771	14 752 993	37 355 630
RPO	14 516 085	1 236 554	1 499 931	3 862 485	18 964 252
PROW	12 017 445	5 004 353	12 368 840	10 890 508	18 391 378
PROW UMWK-P	6 559 474	3 525 806	4 233 893	2 367 426	13 971 171
PROW ARIMR	5 457 971	1 478 547	8 134 947	8 523 082	4 420 207
Wartość dofinansowania na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich	8 099	2 480	2 669	3 338	5 911
RPO	4 431	491	289	874	3 001
PROW	3 668	1 989	2 380	2 464	2 910
PROW UMWK-P	2 002	1 401	815	536	2 211
PROW ARIMR	1 666	588	1 566	1 928	699

Struktura beneficjentów

W dwóch gminach najwięcej środków uzyskały samorządy gminne (Dębowa Łąka i Górzno), natomiast w dwóch kolejnych – rolnicy (Janowiec Wielkopolski i Radziejów), chociaż w tej pierwszej znaczącą kwotę pozyskał samorząd gminny. W ostatniej gminie (Tuchola) najwięcej środków pozyskali przedsiębiorcy, ale na uwagę zasługuje fakt, że niewiele mniejsza kwota zasilila inwestycje samorządów wszystkich szczebli. Również trzeci sektor otrzymał dofinansowanie w gminie Radziejów i Tucholi, ale to dzięki temu, że są one siedzibami LGD.

Wyszczególnienie grup beneficjentów, które uzyskały wsparcie w ramach RPO WK-P i PROW	Dębowa Łąka		Górzno		Janowiec Wielkopolski		Radziejów		Tuchola	
	Liczba projektów	Wielkość dofinansowania [zł]	Liczba projektów	Wielkość dofinansowania [zł]	Liczba projektów	Wielkość dofinansowania [zł]	Liczba projektów	Wielkość dofinansowania [zł]	Liczba projektów	Wielkość dofinansowania [zł]
Gminy i jednostki organizacyjne	9	7 355 435	10	3 942 001	7	4 426 867	8	1 627 625	17	5 504 874
Powiaty i jednostki organizacyjne	0	0	1	672 220	0	0	1	209 967	5	7 809 280
Województwo i jednostki organizacyjne	1	6 505 058	0	148 139	0	415 069	0	169 062	0	8 007 990
Przedsiębiorstwa	10	7 862 727	1	100 000	5	778 438	19	2 197 499	8	10 220 351
Rolnicy	45	4 474 971	18	1 378 547	104	7 685 802	75	6 325 584	36	4 004 307
ZOZ i instytucje kultury	1	0	0	0	3	562 597	1	3 343 636	3	6 366 949
Trzeci sektor	0	0	0	0	0	0	4	879 620	4	1 436 014

Struktura wsparcia

Struktura wsparcia odzwierciedla nieco strukturę beneficjentów, ale co ciekawe ważna jest specjalizacja i charakterystyka gminy. Gmina Tuchola przeznacza połowę swoich środków na turystykę i walory środowiskowe, na bazie których ta funkcja jest oparta. Gminy Janowiec Wielkopolski i Radziejów są gminami typowo rolniczymi z dobrymi glebami, stąd wsparcie rolnictwa jest w nich największe. Gminy Górzno i Dębowa Łąka mają duże problemy z ochroną środowiska, a Dębowa Łąka – z drogami, stąd duże inwestycje w tym zakresie. Wszystkie gminy przeznaczają od 5 do 27% na infrastrukturę społeczną i publiczną.

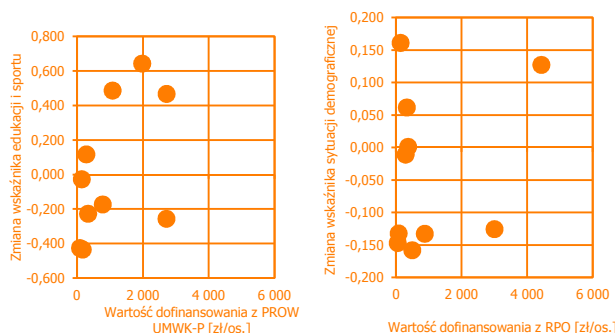
Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wyszczególnienie obszarów wsparcia w ramach RPO WK-P i PROW, które wsparło w poszczególnych gminach	Dębowa Łąka [zł]	Górzno [zł]	Janowiec Wielkopolski [zł]	Radziejów [zł]	Tuchola [zł]
Rolnictwo	4 474 971	1 378 547	7 685 802	6 325 584	4 004 307
Przedsiębiorczość	983 000	127 755	778 437	2 197 498	2 351 652
Drogi	6 830 436	672 220	816 260	139 819	2 059 867
Środowisko	12 792 806	2 736 230	2 846 431	1 175 607	11 514 875
Infrastruktura publiczna, społeczna i ICT	1 110 897	1 147 955	1 627 555	4 034 864	7 708 558
Turystyka	341 421	178 200	114 287	0	8 280 357
Projekty miękkie	0	0	0	879 620	1 436 014

Ocena wsparcia

Wsparcie, które gminy uzyskały oraz największa liczba projektów, jaką realizowały na obszarach wiejskich, nie wystarczyło, aby wpłynąć pozytywnie na zmianę sytuacji tych gmin na tle województwa. Do analizy wzięto zarówno pięć wybranych gmin, jak i pięć gmin, które z analizowanych Działów obu Programów uzyskały najmniej.

Powyższe wykresy przedstawiają korelację, która została zauważona w największym stopniu, jednak i tak niewystarczającym, żeby wskazać jakąś prawidłowość (współczynniki korelacji wyniosły 0,507 i 0,231). Oznacza to, że wartość dofinansowania z PROW i UMWK-P nie wpływa na zmianę wskaźników z sześciu badanych obszarów (określonych w rozdz. 3.1), czyli gminy z taką samą zmianą wskaźników mogą otrzymać zarówno bardzo dużo, jak i bardzo mało środków unijnych na mieszkańca.

Studia przypadków potwierdzają zatem wyniki uzyskane dla całej populacji gmin.

Analiza statystyczna nie wykazała związku wsparcia przypadającego na głowę mieszkańca ze zmianą miejsca w rankingu poszczególnych gmin w żadnym z sześciu obszarów rozwoju. Rozwój gmin jest zatem wynikiem oddziaływania wielu czynników, z których fundusze RPO WK-P i PROW są na pewno ważnym, ale nie najważniejszym czynnikiem – przynajmniej na razie.

WAŻNE ZASTRZEŻENIE DO
BRAKU KORELACJI
WSPARCIA I POZIOMU
ROZWOJU

Warto tutaj bowiem zastrzec, że **oddziaływanie funduszy** może powodować **pozytywne skutki dopiero w długookresowym** horyzoncie czasowym, dlatego w obecnym momencie przeprowadzania tego badania – nie będą one widoczne. Tym bardziej jest to prawdopodobna teza, że wiele projektów dopiero zaczęto realizować, a jeszcze więcej się nie zakończyło, stąd ich oddziaływanie na gospodarkę i społeczeństwo nie jest jeszcze możliwe.

Analizując wpływ projektów finansowanych w ramach RPO WK-P oraz PROW na kluczowe dziedziny rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego, w tym zwłaszcza: warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej oraz podniesienie jakości życia na tych obszarach – na podstawie badań desk research oraz badań terenowych, można wskazać zróżnicowania w tym zakresie.

Największy wpływ projektów infrastrukturalnych dotyczył podniesienia jakości życia i sfery społecznej. Chodzi tu przede wszystkim o infrastrukturę, z której korzystają bezpośrednio mieszkańcy obszarów wiejskich, co doskonale ujął jeden z rozmówców:

[...] szeroko pojęte projekty infrastrukturalne miały istotny wpływ, ponieważ poprawiły w sposób wymierny to, co nazywamy jakością życia: droga, chodnik, ścieżka rowerowa, przystanek. To są rzeczy, które na mieszkańcach małych miejscowości robią wrażenie [...], to jest istotna sprawa.

Co więcej, infrastruktura powstała w wyniku realizacji projektów jest bazą do dalszego rozwoju, powoduje, że kolejne projekty mogą być realizowane (por. efekt mnożnikowy), albo może być ona wykorzystana przez mieszkańców i przedsiębiorców do czerpania korzyści i tym samym do ich rozwoju. Zatem występuje tu wpływ również na sferę rozwoju przedsiębiorczości. Z kolei wpływ na sferę społeczno-gospodarczą mają projekty infrastruktury edukacyjnej.

Z drugiej strony, na podstawie wyników badania zainteresowania, jak i badań terenowych, najmniejszy wpływ na rozwój obszarów wiejskich miały projekty społeczeństwa informacyjnego, które nie do końca spełniły i spełniają oczekiwania. Chodzi tu głównie o infrastrukturę Internetu szerokopasmowego, która powoli jest zastępowana (na obszarze wielu gmin) Internetem bezprzewodowym, radiowym.

Na pewno poza efektami czysto materialnymi, można zauważyć znaczące zmiany mentalności i w podejściu mieszkańców do spraw obywatelskich. Można powiedzieć, że dzięki środkom unijnym rozpoczął się **proces partycypacji społecznej**, aktywizacji małych, lokalnych środowisk. Szczególne znaczenie miała tu oś IV PROW. Mieszkańcy obszarów wiejskich mają coraz wyższe wykształcenie, a dzięki lepszemu powiązaniu ze światem (komunikacyjnemu i wirtualnemu), poszerzają swój światopogląd i są bardziej otwarci na nowości i zmiany.

Jednocześnie polepsza się ich jakość życia, nie tylko poprzez opisane inwestycje infrastrukturalne, ale także poprzez takie drobne elementy, jak estetyzacja miejscowości, porządek, dbałość o szczegóły.

3.4.2.

Efekty pośrednie wsparcia z RPO WK-P na lata 2007-2013 oraz PROW 2007-2013

3.4.2.1.

Efekty pozytywne

Czy realizacja projektów, oprócz korzyści w miejscu realizacji projektu, powoduje korzyści na obszarze poza projektem (efekt przesiąkania)?

Czy można stwierdzić występowanie efektu synergii pomiędzy wsparciem udzielanym w ramach poszczególnych programów, ich Osi priorytetowych i Działania?

Czy realizacja projektów pobudziła kolejne inwestycje lub działania nieinwestycyjne wewnątrz i na zewnątrz jednostki beneficjenta (finansowane z różnych źródeł), które nie były wcześniej planowane (efekt mnożnikowy)?

Efekt przesiąkania

Pierwszym efektem ubocznym realizacji projektów jest **efekt przesiąkania**. Weryfikacji stopnia występowania efektu przesiąkania dokonano m.in. na podstawie odpowiedzi udzielonych przez respondentów badania CATI na pytanie dotyczące wpływu realizowanego przez nich projektu na obszary wokół niego.

Wyniki wskazują na **duże oddziaływanie ok. 60% projektów** zarówno z RPO WK-P, jak i PROW. Różnice pomiędzy Osiami i Działaniami nie są duże, dotyczą jedynie tych przypadków (oś 4 i 6), w których liczebność próby jest niewielka i nie pozwala wyciągać reprezentatywnych wniosków.

NIEMAL DWA NA TRZY
PROJEKTY POZYTYWNE
ODDZIAŁUJĄ NA
OTOCZENIE

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 34. Częstość pojawiania się efektu przesiąkania w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działań PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

Beneficjenci podawali wiele przykładów takich efektów, z których najciekawsze w ramach RPO WK-P to:

- ⇒ w Działaniu 1.1 – poprawienie przejezdności między dwoma gminami, powiatami, odciążenie komunikacyjne obszaru poza projektem, poprawienie dostępności do nieruchomości na terenie innych gmin,
- ⇒ w Działaniu 2.1 – zmniejszenie zanieczyszczenia wód podziemnych, odciążenie innych stacji uzdatniania wody, możliwość dołączenia się sieci kanalizacyjnych innych gmin do wybudowanej oczyszczalni ścieków,
- ⇒ w Działaniu 3.1 – korzystanie z rezultatów projektów dzieci z innych sołectw, z całej gminy,
- ⇒ w Działaniu 4.3 – dzięki stworzeniu e-sklepu, zwiększył się dostęp innych firm do rynku w całej Polsce,
- ⇒ w Działaniu 5.2 – realizowanie produkcji również w innych zakładach, podzlecanie innym firmom, korzystanie z zakupionych urządzeń przez inne firmy (wynajem), wyjście z produktem na rynek europejski spowodowało większą rozpoznawalność województwa, możliwość dostarczania wysokiej jakości detali dla innych producentów, zatrudnienie pracowników z innych gmin,
- ⇒ w Działaniu 6.2 – teren nad zbiornikiem wodnym jest wykorzystywany przez różne obiekty sąsiadujące, turyści korzystający z bazy noclegowej, korzystają z innych udogodnień na terenie gminy.

Z kolei w przypadku PROW wskazywano na następujące przykłady tego efektu:

- ⇒ w Działaniu 321 – zwiększenie objętości ścieków zbieranych z obszaru poza projektem spowoduje zmniejszenie stawek za odbiór ścieków, poprawa jakości wody poza obszarem projektu, świadczenie usług wywozu nieczystości na terenie innych gmin,

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

EFEKT WYCIEKANIA
WYSTĄPIŁ W CO DRUGIM
PROJEKCIE ROLNIKA

- ⇒ w Działaniu 313_322_323 – korzystanie ze świetlicy osób spoza gminy, poprawa wizerunku całej miejscowości, organizacja imprez dla innych gmin, otwarcie nowych możliwości rozwoju dziedzin sztuki dla mieszkańców, poprawa ruchu turystycznego w całej gminie, możliwość organizacji imprez turystycznych o zasięgu ogólnopolskim,
- ⇒ w Działaniu 421 – korzystanie z atrakcji turystycznych mieszkańców z obszarów nieobjętych projektem, integracja z innymi mieszkańcami, które reprezentują inną kulturę.

Bardzo znaczący efekt wyciekania można zaobserwować również u **rolników**. Co drugi projekt tej grupy beneficjentów spowodował, że sąsiedzi również zainteresowali się wsparciem, dowiedzieli się jak się to robi, a następnie uzyskali wsparcie na zakup maszyn, urządzeń, na budowę nieruchomości – rozwijając swoje gospodarstwa i czyniąc je bardziej efektywnym.

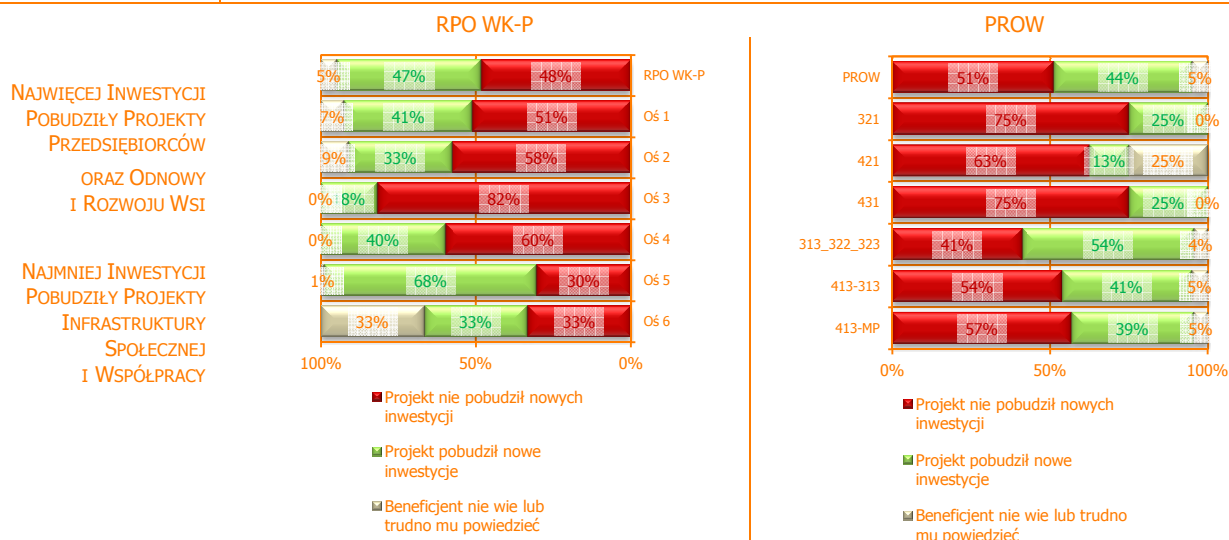
Efekt mnożnikowy inwestycyjny

EFEKT MNOŻNIKOWY
INWESTYCYJNY WYSTĄPIŁ
W POŁOWIE PROJEKTÓW

Innym, niezwykle istotnym efektem, jest **efekt mnożnikowy inwestycyjny**, który polega na tym, że realizacja projektu pobudza kolejne inwestycje.

Efekt ten wystąpił niemal w połowie badanych projektów, zarówno w przypadku RPO WK-P, jak i PROW. W największym stopniu doświadczyli go przedsiębiorcy, bowiem w dwóch na trzy projekty realizowane przez nich ten efekt się pojawił.

W większym stopniu niż w innych Działaniach, efekt ten pojawił się w Działaniu 313_322_323 ('Odnowa i rozwój wsi'), w którym 54% projektów spowodowało realizację kolejnych inwestycji.

Wykres 35. Częstość pojawiania się efektu mnożnikowego inwestycyjnego w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działań PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

Najmniejszy efekt mnożnikowy można zauważyć w Osi 3, gdzie jedynie co piąty projekt pobudził kolejną inwestycję, a także w Działaniu 421 ('Wdrażanie projektów współpracy'), głównie z uwagi na miękki charakter tych projektów.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Wykres 36. Częstość pojawiania się efektu mnożnikowego inwestycyjnego oraz jego wartość w ramach RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=117]. Wykresy dotyczą tylko tych beneficjentów, którzy wskazali na wystąpienie efektu mnożnikowego.

W RPO WK-P projekty najczęściej pobudzały inwestycje przedsiębiorstw, co wynika z przeważającej liczebności takich projektów w Programie. Co piąty projekt pobudził inwestycję drogową, a także wodno-kanalizacyjną. Wynika to z faktu pobudzania głównie inwestycji z tego samego obszaru, a więc inwestycje przedsiębiorców pobudzają inwestycje przedsiębiorców, inwestycje drogowe pobudzają kolejne inwestycje w drogi itd. Kluczowa jest jednak wartość tego projektu.

Każda złotówka dofinansowania z RPO WK-P pobudza powstanie 0,87 zł kolejnych inwestycji, co w skali całego Programu może oznaczać 0,89 mld dodatkowych inwestycji. Każda złotówka dofinansowania obszarów wiejskich powoduje powstanie 0,24 zł inwestycji drogowych, 0,23 zł – wodno-kanalizacyjnych, a 0,22 zł – inwestycji w przedsiębiorstwach.

PROJEKTY REALIZOWANE W PROW W NAJWIĘKSZYM STOPNIU POWODUJĄ POWSTANIE INWESTYCJI KULTUROWYCH

W przypadku **PROW najwięcej projektów** powoduje pobudzenie inwestycji **kulturowych**, jednakże nie mają one dużej wartości. Bardzo dużo powstaje również inwestycji turystycznych i edukacyjnych (w co piątym projekcie). Tylko co 10 projekt powoduje powstanie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, jednakże to te inwestycje są największe wartościowo:

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 37. Częstość pojawiania się efektu mnożnikowego inwestycyjnego oraz jego wartość w ramach PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=86]. Wykresy dotyczą tylko tych beneficjentów, którzy wskazali na wystąpienie efektu mnożnikowego.

Każda złotówka dofinansowania z PROW pobudza powstanie 1,08 zł kolejnych inwestycji, co w skali całego Programu może oznaczać 1,4 mld dodatkowych inwestycji. Każda złotówka dofinansowania obszarów wiejskich z tego Programu powoduje powstanie 0,34 zł inwestycji wodno-kanalizacyjnych, 0,22 zł – sportowych i społecznych, 0,18 zł – inwestycji kulturowych, 0,14 zł – inwestycji turystycznych i 0,11 zł inwestycji drogowych.

PROJEKTY POBUDZAJĄ
GŁÓWNIIE INWESTYCJE
TEGO SAMEGO TYPU

Jak powiedziano wyżej inwestycje generalnie powodowały powstanie kolejnych inwestycji tego samego typu. Jednakże zdarzało się wiele przypadków pobudzania inwestycji całkiem innego typu (o czym świadczy pobudzanie inwestycji drogowych przez projekty PROW).

CHOĆ NIE JEST TO
REGUŁA

Książkowym przykładem takiego efektu mnożnikowego, wskazywanym również przez rozmówców, jest powiązanie projektów infrastruktury drogowej z rozwojem przedsiębiorczości. Dla przykładu, projekt wytyczenia i budowy infrastruktury technicznej strefy gospodarczej i jednocześnie budowa drogi łączącej strefę z drogą krajową. Podobnie jest z innymi rodzajami infrastruktury technicznej, np. z uzbrojeniem terenu w sieć kanalizacyjną i pozyskanie inwestorów. Ale także projekty wsparcia instytucji otoczenia biznesu i projekty przedsiębiorców polegające na lokowaniu firm w pobliżu tych instytucji.

W kwestii infrastruktury społecznej przykładem są tutaj projekty budowy lub remontów świetlic wiejskich i pobudzenie różnych projektów miękkich wykorzystujących powstałą infrastrukturę, np. dla różnych powstających stowarzyszeń, kół zainteresowań, a nawet przedszkoli. Ale nie tylko, czasami zdarza się, że zaraz po zrealizowaniu projektu dotyczącego świetlicy, gminy realizują projekty drogowe dotyczące poprawy dostępności świetlic, parkingi i zagospodarowanie terenów wokół świetlic itd. Takie przykłady podawano np. w gminie Tuchola i Dębowa Łąka.

W przypadku **rolników** również wykazano występowanie efektu mnożnikowego inwestycyjnego. Okazuje się, że podobna wielkość projektów (43%) co w przypadku pozostałych grup beneficjentów pobudza kolejne inwestycje. Średnio każdy z tych

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

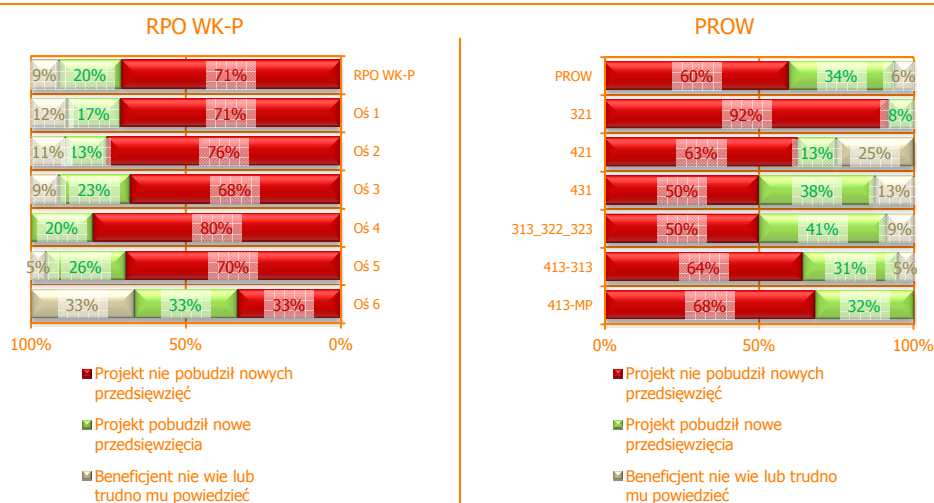
projektów pobudza inwestycje o wartości ok. 700 tys. zł. Zakres inwestycji jest ogromny: od zakupu ziemi, poprzez budowę nowych obiektów gospodarczych, do zakupu i modernizacji parku maszynowego.

Efekt mnożnikowy nieinwestycyjny

Inną odmianą efektu mnożnikowego jest **efekt mnożnikowy nieinwestycyjny**, który polega na tym, że realizacja projektu pobudza kolejne przedsięwzięcia o miękkim charakterze.

Efekt ten, jak widać, ma znacznie mniejszą skalę jak efekt inwestycyjny, szczególnie w RPO WK-P. Wystąpił bowiem jedynie w co trzecim projekcie PROW i w co piątym projekcie RPO WK-P. W największym stopniu doświadczyli go w przypadku PROW – podobnie jak w efekcie inwestycyjnym – beneficjenci zajmujący się odnową i rozwojem wsi, natomiast w przypadku RPO WK-P – beneficjenci zajmujący się turystyką i przedsiębiorcy.

EFEKT MNOŻNIKOWY
NIEINWESTYCYJNY MIAŁ
DUŻO MNIEJSZĄ SKALĘ
NIŻ EFEKT INWESTYCYJNY

Wykres 38. Częstość pojawiania się efektu mnożnikowego nieinwestycyjnego w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działań PROW na obszarach wiejskich.

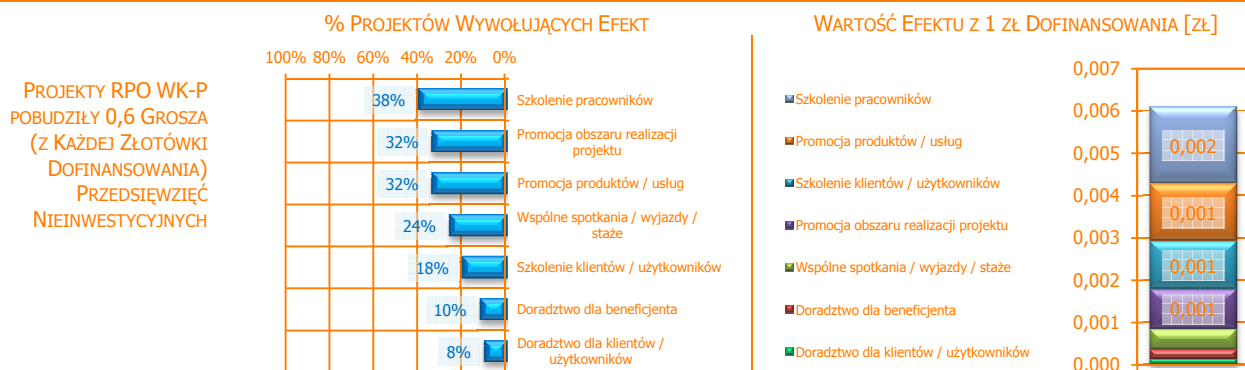
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

Najmniejszy efekt mnożnikowy nieinwestycyjny można zauważyć w projektach dotyczących infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, zarówno w RPO WK-P, jak i w PROW.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Wykres 39. Częstość pojawiania się efektu mnożnikowego nieinwestycyjnego oraz jego wartość w ramach RPO WK-P na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=50]. Wykresy dotyczą tylko tych beneficjentów, którzy wskazali na wystąpienie efektu mnożnikowego.

W przypadku **RPO WK-P** spośród projektów wywołujących ten efekt, najwięcej spowodowało realizację przedsięwzięć szkoleniowych skierowanych do pracowników, niewiele mniej (co trzeci) spowodowały dodatkową promocję obszaru objętego projektem i tyleż samo – promocję produktów i usług. Co czwarty projekt wymagał dodatkowych spotkań, wyjazdów, bądź staży. Niestety ten efekt jest bardzo niewielki wartościowo:

Każda złotówka dofinansowania z RPO WK-P pobudza powstanie 0,6 grosza przedsięwzięć nieinwestycyjnych, z czego 0,2 grosza przeznaczanych jest na szkolenie pracowników, 0,1 grosza – na promocję produktów i usług, i kolejne 0,1 grosza – na szkolenie klientów / użytkowników. To oznacza, że w skali całego Programu można spodziewać się efektu na poziomie 2,125 mln zł.

W przypadku **PROW** **najwięcej projektów** (co drugi) powoduje pobudzenie wspólnych spotkań, wyjazdów, bądź staży. Co trzeci projekt powoduje kolejne działania promując obszar realizacji, a co piąty – szkolenie klientów i użytkowników:

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 40. Częstość pojawiania się efektu mnożnikowego nieinwestycyjnego oraz jego wartość w ramach PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=65]. Wykresy dotyczą tylko tych beneficjentów, którzy wskazali na wystąpienie efektu mnożnikowego.

Każda złotówka dofinansowania z PROW pobudza powstanie 4 groszy przedsięwzięć o charakterze nieinwestycyjnym, szczególnie promocję obszaru (1,3 grosza), szkolenie klientów i użytkowników (1 grosz), wspólne spotkania (0,8 grosza). Oznacza to, że w ramach całego Programu można spodziewać się 52,6 mln zł efektów mnożnikowych nieinwestycyjnych. Jest to zatem wielokrotnie więcej niż w przypadku RPO WK-P.

Respondenci indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz badania CATI jako przykład wystąpienia **efektu mnożnikowego nieinwestycyjnego** w ramach RPO WK-P podawali przede wszystkim przypadki pobudzania przez ich projekt realizacji projektu w ramach POKL lub realizacji innych przedsięwzięć „miękkich” realizowanych ze środków własnych beneficjenta lub też realizowanych przez inne podmioty.

W przypadku **rolników** również wykazano występowanie efektu mnożnikowego nieinwestycyjnego. W przypadku tej grupy beneficjentów występowanie efektu jest również mniejsze – dwukrotnie. Jedynie co piąty rolnik zauważył taki efekt po otrzymaniu wsparcia. Średnio każdy z tych projektów pobudza działania o wartości ok. 25 tys. zł każda. Są to w szczególności przeróżne szkolenia, kursy i doradztwo, a także promocja swojego gospodarstwa.

Efekt synergii

Efekt synergii dotyczy dwóch lub więcej projektów, które mają część wspólną dotyczącą:

- ⇒ obszaru zakładanego oddziaływania,
- ⇒ interesariuszy (jednej lub kilku grup).

Efekt synergii wystąpi wtedy, kiedy realizacja każdego projektu z osobna (np. na innym obszarze, dla innych interesariuszy lub w innym czasie) da w sumie niższe efekty niż realizacja tych samych projektów na tym samym obszarze, w tym samym czasie i dla tych samych interesariuszy⁵⁷.

⁵⁷ W klasycznym ujęciu efekt synergii przedstawia się w postaci: $2+2=5$. Z drugiej strony, niezrealizowanie jednego projektu nie powoduje całkowitego braku użyteczności rezultatów drugiego projektu – użyteczność tego projektu wystąpi, ale będzie niższa niż gdyby zrealizowane były oba projekty. Wtedy

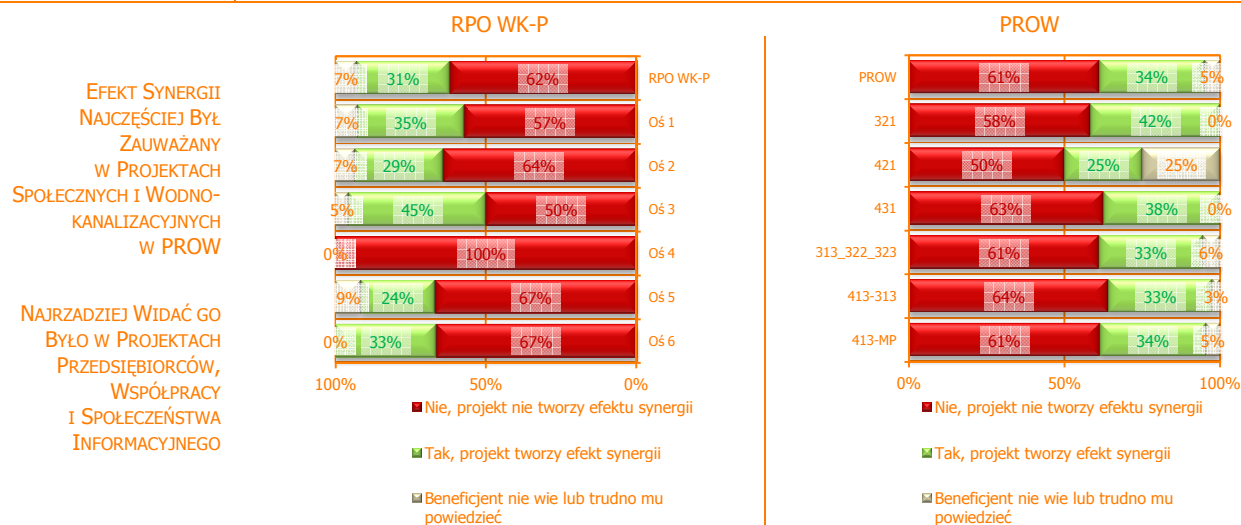
Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

EFEKT SYNERGII ZOSTAŁ
ZAUWAŻONY
W CO TRZECIM
PROJEKCIE

Efekt synergii jest bardzo ważny i wartościowy, bowiem tworzy dodatkowe korzyści nie angażując w to środków ani Programu, ani środków beneficjentów.

Niestety, **efekt synergii jest zauważany jedynie w co trzecim projekcie** realizowanym zarówno w RPO WK-P, jak i PROW. Nie występuje zatem tak często, jak efekt mnożnikowy inwestycyjny. Najczęściej wystąpił w projektach Osi 3 dotyczących infrastruktury społecznej (w 45% projektów) oraz w Działaniu 321 dotyczących infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (w 42% projektów). Jest to zatem odwrotnie niż w przypadku RPO WK-P, gdzie jedynie w 29% podobnych tematycznie projektów Osi 2 zauważono ten efekt – i jest to jeden z najniższych poziomów tego efektu. Mniej projektów doświadcza tego efektu jedynie u przedsiębiorców w Osi 5 oraz w Osi 4 dotyczącej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.

Wykres 41. Częstość pojawiania się efektu synergii w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działania PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

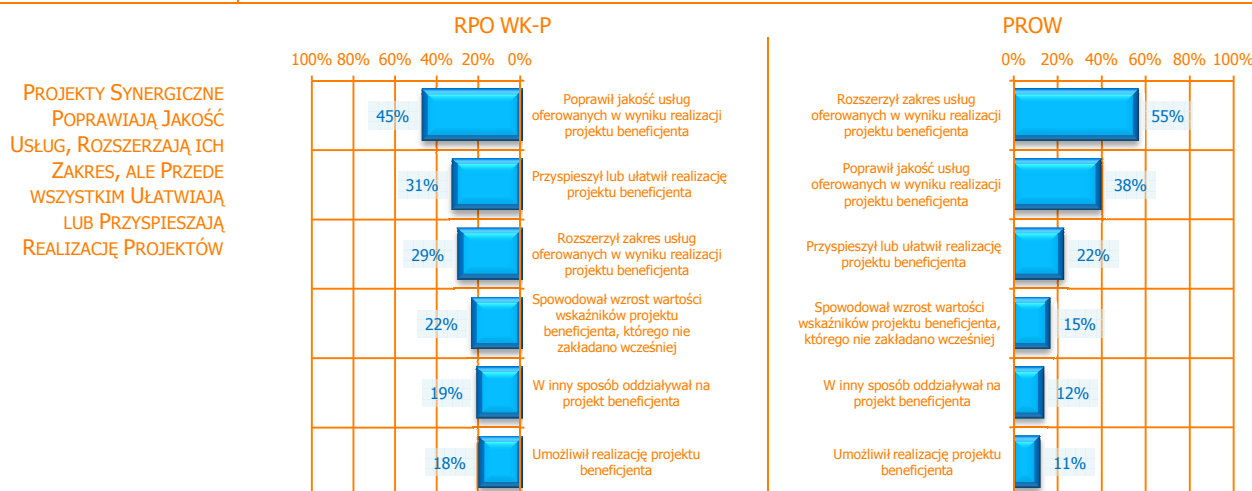
W kontekście efektu synergii ważne jest określenie efektów, jakie przyniosły dwa projekty komplementarne ze sobą. Widoczny jest przede wszystkim wpływ projektu bazowego, który oddziaływał na projekty beneficjentów.

Widać, że oba analizowane Programy różnią się między sobą. Projekty synergiczne w RPO WK-P przede wszystkim poprawiają jakość usług, podczas gdy w PROW – rozszerzają zakres usług. W RPO WK-P duże znaczenie (dla co trzeciego projektu) ma też przyspieszanie lub ułatwianie realizacji projektów beneficjentów, podczas gdy w PROW jest to ważne dla co piątego projektu. Dla projektów w ramach analizowanych Działania obu Programów ważne jest też rozszerzenie zakresu usług.

różnicę w użyteczności tych dwóch sytuacji (realizacji jednego projektu i wszystkich projektów) będziemy nazywać efektem synergii. Zwiększenie użyteczności może spowodować nie tylko dodatkowe efekty dla istniejących użytkowników infrastruktury, lecz także przyciągnąć nowych użytkowników. Możemy rozróżnić tu synergię poziomą i pionową. Synergia pozioma (horyzontalna) oznacza tworzenie wspólnej wartości z projektami o podobnej tematyce (np. w przypadku projektu transportowego synergia z innym projektem transportowym). Synergia pionowa (wertykalna) oznacza tworzenie wspólnej wartości z projektami o innej tematyce, komplementarnej z danym projektem (np. projektu obiektu turystycznego z projektem transportowym).

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Wykres 42. Skutki wpływu projektu komplementarnego na realizację projektów beneficjentów w ramach RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=77 dla RPO WK-P i n=65 dla PROW]. Pytanie dotyczyło tylko tych beneficjentów, którzy wskazali na wystąpienie efektu synergii.

Jednocześnie warto zauważyć, że dla niewielu (co 5 w RPO WK-P i co 10 w PROW) projektów, projekt komplementarny umożliwił jego realizację. Również w niewielu przypadkach projekty komplementarne spowodowały wzrost wskaźników, który nie był przewidywany wcześniej. A to jest ten najbardziej wartościowy dla odbiorców pomocy efekt.

Badanie CATI umożliwiło również przeanalizowanie konkretnych przykładów projektów komplementarnych tworzących wartość dodaną. Przykłady te zebrano w poniższej tabeli.

Tabela 24. Przykładowe powiązania projektów synergicznych w ramach RPO WK-P i PROW na obszarach wiejskich.

Działanie	Charakterystyka projektu 1	Charakterystyka projektu 2
1.1	Budowa sieci dróg	Rozwój turystyki i rekreacji na pojezierzu
	Przebudowa drogi gminnej	Budowa sieci kanalizacyjnej
	Budowa drogi gminnej	Budowa świetlicy przy drodze
	Budowa drogi	Budowa ścieżek rowerowych przylegających do drogi
	Przebudowa dróg gminnych	Zagospodarowanie centrum wsi
2.1	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej i wymiana sieci wodociągowej	Termomodernizacja obiektu szkolno-przedszkolnego
2.3	Termomodernizacja budynku gimnazjum	Budowa boiska Orlik
2.5	Remont grobli przy moście	Budowa małej elektrowni wodnej
3.1	Zakup specjalistycznego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów	Organizacja zajęć pozalekcyjnych
3.2	Zakup sprzętu dla szpitala	Wprowadzenie programu e-zdrowie
5.2.1	Uruchomienie nowej produkcji	Promocja produktów i udział w targach zagranicznych
5.5	Udział w targach	Wprowadzenie innowacyjnej technologii linii produkcyjnej
6.2	Uruchomienie Centrum Hotelowo-Konferencyjnego	Projekt Astrobaza, ścieżka rowerowa wzdłuż rzeki
313_322_323	Budowa ścieżki ze wsi do jeziora	Rozwój turystyki wokół jeziora
	Budowa świetlicy i placu zabaw	Budowa kompleksu boisk
	Modernizacja budynków społeczno-kulturalnych	Budowa drogi i zagospodarowanie centrum wsi
	Doposażenie świetlicy wiejskiej	Organizacja warsztatów edukacyjnych
	Urządzenie parku w miejscowości	Promocja miejscowości i organizacja imprezy w parku

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania CATI beneficjentów.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

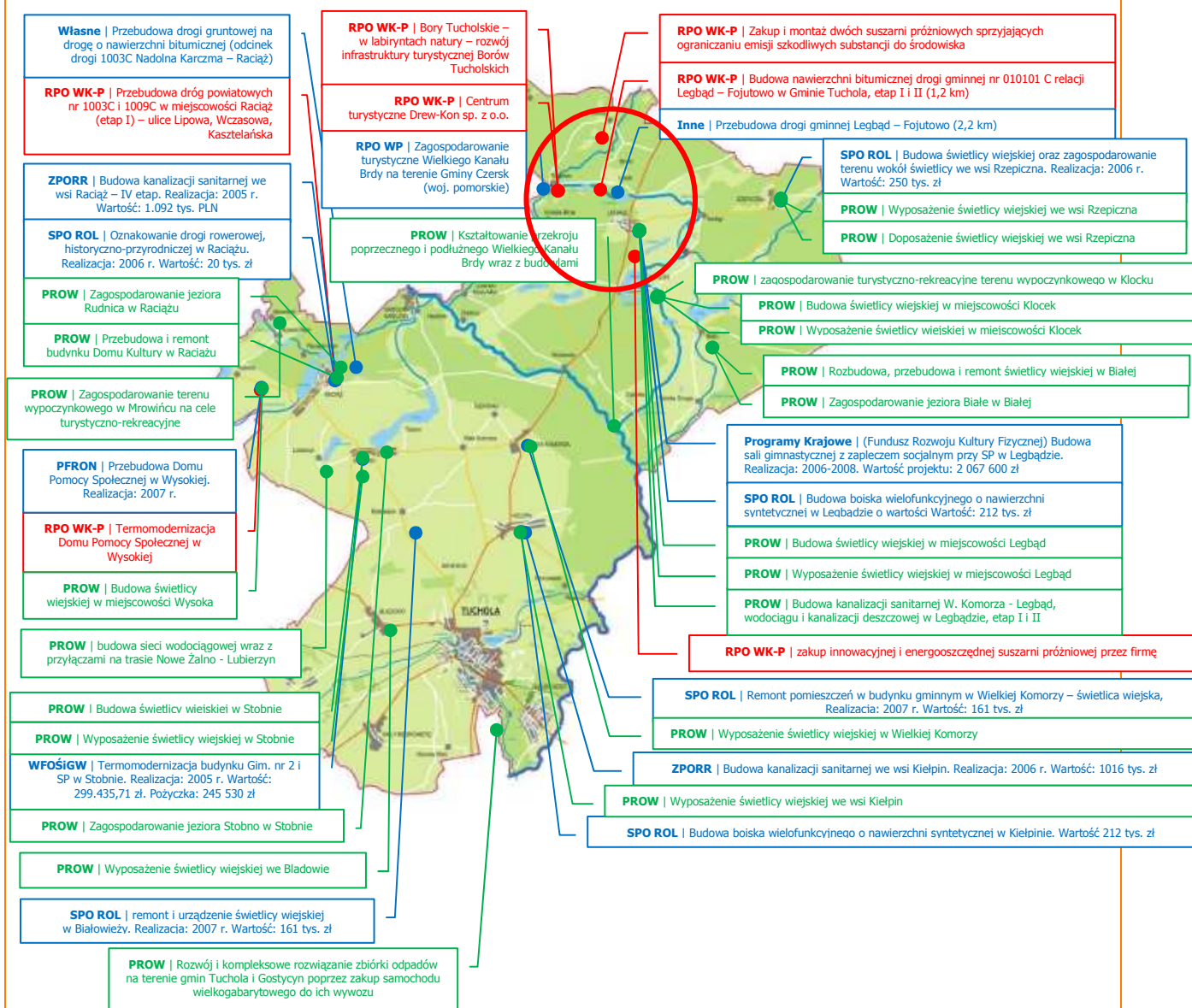
SYNERGIA MIĘDZY
PROJEKTAMI CZĘSTO JEST
NIEZAMIERZONA, ALE
WSPOMAGA JĄ
KONCENTRACJA

Wskazane powyżej przypadki nie zawsze są owocem komplementarności zamierzonej. W wielu z nich podmioty realizujące projekty mogą nawet nie mieć świadomości, że ich przedsięwzięcia są komplementarne do innych. Nie znaczy to, że ta komplementarność ma charakter przypadkowy, ponieważ jest ona w dużym stopniu konsekwencją koncentracji środków na określonych obszarach. Taki przykład został opisany w poniższym studium przypadku:

STUDIUM PRZYPADKU TUCHOLA

W gminie Tuchola możemy zauważyć w większości skoordynowane działania samorządu gminy nakierowane na m.in. rozwój funkcji turystycznej w oparciu o walory miejscowości Fojutowo (zaznaczone okręgiem). Są to działania nie tylko gminy Tuchola, ale również prywatnych przedsiębiorców i co bardzo cenne, graniczącego z gminą Tuchola samorządu z województwa pomorskiego, który zrealizował bliźniaczy projekt (po drugiej stronie kanału) z RPO województwa pomorskiego. W gminie można zauważyć wiele innych obszarów gromadzenia się wsparcia z różnych programów i okresów (projekty RPO WK-P zaznaczono na czerwono, projekty PROW – na zielono, a projekty z poprzedniej perspektywy i własne – na niebiesko).

Komplementarność projektów nie musi być wyłącznie konsekwencją decyzji i działań podejmowanych na poziomie mikro, tzn. tylko wtedy gdy dany beneficjent świadomie poszukuje powiązania z innym lub innymi projektami. Może ona wychodzić w sposób niejako automatyczny, jeżeli na szerszym poziomie, tj. gminy, powiatu, czy województwa jest stymulowana przez odpowiednie dokumenty o charakterze strategicznym. Zapisy dokumentów kluczowych wzmocnione zarazem odpowiednimi mechanizmami wykonawczymi odgrywają w tym wypadku kluczową rolę. Innymi słowy, wystąpieniu komplementarności sprzyjają strategiczne decyzje o koncentracji środków na obszarach o znaczeniu priorytetowym.

PRZYKŁAD

Założmy, że są dwie firmy, jedna, która zajmuje się prowadzeniem szkoleń i druga, która w ramach projektu infrastrukturalnego wybudowała sale konferencyjno-szkoleniowe. Wówczas pierwsza z tych firm, chcąc rozwijać swoją działalność, zaczyna wynajmować sale szkoleniowe i rozwijać swoją działalność. Albo druga z tych zaczyna wynajmować pierwszą firmę, wykorzystując jej umiejętności i doświadczenie w tego typu działalności.

DOBRA PRAKTYKA JEST
SPÓŚB ORGANIZACJI
OSI REWITALIZACJI

Dobłą praktyką jest Priorytet VII dotyczący rewitalizacji⁵⁸. Chociaż jest on niezwiązany z obszarami wiejskimi, to jednak zastosowano tu ciekawy mechanizm podziału środka pomiędzy miasta powyżej 5 tysięcy. Na podstawie liczby ludności i innych wskaźników wyliczono, jaka kwota będzie przeznaczona dla każdego z miast. Jednakże warunkiem przyznania środków było stworzenie planu rewitalizacji i jego akceptacji. Wówczas miasta mogą realizować takie inwestycje, jakie chcą (oczywiście tylko te, które znalazły się w planie). Jest to rozwiązanie o tyle istotne, że miasta mogą realizować projekty komplementarne, nie martwiąc się, czy dany projekt wygra w konkursie z innymi projektami, czy też czy wystarczy środków w Działaniu na jego realizację. Rewitalizacja, aby była skuteczna, musi przebiegać kompleksowo, bowiem oprócz takich działań jak naprawa dróg, czy odnowa rynku, parków itp., bardzo istotne są wszelkie kwestie społeczne.

Te doświadczenia pokazują, że efekt synergii może być realizowany w projektach w sposób programowy. Można w tym celu wprowadzić całkiem nowy sposób wyboru projektów bazujący na tych doświadczeniach⁵⁹.

ISTOTA TRYBU
BLOKOWEGO

W przyszłym okresie programowania, oprócz konkursowego trybu wyboru projektów, można do trybu pozakonkursowego (poza trybem indywidualnym) dodać tryb 'blokowy'.

Istotą t trybu blokowego byłoby to, że:

przygotowanie projektu

⇒ dokonywano by wyboru nie poszczególnych projektów, ale dokumentów

⁵⁸ chociaż nie jest on objęty niniejszym badaniem, wskazywali na niego rozmówcy podczas wywiadów.

⁵⁹ Sposób ten został wypracowany przez autorów w ramach badania *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, PSDB Sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Warszawa, maj 2010.

o charakterze strategicznym (**grupy projektów realizujących wspólny cel, a więc projektów komplementarnych**),

- ⇒ stan przygotowania projektu blokowego mógłby być dowolny, od projektu całkowicie w fazie koncepcyjnej do całkowicie przygotowanego projektu (np. na etapie gotowych pozwoleń na budowę i ogłoszonych przetargów),
- ⇒ wniosek o dofinansowanie projektów blokowych powinien wyglądać jak dokument strategiczny – pokazywać wizję obszaru objętego projektem blokowym, następnie cele i działania (poszczególne projekty składowe – pakiet szczegółowo opisanych komplementarnych oraz gotowych do realizacji projektów), a także harmonogram przygotowania i realizacji całego projektu blokowego. Formalnych projektów składowych nie musiałyby być dużo, mogłyby być one połączone w większe projekty (kompleksowe, np. które były już wcześniej przygotowane i zostały włączone w projekt blokowy), dlatego raczej należy posługiwać się pojęciem „zadanie”; zadania te musiałyby być komplementarne, co byłoby weryfikowane specjalnym narzędziem zaprezentowanym w dalszej części rozdziału,
- ⇒ projekty blokowe różniłyby się od standardowych strategii (programów) rozwoju lokalnego tym, że musiałyby być przygotowywane w partnerstwie; partnerem wiodącym projektów blokowych musiałyby być samorządy terytorialne, a partnerami w projektach koordynowanych przez samorządy musiałyby być przynajmniej dwie instytucje różnego typu spośród:
  - ⇒ organizacji pozarządowych,
  - ⇒ instytucji sektora finansów publicznych niezwiązanych z samorządem,
  - ⇒ instytucji turystycznych lub kulturalnych,
  - ⇒ kościołów i związków wyznaniowych,
  - ⇒ wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych,
  - ⇒ służb ratowniczych i porządkowych oraz
  - ⇒ innych podmiotów, których udział jest istotny dla efektywnej realizacji projektu.

ocena i wybór projektu

- ⇒ wybór projektów odbywałby się na zasadzie pozakonkursowej, a więc propozycje projektów blokowych (np. o min. wartości 20 mln zł) mogłyby być składane do IZ przez cały czas, aż do wyczerpania alokacji,
- ⇒ ocena projektu blokowego byłaby dokonywana na podstawie specjalnie przygotowanych kryteriów, ocena dotyczyłaby całego projektu blokowego (nie każdego z projektów składowych), co skutkowałoby odrzuceniem całego projektu blokowego, jeśli jakiegokolwiek zadanie lub element projektu działałoby na szkodę obszaru objętego projektem,
- ⇒ to nie wyklucza możliwości usunięcia (bez konsekwencji dla beneficjenta) zadań (projektów) niekomplementarnych (jeżeli analiza narzędziem zaprezentowanym w dalszej części rozdziału wykazałaby, że dane zadanie (projekt) nie przynosi wartości dodanej i może być realizowany w odosobnieniu), wówczas wnioskodawca musiałby się zgodzić na usunięcie wskazanych przez IZ projektów lub wycofać cały projekt blokowy z oceny,

realizacja projektu

- ⇒ w przypadku zatwierdzenia dokumentu do dofinansowania podmiot(y) go składający(e) był(y)by zobowiązany(e) do realizacji wszystkich projektów w nim zawartych. Przyjęcie powyższego rozwiązania wymagałoby bardziej elastycznego podejścia do alokacji w ramach poszczególnych Osi priorytetowych. Najlepszym rozwiązaniem byłoby wyłączenie odrębnej alokacji przeznaczonej na wybór projektów w trybie „blokowym”,
- ⇒ po zatwierdzeniu projektu blokowego, beneficjent zgodnie z przyjętym harmonogramem składałby dokumentację techniczną (aplikacyjną) dla każdego

zadania (projektu składowego) oddzielnie, które byłyby oceniane jedynie kryteriami formalnymi i wykonalności (przede wszystkim kryteriami środowiskowymi), na każde zadanie byłaby podpisywana umowa cząstkowa (aby nie opóźniać realizacji poszczególnych części projektu) – sposób postępowania przy poszczególnych projektach cząstkowych przypominałby zatem procedurę postępowania z projektami indywidualnymi,

- ⇒ wnioskodawca byłby związany jedynie osiągnięciem założonych wskaźników (to one są najważniejsze dla osiągnięcia celu projektu blokowego), co oznacza, że modyfikacje projektu byłyby dozwolone, o ile nie powodowałyby zmiany wartości wskaźników docelowych (można założyć dopuszczalne pogorszenie wartości wskaźników o 15%),
- ⇒ ponieważ kwestia nieosiągnięcia wartości wskaźników (min. 85% założonych wartości) byłaby kłopotliwa (w kontekście konsekwencji dla beneficjenta i IZ), należy wprowadzić możliwość osiągnięcia pozostałej części wartości wskaźnika za środki własne lub w inny sposób lub umożliwić zamianę brakujących wskaźników na inne, które są realne do osiągnięcia w założonym czasie; kwestia zwrotu całości dotacji dla całego projektu blokowego byłaby kłopotliwa zarówno dla beneficjenta (groźba bankructwa partnerów), ale także dla IZ (gdyby zwrot nastąpił przy końcu okresu programowania),

Zatem efektem wyboru takiego bloku projektów będzie realizacja na jednym obszarze kilku powiązanych ze sobą projektów, które razem mogą przynieść wiele nowych rezultatów. Dlatego **zastosowanie tego mechanizmu będzie najbardziej efektywne** w sektorach, w których występują projekty miejscowe, obszarowe, które można połączyć jednym celem. Mamy tu na myśli przede wszystkim sektor **turystyczny**.

System blokowy musi dotyczyć obszaru mniejszego niż w przypadku np. obecnych projektów kluczowych, aby wzmocnić **efekt koncentracji** (dobrym przykładem odpowiedniego obszaru jest obszar Borów Tucholskich). W bloku projektów, który wnioskodawca składa, musi być przedstawiony jeden cel szczegółowy i konkretny dotyczący:

- ⇒ jednej grupy interesariuszy (np. turystów, mieszkańców, pracodawców, pracowników),
- ⇒ jednej funkcji obiektu / infrastruktury (np. stworzenie centrum turystycznego, terenu inwestycyjnego itp.)

W ramach bloku projektów mogą być realizowane projekty z różnych zakresów (działań programu), a także projekty miękkie, komplementarne z projektami inwestycyjnymi, zgodne z wykazem z odpowiedniego Działania RPO WK-P.

W ramach projektów blokowych należy przede wszystkim ocenić:

- ⇒ kompletność realizacji celu (po realizacji projektu cel musi być w pełni osiągnięty, nie może zostać żaden element, który zmniejszy użyteczność rozwiązań),
- ⇒ logikę dochodzenia do celu (a więc czy wszystkie elementy projektów/u pasują do siebie i są ułożone w taki sposób, żeby w jak najlepszy sposób osiągnąć cel bloku),
- ⇒ jakość rozwiązań powstałych w wyniku realizacji bloku projektów:
  - ⇒ jakość świadczonych usług (jak zostanie zagwarantowana jakość? czy usługi będą spełniały określone normy fizyczne (standardy techniczne, higieniczne, sanitarne itp.), czy usługi będą świadczone w sposób ciągły? czy usługi będą dostępne? czy użytkownicy będą usatysfakcjonowani szybkością usług, ich dokładnością, terminowością, solidnością, ciągłością itp.),
  - ⇒ dostosowanie usług dla potrzeb wszystkich interesariuszy projektu,
- ⇒ poziom efektów synergii występujących pomiędzy każdym z projektów (jakie

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

efekty wystąpią analizując każdy projekt z każdym), zadaniem wnioskodawcy jest wykazanie takich efektów, które nie powstałyby bez jednoczesnej realizacji innego projektu bloku.

To ostatnie kryterium jest najważniejsze, ponieważ wymaga przewidzenia pewnych efektów synergii pomiędzy projektami. Jest to niezwykle trudne zadanie, bowiem efekty te są z reguły trudne do przewidzenia. Poza tym, często można pomylić takie efekty z efektem jednego z projektów, dlatego warto jest po przygotowaniu propozycji efektu, sprawdzić jego poprawność za pomocą dwóch pytań (pomocnych zarówno dla wnioskodawcy, jak i oceniającego):

- ⇒ czy gdyby nie istniał pierwszy z projektów, efekt mógłby powstać?
- ⇒ czy gdyby nie istniał drugi z projektów, efekt mógłby powstać?

3.4.2.2.

Efekty negatywne

Czy realizacja projektów przyczyniła się do poprawy sytuacji w miejscu realizacji projektu kosztem innego obszaru (efekt przyciągania)?

Czy realizacja projektów powoduje korzyści poza obszarem realizacji projektu, kosztem samego miejsca realizacji projektu (efekt wyciekania)?

Czy realizacja projektów przynosi korzyści grupie docelowej kosztem innej grupy interesariuszy nieobjętych interwencją? Czy powoduje, że pewne produkty i usługi nie są kupowane / świadczone? Czy powoduje, że kolejne projekty, inwestycje nie mogą być zrealizowane (efekt substytucji)?

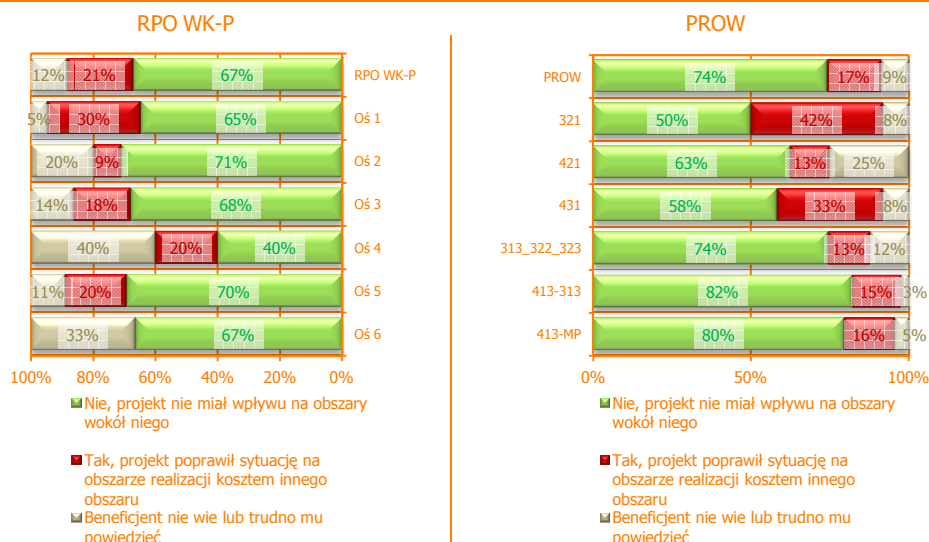
Efekt przyciągania

Weryfikacji stopnia występowania **efektu przyciągania** dokonano również m. in. w oparciu o badania ankietowe przeprowadzone wśród beneficjentów Programu.

Badania wykazały, że efekt przyciągania jest obecny w projektach – w większym stopniu w RPO WK-P (w co piątym projekcie) i w mniejszym stopniu w PROW (w co szóstym projekcie).

CO 5-6 PROJEKT
PRZYCIĄGA KLIENTÓW
I UŻYTKOWNIKÓW SPOZA
OBSZARU

DOTYCZY TO
W SZCZEGÓLNOŚCI
PROJEKTÓW WODNO-
KANALIZACYJNYCH,
DROGOWYCH
I PRZEDSIĘBIORCÓW

Wykres 43. Częstość pojawiania się efektu przyciągania w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działań PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

W PRZYPADKU ROLNIKÓW
EFEKT TEN BYŁ ZNACZNIE
MNIJSZY

W największym stopniu efekt ten wystąpił jednak w **Działaniu 321 PROW**, gdzie dotyczył przyciągania na obszar skanalizowany inwestorów chcących wybudować dom lub firmę. W nieco mniejszym stopniu efekt ten wystąpił w **Działaniu 1.1 RPO WK-P**, gdzie dotyczył lepszej przejeźdźności drogi (m.in. turyści zaczęli przejeżdżać wybudowaną drogą i zatrzymywać się na obszarze projektu), większego bezpieczeństwa na drodze, a także dostępności obszarów położonych przy drodze m.in. powstawania nowych terenów pod zabudowę mieszkaniową. Znaczący odsetek projektów z **Osi 4 i 5** doświadczył tego efektu, przy czym w przypadku projektów przedsiębiorców efekt ten zwykle koncentrował się na zwiększeniu konkurencyjności przedsiębiorstwa i odbieraniu klientów konkurencji (dzięki niższym kosztom, wyższej jakości, większej szybkości realizacji zamówień itd.).

W przypadku **rolników** efekt przyciągania był mniejszy i dotyczył **4% projektów**. Polegał on na tym, że wsparte gospodarstwo rozwijało się szybciej niż sąsiednie, miało niższe koszty funkcjonowania (np. paliwa), a także przez to w jednym przypadku spowodowało upadek małej, nierentownej hodowli. Z kolei efekt odwrotny (spowodowania strat u beneficjenta przez wsparte gospodarstwo sąsiada), wystąpił jedynie w 2% projektów i dotyczył blokowania lub wykupywania ziemi.

Efekt wyciekania

EFEKT WYCIĘKANIA
PRAKTYCZNIE NIE
WYSTĄPIŁ

Efekt wyciekania praktycznie **nie wystąpił** w badanych projektach. Jedynie w kilku przypadkach beneficjenci wskazali na pogorszenie się sytuacji w obszarze projektu na rzecz poprawy sytuacji poza projektem i dotyczyło to infrastruktury drogowej. Chodzi o zwiększenie ruchu na drodze w obszarze miejscowości i zmniejszenie ruchu na drogach w innych gminach.

Efekt substytucji

EFEKT SUBSTYTUCJI GRUP
DOCELOWYCH NIE
WYSTĄPIŁ

Kolejnym analizowanym efektem był **efekt substytucji**. Badania projektów potwierdziły, że **substytucja grup docelowych** praktycznie nie wystąpiła.

W MINIMALNYM
ZAKRESIE WYSTĄPIŁ
EFEKT SUBSTYTUCJI
PRODUKTÓW I USŁUG

W badanych projektach wystąpił za to efekt **substytucji produktów i usług**, ale tylko w RPO WK-P. W **4% projektów** beneficjenci stwierdzili, że przestali wykonywać pewne usługi, których przykłady przedstawiono poniżej:

- ⇒ budowa drogi spowodowała, że beneficjent nie wozi kamieni do łatania dziur,
- ⇒ przestano naprawiać i konserwować drogę,
- ⇒ po dołączeniu mieszkańców do sieci kanalizacyjnej, przestano wywozić szambo i nieczystości,
- ⇒ po zakupie maszyny do produkcji opakowań, przedsiębiorca przestał zszywać kartony i sklejać wielkie formaty tektury.

U ROLNIKÓW EFEKT
SUBSTYTUCJI
PRODUKTÓW I USŁUG
WYSTĄPIŁ W NIECO
WIĘKSZYM STOPNIU

W przypadku **rolników** efekt substytucji produktów i usług był nieco bardziej powszechny – odnotowano go w **6% projektów**. Dotyczył on rezygnacji z produkcji buraka cukrowego, hodowli bydła i trzody chlewnej w celu ujednolicenia hodowli, a także rezygnacji z pracy dorywczej (spowodowanej zwiększeniem ilości obowiązków w gospodarstwie)

CO 10 PROJEKT
SPOWODOWAŁ
REZYGNACJĘ Z REALIZACJI
INNego PROJEKTU

W nieco większym wymiarze wystąpiła **substytucja projektowa**. Pojawiła się ona w **12% projektów** RPO WK-P i **7% projektów** PROW. W największym stopniu dotknęła Działania Osi 3 RPO WK-P i Działania 321 PROW.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Wykres 44. Częstość pojawiania się efektu substytucji projektów w ramach poszczególnych Osi RPO WK-P i Działów PROW na obszarach wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI beneficjentów [n=251 dla RPO WK-P i n=201 dla PROW].

Projekty, których beneficjenci nie zrealizują, należą do bardzo różnych obszarów tematycznych. Chodzi tu zarówno o inwestycje drogowe, środowiskowe, jak i społeczne, a nawet basen, czy lodowisko.

U **rolników** efekt ten pojawił się w **20% projektów**. Ta grupa beneficjentów najczęściej musiała zrezygnować z kupna gruntu rolnego, budowy nowych i rozbudowy starych budynków, zakupu maszyn tj. ciągników i kombajnów itp.

Efekty negatywne, oprócz efektu przyciągania, praktycznie wystąpiły w minimalnym zakresie (może z wyjątkiem efektu substytucji projektów). Efekt przyciągania dotyczył natomiast co 5-6 projektu i związany był z przyciąganiem użytkowników, turystów, a także klientów z obszaru poza projektem, powodując na tamtym obszarze straty.

4.

Wnioski i rekomendacje

Realizacja całego procesu badawczego umożliwiła odpowiedź na wszystkie pytania badawcze zawarte w raporcie metodologicznym. Badanie umożliwiło również szczegółową analizę procesu inwestowania na terenie obszarów wiejskich województwa, a także oceny procesu koncentracji środków i jego efektów. Ocenie podlegała interwencja ze środków RPO WK-P w aspekcie kryteriów trafności, efektywności i skuteczności.

W wyniku realizacji złożonego procesu badawczego, opartego na wielu metodach i technikach badawczych, udało się wypracować wiele wniosków i opartych na nich rekomendacji, które w głównej mierze będą miały zastosowanie podczas prac nad nowym RPO WK-P. Zestawiono je w poniższej tabeli:

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Tabela 25. Tabela wdrażania rekomendacji.

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin realizacji
Część A – rekomendacje operacyjne – dotyczące kwestii bieżącej realizacji RPO WK-P oraz usprawnień w jego obrębie, często o charakterze technicznym (ich wdrożenie nie determinuje w sposób bardzo istotny skuteczną i efektywną realizację RPO WK-P)					
1.	Z uwagi na brak systemu informatycznego, badanie efektów projektów w ramach RPO WK-P mogło odbyć się na podstawie wskaźników gromadzonych w SIMIK 07-13, co spowodowało, że dla 191 projektów nie został wzięty do analizy żaden wskaźnik produktu, a dla 97 projektów – wskaźnik rezultatu (s. 22). Kłopotliwe było również przypisanie wskaźników do poziomu gminy (w przypadku projektów realizowanych na obszarze kilku gmin, a szczególnie w przypadku inwestycji drogowych, dla których nie udało się przygotować zestawień w podziale na gminy)	Z uwagi na rangę analiz efektów projektów realizowanych w ramach RPO WK-P, IZ RPO WK-P musi koniecznie umożliwić i ułatwić pozyskiwanie wszystkich danych o projektach realizowanych w ramach Programu, w tym w szczególności – o wskaźnikach produktu i rezultatu specyficznych dla Programu w podziale geograficznym.	Biuro Monitoringu i Sprawozdawczości RPO, Wydział Zarządzania RPO Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P	Należy uruchomić Lokalny System Informatyczny, który umożliwiłby generowanie wszelakich zestawień dotyczących projektów realizowanych w ramach RPO WK-P (również zestawień opisów projektów oraz w szczególności zestawień wskaźników charakterystycznych dla Programu). Nie bez znaczenia jest również generowanie dokładnego miejsca realizacji projektów oraz przypisanie wskaźników do poziomu NUTS 5 (ew. ich podział pomiędzy te obszary).	II kwartał 2012
2.	Podczas realizacji badania ewaluacyjnego obejmującego wybrane działania w ramach dwóch Programów, ale zleconego przez IZ RPO WK-P napotkano na problemy proceduralne – ARiMR odmówiła przekazania listy beneficjentów, co odbiło się negatywnie na jakości analiz dla PROW (s. 21).	W najbliższym czasie rozpoczyna się faza badań ex-post różnych Programów, ale i ewaluacji efektów różnych Programów na danym obszarze (np. województwie, albo obszarze wiejskim). Dlatego rekomenduje się znalezienie porozumienia pomiędzy IZ różnymi Programami, aby współdziałać na rzecz udostępniania wszelkich niezbędnych danych do przeprowadzenia badań obszarowych. Dzięki temu zwiększy się wartość tego typu opracowań. Takie działania już obecnie są prowadzone przez np. IZ RPO WK-P i są zgodne z ustawą o ochronie danych osobowych.	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi ARiMR Biuro Wdrażania Projektów PROW, Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWK-P	Należy podpisać porozumienie między IZ różnych programów dostępnych na danym obszarze (w województwie) o bezwzględnym przekazywaniu sobie wszelkich danych niezbędnych do przeprowadzenia badań obszarowych dotyczących więcej niż jednego Programu (ale zleczanych przez jedną z IZ). Jednocześnie w PROW należy wprowadzić zapis do umów (szczególnie w odniesieniu do beneficjentów będących osobami fizycznymi) pozwalający wykorzystywać dane osobowe do celów kontaktu ws. przeprowadzania badań terenowych oraz do celów statystycznych.	II kwartał 2012
3.	O ile wytyczne MRR zobowiązują beneficjentów do podawania w projektach wskaźników z listy KSI, o tyle nie zostało to dobitnie podkreślone w dokumentach IZ RPO WK-P (s. 22).	Rekomenduje się niedopuszczanie do sytuacji, w której projekt nie realizuje żadnego wskaźnika produktu lub rezultatu z listy KSI, albo realizuje różne wskaźniki nie powiązane ze sobą (np. produkt dotyczy innej kategorii interwencji niż rezultat)	Biuro Monitoringu i Sprawozdawczości RPO, Wydział Zarządzania RPO Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P	Wprowadzenie w Lokalnym Systemie Informatycznym konieczności określania przez wnioskodawców zarówno wartości dla wszystkich wskaźników KSI dotyczących produktu, jak i rezultatu. Odbywałoby się to w taki sposób, że po wyborze wskaźnika produktu z listy KSI pojawiałyby się automatycznie wskaźniki rezultatu KSI odpowiadające kategorii danym wskaźnikom produktu i wnioskodawca musiałby pojawiające się pola wypełnić (weryfikacja wypełnienia tego pola byłaby dokonywana podczas walidacji wniosku)	II kwartał 2012
Część B – rekomendacje kluczowe – dotyczące istotnych kwestii realizacji RPO WK-P, w sposób znaczący wpływających na jego skuteczną i efektywną realizację (dotyczące zarówno systemu wdrażania, jak i kształtu strategii)					
Brak rekomendacji kluczowych					
Część C – rekomendacje horyzontalne – rekomendacje wykraczające poza RPO WK-P, który jest przedmiotem badania ewaluacyjnego, a często również poza politykę spójności oraz bieżącą perspektywę finansowania funduszy europejskich					
1.	Z badania ilościowego CATI wynika, że istnieje odsetek samorządów, które wykazały niewiedzę w zakresie potrzeby posiadania dokumentów strategicznych i istoty ich realizowania (s. 84)	Z uwagi na wykazaną niewiedzę części samorządowców odnośnie potrzeby posiadania i realizowania dokumentów strategicznych, należy zmienić myślenie wójtów, burmistrzów i starostów oraz ich pracowników w zakresie zarządzania strategicznego (zarządzania rozwojem lokalnym). Powinno ono podążać w kierunku modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego (w obszarach wiejskich będzie to zdecydowanie model dyfuzyjny,	Biuro Strategii i Kierunków Rozwoju Wydział Planowania Strategicznego Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P	Należy zaplanować kampanię informacyjną skierowaną do jednostek samorządowych, dla których w badaniu wykazano brak dokumentów strategicznych (głównie brak strategii rozwoju). Ponadto proponuje się przeprowadzenie serii szkoleń (warsztatów) skoncentrowanych na nauce sposobu pisania strategii, a przede wszystkim na nauce strategicznego myślenia kategoriami celu, nie zadań.	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym oraz programem rozwoju obszarów

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin realizacji
		a więc wykorzystujący wewnętrzny potencjał i tworzący silne powiązania z obszarem metropolitarным bydgosko-toruńskim)	P Biuro Wdrażania Projektów PROW	Szkolenia można przeprowadzić w podziale na powiaty (starostwo i gminy z powiatu).	wiejskich
2.	Analiza biuletynów informacji publicznej i stron internetowych wykazała, że co czwarta gmina nie posiada dokumentów strategicznych – w większości przypadków strategii rozwoju (s. 46)	Konieczne jest podjęcie działań zmierzających do przygotowania przez gminy dokumentów strategicznych – nie tylko poprzez działania proponowane w rekomendacji nr 1, ale także poprzez zachęty do ich tworzenia. Krytyka zbyt dużego rozproszenia środków głoszona zarówno na poziomie UE, jak i kraju powoduje, że konieczne jest koncentrowanie się na wybranych aspektach rozwoju obszarów wiejskich – co bez gruntownej analizy sytuacji w gminie i wyznaczeniu kilku konkretnych celów strategicznych nie będzie możliwe.	Biuro Programowania RPO Wydział Zarządzania RPO Wydział Planowania Strategicznego Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P Biuro Wdrażania Projektów PROW Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich	Stworzenie warunku brzegowego posiadania dokumentów strategicznych przy ubieganiu się o wsparcie z regionalnego programu operacyjnego lub programu rozwoju obszarów wiejskich. Warunek taki oznaczałby, że JST składałaby przy pierwszym konkursie dokument strategiczny wraz z dokumentacją projektu (przy kolejnych konkursach nie byłoby to już konieczne, chyba że dokument zostałby zaktualizowany). Brak złożenia takiego dokumentu powodowałby automatyczne odrzucenie wniosku.	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym oraz programem rozwoju obszarów wiejskich w zakresie systemu oceny i wyboru projektów
3.	Analiza narzędzi niwelujących problemy i zaspokajających potrzeby mieszkańców i instytucji wykazała, że ich skuteczność jest bardzo różna – od bardzo skutecznych do całkowicie nieskutecznych. Jest to zatem doskonały przyczynek do weryfikacji zapisów strategii rozwoju województwa, a także do przygotowania regionalnego programu poperacyjnego w kolejnej perspektywie (s. 46)	W przyszłym okresie programowania należy przeznaczyć znaczne wsparcie na działania służące unowocześnianiu potencjału przetwórstwa rolno-spożywczego, przedsiębiorczości, poprawie infrastruktury technicznej, kulturalnej i edukacyjnej. Zwiększenie wsparcia powinno dotyczyć zmiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych, infrastruktury edukacyjnej, rozwoju usług dla turystów zmotoryzowanych i różnicujących ofertę usług hotelowych i gastronomicznych. Mniejszy nacisk należy położyć na instrumenty edukacji na odległość i tworzenie telecentrów. Konieczne jest zastosowanie bardziej systemowego i kompleksowego podejścia do poprawy usług medycznych, kreowania przedsiębiorczości akademickiej, rozwijaniu nowych kierunków badań, poprawy sytuacji na rynku pracy, a także e-usług.	Biuro Programowania RPO Wydział Zarządzania RPO Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P Biuro Wdrażania Projektów PROW Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich	Należy zweryfikować narzędzia niwelujące problemy i zaspokajające potrzeby mieszkańców i instytucji poprzez weryfikację zapisów strategii rozwoju województwa a także uwzględnić je podczas przygotowania regionalnego programu operacyjnego lub programu rozwoju obszarów wiejskich w kolejnej perspektywie. Wobec podejścia UE do większej koncentracji środków na wybranych priorytetach rozwojowych, można podczas budowy programu operacyjnego wziąć pod uwagę jedynie te narzędzia, które okazały się skuteczne lub niedoszacowane, natomiast pominąć narzędzia nieskuteczne.	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym oraz programem rozwoju obszarów wiejskich w zakresie systemu oceny i wyboru projektów
4.	Wszystkie problemy i potrzeby samorządów spisane w dokumentach strategicznych zostały uwzględnione w projektowaniu interwencji w obu Programach. Jednakże porównanie środków przeznaczonych na ich rozwiązanie i częstotliwości ich występowania wykazało, że w przypadku samorządów niedofinansowane jest wsparcie turystyki, natomiast w przypadku beneficjentów instytucjonalnych – edukacja pracowników i przyszłych pracowników, dostępność instytucji otoczenia biznesu. Przeniesiony został natomiast problem braku Internetu (s. 72)	Na podstawie analizy priorytetów rozwojowych, problemów i potrzeb istniejących na obszarach wiejskich, a także analizy rozkładu wsparcia należy przeanalizować, które Działania wymagają większych środków ogółem (wstępnie określono w tym kontekście m.in. obszar turystyki, edukacji pracowników itp.). Konieczne są również odpowiednie regulacje i rozwiązania kierujące środki na te obszary, bowiem często obszary wiejskie wygrywają w konkursach większość środków.	Biuro Programowania RPO Wydział Zarządzania RPO Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P	Pracując nad nowym okresem programowania należy przeznaczyć więcej środków na turystykę na obszarach wiejskich (np. stworzenie dodatkowego schematu Działania) lub wprowadzić konkursy dedykowane na obszary wiejskie, dotyczące turystyki (szczególnie w Działaniu dotyczącym rozwoju usług turystycznych i uzdrowiskowych). Ponadto zwiększona powinna zostać pula środków przeznaczona na rozwój infrastruktury edukacyjnej – jeżeli takie Działania pojawiają się w wyniku określenia wspieranych priorytetów w nowym Programie.	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym
5.	Analiza wykazała, że w ramach RPO WK-P i PROW, występują działania w których popyt jest bardzo niski, np. Działanie 2.5, 2.6, 5.6, 312. Kwestie społeczeństwa informacyjnego, infrastruktury przeciwpowodziowej, ochrony zasobów przyrodniczych, uzbrajania terenów	Niezbędne jest przygotowanie odpowiednich programów rozwoju dotyczących społeczeństwa informacyjnego, infrastruktury przeciwpowodziowej, ochrony zasobów przyrodniczych, uzbrajania terenów inwestycyjnych, a także pobudzania przedsiębiorczości na wsi i przygotowanie projektów kluczowych	Biuro Strategii i Kierunków Rozwoju Wydział Planowania Strategicznego Departament	Stworzenie programu rozwoju społeczeństwa informacyjnego, ochrony zasobów przyrodniczych, które stanowiłyby bazę dla wyboru projektów kluczowych w przyszłym regionalnym programie operacyjnym. W przypadku programu rozwoju obszarów wiejskich –	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym oraz

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Termin realizacji
	inwestycyjnych, a także pobudzania przedsiębiorczości na wsi – wymagają bardziej zdecydowanych działań. W tym przypadku mamy do czynienia zarówno z brakiem potrzeb i niskim priorytetem tych Działów, jak i z niskim popytem na środki (s. 74-76)	– na szczeblu wojewódzkim. W kontekście pobudzania przedsiębiorczości, konieczne staje się skorzystanie z pomocy POKL	Rozwoju Regionalnego UMWK-P Biuro Wdrażania Projektów PROW Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich	zorganizowanie kampanii promującej przedsiębiorczość na obszarach wiejskich w celu poprawy świadomości, nauki przedsiębiorczości i finansów. Nie bez znaczenia będzie pokazywanie studiów przypadku rolników lub domowników, którym udało się rozwinąć działalność gospodarczą.	programem rozwoju obszarów wiejskich w zakresie systemu oceny i wyboru projektów
6.	Na podstawie wniosków wyciągniętych z analizy można powiedzieć, że bardziej dostosowany do potrzeb beneficjentów obszarów wiejskich jest PROW niż RPO WK-P. Wynika to z większej i bardziej różnorodnej liczby projektów realizowanych z PROW na terenie gmin. RPO WK-P oferuje z kolei większe wsparcie jednostkowe, ale ponieważ jest ono punktowe, jego oddziaływanie jest oceniane gorzej przez samorządy. Zatem ocena trafności Działów zależy od środków przeznaczonych na ich realizację w konkretnej gminie. To z kolei jest trudne do osiągnięcia, bowiem wsparcie jest w mocnym stopniu rozproszone. Mnogość tematów, liczba potencjalnych beneficjentów pokazuje, że nie jest możliwe wsparcie każdego podmiotu w województwie, a nawet jeśli byłoby możliwe – to każdy dostałby niewiele (s. 87-88)	W planowaniu przyszłego wsparcia należy wprowadzić zasadę koncentracji środków na kilku kluczowych dziedzinach rozwoju wynikających z wojewódzkiej polityki rozwoju i wpisujących się w nią – polityk lokalnych. Wsparcie powinno zatem dotyczyć większych projektów lub wielu projektów z jednego obszaru, w całości rozwiązujących problem rozwojowy na danym terenie. Nie należy pozwalać na realizację na terenie gminy niewielkich projektów z różnych obszarów wsparcia.	Biuro Programowania RPO Wydział Zarządzania RPO Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P	Wsparcie ze środków programu operacyjnego mogłoby opierać się o podejście koncentracji przestrzenno-sektorowej. Składałoby się ono z dwóch poziomów: ⇒ poziom funkcjonalno-przestrzenny – wynikający z przyjętej koncepcji rozwoju województwa w oparciu o model polaryzacyjno-dyfuzyjny (polegający na wspieraniu wybranych biegunów wzrostu i stworzeniu warunków do ich oddziaływania / dyfuzji na obszary otaczające), taki obszar można wskazać w podregionie bydgosko-toruńskim; ⇒ poziom sektorowy – określający możliwe obszary specjalizacji gospodarczej regionu z uwzględnieniem istniejących potencjałów oraz uwarunkowań (obecnych lub przyszłych) – przykładowym obszarem specjalizacji jest turystyka na obszarze Borów Tucholskich i centralnej części województwa. Należy zwrócić uwagę na bardziej skuteczne i efektywne planowanie środków oraz zastanowić się nad logiką rozpraszania środków na wiele małych projektów.	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym
7.	Efekt synergii jest tym efektem, który tworzy pewną wartość dodaną, a więc jest efektem bardzo pożądanym w realizacji Programu. Jednak jedynie co trzeci projekt wykazał istnienie takiego projektu powstałego w wyniku efektu synergii (przy czym wiele z tych propozycji przynajmniej z przedstawionego opisu nie spełnia przesłanek projektu synergicznego). Należy zatem dążyć do tego, aby więcej projektów osiągało efekt synergii między sobą. Przykładem są projekty indywidualne, czy też projekty rewitalizacyjne z RPO. (s. 128-129)	Planując przyszłe wsparcie należy programowo podejść do tworzenia efektów synergii w projektach. Należy dążyć do tego, aby zarówno projekty jednego beneficjenta, jak i różnych beneficjentów były w jak największym stopniu komplementarne względem siebie. W tym celu należy wprowadzić nowy sposób wyboru projektów bazujący na tych doświadczeniach.	Biuro Programowania RPO Wydział Zarządzania RPO Departament Rozwoju Regionalnego UMWK-P	W przyszłym okresie programowania, oprócz konkursowego trybu wyboru projektów, należy rozważyć możliwość dodania do trybu pozakonkursowego (poza trybem indywidualnym) trybu 'blokowego', dzięki czemu efekt synergii byłby realizowany w projektach w sposób systemowy. Tryb ten został szczegółowo opisany w treści raportu (pkt. 3.4.2.1) (s.130-131)	W trakcie prac nad nowym regionalnym programem operacyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie zapisów raportu.

5.

Załączniki

5.1.

Lista gmin objętych badaniem

Tabela 26. Lista gmin województwa kujawsko-pomorskiego objętych i nieobjętych badaniem.

Powiat	Nazwa gminy	Identyfikator	Sposób objęcia analizą
Powiat aleksandrowski	Aleksandrów Kujawski	040101 1	Nie objęty analizą
Powiat aleksandrowski	Ciechocinek	040102 1	Nie objęty analizą
Powiat aleksandrowski	Nieszawa	040103 1	Nie objęty analizą
Powiat aleksandrowski	Aleksandrów Kujawski	040104 2	Obszar wiejski
Powiat aleksandrowski	Bądkowo	040105 2	Obszar wiejski
Powiat aleksandrowski	Koneck	040106 2	Obszar wiejski
Powiat aleksandrowski	Raciążek	040107 2	Obszar wiejski
Powiat aleksandrowski	Waganiec	040108 2	Obszar wiejski
Powiat aleksandrowski	Zakrzewo	040109 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Brodnica	040201 1	Nie objęty analizą
Powiat brodnicki	Bartniczka	040206 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Bobrowo	040202 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Brodnica	040203 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Brzozie	040204 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Górzno	040205 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat brodnicki	Jabłonowo Pomorskie	040207 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat brodnicki	Osiek	040208 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Świdziebnia	040209 2	Obszar wiejski
Powiat brodnicki	Zbiczno	040210 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Białe Błota	040301 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Dąbrowa Chełmińska	040302 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Dobrcz	040303 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Koronowo	040304 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat bydgoski	Nowa Wieś Wielka	040305 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Osielsko	040306 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Sicienko	040307 2	Obszar wiejski
Powiat bydgoski	Solec Kujawski	040308 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat chełmiński	Chełmno	040401 1	Nie objęty analizą
Powiat chełmiński	Chełmno	040402 2	Obszar wiejski
Powiat chełmiński	Kijewo Królewskie	040403 2	Obszar wiejski
Powiat chełmiński	Lisewo	040404 2	Obszar wiejski
Powiat chełmiński	Papowo Biskupie	040405 2	Obszar wiejski
Powiat chełmiński	Stolno	040406 2	Obszar wiejski
Powiat chełmiński	Unisław	040407 2	Obszar wiejski
Powiat golubsko-dobrzyński	Golub-Dobrzyń	040501 1	Nie objęty analizą
Powiat golubsko-dobrzyński	Ciechocin	040502 2	Obszar wiejski
Powiat golubsko-dobrzyński	Golub-Dobrzyń	040503 2	Obszar wiejski
Powiat golubsko-dobrzyński	Kowalewo Pomorskie	040504 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat golubsko-dobrzyński	Radomin	040505 2	Obszar wiejski
Powiat golubsko-dobrzyński	Zbójno	040506 2	Obszar wiejski
Powiat grudziądzki	Grudziądz	040601 2	Obszar wiejski
Powiat grudziądzki	Gruta	040602 2	Obszar wiejski
Powiat grudziądzki	Łasin	040603 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat grudziądzki	Radzyń Chełmiński	040604 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat grudziądzki	Rogóźno	040605 2	Obszar wiejski
Powiat grudziądzki	Świecie nad Osą	040606 2	Obszar wiejski
Powiat inowrocławski	Inowrocław	040701 1	Nie objęty analizą
Powiat inowrocławski	Dąbrowa Biskupia	040702 2	Obszar wiejski
Powiat inowrocławski	Gniewkowo	040703 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat inowrocławski	Inowrocław	040704 2	Obszar wiejski
Powiat inowrocławski	Janikowo	040705 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat inowrocławski	Kruszwica	040706 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat inowrocławski	Pakość	040707 3	Obszar wiejsko-miejski

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Powiat inowrocławski	Rojewo	040708 2	Obszar wiejski
Powiat inowrocławski	Złotniki Kujawskie	040709 2	Obszar wiejski
Powiat lipnowski	Lipno	040801 1	Nie objęty analizą
Powiat lipnowski	Bobrowniki	040802 2	Obszar wiejski
Powiat lipnowski	Chrostkowo	040803 2	Obszar wiejski
Powiat lipnowski	Dobrzyń nad Wisłą	040804 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat lipnowski	Kikół	040805 2	Obszar wiejski
Powiat lipnowski	Lipno	040806 2	Obszar wiejski
Powiat lipnowski	Skępe	040807 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat lipnowski	Tłuchowo	040808 2	Obszar wiejski
Powiat lipnowski	Wielgie	040809 2	Obszar wiejski
Powiat mogileński	Dąbrowa	040901 2	Obszar wiejski
Powiat mogileński	Jeziora Wielkie	040902 2	Obszar wiejski
Powiat mogileński	Mogilno	040903 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat mogileński	Strzelno	040904 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat nakielski	Kcynia	041001 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat nakielski	Mrocza	041002 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat nakielski	Nakło nad Notecią	041003 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat nakielski	Sadki	041004 2	Obszar wiejski
Powiat nakielski	Szubin	041005 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat radziejowski	Radziejów	041101 1	Nie objęty analizą
Powiat radziejowski	Bytoń	041102 2	Obszar wiejski
Powiat radziejowski	Dobre	041103 2	Obszar wiejski
Powiat radziejowski	Osiężyn	041104 2	Obszar wiejski
Powiat radziejowski	Piotrków Kujawski	041105 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat radziejowski	Radziejów	041106 2	Obszar wiejski
Powiat radziejowski	Topółka	041107 2	Obszar wiejski
Powiat rypiński	Rypin	041201 1	Nie objęty analizą
Powiat rypiński	Brzuze	041202 2	Obszar wiejski
Powiat rypiński	Rogowo	041203 2	Obszar wiejski
Powiat rypiński	Rypin	041204 2	Obszar wiejski
Powiat rypiński	Skrwilno	041205 2	Obszar wiejski
Powiat rypiński	Wąpielsk	041206 2	Obszar wiejski
Powiat sępoleński	Kamień Krajeński	041301 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat sępoleński	Sępólno Krajeńskie	041302 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat sępoleński	Sośno	041303 2	Obszar wiejski
Powiat sępoleński	Więcbork	041304 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat świecki	Bukowiec	041401 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Dragacz	041402 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Drzycim	041403 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Jeżewo	041404 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Lniano	041405 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Nowe	041406 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat świecki	Osie	041407 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Pruszcz	041408 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Świecie	041409 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat świecki	Świekatowo	041410 2	Obszar wiejski
Powiat świecki	Warlubie	041411 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Chełmża	041501 1	Nie objęty analizą
Powiat toruński	Chełmża	041502 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Czernikowo	041503 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Lubicz	041504 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Łubianka	041505 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Łysomice	041506 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Obrowo	041507 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Wielka Nieszawka	041508 2	Obszar wiejski
Powiat toruński	Zławieś Wielka	041509 2	Obszar wiejski
Powiat tucholski	Cekcyn	041601 2	Obszar wiejski
Powiat tucholski	Gostycyn	041602 2	Obszar wiejski
Powiat tucholski	Kęsowo	041603 2	Obszar wiejski
Powiat tucholski	Lubiewo	041604 2	Obszar wiejski
Powiat tucholski	Śliwice	041605 2	Obszar wiejski
Powiat tucholski	Tuchola	041606 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat wąbrzeski	Wąbrzeźno	041701 1	Nie objęty analizą
Powiat wąbrzeski	Dębowa Łąka	041702 2	Obszar wiejski
Powiat wąbrzeski	Książki	041703 2	Obszar wiejski
Powiat wąbrzeski	Pluźnica	041704 2	Obszar wiejski
Powiat wąbrzeski	Wąbrzeźno	041705 2	Obszar wiejski
Powiat włocławski	Kowal	041801 1	Nie objęty analizą
Powiat włocławski	Baruchowo	041802 2	Obszar wiejski
Powiat włocławski	Boniewo	041803 2	Obszar wiejski

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Powiat włocławski	Brześć Kujawski	041804 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat włocławski	Chocień	041805 2	Obszar wiejski
Powiat włocławski	Chodecz	041806 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat włocławski	Fabianki	041807 2	Obszar wiejski
Powiat włocławski	Izbica Kujawska	041808 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat włocławski	Kowal	041809 2	Obszar wiejski
Powiat włocławski	Lubanie	041810 2	Obszar wiejski
Powiat włocławski	Lubień Kujawski	041811 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat włocławski	Lubraniec	041812 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat włocławski	Włocławek	041813 2	Obszar wiejski
Powiat żniński	Barcin	041901 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat żniński	Gąsawa	041902 2	Obszar wiejski
Powiat żniński	Janowiec Wielkopolski	041903 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat żniński	Łabiszyn	041904 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat żniński	Rogowo	041905 2	Obszar wiejski
Powiat żniński	Żnin	041906 3	Obszar wiejsko-miejski
Powiat m. Bydgoszcz	M. Bydgoszcz	046101 1	Nie objęty analizą
Powiat m. Grudziądz	M. Grudziądz	046201 1	Nie objęty analizą
Powiat m. Toruń	M. Toruń	046301 1	Nie objęty analizą
Powiat m. Włocławek	M. Włocławek	046401 1	Nie objęty analizą

Źródło: opracowanie własne na podstawie klasyfikacji gmin GUS.

5.2.

Analiza wskaźników oceny rozwoju obszarów wiejskich

Poniżej znajduje się źródłowa tabela wskaźników, które zostały wypracowane w ramach badania (które skonfrontowano z dostępnością).

Tabela 27. Kluczowe wskaźniki rozwoju obszarów wiejskich.

Lp.	Obszar	Podobszar	Przykładowe wskaźniki	Dostępność wskaźników (alternatywne wskaźniki)
1.	Struktury gospodarcze	Stopień równowagi na lokalnym rynku pracy	1.1 Stopa bezrobocia jawnego	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym
			1.2 Stopa bezrobocia ukrytego w rolnictwie indywidualnym	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			1.3 Pracujący poza rolnictwem indywidualnym w relacji do ludności w wieku produkcyjnym	Udział osób pracujących w podstawowym miejscu pracy w relacji do ludności w wieku produkcyjnym
		Stopień dostosowania rolnictwa do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej	1.4 Odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą głównie na rynek	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			1.5 Odsetek użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych utrzymujących się z pracy we własnym gospodarstwie, oceniających je jako rozwojowe	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
		Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w środowisku lokalnym lub w zasięgu dojazdu do pracy członków społeczności lokalnej	1.6 Odsetek pozarolniczych podmiotów gospodarczych (odsetek jednostek zarejestrowanych w systemie REGON w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych i jednostek zarejestrowanych w systemie REGON)	Odsetek pozarolniczych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych i jednostek zarejestrowanych w systemie REGON
			1.7 Udział podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego oraz prywatnych podmiotów działających w zakresie edukacji, ochrony zdrowia i opieki społecznej w relacji do podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON	Odsetek prywatnych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON działających w zakresie edukacji, ochrony zdrowia i opieki społecznej w relacji do podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON
		Zamożność środowiska lokalnego jako całej zbiorowości	1.8 Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w dochodach budżetu państwa pochodzących z podatku od osób fizycznych i osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca	Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w dochodach budżetu państwa pochodzących z podatku od osób fizycznych i osób prawnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca
			1.9 Dochody własne gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca	Dochody własne gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca
2.	Sytuacja demograficzna	Struktura ludności	2.1 Przeciętna liczba mieszkańców przypadająca na 1 miejscowość wiejską	Przeciętna liczba mieszkańców przypadająca na 1 miejscowość wiejską
			2.2 Wskaźnik feminizacji ludności w wieku matrymonialnym (najczęstszego zawierania małżeństw) – liczba kobiet w wieku 20-29 lat na 100 mężczyzn w tym samym wieku	Wskaźnik feminizacji ludności w wieku matrymonialnym (najczęstszego zawierania małżeństw) – liczba kobiet w wieku 20-29 lat na 100 mężczyzn w tym samym wieku
		Ruchy ludności	2.3 Przyrost naturalny ludności na 1000 mieszkańców wsi	Przyrost naturalny ludności na 1000 mieszkańców wsi
			2.4 Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców wsi	Saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców wsi
			2.5 Przyrost rzeczywisty ludności na 1000 mieszkańców wsi, obliczony jako suma algebraiczna przyrostu naturalnego i salda migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców	Przyrost rzeczywisty ludności na 1000 mieszkańców wsi, obliczony jako suma algebraiczna przyrostu naturalnego i salda migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców
		Wiek społeczeństwa	2.6 Ogólny wskaźnik starości – odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej) w ogólnej liczbie ludności wiejskiej	Ogólny wskaźnik starości – odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej) w ogólnej liczbie ludności wiejskiej
			2.7 Wskaźnik starości ludności w wieku produkcyjnym – odsetek ludności w starszym (nazywanym również niemobilnym) wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 45-64 lat, kobiety w wieku 45-59 lat) w ogólnej liczbie ludności wiejskiej w wieku produkcyjnym	Wskaźnik starości ludności w wieku produkcyjnym – odsetek ludności w starszym (nazywanym również niemobilnym) wieku produkcyjnym (mężczyźni w wieku 45-64 lat, kobiety w wieku 45-59 lat) w ogólnej liczbie ludności wiejskiej w wieku produkcyjnym
			2.8 Relacja dzieci – starzy – liczba dzieci w wieku 0-14 lat na 100 osób w wieku 60 lat i więcej	Relacja dzieci – starzy – liczba dzieci w wieku 0-14 lat na 100 osób w wieku 60 lat i więcej
			2.9 Wskaźnik wymiany młodych generacji – liczba dzieci w wieku 0-14	Wskaźnik wymiany młodych generacji – liczba dzieci w wieku 0-14

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

3.	Infrastruktura	Środowiskowa		lat na 100 osób w wieku 15-29 lat	lat na 100 osób w wieku 15-29 lat
			3.1	Odsetek mieszkań w gminie wyposażonych w wodociąg sieciowy	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej
			3.2	Odsetek mieszkań w gminie wyposażonych w kanalizację sanitarną	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci kanalizacji sanitarnej
			3.3	Odsetek ludności wiejskiej obsługiwanej przez oczyszczalnię ścieków	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z oczyszczalni ścieków
		Informacyjno-komunikacyjna	3.4	Odsetek odpadów zmieszanych zdeponowanych na składowiskach w odpadach zebranych ogółem	Wskaźnik dodany (dostępny)
			3.5	Liczba abonentów telefonicznych na 1000 osób	Brak danych
		Drogowa	3.6	Liczba osób posiadających dostęp do Internetu na 1000 osób	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			3.7	Długość dróg gminnych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej na 100 km ²	Długość dróg gminnych zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej na 100 km ²
		Usługowa	3.8	Liczba stacji benzynowych na 100 km ²	Liczba stacji benzynowych na 100 km ²
4.	Edukacja i sport	Wielkość szkół i sieć szkolna	3.9	Liczba sklepów przypadających na 100 km ²	Liczba sklepów przypadających na 100 km ²
			4.1	Liczba uczniów przypadająca na 1 szkołę	Liczba uczniów (dzieci i młodzieży) szkół podstawowych bez specjalnych przypadających na 1 szkołę podstawową bez względu na gestora
			4.2	Długość promienia obwodów szkolnych (m)	Długość promienia obwodów szkolnych (km)
		Wypożyczenie szkół	4.3	Udział pracowni przedmiotowych w ogóle pomieszczeń do nauczania	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			4.4	Odsetek szkół w danej gminie wyposażonych w pracownie komputerowe	Udział % szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu
		Oferta dydaktyczna szkół wiejskich	4.5	Udział uczestniczących w zajęciach pozalekcyjnych w ogólnej liczbie uczniów	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			4.6	Powszechność obowiązkowej nauki zachodnich języków obcych	Powszechność obowiązkowej nauki zachodnich języków obcych (liczba uczniów obowiązkowo uczących się języków obcych w ogólnej liczbie uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych bez specjalnych)
		Wychowanie przedszkolne	4.7	Wskaźnik skolaryzacji netto	Brak danych
		Wykształcenie	4.8	Odsetek nauczycieli z wykształceniem wyższym	Brak danych
			4.9	Odsetek ludności wiejskiej z wykształceniem poniżej podstawowej wśród ludności w wieku 15 lat i więcej	Brak danych
5.	Potencjał rozwojowy	Rozproszenie zabudowy wsi	4.10	Wydatki majątkowe ogółem na kulturę fizyczną i sport w przeliczeniu na 1 mieszkańca	Wskaźnik dodany (dostępny)
			5.1	Wskaźnik rozproszenia osadnictwa wiejskiego	Średnia powierzchnia miejscowości (powierzchnia gminy dzielona przez liczbę miejscowości na obszarze wiejskim)
			5.2	Średnia wielkość wsi gminie (liczona jako iloraz liczby mieszkańców gminy i liczby miejscowości w gminie)	Średnia wielkość wsi w gminie (liczona jako iloraz liczby mieszkańców gminy i liczby miejscowości w gminie)
		Odległość osiedli w gminie wiejskiej od ośrodka miejskiego	5.3	Typ gmin	Obliczenia własne
				Rodzaj kontaktu przestrzennego z ośrodkiem miejskim	Obliczenia własne
		Nawiązanie do układu komunikacyjnego		Typy miast z liczbą mieszkańców	Obliczenia własne
			5.4	Typy dróg przebiegających przez gminę	Obliczenia własne
		Intensywność aktywności budowlanej		Typy węzłów z drogą	Obliczenia własne
				Liczba węzłów w gminie	Obliczenia własne
		Dominująca funkcja układu osadniczego	5.5	Wskaźnik aktywności budowlanej (liczba mieszkań nowobudowanych do liczby mieszkań ogółem)	Wskaźnik aktywności budowlanej (liczba mieszkań oddanych do użytkowania do liczby mieszkań ogółem)
			5.6	Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem	Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem
			5.7	Udział prywatnych użytków rolnych dopowierzchni użytków rolnych	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			5.8	Liczba zatrudnionych w rolnictwie na 100 ha użytków rolnych	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			5.9	Udział produkcji towarowej w produkcji globalnej rolnictwa	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			5.10	Udział lasów w powierzchni ogółem	Udział lasów w powierzchni ogółem
			5.11	Udział ludności pozarolniczej w ogólnej liczbie ludności wiejskiej	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
6.	Potencjał turystyczny	Miejsca noclegowe	5.12	Udział zatrudnionych w przemyśle w ogólnej liczbie zawodowo czynnych	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			5.13	Liczba wyjeżdżających do prac na 1000 mieszkańców	Brak danych (dane dostępne po opublikowaniu PSR)
			6.1	Liczba miejsc noclegowych w obiektach turystyczno-wypoczynkowych na km ²	Liczba miejsc noclegowych w obiektach turystyczno-wypoczynkowych na km ²
		Występowanie obiektów atrakcyjnych turystycznie	6.2	Występowanie ośrodków wczasowych	Liczba ośrodków wczasowych na 100 km ²
			6.3	Występowanie ośrodków kolonijnych	Liczba ośrodków kolonijnych na 100 km ²
			6.4	Występowanie zespołów ogólnodostępnych domków turystycznych	Liczba zespołów ogólnodostępnych domków turystycznych na 100 km ²
			6.5	Występowanie obiektów muzealnych	Liczba obiektów muzealnych na 100 km ²
		Występowanie warunków sprzyjających rozwojowi turystyki	6.6	Występowanie pomników przyrody	Liczba pomników przyrody na 100 km ²
			6.7	Występowanie rezerwatów przyrody	Powierzchnia rezerwatów przyrody w powierzchni ogółem
			6.8	Występowanie obszarów uzdanych za wybitnie znaczące dla turystyki Występowanie lub sąsiedztwo z miejscowościami o co najmniej małym znaczeniu dla turystyki w zakresie funkcji krajoznawczych, wypoczynkowych i uzdrowiskowych	Obliczenia własne Obliczenia własne
		Degradacja środowiska	6.9	Występowanie zakładów przemysłowych emitujących znaczne ilości pyłów i gazów	Emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na 1 km ²
			6.10	Występowanie wysypisk przemysłowych o dużej powierzchni	Brak danych
			6.11	Występowanie wysypisk komunalnych o dużej powierzchni	Udział powierzchni składowania odpadów niezrekultywowana w powierzchni ogółem
			6.12	Występowanie zwalowisk o znacznej powierzchni	Brak danych
			6.13	Występowanie osadników o dużej powierzchni	Osady przemysłowe i komunalne dotychczas składowane (nagromadzone) na terenie oczyszczalni bez wykorzystanych (z dotychczas składowanych) na 1 km ² powierzchni
			6.14	Podatność gleb na degradację	Brak danych
			6.15	Zanieczyszczenie wód w głównych rzekach	Brak danych
			6.16	Występowanie stref zagrożenia lasów	Brak danych
			6.17	Stan zanieczyszczenia powietrza	Brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rosner A. (red.), Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych, Polska Akademia Nauk, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2002.

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

Poniżej zaprezentowano zmianę wskaźników syntetycznych w poszczególnych grupach dla każdej z badanych gmin:

Tabela 28. Dynamika zmian wskaźników syntetycznych w poszczególnych grupach dla badanych gmin w okresach 1995-2003, 2004-2006 i 2007-2010.

Gminy z obszarów wiejskich	Struktury gospodarcze			Sytuacja demograficzna			Infrastruktura			Edukacja i sport			Potencjał rozwojowy			Potencjał turystyczny		
	1995-2003	2004-2006	2007-2010	1995-2004	2004-2007	2007-2011	1995-2005	2004-2008	2007-2012	1995-2006	2004-2009	2007-2013	1995-2007	2004-2010	2007-2014	1995-2008	2004-2011	2007-2015
Białe Błota	1,09	1,14	1,12	1,03	1,07	0,99	1,08	1,01	1,02	0,42	2,60	5,68	1,11	0,97	1,07	1,02	1,07	1,05
Dąbrowa Chełmińska	1,05	1,15	1,13	0,97	1,28	0,98	1,05	1,04	1,23		0,99	2,84	1,14	1,00	1,11	1,05	1,00	1,00
Dobrcz	1,07	1,12	1,10	0,89	1,04	1,02	1,14	1,04	1,41		1,00	0,89	1,15	0,96	1,22	1,01	1,01	0,95
Koronowo - obszar wiejski	0,99	1,08	1,02	0,54	1,11	0,90	1,03	1,03	0,99		0,98	1,01	1,23	1,02	1,08	0,98	0,95	1,01
Nowa Wieś Wielka	1,04	1,09	1,08	1,09	1,07	0,95	1,03	1,05	1,02		1,00	2,07	1,22	0,91	1,14	1,14	3,00	1,26
Osielsko	1,14	1,15	1,11	1,19	1,06	1,01	1,21	1,08	1,19	1,28	0,96	2,86	1,11	1,06	0,93	1,01	1,00	1,21
Solicno	1,10	1,08	1,08	1,24	0,94	1,10	1,05	1,01	1,02		1,02	1,26	1,93	1,03	1,10	0,99	1,01	1,00
Solec Kujawski - obszar wiejski	1,00	1,01	1,01	0,75	1,28	0,89	1,00	1,09	1,05	5,99	4,48	0,92	1,08	0,92	1,14	1,00		
Chełmża	1,11	1,08	1,12	0,80	0,04	0,68	1,14	1,00	0,83		1,01	10,09	1,13	0,97	1,05	1,02	1,00	1,50
Czernikowo	1,05	1,08	1,11	2,02	1,00	0,95	1,02	1,00	1,01		1,01	1,02	1,74	1,09	1,14	1,00	1,02	1,00
Lubicz	1,07	1,11	1,10	1,05	0,99	0,93	1,12	1,08	1,01		6,12	7,28	1,24	1,01	1,05	1,36	1,05	1,03
Łubianka	1,04	1,08	1,08	0,90	0,95	1,23	1,02	1,03	1,00		1,03	1,16	1,19	1,17	1,07	1,00	1,00	1,00
Łysomice	1,08	1,14	1,24	1,28	0,98	1,00	1,10	1,01	1,03		1,04	11,93	1,18	0,93	1,14	0,96	0,94	1,02
Obrowo	1,08	1,11	1,15	0,89	1,01	1,04	1,10	1,02	1,05		1,00	0,88	1,00	0,99	1,07	1,05	1,09	1,06
Wielka Nieszawka	1,06	1,49	1,13	1,01	1,10	1,05	1,07	1,01	1,00		3,34	1,51	1,24	1,07	1,08	1,04	1,45	1,00
Zławieś Wielka	1,03	1,17	1,09	1,33	0,99	1,03	1,11	1,18	1,03		22,28	1,04	1,62	0,93	1,04	1,01	1,01	0,95
Bobrowo	1,02	1,06	1,10	1,15	0,87	0,93	1,14	1,06	1,12		1,02	7,77	1,69	1,00	1,05	1,02	1,00	1,18
Brodnica	1,07	1,12	1,16	0,56	1,02	1,02	1,10	0,99	1,00		1,02	2,14	1,14	0,96	1,01	0,99	1,38	1,22
Brzozie	1,06	1,11	1,14	0,75	0,55	1,09	1,03	1,04	1,05	0,87	1,02	1,00	1,31	1,08	0,98	0,96	1,00	1,13
Górzno - obszar wiejski	0,99	1,01	1,01	1,59	0,26	1,33	1,01	1,15	1,00		1,05	1,10	1,15	1,01	0,98	1,05	0,88	1,16
Bartniczka	1,02	1,10	1,10	0,58	0,74	0,50	1,01	1,03	1,01		1,03	2,42	1,27	0,92	1,28	1,00	1,00	1,01
Jabłonowo Pomorskie - obszar wiejski	0,96	1,11	0,96	0,75	1,17	1,42	1,03	1,00	2,10	1,69	1,02	1,03	2,33	0,94	1,25	1,14		
Osiek	1,03	1,17	1,10	0,33	1,03	0,56	1,06	1,03	0,99		1,04	9,25	1,25	1,06	1,15	1,00	1,00	0,94
Świdziebna	1,06	1,07	1,05	0,78	1,03	0,67	1,04	1,01	1,00		1,02	1,04	1,10	1,20	1,06	0,96	1,00	1,00
Zbiczno	1,05	1,08	1,11	0,43	0,33	1,21	1,02	0,93	1,00		32,90	0,83	1,07	0,96	1,02	1,03	0,99	0,98
Chełmno	1,11	1,05	1,02	0,86	1,65	0,62	1,00	1,10	1,08		44,34	1,07	1,11	0,99	1,01	1,18	0,96	0,97
Kijewo Królewskie	1,06	1,13	1,03	0,58	1,39	0,19	1,10	1,01	1,00		1,03	0,79	1,35	0,98	1,08	0,99	1,00	1,00
Lisewo	1,05	1,06	1,11	0,73	0,30	1,08	1,02	1,00	1,00		2,45	1,91	3,78	1,15	1,10	1,00	1,00	1,00
Papowo Biskupie	1,06	1,08	1,09	0,64	0,61	0,91	1,01	1,01	1,06	0,90	1,04	1,18	1,21	1,00	1,11	1,06	1,00	1,00
Stolino	1,06	1,10	1,08	0,42	0,89	0,15	1,07	1,02	1,00		1,06	1,02	1,26	0,94	1,15	1,35	1,00	1,00
Unisław	1,07	1,06	1,07	1,20	1,14	1,03	1,04	1,00	1,01		1,03	2,12	1,05	1,16	1,02	1,05	1,85	1,62
Ciechocin	1,05	1,10	1,13	1,71	0,28	0,29	1,05	1,01	1,01		1,01	1,18	1,15	1,03	1,65	0,95	0,96	1,01
Golub-Dobrzyń	1,12	1,14	1,14	0,60	5,36	1,08	1,03	0,98	0,99		1,01	18,56	1,47	0,99	1,06	1,03	0,97	0,94
Kowalewo Pomorskie - obszar wiejski	1,06	1,30	1,09	1,03	0,57	-0,04	1,02	1,00	1,00		1,00	1,00	1,21	1,27	1,03	1,00	1,00	1,00
Radomin	1,02	1,09	1,05	1,31	0,40	1,19	1,03	0,98	1,19		1,02	1,04	1,08	1,25	1,23	1,01	1,00	0,96
Zbójno	1,06	1,14	1,09	1,11	0,52	0,63	1,00	1,03	1,20		1,01	0,95	0,83	1,65	1,61			
Grudziądz	1,40	1,13	1,10	0,61	1,16	1,03	1,29	1,02	1,03	0,92	1,01	1,03	1,44	0,96	1,04	0,95	1,03	0,95
Gruża	1,08	1,06	1,07	0,97	0,28	1,37	1,00	1,00	1,01		1,03	3,77	1,32	0,91	1,05	1,05	1,00	1,00
Łasin - obszar wiejski	1,18	1,03	1,00	1,35	1,16	0,96	1,58	1,02	1,05		1,00	1,05	1,56	1,02	1,00	0,99	1,00	1,00
Radzyń Chełmiński - obszar wiejski	1,04	0,96	0,96	1,17	1,42	0,91	0,99	2,53	1,00		1,06	1,10	1,00	1,00	1,06	1,00	0,75	1,02
Rogóżno	1,04	1,13	1,08	1,16	1,70	0,58	1,03	1,01	1,00		13,30	1,05	1,13	1,13	1,07	1,08	1,06	1,00
Świecie nad Osą	1,05	1,06	1,07	1,22	1,47	1,15	1,06	1,01	1,00		1,02	1,05	0,95	2,56	1,08	1,05	1,04	1,00
Kamień Krajeński - obszar wiejski	1,05	0,99	1,06	0,63	0,91	1,04	1,04	1,00	1,00		1,06	1,03	1,17	1,16	1,02	1,07	1,06	1,00
Sępólno Krajeńskie - obszar wiejski	1,04	1,06	1,05	1,07	0,65	0,95	1,01	1,00	2,28		1,00	1,05	1,12	1,02	1,01	1,02	1,01	1,01
Sośno	1,00	1,07	1,05	0,79	2,03	0,58	1,29	1,42	1,01		1,01	1,03	0,95	1,48	1,03	1,00	1,01	1,03
Wiecbork - obszar wiejski	0,97	1,09	1,13	1,36	0,58	0,47	1,20	1,00	1,06	8,22	1,04	1,06	1,28	1,19	0,99	1,09	0,91	1,11
Bukowiec	1,06	1,04	1,07	0,84	0,82	0,89	1,05	0,88	1,00		1,03	1,86	1,33	0,91	1,02	1,12	1,00	1,40
Dragacz	1,08	1,08	1,07	1,21	1,29	0,73	1,04	1,15	1,04	3,55	1,01	1,03	1,19	1,02	1,16	1,02	1,00	1,07
Drzycim	1,06	1,07	1,03	0,63	1,22	0,89	1,01	1,63	1,03	0,21	9,97	1,29	1,79	0,69	1,51	1,03	0,95	-0,92
Jeżewo	1,05	1,08	1,05	1,41	-0,80	1,20	1,51	1,03	1,00		0,95	1,61	1,45	0,96	1,08	0,99	1,00	1,00
Lniano	1,08	1,08	1,06	0,81	0,41	1,20	1,09	1,06	1,04	2,54	2,07	1,06	1,13	1,36	2,03	1,04	1,02	1,13
Nowe - obszar wiejski	1,01	0,97	0,91	0,33	1,56	0,18	1,07	1,00	1,00		1,05	1,04	1,51	0,78	1,43	1,01	0,98	0,72
Osie	1,06	1,16	1,03	1,11	0,77	0,11	1,04	1,02	1,01		1,03	0,94	1,44	1,02	1,07	1,08	0,90	0,99
Pruszcz	1,04	1,11	1,06	0,84	0,55	-0,53	1,28	1,02	0,97		1,07	10,44	1,12	1,07	1,09	1,02	1,41	1,01
Świecie - obszar wiejski	1,10	1,10	1,10	0,67	0,99	1,21	1,05	1,04	1,09	2,82	1,02	1,03	1,17	1,03	0,97	3,48	1,13	0,99
Świekatowo	1,08	1,11	1,06	0,46	0,36	0,74	1,20	1,28	1,02		2,83	1,17	1,35	0,90	1,10	1,05	1,01	1,00
Warlubie	1,06	1,10	1,06	-0,08	0,52	-0,49	1,11	1,00	1,00		1,01	1,84	1,25	1,08	1,12	1,02	1,41	1,00
Cekcyn	1,10	1,09	1,07	0,94	0,32	0,49	1,10	2,14	1,07	6,24	1,03	1,50	1,43	0,92	1,21	1,04	0,90	1,01
Gostycyn	1,02	1,05	1,10	1,23	0,46	0,88	1,02	1,01	1,00		2,41	1,12	1,71	0,90	1,11	1,01	1,00	1,05
Kęsowo	1,04	1,05	1,14	0,83	0,20	0,97	1,01	1,10	1,03		1,03	0,99	1,08	1,07	1,07	1,00	1,00	0,88
Lubiewo	1,05	1,08	1,07	0,91	-0,36	0,11	1,07	1,01	1,03	0,35	1,02	1,04	1,83	0,93	1,10	1,00	0,92	1,03
Śliwice	1,02	1,12	1,07	0,80	0,98	0,53	1,36	1,02	1,01		1,01	9,05	1,50	0,88	1,11	1,01	1,00	0,93

Raport końcowy z badania

Ewaluacja wpływu realizowanych projektów w ramach wybranych programów z perspektywy 2007-2013 na przekształcenia obszarów wiejskich w województwie kujawsko-pomorskim

PSDB
grupa WYG

Tuchola - obszar wiejski	0,99	1,07	1,05	0,45	-0,43	0,70	1,06	1,03	1,02	1,35	1,05	1,00	1,20	0,98	1,23	1,02	0,86	0,92
Debowa Łąka	1,03	1,13	1,10	1,32	0,58	0,78	0,98	1,00	1,00		1,02	17,19	1,15	1,17	1,01	1,00	1,00	1,00
Książki	1,05	1,12	1,08	0,91	1,06	1,12	1,02	1,00	1,05		1,03	42,73	1,10	0,83	0,90	1,22	1,00	1,15
Pluźnica	1,06	1,14	1,09	0,90	-0,31	1,10	1,08	1,01	1,02		1,03	1,05	1,35	1,67	1,92	1,14	1,00	1,10
Wąbrzeźno	1,04	1,12	1,10	0,93	0,48	1,97	1,02	1,00	1,18	0,96	1,14	1,53	1,48	1,12	1,20	0,96	1,00	1,02
Aleksandrów Kujawski	1,13	1,09	1,11	1,31	1,00	0,94	1,08	1,12	1,00		1,43	1,53	1,20	0,89	1,06	1,01	0,88	1,00
Badkowo	1,02	1,09	1,06	0,75	0,97	0,96	1,05	1,00	1,06		1,00	2,25	1,07	1,26	1,05			
Koneck	1,03	1,09	1,08	-0,06	1,19	-0,20	1,20	0,99	1,00		1,03	1,15	1,72	1,06	0,86	1,00	1,00	1,00
Raciążek	1,08	1,12	1,18	0,56	0,92	0,99	1,01	1,02	1,01		1,00	1,04	1,35	1,03	1,09			
Waganiec	1,13	1,08	1,03	0,89	1,50	1,03	1,25	1,03	1,00		1,02	1,45	1,28	1,03	1,11	1,00	0,88	1,00
Zakrzewo	1,09	1,08	1,08	0,96	0,70	1,25	1,05	1,29	1,08	0,95	15,08	1,07	1,06	1,08	1,11	1,00	1,00	1,00
Dąbrowa Biskupia	1,05	1,13	1,05	0,77	0,81	0,85	1,05	1,04	0,99		6,38	1,50	1,04	0,96	2,02	1,00	1,00	1,00
Gniewkowo - obszar wiejski	1,04	1,00	1,06	1,09	0,80	0,83	1,02	1,01	1,02	7,35	1,02	1,02	1,34	0,96	1,37	1,06	1,18	
Inowrocław	1,09	1,05	1,10	0,73	1,01	1,04	1,07	1,00	1,03		1,02	1,03	1,53	0,98	1,03	1,00	1,00	1,00
Janikowo - obszar wiejski	1,01	1,08	1,05	0,10	0,31	0,87	1,11	1,00	0,98	0,81	1,00	1,03	1,14	0,90	1,07	1,00	0,95	1,01
Kruszwica - obszar wiejski	1,03	1,04	1,03	1,56	1,15	1,39	1,13	1,03	1,09	0,67	1,02	1,03	1,14	1,09	1,07	1,00	0,99	1,01
Pakość - obszar wiejski	1,07	1,01	1,06	0,73	0,66	0,70	1,04	0,99	1,00		1,04	1,02	1,49	1,31	1,55	1,00	1,00	1,04
Rojewo	1,02	1,12	1,05	0,74	0,93	0,70	1,22	1,16	1,15		5,22	2,00	1,21	1,39	1,54	0,98	1,00	1,33
Złotniki Kujawskie	1,07	1,11	1,04	0,52	1,29	0,93	1,02	1,03	1,00		1,02	4,13	1,65	0,78	2,13	1,02	1,00	1,00
Bobrowniki	1,06	1,09	1,05	0,41	2,89	0,91	1,05	1,04	1,01		1,00	1,03	0,89	0,98	1,02			
Chrostkowo	1,04	1,13	1,10	0,86	1,64	1,02	1,10	1,02	1,01		1,01	1,02	1,12	1,00	1,66			
Dobrzyń nad Wisłą - obszar wiejski	1,08	1,01	1,03	0,51	0,29	1,65	0,95	1,00	1,02		1,00	1,02	0,98	1,21	1,16	1,00	1,07	1,00
Kikół	1,07	1,10	1,07	1,22	0,84	1,63	1,06	1,03	1,00		56,69	1,81	1,06	1,09	1,02	1,00	1,00	1,00
Lipno	1,06	1,10	1,15	0,78	0,68	0,88	1,05	1,00	1,01		1,06	8,28	1,08	1,11	1,02	1,00	1,00	1,00
Skepe - obszar wiejski	1,06	0,96	1,21	0,93	0,87	-0,11	1,01	1,09	1,02		1,04	1,04	1,91	0,84	1,47	1,00	0,87	1,07
Tłuchowo	1,07	1,10	1,09	1,65	0,53	0,90	1,03	1,00	1,01		1,04	1,04	1,08	1,15	1,13			
Wielgie	1,09	1,09	1,07	0,62	0,84	0,08	1,06	1,00	1,09		0,94	1,44	0,95	1,33	0,98	1,00	0,96	1,00
Dąbrowa	1,08	1,10	1,11	0,90	0,48	0,92	1,19	1,06	1,01		1,02	1,05	1,10	1,09	1,02	1,00	1,00	1,00
Jeziora Wielkie	1,00	1,07	1,05	1,15	0,15	0,41	1,03	1,07	1,00		1,03	1,01	1,33	0,97	1,32	1,02	0,96	0,96
Mogilno - obszar wiejski	1,05	1,06	1,04	0,71	-0,17	1,16	1,07	1,02	1,07		1,02	1,05	1,67	0,92	1,26	1,05	1,10	0,97
Strzelno - obszar wiejski	1,11	1,00	1,05	0,19	-0,83	1,31	1,01	1,01	1,15		1,02	1,01	1,40	0,85	1,08	1,01		
Kcynia - obszar wiejski	0,98	1,18	1,02	0,91	0,16	0,89	1,03	1,02	1,05		1,01	1,02	1,00	0,96	1,14	1,05	1,00	1,00
Mrocza - obszar wiejski	1,02	1,20	1,04	0,91	0,57	-0,10	1,25	1,01	1,01	2,87	1,04	1,01	1,25	1,02	1,63	1,07	0,99	1,00
Nakło nad Notecią - obszar wiejski	0,99	1,03	1,03	1,04	0,92	1,03	1,04	1,01	1,01	1,24	1,00	1,02	1,55	1,00	1,15	1,02	0,94	-0,58
Sadki	1,03	1,09	1,10	1,00	2,75	0,14	1,21	1,04	1,03		1,00	10,22	0,98	0,92	1,27	1,01	44,07	1,00
Szubin - obszar wiejski	1,15	1,12	1,08	0,84	1,03	0,98	1,02	1,02	1,00	2,25	0,96	1,05	1,26	0,98	1,04	1,06	0,44	1,03
Bytów	1,05	1,09	1,08	0,81	1,54	1,36	1,06	1,10	1,02		1,00	1,05	1,06	1,01	0,86			
Dobre	1,04	1,03	1,04	0,56	-0,69	0,95	1,20	1,05	1,01		1,00	1,05	0,94	0,93	1,33	1,06	1,04	1,06
Osięciny	1,03	1,10	1,06	1,02	1,37	-0,57	1,04	1,01	1,07	4,47	1,02	1,05	0,99	1,01	0,92			
Piotrków Kujawski - obszar wiejski	0,86	1,27	1,09	0,81	1,28	1,19	0,99	1,00	1,00		1,03	1,04	1,57	0,99	1,04	0,91	0,98	0,97
Radziejów	1,13	1,09	1,09	0,98	0,56	0,97	1,01	1,05	1,14		1,02	1,05	1,01	1,00	1,30			
Topólka	1,05	1,10	1,07	1,19	-2,20	0,69	1,02	1,00	1,01	2,41	1,03	1,05	1,72	0,88	1,36	0,95	1,00	0,93
Brzuze	1,09	1,11	1,04	0,58	0,84	0,59	1,10	1,00	0,96		1,03	3,73	1,19	1,37	1,19	1,00	1,07	1,00
Rogowo	1,09	1,06	1,09	1,11	1,00	0,99	1,01	1,33	1,01	15,79	1,09	0,97	1,42	0,94	1,18	0,93	0,94	1,03
Rypin	1,12	1,23	1,10	0,89	1,05	0,45	2,19	1,07	0,98		1,00	1,64	1,22	0,96	1,20	1,00	1,00	1,00
Skrwilno	1,03	1,14	1,07	-0,25	1,52	0,90	1,52	1,07	0,95		1,01	0,89	0,98	1,08	0,98	1,00	1,20	0,90
Wapielsk	1,00	1,07	1,11	1,26	2,23	1,03	1,04	1,01	1,06		1,03	1,17	1,17	1,22	0,99	1,04	1,28	0,98
Baruchowo	0,97	1,06	1,17	0,41	1,01	0,67	1,10	1,01	1,00		1,01	0,93	1,28	1,29	0,99	0,97	1,11	1,00
Boniewo	1,01	1,03	1,07	0,91	0,68	0,81	1,01	1,01	1,05		9,80	4,67	0,98	1,08	0,96			
Brześć Kujawski - obszar wiejski	0,99	1,10	0,97	1,04	0,69	1,38	1,42	1,00	1,02		1,04	1,02	1,22	1,01	1,03	1,01	1,17	1,02
Chocień	1,02	1,08	1,07	0,68	-0,08	1,08	9,24	1,00	1,41		1,02	0,89	0,83	1,39	1,32	0,94		2,80
Chodecz - obszar wiejski	1,01	0,97	1,13	0,68	1,05	1,08	1,04	1,07	1,03		1,06	1,02	1,00	1,17	1,02	1,00	1,00	0,88
Fabianki	1,13	1,13	1,08	1,23	0,94	0,93	1,10	1,32	1,09		4,41	1,05	1,14	0,93	1,05			
Izbica Kujawska - obszar wiejski	0,97	1,31	1,01	1,00	1,14	0,45	1,01	1,00	1,00		1,04	1,05	0,99	1,15	1,59	1,00	1,02	1,00
Kowal	1,06	1,10	1,08	0,80	0,63	0,17	1,18	1,02	1,31		1,05	1,06	1,09	1,24	1,03	1,00	1,27	0,98
Lubanie	1,08	1,07	1,11	0,74	0,56	1,69	1,07	0,90	0,99	0,81	1,00	4,14	1,20	1,20	1,18			
Lubień Kujawski - obszar wiejski	0,97	0,96	1,05	0,84	1,27	1,05	1,07	1,02	1,01		1,01	1,02	1,34	0,93	1,49			1,00
Lubraniec - obszar wiejski	1,05	1,12	0,98	1,12	1,14	1,31	1,22	1,00	0,98	1,74	0,97	1,11	0,84	0,97	1,09	1,00		
Włocławek	1,10	1,12	1,10	0,70	1,16	0,75	1,10	1,05	1,85	0,82	1,02	5,67	1,08	1,02	1,05	1,55	0,96	0,91
Barcin - obszar wiejski	1,12	1,09	1,05	0,53	0,78	0,13	1,02	1,00	1,00		1,00	1,04	1,08	1,05	1,36	1,01	0,48	-1,00
Gąsawa	1,00	1,09	1,06	0,73	0,70	0,58	1,06	1,08	1,00	2,09	1,02	9,58	1,01	1,18	2,24	1,03	1,03	1,12
Janowiec Wielkopolski - obszar wiejski	1,05	0,98	1,07	0,43	0,37	0,42	1,04	1,08	1,08		1,00	1,02	0,97	1,61	1,01	1,07		
Łabiszyn - obszar wiejski	1,24	1,25	1,16	0,85	0,83	1,74	1,03	1,00	1,01		1,01	1,02	1,11	0,91	1,10	1,00	1,02	1,00
Rogowo	1,03	1,12	1,05	0,65	0,17	-0,84	1,17	1,03	1,01		1,80	2,28	1,00	1,09	1,03	0,98	1,06	1,00
Znin - obszar wiejski	1,17	1,12	1,07	0,57	-0,72	0,65	1,14	1,04	1,01	4,47	1,03	1,03	1,21	1,02	1,11	1,09	1,00	0,92

Źródło: opracowanie własne na podstawie wartości wskaźników rozwoju obszarów wiejskich.